

CONSTANTIN ȚOIU

căderea în lume

roman

CONSTANTIN ȚOIU
CĂDEREA ÎN LUME

1987

MOTTO

*...Răspunde, bătrâne! răspunde, ce știi,
Cu pana în mână de stai și nu scrii?...*

Samson Bodnărescu
„Ce poate fi va fi”

Capitolul 1

De când lumina zilei devenise pentru mine un prilej de neîntreruptă ofensă, o veșnică ironie citită în ochii tuturor, mă hotărâsem să circul numai noaptea. Băteam singur străzile pustii, treaz, odihnit, pătruns de importanța mea regăsită, posedând în fine un avantaj asupra puzderiei de cetățeni răutăcioși, adormiți. Multe ciudățenii mi se întâmplau sau îmi treceau prin minte și care ziua s-ar fi pierdut fără consecințe în larma energică și cu scop a vieții. Aș fi putut să le zic nopțile, gândurile unui biet reparator de ochelari. O stratagemă. O mică stratagemă. Ținteam, desigur, mai sus.

Până când, în ambițiosul meu rond de noapte, îmi apăru, aș greși dacă aș spune înainte; în urmă, pe urmele mele, acest domn Negotei... Sunt indivizi pe care îi cunoști ca din întâmplare și despre care mai târziu, dintr-un motiv ori altul, zici „dracul mi l-a scos în drum”. Așa era și cu Negotei. Deși, ca să fiu drept, nimeni din câți inși cunoscusem întâmplător, și cunoscusem o groază, mai întâi ca reparator de ceasuri și de ochelari în Piața Sfântu-Gheorghe, mai apoi ca ajutor de arhivar la tribunalul doi, nu mă admirase ca dânsul și nu-mi dăduse atâtea semne de simpatie. Un noctambul și el, un trecător credincios al celor două căi paralele, *Dorobanți* și *Floreasca*...

Punem, totuși, prea repede și prea mult bază pe întâmplări. Leneși, ne aruncăm imediat în brațele lor... Cred că era pe la *Urgență*. Acolo făcuserăm noi cunoștință întâia oară în iarna lui 1984 pe un viscol strașnic. Ne tot prezentam unul altuia, răcnind în crivăț, fără să ne auzim. Aplecându-se la înălțimea urechilor mele, cum faci când te adresezi unui copil, îl auzisem, în sfârșit, prin ninsoarea furioasă: *Ne-go-tei!* Un nume de la munte parcă, cetină și umbră de brazi. Mă înșelasem însă. Era din Țara Românească de jos a Moldovei. Nimeni nu mai știa de unde venea, se scuza, avea aerul că se scuza, și mai auzisem ceva prin rafalele vântului... mocani... oi... munți... și încă ceva ce se pierduse în viforniță.

Apucaserăm să ne dăm după un colț mai ferit. Când îmi rostisem și eu numele meu de familie, se arătase foarte surprins. „Vătășescu?”... Păi nu eram cumva din neamul Vătășeștilor?... familia Vătășescu... de pe la grurile

Siretului, cu o ramură aplecată dincolo și care avuseseră o moșie întinsă?... Nu eram rudă cu Vasile Vătășescu, Vasi cum i se mai zicea, faimosul prefect de Covurlui, care prin 1932 îl întâmpinase pe proaspătul înscăunat Carol al doilea cu o mămăligă cât roata carului în loc de pâine și sare, – luați, majestate, gustați, cu asta ne-am ținut, cu asta ne ținem! și regele gustase râzând, un rege nu se miră de nimic. Degeaba, că ăilalți tot îl destituiseră. Și care (tot Vasi) înainte de asta, câștigase la Paris la cursele de cai *Le pari mutuel*, când cu suma aceea enormă voise să cumpere o cafenea, cafeneaua *Soufflot* din Montmartre căreia se gândea să-i schimbe firma și să-i spună *La dulceia Moldovă*, pe românește... Eram uimit. Tot ce spunea era adevărat. De unde aflate, cum de știa despre Vasi atâtea?... Simplu. Scriseră ziarele. Ziarele vremii. O săptămână o ținuseră lanț, și nu numai la cronică *Hipo*. Ce timpuri! Nu puteai să faci o năzdrăvănie, fără să te știe toți, numaidecât. Nu i-am ascuns, deși în primul moment fusesem gata să neg, că el era chiar tatăl meu. Mândru de el nu prea eram; dar faptul că un necunoscut, în toiul unei nopți de iarnă, își adusese aminte cu atâta ușurință de isprăvile lui, îmi plăcuse. Mă și luptasem nițel în sinea mea să rezist acestei plăceri în care eu n-aveam niciun merit. Oricum, sângele, oricât s-ar otrăvi pe parcurs (și se otrăvise) apă nu se face... Mai trăia, deci?... Trăia și era sănătos?... Era; iar domnul Negotei dedusese cu precizie că „în acest caz, înainta sigur spre nouăzeci”. Mă așteptam să întrebe, să aducă vorba și despre celălalt Vătășescu. Tot atât, dacă nu și mai vestit decât fostul prefect de Covurlui. Era cu neputință să nu fi știut sau auzit de el, și de el, de vreme ce cunoștea atâtea amănunte despre Vasi. Nu pomenise însă nimic, și îi apreciasem tactul, mai mult chiar, delicatețea... Oricare altul n-ar fi pierdut ocazia să se refere în primul rând la viața politică, scurtă, dar viață, a *celuilalt*, a cărui, nu numai umbră, mă urmărea. De atunci, din miezul iernii grele a lui 1984, se înfiripase între noi, între mine și domnul Negotei, o amiciție neașteptată. Noaptea toți oamenii devin suspecti. Și totuși, noaptea, învăluindu-i în mister, îi și apropie, mai mult decât ziua.

Nu știu cum venise vorba... Ninge cu fulgi mari, grei în rafale. Era ger, întuneric beznă. Înaintam gâfâind prin nămeți. Domnul Negotei se oprea des, inima. Nu prea era recomandat să se plimbe pe o vreme ca aia, i-o și spusesem, prevenitor. El îmi mărturisise că orice ar fi fost, îi plăcea iarna, iarna era anotimpul său preferat și că, cel mai mult, i-ar fi plăcut să moară așa, în viscol, la aer rece, curat, și dacă te mai învelea și zăpada... La început îl luam în serios. Pe urmă îmi dădusem seama că era un cabotin și-

un răsfățat. Ah, da, îmi aduc aminte cum venise vorba... Discutam despre lipsurile iernii și despre bogăția de altădată, despre faptul că un om care a fost bogat suportă mai ușor sărăcia „mai ales dacă i s-a luat deodată totul”; sau, și treptat, dar într-un timp mai redus și cu plan „cum fusese încercat și bietul Iov”, spunea domnul Negotei; pe când ariviștii și, în general, parveniții fac din asta o veritabilă tragedie, văitându-se cu o lipsă de pudoare cu atât mai fățișă, cu cât averea strânsă o realizaseră pe mai puțin merit sau muncă, dacă nu pe căi necinstite, așa că să nu ne mai plângem „domnule Vătășescu”, și înțelegeam că în tagma foștilor oameni bogați vâra și familia noastră, și adevărul chiar acesta era, nici lui Vasi nu-i păsa de scăpătarea lui, ba făcea haz de ea luând-o ca pe o nouă experiență ce trebuia primită și trăită. Aici avea dreptate domnul Negotei, când pomenea de Iov. Pe urmă iar vorbiserăm despre lipsuri văitându-ne, uitând de noblețea poziției noastre de mai înainte. El se oferise să-mi facă rost de cafea bună la un preț rezonabil. Declinasem politicos oferta. Nouă de cafea ne făcea rost madam Filionescu. Poate ceva unt? Nici unt, de altfel îl evitam, – da, așa era, colesterolul, deși după unii medici... Cred că asta se întâmpla pe *Dorobanți*, cea mai curată arteră din București, mă refer la asphalt. Era un lucru căruia i-ar fi stat mai bine să fie spus vara, când orișicât ai la dispoziție zarzavaturile, fructele, verdețurile. Spusesem în viforul acela: „Domnule Negotei, la urma urmei, ce ne tot plângem noi atâta? Bogăția, dacă ne gândim bine, nu constă în acumularea de bunuri, ci în limitarea necesităților.” Cam acestea fuseseră cuvintele. Sunt convins că datorită lor l-am cunoscut pe fratele său mai mic, Leo... Negotei exclamase: „cine a spus asta?!” și, făcând o mișcare greșită, căzuse peste un troian de zăpadă. L-am ajutat să se ridice, l-am scuturat, așteptând să-și regăsească respirația. Își revenise și ținându-mă de braț spusese vesel vorba aceea a lui, pe care atunci o auzii prima dată, și *tira avanti!* să ne târâm înainte. „Dar ce idee mare ați avut!” repeta în culmea admirației, și că avea să i-o spună neapărat și lui Leo, fratele său mai mic, și-mi vorbise întâia oară despre el. Atât a trebuit. O frază. O minciună de fapt, pentru ca prietenia noastră să-și găsească un temei, și nici măcar nu știam cum arătam noi la lumina zilei, cum îi făceam față. Dacă aș fi fost cinstit, i-aș fi mărturisit că nu mie îmi aparțineau cuvintele acelea, ci papei de la Roma. Polonezul împușcat de turcul șiret care zicea că-i Cristos. El le spusese, auzisem la radio, era după una dintre călătoriile lui în țările nevoiașе, și ăstora ce să le zici? Când un polonez își pune ceva în cap... Vorba lui Churchill: *splendizi în revoltă și*

ruină. Cum de-mi venise în minte ideea aceasta?! Domnul Negotei mă chestiona plin de admirație. Tăceam ca un hoț și-un trișor. Îl ascultam cu ochii în jos, de jenă că păcăleam un om atât de încrezător și care părea că începuse să se considere prietenul meu, ceea ce putea să fie o imprudență. Vasăzică mai eram și modest pe deasupra! trăsesse încheierea el luptându-ne cu ninsoarea, înaintând prin noaptea arctică. O lumină pală cădea pe trotuarul înzăpezit. Bătea din vitrina unei florării în care ardea un bec de 25 de wați, cunoșteam. Niște glaste mari cu flori artificiale reușeau să iasă din bezna compactă a florăriei. Ne opriserăm în dreptul vitrinei. Priveam florile artificiale, durabile, sustrase oricărei deveniri. Ceva mai pustiu, nu mai văzusem. Eu, care inventam, care construiam pustiu. Negotei tăcea contemplând spațiul acela sărac luminat. L-am privit pe furiș. Fața sa plăcută de om de lume căpătase în lumina spectrală expresia unui răufăcător. Se gândea încordat la ceva; o crispă care îl urâțea. Eram pregătit să-l aud făcând o remarcă tot pe chestia „necesităților limitate”, care îi stârnise atâta admirație. Picioarele îmi înghețaseră. Începusem să tropăi mărunț pe loc. Domnul Negotei se trezi parcă din absența aceea a lui care se prelungea; și când vorbi, o făcu pe un ton ceremonios, deși ce-mi propusese el se potrivea mai curând cu un ton destins, glumeț. Nu prea avea prieteni, îmi mărturisise, prieteni adevărați, instruiți, din aceia cu care te înțelegi din jumătăți de cuvinte, – și-mi făcuse propunerea să ne împrietenim, să nu lăsăm întâlnirile noastre la voia întâmplării; era o cădere sentimentală, o depresiune de moment, cum li se întâmplă oamenilor bătrâni. Ce-ar fi fost să ne fi spus pe numele cel mic? și că să-l iert că avea îndrăzneala... că se insinua... că făcea abuz de o familiaritate care... Părea foarte încurcat. L-am scos imediat din încurcătură. Vorbeam cu fețele îndreptate spre vitrina pustie, fără să o mai fi văzut de fapt. Cum să nu, cu plăcere! acceptasem pe loc cu falsa vioiciune pe care politețea o așterne peste clipele delicate. Am scos mânușa, i-am întins mâna în lumina geamului înghețat la bază, și am spus, cu toată degajarea de care eram capabil, „mie îmi zice Babis!”. „Babis!” a făcut el și mirat și vesel, „nici că se putea ceva mai nimerit!” Nimerit, de ce? nu pricepusem; numele meu însă îl pusese deodată într-o stare de bună dispoziție. Dar surprinderea mea fusese și mai mare. Pe un domn atât de bine crescut și de manierat și care avea alura unui lord (culmea era, pe urmă aveam să află, că „lordul” îi și ziceau copiii din cartier) să-l cheme Gheorghiță!... Începusem să râd. Gheorghiță! repetam, dar e un nume atât de simpatic! Domnul Negotei

râdea și el satisfăcut. Avea un râs al lui când era mulțumit de ceva, băgasem de seamă în săptămânile următoare, râdea cu tot corpul, cutremurându-se, silindu-se să se stăpânească, stânjenit parcă de motivul ce-l făcea să râdă. „Nu-i așa că e un nume caraghios de simpatic?” întreba căutându-mi privirile pe care încercam să le ascund. „Cunoști cântecul – făcea – paște calul lui Gheorghiță priponit de-o garofiță...”? „Cum să nu, cum să nu”, răspunsesem înveselit, „garofița s-a uscat, calul lui Gheorghe-a scăpat”. „Poftim... poftim! câtă gentilețe... câtă gingășie... domnule... adică dragă” Babis, în ce limbă din lume și la care popor din lumea asta largă mai întâlnești așa ceva, vreau să zic un cal priponit de o garofiță, ah, prizonierul unei garofițe, ce rafinament de covor persan, dar ce zic eu perși, nici nu se compară, cuvântul rămâne cuvânt, covorul se uzează, ajunge cu timpul o cârpă bună să te ștergi cu ea pe picioare, dar verbul, dragă domnule Babis!... și, auzi dumneata, acest cal scapă din dulcele său prizonierat nu prin forță, nu prin cine știe ce violență bestială, ci abia când garofița consimte, uscându-se... nu? garofița se usucă, cedează, vasăzică, renunță la delicata ei tiranie și animalul se eliberează, și nu se știe dacă nu cu regret, dar asta e părerea mea personală...” Am mirosit imediat pe folcloristul, amator sau profesionist. Nu cumva... – și-l întrebasesem dacă nu era de specialitate. Era, recunoscuse, scrisese câteva cărți, și mai adăugase că avea o adevărată pasiune pentru filatelie. Schimbaserăm între noi adresele și numerele de telefon și ne reluaserăm mersul prin viscolul dușmănos spre blocul „Perla”. De obicei, de aici o coteam la stânga, pe *Hatmanul Arbore*, pe urmă iar la stânga, pe *Floreasca*. Erau nopți când, mergând pe *Floreasca*, o luam tot la stânga pe *Bunătatea samariteană*, după ce treceam de *Axinte Uricariu*, iar din *Bunătatea samariteană* ori o coteam din nou la stânga pe strada *Popasului*, ori o făceam la dreapta pe *Cronicarilor* de unde pătrunzând în *Radu Popescu* ajungeam la acel semn de circulație rar, o bară roșie culcată peste una albă verticală indicând terminusul, înfundătura, *Dead end*, arătase semnul prima dată domnul Negotei ajungând în dreptul acelei indicații internaționale căreia englezii îi spun „sfârșit mort”, – anglo-saxonii ăștia – spusese el – când numesc un lucru, îl sapă parcă-n piatră, nu’ș cum dracu, și zic moarte cum zicem noi viață. *Dead end!* Așa era. Chit că în cazul nostru punctul terminus, înfundătura, nu era fără ieșire, vorba unuia din tramvaiul 26: o gaură în București pe unde să te streкори găsești orișicând; fiindcă imediat urma *Pitaru Evanghele*, un maț de uliță îngust, pietruit cu bolovani de râu, încât ulița părea verile un râu uscat, sau care

refuzase într-o zi să mai curgă din cine știe ce motive; și pe unde se putea strecura, totuși, o mașină, și cu niște căsuțe ferite, scăpate de la demolări, iertate, ori amânate doar, niște mici forturi de lemn, cărămidă țigănească, uluci vechi, dese, înalte, peste care vedeai doar acoperișurile de carton gudronat; pe la unele, câini răi, purcei guițând nevăzuți, cocoși care între timp dispăruseră; neschimbat, sau veșnic, sau poate că doar de neînvins rămânând zurelul zarurilor, interminabilele partide ale jucătorilor de table nevăzuți și ei dar prezenți îndărătul gardurilor și porților de lagăr sau de redute, cu norocul ori ghinionul lor; un loc al slujbașilor, meseriașilor mărunți, cizmari mai ales pe vremuri, cum zisese însuși Negotei, și pe care de la 1848 încoace nu mai contase nicio revoluție. Și ulița aceasta pierdută, uitată și anacronică, avea îndrăzneala să dea, să se verse (ca presupusul râu) direct în *Calea Dorobanți*, cea mai modernă și mai curată arteră din București. Erau și nopți când Negotei mă conducea în sus pe *Floreasca* lăsând în stânga strada *Vârful cu dor*, după care, traversând și luând-o înainte pe trotuarul celălalt ajungeam colț cu strada *Aviator Ion Muntenescu* doborât, căzut la datorie în primul război mondial. Aici ne despărțeam. La ce număr locuiți? Întrebare întâia oară el aflând că stăteam pe *Muntenescu*, – pretindea că avea pe acolo o cunoștință. La 86, am mințit. „La 86!” se mirase. „Imposibil! nu are atâtea numere”. Tăcusem. Arma mea favorită a fost totdeauna minciuna. Și eram în drept, aș spune chiar în legitimă apărare s-o folosesc. Întâi, la început de tot, în copilărie, nu știam că nimeni nu bănuiește ce gândesc... Credeam că un gând și nerostit se ghicește imediat și că oamenii se înțeleg și astfel, fără să-și vorbească. Ceva mai târziu, când mi-am dat seama că aveam miraculosul avantaj de a gândi un lucru și nimeni, dar absolut nimeni, de a nu ghici sau afla care anume, și că, prin urmare, tot ce se întâmpla între mine și ceilalți nu era decât un joc, oferit în dar, cum primeau copiii de sărbători atâtea, viața începuse, în fine, să capete un înțeles. Deci, o luptă, dar cu piedici, capcane întinse și zâmbind ca să ascunzi mai bine lovitura. Ah, și libertatea gândirii! Să nu-i treacă nimănui prin cap ce crezi și ce gândești... Partea asta mă interesa, libertatea ca mască, puterea de a-ți închipui orice și de-a nu te da de gol nimeni, nici Dumnezeu, din moment ce jocul el îl crease... Dacă ce gândeam îmi aparținea în exclusivitate, de ce nu aș fi făcut un pas înainte și să nu fi inventat ceva care nu exista, dar care, în mod inteligent născocit, înjghebat, ar fi luat înfățișarea a ceea ce, toți, mințindu-se unii pe alții, numesc adevăr, – fecioara din templu pe care nimeni n-o posedă, dar la care toți stricații se

referă. Domnul Negotei, fie că mirosise, fie că o nimerise, adăugase în glumă, – după ce spusese „86? Imposibil!”, referitor la strada Muntenescu, – „aveți grijă, băgați bine de seamă nu care cumva să locuiți, așa, într-un basm, într-o ficțiune, ha-ha-ha, ca Leo, ca și Leo, trebuie să i-o spun, am să i-o spun și lui Leo. Și după aceea, râzând mereu bine dispus, pe când ne strângeam mâna fără să ne scoatem mănușile, a lui cu un deget doar, o mănușă de lână împletită, și tropăind pe loc, se lăsa gerul, gerul dinspre ora trei, cel mai al naibii, – „interesant ar fi ca și noi doi să nu fim decât o invenție, ho-ho-ho! a acestei ierni cumplite, domnule Babis, o poveste de iarnă frumoasă, artele, imaginația, utopiile iubesc iarna... „L’Hiver, saison de l’art serein, l’hiver lucide!...” Am gândit pe loc, așa, de probă, să văd dacă arma, arma mea minunată funcționează: „ești o hahaleră bătrână și caraghioasă!” și am așteptat efectul. Nu se cunoștea. Celălalt mă privea în modul cel mai jovial. Dovadă că habar nu avea...

Negotei dispăruse în jos pe *Floreasca*. „Vorbim la telefon” striga de departe rotind o mână în dreptul urechii, în ninsoarea deasă. Numai de nu ar fi avut un atac de inimă, s-o fi mierlit singur în zăpadă și neajutorat... Am zis „dracul să-l ia” cum aș fi zis „Doamne ferește”. Inteligența mea lucra din plin, fără moleșelile care te pierd. Și mila, la urma urmei, e și ea tot o chestiune de reciprocitate. De frig și de euforia zorilor am început să alerg prin neaua neumblată. La un moment dat m-am făcut că mă împiedic și m-am lăsat să cad în zăpada moale, primitoare, cum cad bețivii luptându-se pe drumul spre casă. Câtva timp rămăsei cu obrajii înfundați în omătul curat. O plăcere de vis mă năpădise, de somn ciupit în gara Piatra-Olt... Din tot ce venea din cer, și veniseră multe, îngeri, draci, Dumnezeu, Moartea și atâtea plăsmuiri, zăpada mi se părea cadoul cel mai puțin meritat. Așa și mori, poate, crezând că-i tragi o mică, o foarte mică soileală... M-am ridicat, supraîncălzit, și am luat-o încet spre casă. Stăteam chiar la numărul 86?... Să fi avut dreptate domnul Negotei: „86? Imposibil!” Tot ce se poate să fi locuit într-un basm. Negotei poate că nici nu greșise... În orice caz, mai mult decât numărul conta dacă acolo aveam să dau ori nu de robul meu, de cauza nefericirii mele și care zicea *averea mea este trecutul* (trecutul din care trăiam eu) și că de trecut sau de această avere nu te expropriază nimeni, decât teribila uitare... Astfel începuse, contra uitării, încălcita lui mărturie. și rolul meu de fiu renăscându-și tatăl. Numai cei ce au fost cu adevărat bogați știu să găsească și în sărăcie un câștig, poate speranța de a supraviețui prin atâtea pilde și povești, încredințate mizerabilei posterități.

În noaptea cealaltă însă, cotind-o la stânga pe *Bunătatea samariteană*, cum mergeam pe *Floreasca*, domnul Negotei tot întorcea pe o parte și pe alta, ca pe o stofă scumpă, ce-i spusese eu despre adevărata bogăție, furând cu nerușinare ideea Papei, deși zăpada abundentă precum și anevoiosul mers prin ninsoarea deasă ar fi trebuit să-l fi făcut s-o uite... „Vasăzică, o bogăție care să reiasă din limitarea nevoilor, a necesităților, în care bogat să devii cu cât te afunzi mai mult în sărăcie...” Ah, ce ochi avea să mai facă Leo, când i-ar fi spus-o, lui care toată viața luptase pentru eliberarea omului de orice fel de servituți, începând cu sărăcia! Dacă nu i-o și spusese, între timp. Lui Leo îi spunea tot. Chiar mă cuprinsese un fel de neliniște: să știi că în spatele tău stă unul, pe care nu-l cunoști, și căruia i se raportează zilnic totul...

Bine, făcea Negotei, dar era o idee de milioane! Cum naiba atâtea și atâtea documente n-o dibuieră și n-o puseseră la loc de frunte, mai ales pe criza asta mondială, când toată lumea dădea din colț în colț... Păi dacă limitând necesitățile, devenim bogați, ce mai la deal la vale, poftim calea înăvuirii mult visate! Să-i lăsăm pe gestionari și pe toți responsabili materialişti să acumuleze și să crape, de ficat, de stomac, să se înfunde în mlaștina consumului!... Formidabil, domnule Babis, scuză-mă, nu-i un compliment stupid, dar ai geniu, ge-niu! nu-ți dai seama ce porumbel ți-a ieșit din gură, porumbelul lui Noe nici nu se compară, și îmi făcuse o reverență cu o grație și cu o ușurință, pe viscolul acela, care mă uimise. Niciodată nu-l auzisem vorbind cu atâta exaltare. Într-adevăr, polonezul o nimerise. Numai unui polonez poate să-i treacă prin cap una ca asta. Dacă ideea nu i-o suflase cumva chițibușarul de Ratzinger sau abilul Cassaroli. Mă gândeam că tot religia știe cum trebuie să te adresezi săracilor și că „acești catolici” sunt capabili să fie mai radicali în cuvinte decât toți radicalii din lume... Dar ce tot îi dădeam eu zor cu Vaticanul? Moțul meu din Abrud îi întrecea pe toți. I-am povestit lui Negotei ce-mi povestise și mie la rândul său un fost activist din Teleorman care ajunsese gazetar în Abrud, – nu-mi plăceau teleormănenii, mărturisise, Negotei încercase să afle de ce, trecusem însă peste, lui în schimb nu-i plăceau prahovenii – dar acela era un tip deștept și cu haz. Intrase în atelier să cumpere o pereche de ochelari de soare, un coleg se repezise până în „Piața Unirii” și se întorsese vesel cu un kil de brânză de oaie, iar fostul activist, stând cu noi la taifas, ne relatase cu multe amănunte întâmplarea. Se nimerise să fie de față la tocmeală, când responsabilul cantinei orășenești din Abrud voise să-i

cumpere moțului cele șaptezeci de putini cu brânză abia coborâtă din munte. Pe responsabil nu-l interesa brânza, pe vremea aia găseai repede brânză, așa că cineva de azi și noi, câți eram în atelier, ne miraserăm auzind că moțul cerea pe o puțină de brânză șaizeci de lei. Responsabilul, pe care nu-l interesa marfa propriu-zisă, ci putinile, voia să pună în ele varză pentru cantină, în anul acela se făcuse foarte multă varză, fusese un an în care tot ce creștea se silea să devină și reușea să se transforme în varză, să fie varză, fusese un an al verzei, „un an varză, dacă vreți”, așa spunea fostul activist... „Într-adevăr, aprobase Negotei, era un om deștept și cu haz, cum ați zis, dacă acestea sunt propriile lui vorbe, am întâlnit și eu în provincie oameni foarte inteligenți...” Și responsabilul îi spune moțului „mi le vinzi pe toate șaptezeci putinile”. Dar moțul nu vrea să le vândă pe toate, se lasă greu, iar responsabilul crede că e un șmecher, un speculant, și zice: „uite, îți dau șaptezeci de lei pe puțină”; moțul refuză, „nu vând, zice, toate putinile”, – „îți dau optzeci pe puțină!” – „degeaba”, repetă moțul încăpățânat; „bine, omule, se enervează responsabilul cantinei, doar n-oi vrea o sută de lei pe puțină, sau ai arvunit ceva din ele?” – „nu, zice moțul n-am arvunit, dar nici de vândut pe toate nu le vând, îți vând zece, hai, douăzeci cu șaizeci de lei putina, spune omul din Apuseni, pe toate, nu”; „păi de ce să nu le vinzi, scapi de ele, fir’ar ele ale naibii de putini, și-ți dau și un preț bun”. „Și calul?” face moțul. „Ei, ce-i cu calul?” „Ce mai duc cu el?” „Ce să mai duci, de ce să mai duci, dacă zic că ți le cumpăr eu pe toate”. „Păi, se scarpină-n cap moțul, az’iarnă îmi pusăi în gând cu muierea să merg la șăs.” ...Și atunci gazetarul pretindea că intervenise în această tocmeală anapoda, unică, spunea el, în comerțul mondial, de la fenicieni încoace, și îi zisese lui Costel, responsabilul cantinei, cu care era prieten, „lasă-l, Costele, tu nu vezi, mă, că el vrea mai întâi să umble, să vază lumea, cu calul lui, să voiajeze, mă, ce-i pasă lui de brânză și de putinile în care tu vrei să pui varză, fi-ți-ar varza să-ți fie, o să-mpuți lumea cu ea; tu nu vezi, mă, că negustoria la el e așa, un...” și zisese ce. „Ce?” a întrebat curios domnul Negotei, întors cu capul într-o parte să biruie ninsoarea. Stați să vedeți, am spus, – acum, fie că ne-o zisese doar nouă, atunci, în atelier, ca unor orășeni... și cred că asta era adevărul, sigur, bineînțeles, doar nu era să i-o spună unui șef de cantină a cărui înțelegere se oprește la *cartof, ceapă, usturoi, sare, carne, ulei, făină* și celelalte... Fapt e că gazetarul ne spusese nouă, atunci: *nu vezi că la el asta e un ritual?! Negotei se oprise în ninsoare uitându-se la mine, nins, mai nins și mai alb decât orice moșneag din*

povești. Stătea și mă privea tulburat, vrând să spună ceva și nimerind vorbele, și punându-ne iar în mișcare, adăugasem că și dacă fostul activist i-ar fi spus asta în realitate lui Costel, era clar că acesta n-ar fi priceput, cum să nu vinzi ceva, la iuțeală, și pe un preț bun? trebuie să fii un tâmpit; da, zicea gazetarul, dar uite de unde veneau toate mizeriile și războaiele, și contradicțiile și revoluțiile și toate crizele lumii, de la cele din peșteri până la bursa din New York, de la faptul că acest Costel nu putea să înțeleagă punctul de vedere al moșului, pe care spectacolul lumii îl interesa mai mult decât câștigul propriu-zis și că dacă toți am pune mai sus ce pune moșul... Ce? se întreba gazetarul. Ceva minunat, în orice caz, rupt din călătoarele scânteii ale focului ceresc; ceea ce ne farmecă și ne face să fim mândri de noi sau care, viind să cunoaștem, ne miră, ne atrage, ne așază altfel printre ceilalți, dar chiar și simpla vedere a lumii, bucuria unei ieșiri în lume îndelung pregătită... „Și calul?!” exclamase domnul Negotei. Asta era. Așadar, înțelesese. Comica, naiva, profunda întrebare a celui din Apuseni... „Frumoasă poveste, și-ai povestit-o frumos” mă lăudase el iarăși în timp ce o luam la stânga pe *Hatmanul Arbore*... „Le puneți pe hârtie... întâmplările, ideile acestea? Sau doar vă place să le povestiți?”... Domnul Negotei mă chestiona cu delicatețe, dar vizibil intrigat. Fiindcă trebuia să știu, dacă nu știam cumva, întâmplările și ideile grozave pe care le arunci în dreapta și-n stânga între amici, ca să-i amuzi, e una, și alta, cu totul alta, când le scrii. Diferența după el era că niște idei sau întâmplări legate între ele pe hârtie îți dădeau asupra lor o putere pe care poate că nici nu aveai cum s-o cunoști pe deplin, în toate urmările ei, nemaivorbind de faptul că acele legături nu existau în stare pură în realitate, cum nu există nici diamantele, decât bine tăiate și șlefuite, trecute prin atelier... „Sau scrii?... Nu cumva scrii?” mă tutuise deodată, glumeț, cu o amenințare glumeață, oprindu-se din nou în ninsoarea bogată. N-am zis nici da nici nu. „Ah, autorule, autorule!” îmi făcu el cu degetul, „nu m-aș mira să aflu azi, mâine, că noaptea eu mă plimb cu un autor!”...

Sincer fiind, cum spun toți mincinoșii, bănuiala aceasta a lui mă măgulise cel mai mult. Era ce-mi doream și ce-mi lipsea: o glorie care în sfârșit să mă înalțe în ochii celorlalți; o revanșă contra naturii ingrate. Băteam, ce-i drept, la mașină memoriile tatălui meu care-mi era ca și rob. Totuși, nimic nu-i mai jalnic decât un stăpân depinzând de un sclav, în totul. Până una alta, mă aflam în situația unui copist care mai mult se bagă în textul altuia decât îl copiază sau îl transcrie fidel; unul despre care specialiștii mai târziu, peste

sute de ani, spun nu se poate să fi scris cutare astfel, asta a pus-o de la el copistul, un încrezut și un neobrăzat care nu-și cunoștea lungul nasului... Pe *Hatmanul Arbore* ninsese ceva mai liniștit, strada fiind adăpostită. La capăt, în sensul opus, pe *Floreasca*, fulgii se zăpăceau deodată, semn că în partea aceea bătea vântul, și, se vedea bine, măcar la *Urgență* era lumină, neonul rece, nepăsător, ardea din plin, mărind întunericeala din jur, sporind bezna ca o confuzie fixă, orbitoare. Dar ce plăcere îmi făcuse acest Negotei, acest folclorist exaltat; acest răcoros Gheorghiță răspândind mireasma cetinii carpatice, convins că are în față, asta mă dăduse gata, pe unul dintre otrăviții cărora în loc de sânge în vine, le curge cerneală...

Aș fi putut să nu-l întâlnesc. El să umble în veci pe *Dorobanți* și eu pe *Floreasca*. Să nu ne intersectăm niciodată. Să nu-l fi cunoscut nici pe Leo. Povestea, în acest caz, să fi mers într-un singur sens. Sărac, mult mai sărac. Întorcând binoclul, mă uitam acum invers prin el... Cum mă văzuse Negotei, înainte de a ști, de a bănuși, măcar, că mă zărise... Pe la unu noaptea, ieșisem să fac raita mea nocturnă. Bătusem la mașină povestea fostului prefect de Covurlui când el fusese vânzător de sirop la un chioșc de răcoritoare de pe *Berzei*. Coboram pe *Floreasca* spre *Ștefan cel Mare*, în care nu intram niciodată nici noaptea, totul fiind acolo deodată prea mare și prea vast, o arteră de fier parcă, prea zgomotoasă și când se întâmpla să fie pustie. Aveam de gând să cotesc de astădată la dreapta, pe *Hatmanul Arbore*, să ies în *Dorobanți*, și de acolo, făcând iarăși la dreapta, să intru în perimetrul meu modest, liniștitor și în care mă simțeam cel mai în siguranță. Dar, de frig, și fiindcă ninsoarea se întetea, o luasem îndărăt spre *Dinamo*. În minte încă mai rumegam marea afacere a concesionarului care vindea înghețată pe băț și biscuiți „Eugenia”, când câștigase o sută de mii de lei, domnul Gafencu, ca să vezi, spunea Vasi, nicio legătură cu fostul ministru de externe, și el, care era subalternul lui, umplea paharele cu sifon peste stratul de sirop de regulă de vișine, douăzeci și cinci de grame, dar nu erau nici cincisprezece, și la câteva sute de inși, sau mii, pe caniculă... Femeia care intrase cu copilul mic în brațe, o țărancă scundă, grasă, să bea un sirop, șefu-i zice muierii ia dă dumneata copilu’ nițel lu’ domnu’, adică lui, lui Vasi, femeia îl întinde copilul crezând că așa se face la oraș când bei sirop, lași copilul zălog, șeful o trage înăuntru în debaraua lui plină cu lăzi de biscuiți „Eugenia”... iar Vasi dicta: și-o *pus laba pe ea și-a tras-o năuntru*, nu știu de ce îi plăcea lui scena asta din viața lui de moșier decăzut, pe care mă obliga cu stăruință s-o ascult, s-o consemnez ca pe un fapt istoric

important pentru el, și că după aceea femeia apăruse buimăcită în prag, roșie la față, ciufulită, iar șeful îi zisese subalternului care legăna copilul în brațe, era un copil frumos, ager, numai ochi, ai fi zis „gata născut” în debaraua cu biscuiți... îi zisese „dă-i, te rog, femeii copilul!” Vorbise ca-n biblie. Viață și comică și infamă. Înțelesesem că lui Vasi, acum, la adânci bătrâneți, aducându-și aminte de pruncul pe care-l ținuse în brațe, îi părea rău că păcătuisese, complice fiind la acel sordid codoșlâc. Îi dădusem șansa aceasta mergând pe *Dorobanți* prin ninsoarea teribilă, dar curată.

Capitolul 2

Cred că trecusem de *Dinamo*. Sau nu trecusem. Și aici Negotei mă văzuse. De fapt, mă zărise mai de mult, când trecusem spre *Ștefan cel Mare* prin fața *Urgenței*. Da, pe la Urgență fusese. De altfel, îmi povestise cum mă văzuse el întâia oară: dincolo de toiul nopții, „circulând repede, hotărât, cu un scop precis, pierdut în întunericul arctic...” și-apoi apărând deodată clar prin ninsoarea piezișă în dreptul aceleiași *Urgențe* a cărei lumină – spunea el – trebuie să semene cumva cu lumina ce arde la poarta lumii de dincolo, depinde, restul din jur, bezna propriu-zisă, fiind doar o mohorâtă colcăială de păcate și de idealuri luptându-se între ele ca microbii de la microscop; și că ninge cu niște fulgi mărunți, țepeni, dureroși izbindu-te-n obraji ca niște alice de vânătoare de lupi; și că de la distanță crezuse că eram un băiat rătăcit sau fugit de acasă sau care își luase, decis, lumea în cap, decis s-o înfrunte, sau poate că avea, cine știe, de îndeplinit o datorie, o misiune, fugea după un ajutor, probabil. Urgența era la doi pași, dar nu intrase la Urgență, se întorcea spre stadionul *Dinamo*; mă urmărise, vasăzică, pas cu pas, pe mine, care mă credeam singur, nevăzut de nimeni, exact ca pe o pradă mult timp și pe nesimțite urmărită și care se crede în toată siguranța, până când gheara nu se abate brusc pe spinare; și ce surpriză avusese, după ce strigase în urma mea, „băiete... stai... stai puțin”, – acest „băiete” mă iritase mai mult decât îndrăzneala lui chiar, și mă-ntorsesem, drept să spun, și oarecum speriat, era trecut de unu, și-atâta politețe în glas pe întunericul, pustiu și ninsoarea aceea dură, ninge, cum zisese, într-adevăr, cu alice de plumb potrivite pentru lupi. Ce surpriză! De unde crezuse că eram un băiețel rătăcit, pierdut, având nevoie de ajutor, să dea de un om matur, de patruzeci, patruzeci și cinci de ani. După figură, cel puțin după figură. Patru decenii și ceva nu trec fără să lase nicio urmă pe fața unui ins, chiar dacă întregul său aspect privit cu ochii semideschiși, noaptea mai ales, pe viscol, te poate înșela. Și intraserăm în vorbă, făcând prezentările acelea în vifor, vântul smulgându-ne numele din gură... *Negotei... Vătășescu...* și aruncându-le în vârtejul fulgilor de zăpadă. Era unul dintre acei puțini

bătrâni cărora le place, care adoră iarna. O și spusese în cursul conversației care se înfiripase, trecusem de *Dinamo*, cred: „mie, drept să vă spun, dacă-mi place ceva pe lume, îmi place, orice ar fi, când ninge”. De unde ghicisem că ascundea în el o fire poetică, romantică. Asta nu-l împiedicase, totuși, să înceapă discuția aceea despre ciudățeniile anotimpului, pe tonul văicăreț al bucureșteanului. Înainta cu un umăr înainte întors contra viforitei, crezusem mai întâi, ca să se ferească de ninsoare, pe urmă însă aveam să-mi dau seama că așa mergea el, parcă ar fi avut mereu în față un obstacol. Și după ce ne tânguisem noi de asprimită iernii, spusese „cunoașteți legea lui Murphy?” „Murphy?” am repetat, nu, nu cunoșteam. „Murphy?! cum, n-ați auzit de Murphy?!...” Nici el nu auzise, recunoscuse, știa de la Leo, el îi spusese, și Leo zicea că acest Murphy pretindea că ce este dat să fie rău, se întâmplă, se va întâmpla totdeauna cu siguranță și la momentul potrivit, așa susținea el. „Și binele?” veți întreba, deși nici nu mă gândisem să întreb. Ei, cu binele stăteam altfel, binele, strigase ridicând ca un actor brațele în semn de dezolare, încât ninsoarea din jurul său se zăpăci oarecum, ei, binele să mai aștepte, dacă ceva se amâna, binele se amâna totdeauna... Așa zicea Leo că zicea Murphy.

Tot vorbind despre Murphy, o cotiserăm fără să știm când pe *Bunătatea samariteană* și ne pomenirăm în *Dorobanți*. Perspectiva se lărgise deodată. Curentul de aer se înteeți ca și furia fulgilor. Atât de mult sau de tare, că și discuția devie, se răsuci, asemeni vârtejului de zăpadă... Dar cum se făcea că nu mă văzuse niciodată cățărându-mă în corcodușul lui? Avea în fața casei, în grădină, un corcoduș bătrân a cărui coroană vara se revărsa până în stradă. Generații de copii, care azi erau profesori, doctori, ingineri, se suiseră în el, și îi lăsa, nu-i lua la goană ca alții, uneori chiar îi invita, nu copilărisem în cartier?... Ba da, – ei, atunci cum de nu mă văzuse niciodată cățărându-mă, îi cunoștea pe toți, și toți, oameni maturi acum, îi ziceau și azi cum îi ziceau pe vremuri, „lordul”, să-l scuz pentru lipsa de modestie. Bine, dar era exact ce gândisem și eu, ce aș fi putut spune și eu, dacă aș fi apucat, dacă „m-ar fi prins în corcoduș”. În felul cum vorbise, nu detectasem nicio urmă de ironie. Era, crezusem mai întâi, o gafă. Dar nu era nici gafă, îmi dădusem seama. Era încercarea unui om foarte delicat de a se face că nu vede ce era mai mult decât vizibil și care voia să-l facă pe celălalt să se simtă bine, în voie, că la el totul e în ordine, că intră în firescul, în ordinea normală a naturii. Cum s-ar văita unul la fel de

prevenitor pe lângă un șchiop, – ce bătaie de cap are el că poartă doi pantofi și că trebuie să se lege zi de zi la două șireturi...

Dar chiar și astfel, acordându-i această circumstanță atenuantă, l-am urât un moment pentru delicatețea lui. Sunt gingășii care, în asemenea cazuri, te otrăvesc și mai mult. M-am trezit gândindu-mă cu o răcă ascunsă că aveam față de el un avantaj și că puteam și eu, fără să arăt, să-l compătinesc. Nu avea să mai apuce, săracul, mileniul trei. În lipsă de altceva, asta mi se părea mie ambiția și ținta supremă. Prima noapte a mileniului al treilea, când morții, treziți oarecum ca-n vagon-lit, într-o gară importantă, se-ntorc pe cealaltă parte zicându-și: „nu mai e mult și ajungem la destinație...” Vasi se va duce curând, și ce dracu va trebui să mai născocesc în lipsa lui? Cestălalt, acest domn, folcloristul, o s-o mierlească și el, suferă de inimă, se vede după cum respiră des și adânc. Mergând alături, în curentul tăios de pe *Dorobanți*, mi se făcu a doua oară milă de el, o milă exagerată, care era de fapt o revanșă. Cum ar mai fi fost nopțile mileniului trei fără dânsul? Nopțile noastre contând pe hazard când ne întâlneam ca din întâmplare pe întunericul pustiu și înghețat în care mă simțeam cel mai bine rămânând singurul stăpân al Străzilor, ceilalți dispărând cu toții în somnul și visele lor de trăgători la galără, dormind aplecați, cu vâslele în mână, cu capul în piept, iar eu cu biciul în mână privind-i, în fine, oarecum compătitor, în transparența puterii mele singuratice, și înțelegând în sfârșit răutatea lor de robi... Nu fiindcă eu aș fi fost cumsecade. Doamne păzește, nu găseam în aceasta nicio virtute, din contră... Dar eu măcar aveam un motiv bine întemeiat. O, câte lanțuri nu m-aș fi bucurat să mi se lege de mâini și de picioare și ce somn adânc și liniștit aș fi avut, acceptând ca în loc de șef cu gârbaciul în mână, de șef al lor, să dorm ca toți ceilalți cu bărbia-n piept, cu palmele jupuite încheștate pe vâsle, orizontul meu în schimb să fi fost ca al tuturor, doar atât: soarele să răsară și să apună la aceeași înălțime și în aceeași secundă cu timpul tuturor.

Și mergând, de astădată, invers prin celălalt fel de fulgi, mari, grei, înceți, ca ai iernilor de demult, deosebiți de ai ninsorii primei nopți când încă nu aflaserăm unul despre altul cine eram cu adevărat și ce doream în realitate... Făcând de astă dată drumul dinspre *Hatmanul Arbore* spre *Calea Floreasca*, spre aceeași lumină falsă a *Urgenței*, o salvare apăruse claxonând disperată. De mirare cum răzbise prin atâta zăpadă. Ajunseserăm chiar în colț cu *Floreasca*, astfel că prin ninsoarea calmă amplificând sunetele auzirăm clar pe doctorul sau felcerul care se dăduse jos din mașină

și care zbiera spre intrare O-XI-GEN! ca o parolă, în vreme ce doi inși scoteau o targă pe lângă care un al treilea mergea lateral clătinându-se, aplecat cu un fel de borcan prevăzut cu un maț. Domnul Negotei mă apucase strâns de braț silindu-mă să mă opresc și strigând ca și cum am fi nimerit deodată pe marginea unei prăpăstii: „stai! să vedem! e un spectacol, se întâmplă în fine ceva!” O femeie începuse să țipe, de pe targă, în mod clar, restul fiind numai bărbați, și după accent și după înverșunarea ei, mai având încă forța să-și țipe propria ei istorie, scurtă și trivială, părea o țigancă: „Of, Gico, Gico, țipa, ți-arăt eu ție, fă, când oi ieși io, făăăă! m-a omorât omini buni, m-a omorâââ!... Gogulică, de nu ți-oi tăia-o eu ție cu satârul, harmasare!”... Domnul Negotei râdea. Râdea cu tot corpul, astfel că pierzându-și echilibrul, puse o mână pe umărul meu. De obicei oamenii autoritari au acest râs. Unul dintre cei doi ce duceau targa, sau cel aplecat cu borcanul în mână, în orice caz unul dintre ei, întrucât cel ce striga „oxigen” intrase, rosti clar și tare prin ninsoarea deodată lenevită „taci, fă, în p. mătii, că pierzi sânge!” Urmase o lungă lămurire a domnului Negotei despre femei și despre „adevărul pasional”. El, de pildă, era de părere că cele mai sincere femei, în ciuda vicleniei lor, sau poate tocmai de aceea, erau țigăncile, numai ele fiind în stare să-și exprime fără ocol sentimentele, spunând verde totul, de unde și fascinația bărbaților foarte civilizați pentru ele, și povesti cazuri de oameni iluștri căzuți la patima țigănească. A fost prima și ultima dată când în perimetrul plimbărilor noastre se întâmplase cu adevărat ceva. Și mai fusese ceva. Cu acest prilej îi povestisem domnului Negotei (în intimitatea mea, ezit totdeauna să-i spun Gheorghită) cum mă îndrăgostisem de o femeie ordinară pe când mai lucram ca ceasornicar în piața Sfântu-Gheorghe. Te înțeleg, te înțeleg, mă încuraja el; și lui, pretinsese, îi plăcuseră femeile vulgare; te stimulează, spunea, cum să zic, he-he, contează mult și sonorul... O luasem pe *Floreasca* în sus spre stadionul *Dinamo*. I-am spus cum mă dusesem într-o după-amiază ieșind de la serviciu să-mi cumpăr o pereche de pantofi noi de la „Clujana” de pe Lipscani. Ședeam în dreptul scării în spirală care duce la etaj și mă uitam într-un galantar. Îmi plac, am spus, pantofii cu ramă lată și bombeu. Maro, mai ales, fără șireturi. Erau în vitrină și niște mocasini negri, cu lîră, ușori, dar număr mare. Îl întrebam pe un vânzător dacă au din ăștia, numere mici, și vânzătorul, un țigan tânăr, foarte înalt și care purta pe el un tricou galben pe care scria LOVE MY, m-a privit atent, atent și de sus, și mi-a zis avem și mici, dar urcați la raionul copii... Domnul Negotei tuși, fără să

vrea, pe urmă începu să tușească de-a binelea, o tuse care nu se mai termina. Mă roșisem. Mergând pe *Floreasca*, mă roșisem deodată, noroc că nu se vedea. Tot tușind, domnul Negotei se împiedică de ceva ascuns în stratul gros de zăpadă, cât pe-aci să cadă. Doamne ferește să fi căzut, bătrânii ăștia când cad fac de regulă ruptură de col de femur, asta-i imobilizează luni de zile, pe urmă declinul vine rapid. Îl prinsesem însă de braț la timp. Trecusem de *Dinamo*. „Cine dracu’ o fi aruncat găleata asta aici?!” exclamase companionul meu, scoțând din zăpadă o găleată de plastic cu fundul spart, pe care o aruncă înciudat peste gardul unei vile întunecate... Ei, și când mă întorc eu să urc scara în spirală, văd o femeie tânără, mică, dar solidă, cu ochi fulgerători, îmbrăcată într-o rochie de stambă cu buline roșii, că era prin mai. Avea părul sârmos, țepăn, proaspăt coafat; una dintre muierile alea care înfruntă strada cu bigudiuri pe cap, fuga-fuga după cumpărături. Era palidă ca moartea și gura, violent vopsită, și-o ținea încleștată ca de-o durere cumplită, sau de un dispreț greu de tradus în vorbe... Se uita fix în sus, în susul scării, care, fiind în spirală, partea superioară nu se vedea, dar auzisem niște tropăituri de pași speriați, pașii persoanei privite care fugise, care dispăruse după turnantă, așa că nu mai apucasem s-o văd; se făcuse nevăzută tocmai în clipa în care femeia de jos, muncitoare după aspect, muncitoare în fabrică, – având în acest aspect al ei mult fier, mult plumb și acel aer sincer, netemător, de „stăpân al mijloacelor de producție” de a cărui forță niciun lucrător din lume nu va fi deajuns de conștient niciodată, – șoptise, nu țipase, șoptise doar cu o ură calmă, înfricoșătoare: „să te mai prinz io o dată că te legi de bărbatu-miu, că te omorrr, curvo și stricato! Bărbat ca al meu nu-i pă lume, fă, și tu vrei să mi-l furi? nenorocito!” Domnul Negotei s-a oprit și a aprobat: „bine i-a făcut, foarte bine, soră-mea, Marga, pe care ai s-o cunoști, pretinde că azi femeii morale și care își iubesc cu adevărat bărbații nu se mai găsesc decât în popor”, – ce părere aveam? Păi tocmai asta voisem și eu să arăt. Era bună. Negotei părea încântat. Îi plăcuse scena. „Leo, zise, moare după chestii de-astea populare” și dacă îi dădeam voie să-i povestească și lui, l-ar fi amuzat... Cum să nu, cum să nu... Și, ce făcusem după aceea? El era de părere că muncitoarea merita un compliment, așa, discret, făcusem cumva cunoștință cu dânsa?... Nu mai cumpărasem pantofi. M-am luat după femeia aceea teribilă până am ajuns în *Piața Unirii*. Mergea dreaptă, bătând asfaltul cu picioarele ei scurte și grele, ca de fontă, răspândind în jur ura ei posesivă ca un corp încins căldura... O femeie care să știe cu atâta dârză

iubire că un bărbat e numai al ei și numai al ei pe viață și care nu s-ar uita la altul în veci!... „Da, da, făcea Negotei, e un lucru rar, din ce în ce mai rar...” și se sufocă deodată în ninsoarea deasă și se opri, respirând adânc și întinzându-și brațele. „Vă e rău?...” Nu știam cum să-l ajut. El avu un gest de liniștire, continuând să facă mișcările lui de respirație. Apoi își reveni, mă luă de braț și iar spuse glumeț: „Si tira avanti!” Era curios să afle urmarea. În piață, femeia cumpărase niște zarzavaturi pentru supă. Ședeam în spatele ei, o auzeam cum se tocmea. Am cumpărat de la o tarabă de alături o garoafă albă, una singură, și când ea a ieșit din piață și a luat-o spre gura metroului, am coborât treptele stației repede să n-o pierd din ochi și pe culoarul lung, prinzând un moment când nu mă vedea nimeni, m-am apropiat în fugă de ea, am salutat-o fără să zic nimic și i-am întins floarea. Ea s-a uitat la floare, s-a uitat și la mine și-a zis: „Fire-ai a dracului de stârpitură, ce te legi de femei?!”... Domnul Negotei se oprise șocat, foarte șocat. Nu găsea ce să zică. Pe urmă zisese fără să mă privească: „Poporul e crud, domnule Babis”. Spusese acest lucru cu solemnitate. Am observat, când compătimești, mărești miza, exagerezi. Așa fac oamenii bine educați. La ceilalți, miza în general se micșorează. De exemplu, când mai lucram la *Precizia populară*, înainte de 1968, că după 1968 rămăsese doar *Precizia* – își dăduseră seama în fine că poporul poate să fie oricum, numai precis nu, unii dintre cei ce veneau cu ceasurile lor stricate la ghișeu, mă luau cu „și când e gata, băiețică?”... Sau, mai târziu, la tribunalul doi ca ajutor de arhivar, toți mă puneau să cobor dosarele așezate pe rândul cel mai de sus. Propteau scara și mă împingeau grăbiți: „hai, ușurel, urcă, tu copilaș...”

Capitolul 3

Ajunsesem, „la graniță”, cum îi spuneam porțiței scunde de lemn care dădea în grădiniță. Se înțepenise de zăpada viscolită. M-am uitat la ceasul meu japonez, un Seiko fosforescent. Era trei și cinci. Până în zori mai aveam. Am răsucit în patru labe omătul strâns sub porțiță și am deschis-o. Buruienile uscate, crinii, petuniile, cârciumăresele verii trecute, ce mai rămăsese din ele, mă salutară încremenite ca într-o țară a nimănui.

În casă, nicio lumină. Bătrânul dormea dus. Cum plecam, cădea numaidecât în somn. Un somn cu bâiguieli și vorbe dintre cele mai curioase. Un telegrafist, pierdut în pustietăți, negândind cu capul său nimic, și care transmite totul, la învălmășeală, după cum îi dictează șeful. Cu câteva nopți în urmă, de pildă, bolborosise ca de la mari depărțări: *Am cucerit... totul... și... nu... posedăm... nimic...* Și mai ațipise puțin. Ceva mai târziu descoperisem sursa. Sursa era, și mă mirasem și eu că-i spuneam astfel: *bunica*, adică Duduia. Era, se vede, vreo rămășiță, sau poate însuși miezul basmelor ei istorice pe care i le spunea la culcare în copilărie, îndrăgostită de Cuceritorul ce vărsa în Persia coiful său plin cu apă în fața oștirii însetate, ținând ca măcar în sete să fie egal. Un gând mă bătuse, pe loc. Gândul că Machedon nu era străin, ca bărbat îndrăzneț, de iubitul ei de-o noapte, tânărul ostaș, călărețul ținându-l strâns în frâu pe nobilul, nesupusul Bombon, în timp ce cu mâna cealaltă scotea vijelia lui de sunete din armonica sprijinită în piept...

Căutând cheile, numai un zeu, mă gândeam, este capabil să vrea să fie egal în sete și foame cu toți... Și numai pierzând totul poți să speri că începi să stăpânești oarecum ceva... Care stăpân însă ar fi fost în stare să accepte să se curețe?... Cheia nu intra în broască. Am întors-o pe-o parte și pe alta, zadarnic, înghețase și broasca, avea înăuntru un dop de gheață. Am suflat în ea aer cald în poziția în care toți curioșii se uită pe gaura cheii. În sfârșit, am izbutit să deschid și să intru. M-am băgat în pat pe întuneric, era frig, dărdăiam sub plapumă. Încet, m-am mai încălzit. Somnul întârzia să apară. Mă gândeam la Negotei, la laudele ce mi le adusese, la moțul din Abrud. Nu

se lipea somnul de mine, dar deloc. M-am gândit și la pădurea de la Tecuci de care tot îmi vorbea Vasi și care de regulă mă făcea să adorm. Moș Sofronie pe capră, pălăvrăgind prin bătaia leneșă a roților... caii, la pas, fornăind din când în când de roua dimineții... Degeaba. Am șoptit de mai multe ori și numele celor trei prăvăliași greci din Sulina... *Camberis, Funduka, Tifutis*... ce bolborosea bătrânul prin casă și de la care așteptam același efect. Rămâneam treaz, mai treaz decât oricând... Un râcâit abia perceptibil, dar ordonat, în comparație cu bezmetica dezlănțuire a viforniței de-afară, se auzi în odaia înghețată în colțul unde trona țeapăn, înalt și întunecos, șifonierul... Mi-am încordat urechea scoțând-o cu precauție de sub plapuma grea, umezită. Râcâitul continua îndărătnic. Silința unei bătrâne pene de scris scârțâind pe hârtie. Apoi, un chițait subțire, copilăros, ceva ca o chicoteală plină de neastâmpăr. Era un șoricel. Puteam să jur că era șoricelul clopotarului din Șirna-Veche, un neamț care avea un nume de pușcă de vânătoare, îl chema Brenner. M-am uitat sub plapumă pe cadranul ceasului de mână fosforescent. Era trei și douăzeci și cinci. În fața ochilor îmi apărură orologiul catedralei din Șirna. Arăta aceeași oră. Limba lui mare tocmai făcea mișcarea ei sacadată ca piciorul unei insecte monstruoase, către minutul următor, douăzeci și șase. Pe urmă imaginea dispăru, iar șoricelul mai chițai o dată cu aceeași veselă, copilăroasă complicitate.

La Șirna-Veche fusesem demult, într-o toamnă, pe urmele lui Babis. Plecasem cu Vasi, ca-ntr-o excursie, dar cu ocazia asta ne văzuserăm și cu Mita care lucra acolo ca supraveghetor la o școală de surdo-muți. Alegea sau nimerea numai profesii umile, care îi aminteau de apostolatul lui Babis la leprozeria din nordul Dobrogei, unde îl însoțise. Dar la Șirna, Babis fusese profesor puțin timp. Fosta sa gazdă, un contabil de la primărie pe care îl chema Gologan, își amintea totuși foarte bine de el. „Era, spunea contabilul, un domn foarte corect și învățat”. Mita ne luase cu ea și-i făcusem o vizită în casa lui săsească, trainică, strânsă în ea, ferită, ca și când ar fi fost pregătită să sufere oricând un asediu. Ne oferise lichior de măceșe. Nu mai pomenisem. Beam din niște păhărele mici de argint cât un degetar și vorbeam despre vechiul lui chiriaș. Un singur defect avea, mărturisise domnul Gologan în cele din urmă. Noaptea fluiera de unul singur în odaia lui, și noaptea nu-i bine să fluieri, aduce pagubă, pretindea el. Sau, altceva: îi plăcea să asculte marșuri germane, da' tare, – țin minte că-i strigam la ușă „domnu' profesor, vă rog, mai încet.” Avea un radio bun, nemțesc, și-l lăsa deschis la radio Berlin și ăia, ziua, noaptea, dădeau numai marșuri...

Plecuse pe neașteptate, – a, nu, chiria o plătea totdeauna cu trei luni înainte, nu era ca ăilalți regăteni, gata să te tragă pe sfoară, nu, era un tânăr generos, ajuta pe copiii săraci, nu ținea la bani, îi invita la el și îi medita pe gratis și am mai observat un lucru, cel mai bine se simțea între săraci, umbla prin casele săracilor, le ducea câte ceva, îi plăcea lui să umble și să stea de vorbă cu săracii... Pe urmă, cum spunea, dispăruse. Lăsase un bilet în odaia lui, totdeauna în ordine și bine aranjată, îi plăcea disciplina, un bilet cu scuze și mulțumiri. Mita știa de ce plecase. Începuse să fie urmărit. În graba plecării, uitase un carnetel; de fapt nu-l uitase, alunecase sub perna fotoliului, „un fotoliu-hoț”, fura lucrurile chiriașilor, o pățiseră și alții. I-l dăduse în cele din urmă Mitei, care nu ne arătase niciodată carnetul. Erau însemnări intime, ne spusese ea atunci la Șirna, nimic politic sau care să fi interesat familia. Domnul Gologan nu ne mai lăsa să plecăm. Vorbea întruna... Cum își petrecea timpul profesorul la Șirna?... Păi, dumnealui toată ziua, bună ziua se ducea la catedrală, îi plăcea să se urce în clopotniță și să se uite la clopotul ăl mare care pe vremea aia era întreg și suna cum trebuie. Stătea de vorbă cu preotul, cu părintele Brenner, care umbla pe bițicu și duminica după slujbă juca fotbal cu tinerii, adică era mai mult arbitru. Brenner murise prin 1949. „Trec peste amănunte, ne făcuse Gologan cu ochiul, ce-a fost a fost!” (și fusese, aflasem încolțindu-l după aceea pe Gologan, – Brenner intrase la zdup după o predică). Rămăsese fiu-său, Arnold, care învățase singur teologia din cărțile lui taică-său, nu fusese uns preot, rămăsese îngrijitor al catedralei, nemții din R.F.G. mai târziu trimiteau bani nu glumă, era și îngrijitor și clopotar, de toate, numai preot nu, deși era om învățat și era socotit ca și preot. Un om cumsecade, dar închis la suflet... Noi, românii, populația adică, îl stimam, că știți cum suntem noi românii, spunea Gologan cu accentul său cântător, ardelenesc, lăsători, fiecare să-și vadă de credința lui și pe limba lui, asta e și slăbiciunea noastră...” „E și nu el” spusese Vasi, adăugind: „toleranța e mai curând un semn de forță”. M-am uitat la el mirat. Nu-l știam atât de patriot. Observasem însă, în Transilvania, până și regătenii obișnuiți cu zeflemeaua, deveneau mai atenți parcă și ceva mai serioși, cum se întâmplă când te întorci după lungi rătăcirii în casa bătrână, părintească. Un preot protestant exista la Șirna, ne explica Gologan, dar suferea de diabet și leșina des, așa că erau luni întregi când slujbele se răreau și Arnold îi ținea locul, cât se putea și cât se cuvenea, mai ales, dar se descurca bine. Se duseseră într-o zi și la acest Brenner-junior, care locuia în incinta catedralei. Arnold își aducea și el aminte de un domn,

român, care, scurt timp, fusese profesor la ei în oraș și care se împrietenise cu taică-său și îi vedea adesea, serile de obicei, mai ales în zilele când băteau clopotul cel mare și când el, „domnul Vătășescu”, nu era plecat prin munții și pădurile din preajmă, cu tinerii, ciobanii ziceau că-i vedeau aprinzând focuri și cântând și că se mirau că mergeau unul după altul ca la armată Credeau că sunt nemți, adăuga Arnold că-i spunea râzând taică-său, – adică ciobanii credeau, „când colo ei erau români!” relata, serios, Brenner-junior vorbele bătrânului Brenner, care părea că fusese un om plin de umor. Ședea acolo singuri în clopotniță și discutau. Odată maică-sa îl pusese să le ducă niște prăjituri pe care tocmai le făcuse, niște pogace, ținuse minte, și un ceainic mare plin cu ceai, cât să fi avut pe-atunci? șapte-opt ani. Nu coborâse imediat, stătuse câțva timp și ascultase ce vorbeau nu prea înțelegea, lucruri bisericești. Ce înțelesese fusese povestea catedralei, cum o clădiseră, pe care o știa de acasă și din ce îi citea duminicile maică-sa, care avea două plăceri: să gătească și să citească. A doua oară mă dusesem singur la Brenner. Vasi și Mita erau invitați la familia Gologan. Mitei, toți cunoscuți din Șirna îi ziceau „doamna Ghiurițan”, „ardeleancă de-a noastră” o lăuda Gologan, bunică-său fiind din Gurahonț, pe urmă fiul acestuia, tatăl Mitei, lăptarul, se stabilise la marginea Bucureștiului, Pretextând o durere de cap, ieșisem să iau aer și pașii mă duseseră spre catedrală, unde Brenner mă primise cu amabilitatea lui calmă, germană. Vorbiserăm de unele, de altele, pe urmă îl întrebaser „cum era profesorul Vătășescu?” „Sunteți nepotul său?” întrebare la rândul lui, deși știa, și am înțeles, după privirea scurtătoare, că întrebarea avea alt sens, mai greu de exprimat. Am răspuns „da”, înfruntându-l cu subînțelesul meu la subînțelesul lui. Căuta în memorie, ce rămăsese întipărit în ținerea de minte a unui copil de șapte-opt ani... Pe urmă mă privise iarăși lung, cercetător, și spusese: *corect*. Atât, *un om foarte corect*. Deși... deși, adăugase strângând din buze și ducând o mână la bărbie, i se păruse cam... nu găsea cuvântul, și-l spuse pe nemțește, cu regret parcă... *besessen*... iar regretul acela al lui parcă se întări când găsi și în românește cuvântul *posedat*... O spunea acum, cu mintea sa matură, reamintindu-și scena. Dar atunci, cu mintea lui de copil, i se păruse un om aspru, în stare să te pedepsească numaidecât, fără milă. I se făcuse frică de el. Vorbea cu glas tare și se mișca tot timpul încoace și încolo, nervos. Am înțeles că nu era mulțumit, că lumea, oamenii îl nemulțumeau, fiindcă era prea sever, un profesor sever care îți cere prea mult, care nu trece nimic cu vederea. Un vizionar... Îmi dați voie să cred că

era un vizionar?... Unchiul dumneavoastră, pe care poate că îl iubiți, era, acum îmi dau seama, un om nefericit. Un om care nu-și găsea și nu avea să-și găsească liniștea niciodată. Știu cum a sfârșit. Mi-a spus domnul Gologan. Nu doamna Ghiurițan, a fost și dânsa de câteva ori pe la mine, dar n-am discutat ce discutăm noi acum, n-am îndrăznit, și-apoi, știți, femeile, când iubesc, văd altfel lucrurile. Și mai e ceva. A doua sau a treia zi, seara, înainte de culcare, l-am auzit pe tata vorbind despre profesor și spunându-i mamei „omul acesta are în el un demon”, și se închinase, pe urmă mai spusese că îi părea rău că nu putea să-l ajute, fiindcă avea o minte strălucită și era un ales, iar aleșii pe care soarta nu-i ajută să ajungă mari, sfârșesc tragic. Nu știa dacă acestea fuseseră cuvintele, dar înțelesul, da... I se făcuse iar frică și se ghemuise și mai mult în așternut, în patul său de copil. Stătusem aproape zece zile la Șirna-Veche. Mergeam zi de zi la catedrală. Odată l-am găsit pe Brenner în clopotniță, căznindu-se să repare orologiul, care stătuse. M-am oferit să-l ajut, și din curiozitate. Eu găsisem hiba, fără să-mi bat capul prea mult. Se rupsesse arcul, și a doua zi Brenner făcuse rost de un arc de mitralieră de la un vecin care lucra la Cugir, și orologiul începuse iarăși să meargă, și lumea din târg se înviorase, orologiul era viața lor. Brenner a făcut cinste. A venit și Vasi cu Mita și ne-au felicitat. În târg se răspândise zvonul că Brenner adusese un orologier de la București „care arăta ca un copil” și care pusese în interiorul mașinăriei, în locul unui șurub vechi, stricat, un șurub de diamant care avea să țină încă o sută de ani, dacă restul mașinăriei ar fi rezistat.

Șoricelul scosese alt chițait, agitându-se și mai mult, îi auzeam lăbuțele alergând pe lemnul uscat al șifonierului. Ți, tu, neastâmpăratule, mult ai să te mai joci așa?... Mi-am adus aminte ce spusese Brenner despre Lucifer, că lumea acesta era vestit de un șoricel, semn al gingășiei și perseverenței, că demonii au și apucături delicate, uneori. Ce zi era?... Era chiar luni... M-am uitat la ceas ca să mă conving. Arăta patru, și pe cadran am citit *luni*, nu mă înșelasem, și mi s-a părut curios că era luni. Asta fusese în cealaltă zi când Brenner spusese că-l auzise pe taică-său zicând „omul acesta are în el un demon”, și când îl întrebasesm, credea în Satan? spusese râzând: „cea mai mare viclenie a lui Satan e de a face lumea să creadă că el nu există.”

Vorbeam în picioare sus, în clopotniță, sub clopotul uriaș cu buza crăpată. Sunase un ceas întreg la moartea ilustră dintr-un martie de demult când planeta se scuturase, ca de o povară cu mult, mult prea grea; când el, Brenner, le pusese în vedere autorităților locale că nu rezista decât cel mult

trei minute, și asta, verificat! de un secol și ceva, altfel s-ar fi topit, ceea ce se și întâmplase, și povestise cum, Satan, ca Satan. El însă nu aparținea decât oamenilor simpli din popor, dar mai era și celălalt, Lucifer, prințul luminii, care era al neîncrezătorilor și al tuturor celor ce aveau o aplecare spre treburile minții. *Lucifer Rafcale*. Îl ascultam fermecat; avea darul povestirii; dar, nu știu cum, un dar nemțesc, sec...

Somnul îmi pierise de tot. Am mai așteptat câteva minute chițaitul. Șoricelul însă, considerând pesemne că își făcuse datoria, dispăruse.

Și-atunci am mai stat puțin de vorbă cu Brenner... N-am văzut un neamț, teolog, care să semene atât de mult cu un tătar. „De la năvăliri” spune el, cu vorbirea lui în care se simte topica germană, în care cuvintele românești par a se clătina și ciocni între ele, purtate de un curent prea puternic. Avea un cusur care mă sâcâia: își suga măselele. Nu se gândise niciodată să plece în R.F.G.?... Clopotarul scuturase din cap, zicând: „ȘI ASTA?!” (cum spusese și moțul: „Și calul?!”), arătând cu mâna în jur catedrala de la 1230. Deși ce arată el cu brațul e doar interiorul clopotniței curate, solide, cum stam, după ce am reparat orologiul, sub clopotul uriaș, a cărui gură de bronz masiv e crăpată mai bine de-un cot, pentru că sunase ori vorbise în ziua solemnă de martie cu zeci de ani în urmă prea mult și ca niciodată în veacul dindărăt. Cu toate că el, Brenner, – și mereu revine la avertismentul lui –, că le atrăsese autorităților atenția, dar că ele spusese să bată fix o oră, să se scoale din groapă și morții spre a participa și ei. „Vedeți, zâmbeste, – și – atunci fața sa negricioasă întinzându-se se face și mai asiatică – vedeți, constată el cu zâmbetul său mâhnit, facem ce facem și tot la acest lucru ne întoarcem. Și că, întâi, tot trăgând de funie, era un băiețandru doar, din palmele jupuite începuse să-i curgă sânge și fiindcă îl dureau, urla, deși, prin dangătul titanic al clopotului, nici el nu-și mai auzea urletul; dar urla, „fiindcă o durere morală, susținea Brenner, este știut că te face să uiți o durere mai mică, fizică numai. Și că după acest clopot se călăuzea toată viața orașului de atât amar de timp și că tot trăind și înfruntând istoria ajunsese să sune odată și cu sirenele fabricilor din epoca noastră socialistă, dacă acestea din urmă, își permitea Brenner să glumească, nu așteptau mai întâi bătaia lui, a lui HANS, cum îi spunea el clopotului, în felul în care un ins trage cu coada ochiului la un altul care, mai experimentat, știe să facă la timp pasul decisiv, al alinierii. Pe urmă, zicea tot el, petrecuse frânghia însângerață pe după subțiori, legând-o strâns pe piept, săltând în sus și-n jos, păstrând astfel cadența bătailor, deși ele îl trânteau acum cu violență de

podeaua clopotniței făcută din bârne groase de stejar, ca și cum clopotul, de astă dată, l-ar fi sunat el, pe Brenner, tăvălindu-l pe jos încoace și încolo, și când văzuse fumul, fumul ce ieșea din clopotul încins, înțelesese că materia se topea, dangătul melodios spărgându-se într-o larmă de fierărie. Și, pleosc! ceva greu căzuse, lângă el, metalul topit, o lacrimă mare de bronz, puteai să zici, și care se răcise imediat pe podea. Noroc că nu-i picase în cap. Asurzise o vreme, Brenner... Pe urmă își revenise. Când ești tânăr, te refaci repede. Totuși, el pretindea că auzind, nu aude bine, că nu aude ce auzise atunci timp de o oră, și că în jurul nostru *există*, și apăsa pe cuvânt, „un zgomot orbitor” pe care nu-l percepem, și, noroc că nu-l percepem, altfel am înnebuni, dar că sunt unii care au ori șansa, ori neșansa să audă „cutremurătoarea vibrație” și că aceștia ori își pierd mintea, cum spusese, ori se convertesc. Ceva, înțelesesem; eu însă, laic, mă gândisem la vibrațiile de joasă frecvență, la infrasunete, care pot dărâma și munții, ceva din care s-ar fi putut face într-o zi o bombă apocaliptică, – neamțul respinsese politicos ideea, lucrul la care se referea el, nici nu se putea compara... Mi-am încordat cât am putut auzul: de probă, să văd... Vifornița, doar, fanfara, gălăgia ei valpurgică izbind între ele foile de tablă desprinse de pe acoperișurile de tinichea. Față de zgomotul neauzit al clopotarului, era, dacă l-ai fi crezut, ceva mai puțin și decât un zefir. Nevastă-sa, nevasta lui Brenner, o nemțoaică slabă, închisă la față, dar cu un păr blond, luminos, împletit ca doi melci peste urechi, suise scara în spirală ce ducea în partea superioară a clopotniței unde ne aflam sub clopotul spart, mut pentru totdeauna, ca și când el, atunci, atât avusese de spus, jertfindu-se, restul nemaiinteresându-l. Martha, așa o chema pe soția lui Brenner, ne adusese niște pogace proaspete pe o farfurie albă, groasă, de faianță germană, acoperită de un șervet verde cu chenar roșu și un termos plin cu ceai. Am mâncat pogace, am băut în cele două pahare de plastic pliante pe care ea le scosese din buzunarele șorțului bine scrobit, ceai fierbinte îndulcit cu miere; pusese în el și zeamă de lămâie, simțisem numaidecât, și i-am făcut Marthei complimente pentru grija și talentul ei de gospodină. Primise complimentele cu aceeași îngruntare a feței, nu cred că zâmbise vreodată, doar clătinând din cap ușor, cu buzele strânse, mulțumind mai mult silită. Din când în când mă privea pe furiș, cu aceeași gravitate, și înțelegeam de ce și din cauza aceasta vorbeam mult, ca să alung neliniștea ce mă cuprinsese la venirea ei și mai ales, să rezist acelei priviri atente, părând a înțelege efortul meu de a fi și de a mă purta normal; deși... Când vrei să

fugi de ceva cu tot dinadinsul te-nfunzi și mai mult în acel ceva ca-ntr-un nisip mișcător. Așa îmi explic de ce spusese că mi-ar fi plăcut să trăiesc într-o clopotniță ca aceea în care ne găseam, uitând că... Amândoi m-au privit mirați. Brenner spusese: e drept că aici aerul e mai curat, încercase să evite... Ea însă continua să mă privească cu și mai multă stăruință. Înclinându-se și îndoină un picior, ceea ce ar fi putut părea o reverență făcută în glumă, de n-ar fi fost rigiditatea feței, plecase, coborând dreaptă scara, fără să se mai uite la noi, la turnantă, de unde mai eram încă vizibili. Nu mă plăcuse deloc. Amuțisem. Nu mai aveam chef de nimic. „Așa a rămas de când ni s-a născut copilul” a murmurat Brenner vrând parcă să se scuze, și dându-se un pas înapoi și pierzându-și echilibrul, gata să calce peste geanta lui de scule așezată pe podea, ridicase brațul și se sprijinise cu mâna de clopotul spart. Se sprijinise cu toată puterea. Și-atunci mi-am dat seama cât de inert și de greu era clopotul, nici nu se clintise... N-am întrebat. Copilul lor se născuse probabil în condiții nefericite, dacă nu cumva cu un defect. Fusesse în mod evident o clipă foarte jenantă. O gafă mai mult subînțeleasă. Ca să risipesc stinghereala produsă, l-am întrebat în glumă pe Brenner dacă el „îl văzuse”... A stat câteva secunde, – ghicise pe loc – pentru că s-a gândit și a spus că acela despre care voiam să știu, nu numai că îl văzuse, dar că era peste tot, de aceea nici nu era văzut, – vezi aerul? vezi vântul?... Nu spunea nimic nou. El se ascundea în orice, și Brenner își apăsă cu amândouă mâinile pieptul. Putea să fie și în trupul oricui. Trupul omenesc nu e uneori chiar infernul? Nu numai ca durere sau ca suferință, dar și ca dorinți chinuitoare, plăceri refuzate sau istovitor de împlinite. El poate să se ascundă și aici, și înălțând iar brațul lovise cu palma bronzul mort, negricios al formei imense, nemișcate, de deasupra noastră, care scosese un cloncănit urât. „Știu, știu, asta o știu! am exclamat – îmi revenisem – stați, stați puțin, domnule Brenner, și concentrându-mă, chemându-l în ajutor pe năstrușnicul părinte Ferapont, i-am dat lui cuvântul, l-am lăsat pe el să vorbească, sunt texte care se țin ca scaiul de tine: *„Acu un an fusei la egumen și ce să vezi, unu avea pe dracu-n dește, altu, pitit sub anterior, doar coarnele și le lăsase afară, altu se uita din buzunar, și uite așa i se-nvârteau ochii-n cap, altu îl purta pe burtă, în mațele lui spurcate, altu i se agățase de gât și umbla cu el așa, spânzurat, dar de văzut, nu-l vedea...”* Clopotarul începuse să dea în răs de pe la jumătate și când isprăvisem râdea de-a binelea. „Vedeți?!... vedeți?!” făcea, satisfăcut. Cine povestea asta? Am spus, Dostoievski. „Ah, rusul?!” Brenner era în culmea

încântării. După el, dracii ortodocși erau mai pitorești... mai plini de haz și de umor... chiar „mai simpatici” dacă se putea zice așa, pe când cei catolici sau protestanți... erau mai greoi, mai pedanți, luau răul în serios și, în general, nu se puneau în situații comice, deși le plăceau și lor caraghioslăcurile. Am adăugat de la mine: fiecare civilizație își are dracii pe care și-i merită. Neamțul mă aprobase imediat, cu o totală adeziune. Atunci făcuse el diferența aceea dintre Satan și Lucifer, pentru că venise vorba de deosebirea de civilizație, deși el era de părere că mai importantă era diferența de educație și de instrucție; așa se făcea că Satan, de exemplu, se ocupa de cei simpli, de vulg, iar Lucifer de cei învățați și cu mai multă imaginație, fiind intelectuali. *Lucifer Rafcale!* vasăzică, el era patronul... Trebuia să i-o spun și lui Negotei, să știe și Negotei, dacă Negotei nu era cumva informat; oricum, trebuia să-i explic, să-l pun la curent. Că Lucifer, de pildă, cum susținea Brenner, ne ispitește mai mult prin orgoliu, nu ca Satan, care, mai popular, având de-a face cu oameni de rând, îi îndeamnă la păcate mai obișnuite, – orgoliul, zicea Brenner, care e altceva decât fudulia, era cu mult mai primejdios decât dezmățul, mai greu de combătut decât acesta din urmă, întrucât primul se adresează conștiinței, iar al doilea, simțurilor, mai lesne de stăpânit. Știam că lui Lucifer i se mai zicea și *Lucibel* sau îngerul luminii? Că adoratorii săi cred că el va elibera omul de „tirania lui Dumnezeu?”... Că unii îl așază la răsărit, că stăpânește răsăritul sub steaua aceea frumoasă a dimineții căreia noi îi spunem Luceafărul? Dar felul cum procedau adoratorii săi în secolele cele mai răzvrătite, al treisprezecelea, al paisprezecelea, când în Germania, Suedia, Franța, Anglia, Italia se întemeiaseră acele umede și înconjurate de ziduri grele universități unde începeau să se învețe logica, filosofia... A cunoaște, sigur, e omenesc; cunoașterea, care a început cu mușcătura aceea din mărul oprit, și îmi permit să vă rog să credeți că mărul a fost doar un simbol și că este vorba de o barieră pe care, dacă o treci, mintea se tulbură în fața golului întâlnit și omul, ori își pierde nădejdea, ori caută să se așeze în locul lui Dumnezeu... știți nemțește? mă întrebasese, nu prea mă descurcam, și Brenner dusese o mână la frunte căutând un cuvânt în românește, pe care nu-l găsea... „ah! cum se zice?” se supăraseră el puțin pe el însuși că uitase... în germană asta se numea *Geworfenheit*... când te duci jos... ah, uite că nu-l găsesc... când te duci jos în lume... starea omului după ce a gustat din fructul oprit... Era *căderea*, și l-am ajutat și am spus *când cazi*... o, da, desigur, – își amintise – „căderea în lume!”... Gândește nemțește și îl

urmăream greu. Voia să spună că bariera cunoașterii fiind trecută prin trufia științei și cunoașterii orgolioase, omului începea să-i lipsească temeiul vieții și respectul față de minunea, oricum de neînțeles, a creației dumnezeiești... Și astfel, înaintea omului se așternea calea răului, care e un loc în care „bat toate vânturile”, pentru că „nimic nu se mai înțelege prea bine sau chiar deloc”. Și acest rău, bineînțeles, se manifesta după gradul de civilizație (cum ați avut bunăvoința de a observa dumneavoastră înșivă mai înainte, își adusesese aminte) și după nivelul de educație al omului, până la niște obiceiuri foarte, foarte urâte și de care îi venea greu să vorbească... Totuși, totuși... știam cumva, de exemplu, că de sfintele paști, când primeau anafura din mâna preotului, unii o vârau în gură și se duceau cu ea în gură așa până acasă fără s-o înghită și acolo o scuipau în privată, înjurându-l pe cel ce se jertfise pentru ei?... Am simulat un fel de cutremurare, de scârbă și dezgust... „Vedeți, vedeți?!” mă privea Brenner, mulțumit. Și tocmai mușcasem dintr-o pogace de-a Marthei, și dădeam să înghit, dar mi se pusese un nod în gât. Am ținut bucata mușcată în gură un timp fără să mestec. Ne așezaserăm pe una dintre bârnele groase de la baza schelăriei ce susținea uriașul clopot mort. Între noi se afla farfuria albă cu prăjitura casnică, tipic ardelenescă și care mie nu-mi place, parc-ai mânca jumări reci. Am profitat de un moment când Brenner vorbind se ridicase dând ocol clopotului, și am scos pe furiș dumaticatul din gură și l-am ascuns la iuțeală sub bârna care, sprijinită pe patru stâlpi scunzi, nu atingea podeaua... „Vă e rău?” mă întrebase Brenner intrigat, ajungând în dreptul meu și privindu-mă cu luare aminte. Pe semne că arătam prost, că mă îngălbenisem. Tremuram ca de frig, deși era vară, cald, iulie; un altfel de frig, totuși, decât cel pe care îl simțeam acum sub plapuma de lână. Brenner s-a reșezat pe bârna pe care ședeam amândoi unul lângă altul și a mai turnat ceai din termosul chinezesc în paharul pliant și mi l-a întins scrutându-mă atent. Am băut cu lăcomie ceaiul cald încă, parfumat. Dacă până și papa Grigore al IX-lea se ocupase personal de acei sectanți numiți „luciferieni” într-o scriere publicată la 1233... exact, dar exact pe vremea când se construia catedrala noastră, – și Brenner lovi cu mândrie bârna pe care ședeam, – o „circulară”, dacă îi dădeam voie să zică așa, contra celor mai înrăiți dintre luciferieni, stadinghienii... Închipuiți-vă, papa să descrie într-un act oficial ce făceau aceștia, la ce se dedau, și apucând termosul își umplu și lui paharul cu ceai. Papa arăta negru pe alb că atunci când se adunau cu toții... stadinghienii ăștia... unul aducea un crab și-l pupau mai întâi pe rând cu toții și-l

mângâiau și apoi se așezau la masă și benchetuiau punând crabul în fruntea mesei la loc de onoare, și când festinul se termina, mai aduceau și o pisică neagră și-o pupau și pe ea în... vă rog să mă iertați, mi-e greu să pronunț cuvântul. Pe urmă țineau cuvântări care de care mai destrăbălate și în toate se susținea cu vorbe aprinse și gesturi nerușinate că Dumnezeu, prin viclenie, l-ar fi azvârlit pe nedrept în abis pe el, pe stăpânul lor, pe Lucifer, și că arhanghelii Mihail și Gavril și „toți acoliții lor”, spionii, serviciul secret al „uzurpatorului”, cum se exprima ei, „banda lor de oportuniști și de deviaționiști” meritau să fie spânzurați, tocați mărunț și dați la porci; și că adevărații îngeri erau Lucifer, Belzebuth, Astaroh, veritabila treime dată jos de acel „tiran senil ce iubea cel mai mult și înainte de orice, înainte chiar și de ceea ce lingușitorii spuneau că este Creația sa unică și eternă, mirosul de tămâie, cântările de slavă și pomenile ce i le făceau amărății de pe pământ.” Că, de fapt, ei erau inocența și lumina, Lucifer, Belzebuth, Astaroh, și că adevărații demoni sunt Mihail, Gavril și „toată banda lor” și că domnia acestora va lua curând sfârșit, în locul lor urcând pe tronul croit din granit ceresc, granitul ne-ars, ne-corupt de dinaintea mârșavului complot, Lucifer nedreptățitul, adevăratul prieten și apărător al oamenilor înșelați. Greața aceea ce mă făcuse să scuip și pogacea din gură, îmi trecuse de mult, și mă minunam de spusele luminatului clopotar. Foarte interesant tot ce povestea, ca evenimente, și era chiar de mai mare mirarea cât de vechi erau lucrurile... I-am mărturisit uimirea mea, și el atunci s-a simțit dator să adauge un amănunt mai „gingaș”, spusese, mai plin de haz; „gingaș” era o concesie a lui, față de niște minți pervertite, stricate, dar și în rău există un moment când fantezia omenească se copilărește deodată aducându-și aminte de basmele cu șoricea, de pildă... Și povestise chestia cu ziua de luni în care Lucifer era anunțat de regulă de un biet șoricel...

„Dar Pactul?... Faimosul Pact?”... Brenner căzuse pe gânduri. Văzând că întârzia să răspundă, crezusem că nu mă exprimasem destul de lămurit. „Înțelegerea, legământul cu Prințul decăzut al luminii, în schimbul căruia oamenii obțin niște avantaje...” Îi dădusem ca la biliard acest achiu larg, plin de atâtea posibilități... Brenner continuă să tacă privind fix în podea. „Sau vrăjitoria, magia, puterea pe care o capătă unii... vânzându-și sufletul...” Clopotarul mă privi dintr-o parte, lung și într-un mod ciudat. Avusese o absență curioasă, parcă nu m-ar fi auzit, sau ar fi ascultat altceva, un glas, o voce dinlăuntrul său. Înțelesese.. Cum de nu?... Apoi spusese că sunt lucruri pe care când începi să le faci sau să le mărturisești trebuie să

mergi neapărat până la capăt... Pasiunile, sentimentele nestăpânite aveau acest dar de a lega sau schimba totul, după cum persoana interesată urmărea un scop sau altul. Dacă urmărești, urmezi orbește mișcările unei pasiuni, ea poate să transforme orice în orice. Nu el, Brenner, spunea aceasta, ci însuși Albert cel Mare, învățătorul lui Toma din Aquino, cu „admirabilele sale secrete”. Care mai susținea că adevărata sursă a tuturor „acestor vrăjitorii” și „cărți de vrăjitorie” erau pasiunea și voința omenească; fie că ele printr-o „înclinare excesivă” modificau trupul omenesc și tot ce cuprindea el, idei, planuri, ambiții; fie că din cauza demnității însăși a persoanei, întrucât există și intenții, bune, lucrurile ce se aflau deasupra ei îi dădeau ascultare și se supuneau; fie că pasiunea nemăsurată a altora găsea o oră favorabilă, o ordine superioară care o sprijinea, de unde și forța binecuvântărilor ori a blestemelor. Pactul?... Îl întrebam de „Pactul faimos”?... Aici Brenner avu iarăși absența aceea curioasă în care timp, lucru neplăcut, își supse de câteva ori măselele. „Dumneavoastră cred că știți mai bine decât mine, zâmbise el cu fața sa asiatică (și nu era o modestie, o spusese cu o anumită intenție) – mă privea cercetător, parcă și puțin amuzat. Dacă ar fi fost cu adevărat preot, poate că n-ar fi vorbit astfel; era liber însă, se purta ca un laic. Mă gândeam oare la „domnul acela” care îmi fusese unchi? Și care și el părea atât de interesat de *celălalt*, bineînțeles, așa, teoretic?... N-am zis nici da nici nu. Așteptam. Martha, nevastă-sa, îl strigă de jos, în susul scării, spunându-i ceva în nemțește. „Ich komme... sofort, bitte!” răspunsese el ridicându-se. Îl căutau de la parohie, explicase reșezându-se pe bârnă, și vru să mai toarne ceai, dar nu mai rămăseseră decât câteva picături. Pactul, așadar... Și își reluase prelegerea cu acea metodă exagerată în vorbire pe care o au cei ce n-au fost pe la școală și care au învățat totul singuri. Cunoșteam, desigur, naivitățile acelea, iscălireă înțelegerii cu sânge tras din brațul stâng, jertfirea unei găini negre însoțite de invocări nerușinate, blesteme, înjurături, prostii, imaginația populară în cazurile astea e destul de săracă. Dar vin teologii, nu? și răul se complică, vin cu fel de fel de motivări cazuistice, cu referiri umanistice, limba latină (pe care dracul o vorbește la perfecție, glumi el) a rămas, și după căderea imperiului, cum i-a fost ei sortită, să fie o limbă anume făcută pentru campanii de cucerire ori de apărare, dar acum, Roma pierind, legiunile sunt doar niște legiuni de litere, de texte și de argumente. Uitați, în 1555, Grillandus, de exemplu... El arăta că sunt două feluri de pacte, de înțelegeri... *Professio tacita*, în care totul se face, se petrece, are loc în gând numai, fără grozăviile acelea

sângeroase și stupide, fiindcă sunt demoni și demoni, primitivi sau rafinați, proști sau isteți, ca și oamenii, nu?... Am zis: fiecare își are demonul pe care și-l merită, și asta ca să marchez, să fac legătura cu ce zisesem mai înainte, că civilizațiile își au și ele dracii de care se învrednicesc. Brenner mă ascultase ca pe un școlar care cunoaște bine răspunsurile și mă aprobase cu dese clătinări din capul lui de tătar. Pe urmă venea *Professio expressa*, pactul care se încheia în văzul lumii în timpul unui sabat și în care și diavolul și solicitatorul semnau de față cu alții, cot la cot, așa, ca o învoială agricolă, sau comercială, după un tipic apărut la Ravenna în 1593 și care se numea foarte serios *Compendium Maleficarum*. Te lepezi, nu-i așa, de botez și de numele primit și capeți altul, secret, și îți renegi nașii, îți alegi alții, dintre cei ce au semnat înțelegeri mai vechi și care au ceva experiență și vechi ștate de serviciu; îi oferi noului patron o bucată din veșmintele pe care le porți zi de zi; faci un jurământ de supunere necondiționată; îl rogi pe patron să te treacă cu noul tău nume în „cartea morților”, cartea de imobil a infernului; îi făgăduiești un tribut anual, vărsat demonului tău de serviciu, „duhovnicul”, cum ar veni, care răspunde de tine... După ce toate acestea au fost stabilite, ți se dă, ca solicitator, și formula de invocare a Patronului, dreptul tău de aici înainte și care sună așa, – iar Brenner, cât nu era el de preot, se închină mai întâi prevăzător, o făcea din pură știință: „Lucifer, te fac atent să-ți părăsești locul în care te afli acum, în cer ori pe pământ, și-ți ordon și te constrâng prin puterea marelui Adonai, Elohim, Agala să vii și să răspunzi cu glas tare la ce îți voi cere, punându-ți în vedere că îți este interzis orice refuz...” și urmează cererea. Observați cât de obraznică și de autoritară este chemarea!... Succesul depinde, și iadul știe prea bine, de nerușinare numai și de impertinență... Și ce își poate dori un om, care își vinde sufletul?... Și-aici, cum ziceam eu, depindea, – și mă cita cu același aer de profesor mulțumit de elevul său – de felul omului. Unii voiau putere. Alții, bogăție. Alții, frumusețe. Exact ce nu merită niciunul și ar fi periculos să capete. Citeam Biblia?... Am mărturisit sincer că *încă nu*. S-a ridicat de pe bîrnă, s-a apropiat de un dulăpior pe care l-a deschis și în care am văzut de la distanță că erau niște scule de tâmplărie. A căutat printre ele, și s-a întors cu o carte în mână. Mi-a arătat-o tăcut. Era e biblie, o biblie românească. A răsfoit-o un timp, pe urmă a dat de ce căuta și mi-a spus că îmi va citi din proorocul Isaia, capitolul *Amenințări și mângâieri*. Titlul ăsta mi-a plăcut și l-am pus să-l repete. Suna într-adevăr grozav. Orice scriitor ar fi fost fericit să-l găsească... Brenner se nimeri să-mi citească, ce-mi citise,

stând în picioare, sub clopot, care, ori mi se părusese mie, ori, în vreme ce citea cu voce tare, începuse ușor să vibreze, mort cum era...

„Voi ziceți, am încheiat un legământ cu moartea iar cu infernul un pact; și că urgia va trece fără să vă atingă; căci v-ați făcut din minciună un adăpost și din viclenie un liman!... Și cuvântul Domnului va fi pentru voi: țav lațav, cav lacav, zeher șam, zeher șam (poruncă peste poruncă, poruncă peste poruncă, poruncă peste poruncă, regulă peste regulă, regulă peste regulă), când pe aici, când pe acolo, ca să meargă și să cadă peste cap și în cursă să fie prinși!...” Martha striga din nou de jos în susul scării, nerăbdătoare, de astă dată în românește: „dar omule, nu mai vii odată!” Vocea ei se auzea ca de pe alt tărâm, amplificată de lemnăria clopotniței. „Viu, viu –...” răspunsese bărbatul ei, încet, și se duse la dulăpior, puse Biblia la loc și închise ușițele care nu se închiseră bine și pe care le lăsă așa, deschise...

Când am simțit că voi ațipi, ascultând urgia de afară, o râcâitură fină se făcu auzită înspre șifonier și o chițăială ca o joacă...

„Vasăzică ai fost tot timpul pe fază, și tăceai!” am spus, sau numai am gândit, învins; și pleoapele mi se lipiră și mă fură somnul.

Capitolul 4

Trei-patru ore de somn îmi ajungeau. M-am trezit murmurând... *țav lațav țav lațav, cav lacav cav lacav...* Nu mă mai puteam opri. De fapt, clănțaneam de frig și, clănțănind, vorbeam în ebraică, după Isaia. O clipă văzui și dulăpiorul cu sculele de tâmplărie, cu ușițele care rămăseseră deschise și unde Brenner vârase la loc cartea lui sfântă. Parcă nici n-aș fi dormit. Nici demonii clopotarului nu dormeau cine știe cât, mai mult ca sigur, grijulii să nu le scape vreo fază. Mai dormeam, ce-i drept, și după masă, spre seară, așa că noaptea o luam în primire, odihnit, ca pe o dimineață proaspătă, încărcată de tot felul de proiecte.

Pe la șapte, șapte și jumătate seara, mă deșteptasem din nou într-un frig de-a dreptul polar. Viscolul nu slăbise deloc. Îl auzeam șuierând pe la ferestre, zgâlțâind lemnăria uscată de arșița verii, cu chitul căzut ținându-se numai în cuie. Madam Filionescu ne adusese laptele. Vecina, care ne făcea cumpărăturile și pe care o plăteam simbolic cu cinci lei pe zi. O sută cincizeci pe lună. Protestase la început, ținând cont de relația ei specială cu Vasi. Măcar să plățiți telefonul! stăruisem, și în cele din urmă cedase. Sticla o găsisem lângă ușa de la intrare, pusă într-un colț mai ferit, zăpada încă n-o acoperise, semn că nu trecuse, totuși, prea mult timp de când venise. Se înțelegea foarte bine cu Vasi, aveau multe cunoștințe comune, de la Pavilion, „rețeaua babalâcilor”, din când în când îi dădea în cărți sau îi ghicea în cafea, naturală sută la sută, lucru pe care eu îl detestam. Măcar mizeria aia de viitor să n-o fi cunoscut dinainte. Madam Filionescu fusese pe vremuri casierită la unul dintre restaurantele de vară de pe malul Herăstrăului. Ieșind la pensie – suflet de sindicalistă – i se dăduse în sarcină Pavilionul unde pensionarii jucau șah până dădea iarna. Era o femeie foarte autoritară și întreprinzătoare căreia îi plăcea să ajute oamenii, să le facă servicii, unii dintre pensionari pretindeau că în tinerețe făcuse figurație în trupa lui Tănase, că încercase și cupletul în revista „E Di Granda?... Este!” dar că o lucrase Natalița Pavelescu, și făcuse pasul înapoi, între figurantele nostime ale epocii. Pe Vasi îl plăcuse, cu experiența ei, pentru aerul său

boieros de bărbat falnic, distins, pe care, hahalera, și-l păstrase și la bătrânețea lui înaintată. Dintre toți, foști generali, foști magistrați, sau activiști de vază depășiți de evenimente, pe el îl alesese. Filionasca îl pune pe bătrân la curent cu viețile și întâmplările celorlalți, era informatoarea lui. De exemplu, despre generalul Vintilescu îi spusese că ședea la rând la alimentară și că unul îl recunoscuse, asta imediat după război, și acela întrebase tare: „Domnu general, tot cu liberalii? bagute-n...” și că vânzătorul intervenise, „domnul Vintilescu a fost la Mărășești și a luptat în regimentul ăla care s-a luptat în izmene, să mă ierte doamnele de față, așa că...” și se făcuse pace. Sau, colonelul Ionescu Doi care intrase în pușcărie prin cincizeci pentru că organizase o „rezistență”, și că Filionasca îl întrebase „bine, domnule Ionescu Doi, și câți făcurați parte din organizație?”, „unul”, zice Ionescu Doi, „cum unul?” – „da, spune colonelul, numai unul, eu!, că al doilea m-a turnat...” Acesta era Pavilionul. Culmea era că și Filionasca și Vasi, povestind aceste întâmplări, râdeau cu poftă, cred că e lucrul cel mai nimerit pe care marele bărbos l-a remarcat, că de trecut oamenii se despart totdeauna râzând. Într-o zi îi surprinsesem vorbind în șoaptă, ferindu-se de mine. Își șopteau ceva la ureche și chicoteau. Erau între ei astfel de momente de intimitate; odată, el, Vasi, îi spusese „fata mea”, ceea ce suna caraghios, dar dacă te gândeai bine, la diferența de vârstă dintre ei, douăzeci și cinci de ani, se putea admite și asta. Fapt e că femeile, chiar și la bătrânețe, au o adevărată slăbiciune de a se lipi de bărbații buni de nimic, care n-au făcut mare lucru în viață și care nici bani măcar nu au, singura lor avere fiind farmecul lor de pierde-vară. Vasi, de pildă, pomenea des, ca de o performanță, de un tenor de operetă de mâna a doua care avea trei neveste, toate știind una de alta și slujindu-l cu rândul. Mă gândeam la Negotei. Ce fel de bărbat fusese... Dar nu, el era alt soi. Locuia cu sora lui mai mică, fostă șpicheriță, prima șpicheriță a postului de radio București (o spunea cu mândrie) și cu un frate și el mai mic, acel faimos Leo la care se referea mereu, „cum zice și Leo”, „asta trebuie să i-o spun și lui Leo”. Acesta avea la rândul său un fiu, Vlad, regizor de filme, care locuia cu ei. Ca parte feminină doar Marga, șpicheriță, rămăsese în viață. Toate acestea le aflasem puțin câte puțin și în legătură cu altele. Nu, Negotei fusese și era încă robul familiei. Cred că pe el nu-l răsfăța-nimeni și făcea parte din acea categorie de oameni, care neavând cu ce să se laude, se lăuda cu alții, cu membrii familiei. Nicio femeie nu ar fi fost în stare să facă nebunii pentru el, acele gesturi de devoțiune absolută de care se bucură

unele pramatii, cum era tenorul la care se referea Vasi. Dar Vasi, însuși, nu fusese și el o astfel de pramatie, un răzgâiat, după care se prăpădeau femeile?... Povestea cu ligheanul cu jar era în această privință dovada cea mai elocventă. Mai de mult, când se cunoscuse prima dată cu madam Filionescu, cu Mirelica lui, la Pavilionul de agrement de pe malul lacului Herăstrău, era prin noiembrie, se lăsase frigul pe neașteptate după nesfârșitele, însoritele zile de toamnă, erau minus trei grade, „gâștele sălbatic treceau în zbor țipând jalnic prin văzduhul posomorât”, ținuse minte gâștele, fiindcă urmărindu-le cu privirea i se făcuse dor de ducă, așa, de o călătorie la Paris, și fiindcă le spusese celorlalți de la mesele de răchită la care jucau șah... „vedeți?... ce le pasă... se duc” iar ăia fie că nu înțeleseseră, fie că erau absorbiți de jocurile lor, zgribuliți de frig, suflându-și în palme, nu ziseseră nimic; în schimb ziseseră Bârlădeanu, un fost magistrat care juca țințar cu Tismăneanu, un vestit avocat, ei doi jucau numai țințar, culmea, cu niște boabe verzi de cafea, cu care veneau și pe care la plecare le vârau cu grijă într-o tabacheră de tinichea; Bârlădeanu, după Vasi, ar fi zis „păi sigur, lor le dă mâna, n-au nevoie de pașapoarte!” Așa spusese Bârlădeanu, mutând o boabă verde de cafea. Tismăneanu spusese: „sunt țări unde oamenii își țin pașapoartele acasă, și în țara noastră sunt oameni mai deștepți decât în țările alea” Bârlădeanu încercase s-o dreagă (o văzuse pe Filionasca venind): „Păi tocmai de-aia, că suntem mai deștepți, pricepeți?”. Responsabila Pavilionului se oprise în dreptul lor cu un lighean din care ieșea un fum albăstriu. Era plin cu jar și îl ținea la distanță cu brațele întinse departe de corpul ei voinic, „un lighean, zicea Vasi, așa, ca la mahala, ca la un bordel de periferie”. Filionasca întrebase cu ligheanul în mână: „Ce-i... ce ziceați de pașapoarte?” Bârlădeanu răspunsese cu capul în jos, mutând: „Gâștele... gâștele sălbatic”. Vasi îi arătase cu mâna în sus, cerul și migratoarele. Ea contemplant cu ligheanul în mâini trecerea, apoi spusese: „Se duc, săracele... Grecia, Egipt... ehe!...” și, apropiindu-se de Vasi, îi pusese ligheanul cu jar sub scaun. El pretindea că făcând acest lucru, spusese: „așa, mamă dragă, să te mai încălzești puțin, lasă gâștele, că ele se duc în țările calde...” Ceilalți crezuseră că ligheanul va face turul meselor, să se încălzească pe rând cu toții, dar fosta casieră le pusese în vedere că atenția ei se îndrepta numai spre domnul Vătășescu, și le pomenise ceva despre parabola fecioarelor din templu și despre rezerva lor de ulei de ars în așteptarea Mântuitorului, – sau ați uitat, păcătoșilor, îi înfruntase, rotindu-se cu mâinile în șolduri – adică

ceva menit să producă energie, e mai înțelept să se concentreze într-un singur loc, altfel, împărțite la toți, lumina și căldura, nu mai profită nimeni de ele, și când apare El, beznă și frig! – și-apoi domnul Vătășescu merita această favoare, fiindcă nu cârtea, nu aducea critici, iar pe deasupra mai era și cel mai în vârstă și unul dintre primii clienți, ceilalți răposând, ai Pavilionului. Bârlădeanu se supăraseră. O bârfise pe prietena lui Vasi zicând că era „o țigancă”, numai țiganii au patima asta a focului și că să se uite, cine nu crede, la unghiile ei, erau vinete, negre, ca la țigani. Acest magistrat... Bârlădeanu, era un om rău și cu două fețe... „Și ți-a pus ție Filionasca ligheanul cu jar sub e...” îl necăjisem zile în șir după aceea. Sau când se văita, de ger: „Cheam-o pe Mirelica dumitale, hai, dă-i telefon, să-ți aducă ligheanul...”

Am răsucit butonul mașinii de gătit în bucătăria înghețată sloi. Flacăra pâlpâia slab. „Nu sunt gaze”, am strigat. „Nu sunt?... Păi de unde să mai aibă și ei, săracii, atâtea gaze?!” l-am auzind răspunzând din pragul bucătăriei, pe el, și puteam să pun pariu că așa spusese Filionasca. M-am enervat, am trântit niște oale, am spart o farfurie, pe urmă am pus în priză reșoul vechi cu rezistențele îmbâcsite de murdărie. Am deschis robinetul. Un firicel subțire de tot. Păi așa...

Am stat și-am ascultat un timp cu ibricul în mână viforul de afară. Încă puțin și n-ar mai fi fost de ieșit din casă. Aveam pe mine două pulovere trase direct peste pijama, plus paltonul pus pe umeri. Pe cap purtam căciula de piele împlănită, cu clapele lăsate peste urechi și care-mi dădea aspectul unui năvălitor din cărțile de istorie de altădată. Noroc, totuși, că ardea lumina. Am turnat apă în ibric din una dintre cele două damigene în care avusesem prevederea să strâng o provizie, damigenele pe care ni le adusesese în toamnă pline cu vin un strănepot de-al lui Vasi, și pe care bătrânul îl băuse aproape pe tot, câte doi litri pe zi. Mă luptam cu el, fiindcă la beție bătea câmpii, nu-și mai aducea aminte de nimic și începea să cânte. Îl certam, dar el spunea atât de blând: „lasă-mă, tu, băiete, să cânt, să mă duc așa dincolo, îmi fași așa di bini!” Ce puteai să mai zici? Și era unul și același cântec de jale. Sufletul său păcătos căuta stepa, trenurile ei lungi și grele, gările în care și Timpul-călător se oprea, bând ceai cu toții, uitând să mai treacă, zicându-le, un’ să mai mergeți? că acolo vă duc pe toți— Era cântarea micilor speculanți pe care el o fredona încet, ferindu-se parcă să fie auzit, cum își cântă între zidurile temniței revoluționarii marșurile lor dătătoare de nădejdi... *Kupiti publicâki cumpărați covrigi Gariaci publiciki*

*calzi covrigi Ganati rubliciki suda skarei goniți încoa spre mine iute rublele
Iv noci ni isanâia și în noaptea turbure Minea nisceasnâia pe mine
nefericitul Kupcika ciasnâia negustor particular Tî pâjalei tu îl vei jeli
Fanari șataeți felinarele se leagănă Tma nâdvigaeta bezna înaintea I ia
fsiajdu aștept și aștept Maia sudiba soarta mea...*

Îl ascultam totdeauna încordat, până la capăt. Ca și cum între timp ar fi putut să apară ceva nou în textul pe care îl știam pe de rost. Era curios, dar acest cântec de jale mă înviora pe loc. Imediat mă apucau zorul și cheful de lucru. Naiba știe!... Sau jalea noastră fiind cu mult mai mică, deși incomparabil mai veche?...

Am pus ibricul pe reșou, să fierb cafeaua. Am tăiat pâine felii-felii. Era veche, trebuia prăjită. Am scos din dulap ceainicul mare, albastru. Am turnat în el apă dintr-una dintre cele două damigene, pentru nesfârșitele ceaiuri ce urmau de obicei după gustări și cafele.

Cineva bătea la ușă. Am străbătut în fugă holul. M-am încurcat din nou în pătura care masca ușa. Am deschis ușa de afară. O rafală dușmănoasă de vânt și un val de ninsoare mărunță mă respinseră cu brutalitate. Nu era nimeni. Iarna, doar, iarna în sine. Aveam năluci. Am mai umblat zorit încoace și-ncolo, uitând mereu câte ceva, fără să uit ceea ce aș fi vrut să uit.

Tot ce făceam începuse să semene cu activitatea plină de avânt a unor marinari de pe un vas înțepenit între sloiuri, deși ei știu că până la dezgheț și până la prima mișcare mai trebuie mult să aștepte, și care, robotind, cântă *I ia fsiajdu, aștept și aștept...*

„Hm, mă gândeam, pudrat încă de ninsoarea de adineauri, pe piept și pe brațe, *sezonul lucid*, carevasăzică, *al artei senine!* Negotei, Negotei!...”

M-am mai învârtit, ca năuc, prin hol. Vasi ațipise, dormea. Sau se făcea că doarme. Cerga roșie de lână de Maramureș îl acoperea în întregime. Divanul și-l trăsesese în partea din fund a holului, vizavi de soba monumentală de Sighișoara cu plăci de ceramică albe și verzi pe care niște vânători își întindeau puștile printre niște șiruri drepte de brazi. În colț, lângă fereastra dublă cu gratii ce dădea în grădină, se afla televizorul, la care Vasi se uita seară de seară, fără să vadă mai nimic, vedea ceva ca prin ceață, iar imaginile le deducea mai mult după sunet. Traversând holul spre ușa care dădea în bucătărie, mă oprisem, să aud dacă respiră. Nu-i vedeam decât căciula gălbuie de culoarea mălaiului pe care și-o înfundase până peste urechi, și vârful nasului, dormea cu fața-n sus. Respira rar cu mici sforăituri. Doamne ferește să fi murit pe o vreme ca asta! Nu mai nimereai

nici cimitirul, pe care în timpuri normale nimeni nu-și pune problema că nu-l va găsi, – stăteai cu mortu-n casă o săptămână. Pe semne că făcusem, totuși, un zgomot; sau însuși faptul de a privi fix, cu intensitate, pe cineva care doarme... Auzul îl avea încă bun, ca și intuiția aceea specială, care e a vieții pândite, când simți că fie și cu ochii doar, *cineva* te va ataca... Ceva din el se trezise oarecum, fiindcă îl auzii oftând și bolborosind sub cerga roșie. Am tras din nou cu urechea. În ultima vreme scotea din când în când prin somn câte o exclamație, ca: „Dumnezeule mare!” ori „Doamne Dumnezeule mare!” Tot ce se poate să fi presimțit el ceva, cine știe, apropierea momentului când avea să apuce calea de pe urmă. Bătrânii care înaintează mult peste vârsta normală ajung să ghicească și ora sfârșitului, ca țărânii octo sau nonagenari care zic, Leano, ai pus fasolea la fiert?... s-o pui, tată, că eu mă duc, poimăine, așa, pe la chindie... Sau îl va fi chinuit vreo remușcare... Păcătoșii nu se dau ușor bătuți. Se mai tocnesc, mai trag de timp, că stai să vezi... Nu-i puțin lucru să știi că termini o viață și să fii sigur că dincolo te așteaptă o judecată. Totul era în ordine. Încă mai ședeam locului gândindu-mă dacă să pui ori nu în funcțiune aeroterma. Fie ce-o fi! Aveam s-o pun. Important era, totuși, să apuci plata luminii; nu, făcând economie, să-ți ție unul lumânarea. Gânduri sumbre de zile cu viscol. Mă îndreptai spre ușa bucătăriei, mai trebuia fiert și laptele. Când să pun mâna pe clanță, l-am auzit din nou oftând și bolborosind... Era un cuvânt, un nume, pe care îl mai repetă o dată și de astădată îl deslușisem, bolborosea *San Francisco!* cu uimire dar și cu un fel de teamă... *San... Francisco...* Un fior îmi străbătu șira spinării. Dacă înnebunise! De ce *San Francisco*? Cum *San Francisco*?!... De frică, l-am strigat tare, Vasi!... S-a trezit strigând ce-i, ce este? părea încă dus dincolo. *Erai la San Francisco?*... *Ce căutai la San Francisco?* l-am întrebat cu sticla de lapte în mână apropiindu-mă de patul lui. Ce zici? Ce zici? — nu înțelegea, era complet zăpăcit. Am repetat rar, se visase cumva la San Francisco? Tot nu pricepea. Eu? făcea, da' de ce? Văzuse vreodată vreun film cu San Francisco, ceva, vreun documentar poate eu cutremurul de la San Francisco? îl anchetam ca un polițist nemilos. Sau auzise ceva *în acest sens*?... Încet, încet, se dezmeticea. Visase parcă, dar nu mai știa ce, *vises de noapte*. Se sculă greoi din pat ca un urs bătrân de tot și flenduros, dând la o parte cerga, de sub care apăru în cojocul lui vechi, rupt, pe care îl păstra din tinerețe când ședea la pândă în prepeleac la Cheia, la vânătoare de lupi. Vise de noapte, repeta, dracu mai știe, – și cum mai era pe-afară?... Viscol, viscol gradu-ntâi, țipam. Aha, făcea, ne-ngroapă și n-o

să mai dea nimeni de noi în zăpadă, vorbea bucuros, nici Mirelica, dar Mirelica venise? așa îi spunea el în momentele lui de tandrețe lui madam Filionescu. L-am liniștit. Venise, adusese și laptele, și-am agitat sticla în fața lui, să se convingă, dar cred că n-o vedea bine în semiobscuritatea matinală a holului primind de-afară culoarea plumburie a ninsorii. Vai, drăguța, mititica de ea, ce inimoasă era, să ia ea viscolul în piept pentru el, dar de ce n-o invitasem înăuntru, să-i fi făcut un ceai, o cafea. Dormeai, am strigat. Erai la San Francisco! Soare, cald, oceanul Pacific, mersi! – îl certam – făceai plajă, sau ce naiba, boierul tot boier! hai, sus, echiparea! avem de lucru, pun aeroterma, curaj, să mergem mai departe!... Mă asculta, mirat. Ei, cât de departe? părea a zice. Mi-am dat seama, după privirea lui, că, de nesomn, de un somn atât de mic și de scurt, începusem să delirez, cuprins și de euforia masivei căderi de zăpadă care îți dă totdeauna o senzație de asediu. Am pregătit cafelele. Am făcut și ceaiul. Am fiert laptele, – de unde făcea rost de el Filioneasca? nu era lapte praf, nici amestecat, că s-ar fi brânzit, era lapte bun, ca proaspăt muls, avea ea sursele ei. Se făcuse aproape ora nouă. Aeroterma zbârnâia în hol. Aerul se mai încălzise. Am scos husa de pe mașina mea de scris, pe care o țineam pe o măsuță de jucat cărți, căreia îi retezasem picioarele, adaptând-o la înălțimea cuvenită. Am aranjat foile scrise în dreapta, pe postavul verde, ars pe alocuri de țigările atâtor și atâtor cartofori, am pus în stânga teancul de coli albe, o hârtie bună, rezistentă, cretată, de la librăriile mele, cărora le făceam mici cadouri și mă duceam pe la ele și cu mărtișoare. Nu știu ce mi-a venit să aprind veioza cu abajur roșu de mătase și despre care Vasi zicea că arunca o lumină de bordel, de bordel din Tecuci. Ah, Vasi, ce viață dusesse, cum o mai risipise, și ce mai rămăsese? o zi ca asta, grea, de iarnă în care el s-a trezit bolborosind numele acelui oraș blestemat al viciului și păcatului...

— *Camberis... Funduka... Țifutis...*

M-am întors brusc spre el. Era în picioare. Făcea mișcări de dezmoțire. Se dezmeticise de tot.

— Ai spus ceva? m-am prefăcut că nu auzisem. El repetă, mișcând ca un boxer din umeri:

— *Camberis... Funduka... Țifutis...*

Știam. Se gândea la Sulina. Erau cele trei prăvălii din Sulina tinereții lui, Camberis, alimente, Funduka, îmbrăcăminte, Țifutis, mașini de cusut și biciclete, îmi povestise. Tot era mai bine decât San Francisco. Dar asta m-a

pus pe gânduri. Auzisem că înainte de a sfârși, bătrânii spun sau își amintesc cele mai bizare lucruri. L-am întrebat dacă se simte bine. Se simțea excelent. Pe urmă s-a oprit din gimnastica lui și a spus:

— O, cum mai lucea noaptea pe lună cheiul de la Sulina!... Parcă îl văz, era de lemn, de pin alb de Norvegia...

— Lasă, am zis, să trecem la treabă!... Rămăsesem la „vânzătorul de sirop”, la escrocheriile lui Gafencu, nu ministrul, și la țărancă aia cu copilul n brațe, care... Erau totuși pentru acea zi grea cu viscol și pentru toată starea aceea de izolare totală, de sfârșit de lume, fapte prea mici, prea meschine, nevrednice oricum de atenția posterității. Voiam să intrăm în marea acțiune, în tumultul epocilor duse, în amintirile aproape stinse, chit că Vasi nu fusese la înălțimea lor. Eram acum de față eu; cu libertatea mea, cu darul meu vrăjit de a transforma orice în orice, adevărul în minciună și invers, nimic nemaicontând decât puterea de a stăpâni niște evenimente, de a le preface după dorință, care nici măcar nu-i dorința ta, ci a posterității... nu diferită de noi prin setea amăgirii... și, așa cum ea va și voi ori visa să se fi petrecut totul; așa cum ne amintim deseori lucruri care nu s-au întâmplat niciodată și care s-ar fi convenit, poate, să se întâmple. Pe cine l-ar mai interesa să afle altceva... ce s-a întâmplat într-adevăr... decât ce a mințit cu atâta convingătoare mărturie pentru miile de ani următoare, Homer?... De aceea și începusem să-i spun în joacă, de la un timp, orbului meu astfel, fără să-l fi prevenit, fără să-i fi mărturisit vreodată această ambiție, el fiind șansa unei vieți trăite cu rost, cu înțeles, cu un scop dinainte stabilit în vâlmășagul aparent al evenimentelor pe care el nu era capabil să le înțeleagă, simplu deținător al experienței, lipsit de orice har. El îmi dăduse viață (și ce viață!), iar eu trebuia să i-o restitui și s-o remodelez și pe-a lui, slujindu-l în felul meu, poate dictatorial, dar făcându-l un tată vrednic de mine, un tată nemuritor. Ah, sigur, cum nu, copiam, imitam o situație, în felul în care mediocrii autori occidentali imitau, reluau temele antichității negăsind altele în prezentul lor mic... Tatăl *restabilit*. Tatăl redemonstrat. Un demon cârcotaș, din specia celor care, incapabili în toate, se vârn toate, îmi șoptise, – ehei, băiete, o-ncurci, păi aici e nevoie și de ceva, așa, ca de-o jertfă, de-o răstignire, hi-hi-hi!... M-am uitat la Vasi. Sorbea din cana cu lapte, așezat în fotoliul de lângă sobă. Mustățile lui și-așa albe, parcă se dezghețaseră. În partea de jos, firele dese, căzând netunse peste buze, se muiaseră purtând un strat fin de caimac. Îl priveam, răbdător. Cum naiba ieșisem eu din el, și de ce, și mai ales, cum se făcea că ieșisem cum

ieșisem? Era marea mea întrebare. Totdeauna fusese un om frumos. Chiar și acum, la 87 de ani, arăta ca moșnegii venerabili care visează în marmura lor prin muzee. Unii sunt frumoși când sunt copii, pe urmă se urâtesc cu timpul, devin de nerecunoscut. Sau sunt urâți când sunt copii, apoi treptat, spre maturitate, capătă o frumusețe mult timp mascată, ascunsă. El însă era din neamul celor care sunt frumoși la toate vârstele, bucurându-se pe rând de frumusețea tipică fiecărei vârste, fermecători, gingași, la cinci ani, visători la șaisprezece, ageri, virili, focoși la douăzeci și cinci, strălucitori de îndrăzneală și de siguranță la patruzeci, cu o trufașă melancolie în ochi ca de-o suferință secretă, care ca și a viermelui pitit în fruct, cel mai bine îi șade ascunsă în succes; falnici la cincizeci, impunători la șaptezeci. Albumul familiei, pe care-l răsfoiam din când în când uitându-mă la toți ca la niște extraterestri, îmi era martor. *Dead end!* Sfârșit mort. Terminus! cum zicea Negotei. Ceva care se înfundă, o linie consumată, un stoc epuizat. Toate generațiile acelea din album succedându-se cu moda, obiceiurile, mărcile lor de automobile nu făceau decât să istovească un prea-plin de trai bun și de frumusețe, diabolică degradingoladă, opusă creației, ținând spre acel punct mort care eram, o stea obosită, surpându-se în ea însăși, ajungând la dimensiunile unui măr, dar a cărei densitate monstruoasă sfidează întreg universul, plănuiind altă explozie, altă creație, din nimic, într-un spațiu care și el deocamdată încă nu există. Așa eram și eu; ăsta era și rostul meu. Am privit pe geam urgia de-afară. Aeroterma mai încălzise oarecum încăperea. Erau momente de oboseală când, în locul mașinii de scris, mă foloseam de un Panasonic portativ, la care puneam baterii, curentul electric jucându-ne des feste. Făceam înregistrarea, apoi în tihnă și la ore târzii când Vasi dormea, treceam totul pe hârtie bătând direct la mașină vorbirea retorică și înflorată a fostului prefect de Covurlui. Avantajul în acest caz era că puteam să rulez înainte și înapoi banda, adăugind sau tăind cu de la mine putere. Era o deosebire însă între felul cum vorbea Vasi când auzea mașina țâcănind și când știa că este înregistrat pe bandă. Reacția lui în momentul în care strigam *gata, începem!* apăsând pe butonul înregistrării era exact ca aceea de la fotograf, ceea ce-i firesc, dar care la toți cei din generația lui se manifestă într-un mod și mai caraghios... o înțepeneală subită îi cuprind, și-o evlavie, o pietate parcă în fața tehnicii, vocea căpătând deodată tonul unui discurs funebru. Atunci vorbea ca și cum ar fi scris un raport, o cerere adresată unei înalte autorități. Manevrând banda, apăsând pe buton din greșeală dădusem de o imprimare mai veche, glasul, întrerupt de o tuse

ușoară, se auzi deodată rar, solemn, emoționat: „Era vara, o noapte de vară... veneam de la gară la pas în căruța cu moș Sofronie prin pădurea de la Tecuci... roțile băteau neunse... caii fornăiau de rouă, căzuse roua.” Vasi se înviorase. El era. El vorbise. El. A lui fusese vara, vara de la Tecuci... Nu prea avea obiceiul să plângă, cum plâng la iuțeala și din nimic bătrânii. Dar acum părea foarte tulburat. O lacrimă i se prelinse repede pe obraz și se opri drept în mustață.

— Șterge-ți mustața, am spus, ai pe ea lapte ca un cotoi, am glumit ca să depășim momentul, – de unde făcea rost Filionasca de laptele ăla gras?...

— Mirelica?! exclamă el privindu-mă, dar nu în locul în care mă aflam în realitate. Avea un nepot la Afumați, era veterinar. Își mai venise în fire. Cu mâneca jengoasă a jocului își freca mustața albă de crusta subțire de lapte, și mai albă.

Vântul spulbera zăpada umplând aerul de pulberea ei care șerpuia izbindu-se de ferestre. Am dat îndărăt banda cu vara de la Tecuci și căruța lui moș Sofronie, și cu degetul pe butonul de înregistrare, am întrebat, *gata, începem?*, și am și apăsât, ca să-l iau prin surprindere, să nu se înțepenească și să-mi țină discursuri ca un prefect.

Banda se derula încet fâșâind, trimițând îndărăt și caii și roua și bătaia roților și căruța copilăriei lui pe care o pomenea ca pe un paradis fericit fornăind de roua zorilor... Căruța aceasta aproape uitată, acoperită de atâtea și atâtea întâmplări, ieșea acum la pas din uitare străbătându-i memoria ca un umil, smerit car de triumf. Ea și căruța cealaltă, a fetelor despletite, gonind cu vestea, asupra căreia păstrase atâta vreme tăcerea... Era momentul să-l forțez, să-l provoc, să-l atac.

— Haide, am spus, povestește cum s-au suit fetele în căruță cu Mita care ținea hățurile în ziua aia după (n-am spus execuție)... după cele întâmplate în pădurea Pantelimon.

Bătrânul a oftat și a tăcut un timp. Pe urmă a zis:

— Să lăsăm asta.. Asta s-o lăsăm... Privea în gol.

— Trebuie... am spus cu precauția cu care te adresezi unui bolnav.

— Nu, a zis. Asta, nu. Vreau să uit.

Era să zic „nu mai ai timp să uiți, când să uiți”, dar n-am zis nimic.

El începuse să zâmbească. Zâmbea din ce în ce mai deschis, înseninat. Credeam că acceptase, dar nu, mă înșelasem.

— Să lăsăm politica, spuse, m-am săturat, s-o lăsăm pe altădată, îți povestesc eu, – mai bine... mai bine... eu zic că tot mai bine ar fi să

mergem la Paris, să facem un mic voiaj la Paris, ei? ce zici?

Mă privea ca un copil. Pe mine, tatăl, căruia îi stătea în putere orice.

Neserioasele lui povești cu Parisul le știam pe de rost. Și cum juca șah la cafeneaua *Régence* după primul război mondial, și cum o cunoscuse el pe mama la Luvru când un abate îl trimisese s-o vadă pe Gioconda și faimosul său câștig la cursele de cai, după ce văzuse trăsurile pariorilor britanici întorcându-se de la hipodrom... Fusesse cel mai mare noroc pe care îl avusese în viață, exceptând faptul că o cunoscuse pe Yvette, pe Yveta, maică-mea. Notasem ziua. Îi spusese *Ziua trăsurilor engleze*.

— Vrei să mergem la curse, știu eu, de-asta îți arde, l-am muștrat făcându-i cu degetul, deși nu avea cum să mă vadă.

— O, da! exclamase; el bucuros.

— Să dai iar lovitura...

Așa, o martingală, n-avea pretenții. Norocul cel mare o singură dată îți iese-n cale. Deși, oricând putem să ne închipuim orice. Suntem liberi. Nimic nu ne împiedecă să aranjăm lucrurile cum vrem noi. Și mi-am adus aminte de Negotei. Cum îmi spusese el, cu o șăgalnică amenințare, admirație de fapt: *Autorule!*...

Asta e că nimeni nu știe niciodată cine este autorul. Și dacă cei ce pretind că sunt, nu sunt niște impostori, fără să știe. Și dacă știu, nu trișează. Deghizându-se. Luând locul altora. Făcându-se că simt ce nu au simțit niciodată. Împrumutând vorbele și gândurile unor necunoscuți. Ca niște actori uituci, căroră tot timpul trebuie să le sufli din cușcă, până în ziua când din cușcă nu mai vine nimic, niciun înțeles, sufleurul crăpând între acte cu piesa jucată în brațe.

Capitolul 5

Multe necazuri avusesem cu autobiografia, din cauza politicii unchiului meu, Babis Vătășescu, „copilul drag al Mișcării”. Încurcătura era și mai mare fiindcă mă chema exact ca pe el. Ce idee și pe Vasi! Înțelegeam repetarea unui nume obișnuit, hai, fie, dar Babis?... Discutasem mult pe chestia asta cu el, și mă ruga să îl înțeleg, era din pietate, fusese o slăbiciune a lui, de unde să fi știut ce curs aveau să ia timpurile? Mă rog, asta era, nu mai era nimic de făcut. Ce știussem multă vreme era faptul că numele mi-l dăduse un naș, armean bogat, din Galați. Cele dintâi neplăceri le avusesem la școală. Bătrânul mă mințise, zicea că din cauza originii sociale. Când însă mă dăduseră afară din slujba mea de ajutor de arhivar la tribunalul doi, tot din cauza autobiografiei, începusem să mă enervez. Parcă duceam în cârcă un necunoscut pe care toți îl arătau cu degetul. Vasi se văzuse silit în cele din urmă să-mi relateze unele lucruri, puțin câte puțin. Adevărul se lăsa greu. Sau, fiind primejdios, era mai bine să nu-l fi știut. Totuși, la stăruințele mele, aflasem multe. O, nu se compara cu ce îmi povestea el din epoca tinereții lui nepăsătoare și nebunatică... Vremurile se schimbaseră de când istoria lăsase în urma ei vârtejul de praf în care se ivise cu armonica sprijinită în piept călărețul sălbatic topit în sângele Vătășeștilor.. Hm, să fi avut în familie așa ceva..

Pentru noi, cei născuți după război și care nu trăiserăm evenimentele și care nici nu fuseserăm duși pe la biserică, acest lucru ni se părea cel mai groaznic păcat. Religia iartă, sau mai iartă. Politica, niciodată, când e făcută, exact cum nu trebuie, cu pasiune și în mod utopic. Azi, în 1984, privind cu răceală în urmă, cred că de vină, în toate, și în toate timpurile, este Ea, Utopia, dușmanca adevărului simplu și modest ca un funcționar conștiincios. Ea le și place, la început, oamenilor, fiindcă îi farmecă și îi încântă și le dă aripi, până ce aceste aripi se dovedesc a fi de scândură. Lasă că și adevărul, necruțător, duce lumea la disperare; și omul mai închide un ochi, și-l mai închide și pe celălalt, numai să nu știe, mințindu-se singur... Adevărul te și trage la răspundere, te obligă să dai socoteală. Pe când

utopia... într-o zi, mi-am spus: pesemne că specia, specia omenească are sădită în ea nevoia amăgelii și că Utopia, pe scară mică sau mai mare, e însăși propaganda speciei, mereu reînnoită, și care o propulsează naiba știe unde, dar într-o direcție precisă și programată... Să-i fi spus asta lui Negotei! Dar nu-i spusese. Și, încet, încet, Vasi mă lămurea, dar și ce povestea el părea utopic, sau poate o legendă numai, vorbindu-mi de acest frate mai mic al său atât de tragic dispărut și pe care îl iubise cum sunt iubiți păguboșii, nenorocoșii, bătuții de soartă. Mai pe șoptite, când se întâmpla să nu fim în casă, în puținele momente când ieșeam pe stradă împreună, și chiar și în casă, cu glasul scăzut, ca și cum pereții ar fi avut urechi, bătrânul mă povățuia să nu cred ce se zicea despre camarazii de credință ai unchiului meu, că printre ei se aflau și oameni superiori, nu brute numai, uite de pildă ca unchiu-tău care n-ar fi omorât o muscă și care citea toată ziua și era atât de liniștit și de generos... Sau, în închisoare, ce bine se purtasera ei, spunea el, fiindcă ei tocmai asta așteptau, să rabde, să îndure, bărbătește, să devină „sfinți” sau „martiri”. Vorbea un vicios, un păcătos. Puteai să crezi că erau „niște exaltați, că nu erau normali; dar, sfinții, sunt normali? Sunt ei ca toată lumea?”... Ascultam foarte mirat toate aceste destăinuiți făcute cu grijă, împărtășite ca niște secrete periculoase, cu recomandarea de a nu le transmite nimănui. „Dar au tras cu pistolul, au omorât oameni nevinovați, – cu Iorga ce-au avut?!” „Da, sigur, au fost printre ei și unii cu porniri ucigașe... Cu Iorga, cum să-ți spui, dragul meu, prea se băga și el în toate...” Asta n-o mai auzisem și mă uitam la el scandalizat. „Și soldații... soldații români, pe care i-au ars, căroră le-au dat foc, la rebeliunea lor...?” „La război, ca la război, așa se-ntâmplă, orori din astea se petrec totdeauna în vremurile tulburi!” „Dar cu evreii ce-aveau? de ce îi omorau?!” îmi continuam rechizitoriul meu, din auzite. „Întâi că în țara noastră s-au omorât cei mai puțini evrei, ca să știi, nu ca-n alte părți, și-apoi cu evreii e mai complicat.” „Complicat?... Adică cum?!... Ei nu sunt oameni?...” Vasi începea să râdă. „Mai și râzi!”... Dar de unde, se gândise la domnul Feurstein, arendașul moșiei lor, ce om deștept și cumsecade, și la fii-sa, la Sara... și-atunci îmi spusese întâia oară că Babis o adăpostise în apartamentul lui de pe strada Tunari, când cu prigoana împotriva evreilor. Babis, care era legionar, deci antisemit, adăpostise la el o evreică? O iubea?... Nu, nici vorbă, atât că era fata lui Feurstein. Nu mai înțelegeam nimic. Fără să vreau îi dădusem ocazia să-mi mai ofere încă un argument în favoarea caracterului și firii adevărate a unchiului meu năpăstuit. În cei

cinci ani câți se scurseseră de la executarea acestuia până la nașterea mea, *celălalt* devenise idolul său. Și trebuia să-l înțeleg de ce avusese slăbiciunea (înțelesesem în cele din urmă) de a-mi da numele lui. Măcar numele să-i fi trăit... Bun, se acceptă. N-ar fi fost nimic dacă totul ar fi fost normal și viața mea ar fi decurs în mod firesc. Și ce nu este firesc punem totdeauna mai de grabă pe seama câte unei astfel de întâmplări, decât pe seama unei cauze cu mult mai îndepărtate sau mai adânci, cum ar fi ereditatea, de pildă. Era ca și cum aș fi fost osândit să car în spinare un mort și să nu mai am alt rost decât să duc mai departe ceea ce acestui mort nu-i fusese dat să trăiască. Simțeam că toate acestea erau niște naivități, dar explicațiile pe care ni le făurim singuri și care ne convin sunt de obicei mai ușor de înțeles și de acceptat. Poate că Vasi nici nu miza pe mine, făcând totul numai și numai din pietate. Uram însă pietatea aceasta a lui. O uram pentru că eu nu mai contam, fiind doar instrumentul unui regret, sau, poate, cine știe, în capul bătrânului, al unei revanșe. Niciodată nu-mi mărturisise că eu aș fi putut fi „continuatorul”, dar se putea înțelege. Ura cred că pornește nu numai din sentimentul inferiorității, dar și din clipa când cineva te consideră o cantitate neglijabilă, un ins peste care se poate trece ușor și care nu-i luat la valoarea pe care el știe că o are în realitate. Speculații. Fel de fel de speculații. Ce era sigur era cultul lui Vasi pentru acest frate mai mic ce ispășise parcă toate păcatele lungului șir de strămoși ai Vătășeștilor, de la guvernatorul delapidator surghiunit în Siberia, sau de la bunicul înecat în strârntoarea Messina cu geanta plină de aur în brațe după partida de poker, până la... ce s-o mai lungim, toți fuseseră niște răsfățați ai sorții, niște exploatare, ei îl împinseseră pe scena istoriei pe răzbnător, introducându-l în familie, pe călărețul cu armonică... Erau nopți când mă visam în pielea *celuilalt*. Când simțeam că sunt urmărit, ca el. Când, în mijlocul coșmarului, în fața plutonului de execuție, gata să fiu împușcat, strigam, asemeni *celuilalt*, „nu în cap, vă rog!” Mă trezeam în sudori. Fericit că de astădată scăpasem, dar chinuit, totuși, de gândul că nu fusese decât o amânare. Mulți din ei, Vasi susținea că erau „niște idealști” care voiau, cu înflăcărare, binele țării, că erau pentru adevăr și dreptate, și mai spusese odată un lucru care mă mirase și pe care generația mea nu avea cum să-l înțeleagă, – cum, într-o închisoare, înainte de război, cei de dreapta îi preveniseră pe cei de stânga închiși cu ei că împotriva lor se luau niște măsuri aspre, în orice caz se purtaseră loial, deși erau inamici, niște inamici însă care, iată, aveau în fond un inamic comun, – ceilalți, deținătorii puterii.

Nu scăpăm, nu mai scăpăm de obsesia asta din care mulți își făcuseră un mod de a fi, fiți de partea noastră, cine nu e cu noi este împotriva noastră, ca și cum omul ar fi fost făcut să fie veșnic rupt, tăiat în două și într-o veșnică, primejdioasă, stare de alegere. Cu ani în urmă când încă mai circulam ziua, mă opream în parcuri și mă uitam la copii. Nu că mi-ar fi plăcut, dar privindu-i mă gândeam că peste treizeci-patruzeci de ani ei nu vor mai ști sigur nimic din ce știam noi și nu vor mai avea nimic de ales din ce eram siliți noi să alegem, dacă nu vor inventa și ei ceva în loc, ceva care nouă ne este acum de neconceput, după cum de neconceput vor fi pentru ei obsesiile vieții noastre dinspre finele secolului. Mă gândeam la acestea fără să pierd din ochi un băiețel de cinci-șase ani care trăgea în tovarășii săi de joacă, toți copii de grădiniță, îmbrăcați la fel, cu o pușcă mitralieră de plastic chinezească tipător colorată și care scotea snopuri de scânteii. Avea pe față cruzimea unui comandant în clipa asaltului și în sânge violența, energia unui șef neînduplecat urmărindu-și cu o hotărâre nestrămutată idealul de luptă. Se ciocnise de mine, și-l mângâiasem, de frică mai mult, pe creștet, iar el se uitase la mine atent și crezându-mă de-al lor îmi spusese trăgându-mă de mână, cu cealaltă continuând să mitralieze în sus, – „hai să ne jucăm, tu ești Hitler și eu Mihai Viteazul.” Mici întâmplări. Întâmplări mici. De-o parte și de alta. Un eroism gata de jertfe. Un ideal, ce se impunea, când nu era corupt, când încă se afla departe de putere. Ceva de care ceilalți, în numele cărora se și dădea bătălia, nu ar fi fost vrednici niciodată, cu traiul lor de pe o zi pe alta. Asemănători, pentru că nu semănau cu ceilalți, cu majoritatea, nedându-și seama de excepția lor de la regulă, decât ori în detenție, ori în fața plutonului de execuție, sau, cine știe, în câmpiile elizee, dacă aveau norocul să ajungă acolo, – unde mai mult ca sigur s-ar fi strâns într-un colț contestându-l pe Dumnezeu.

O carte făcuse vâlvă cu ani în urmă, al cărei erou era un tânăr intelectual legionar care semăna atât de mult cu Babis, încât la început crezusem că autorul îl luase drept model, dar Vasi mă asigura că era o simplă coincidență și că astfel de tineri existaseră cu adevărat înainte de război, și nu era de mirare că dintre ei se născuse un personaj. Cartea fusese atacată cu violență la vremea ei și printre cei ce-i luaseră apărarea se găseau destui intelectuali evrei care avuseseră de pățimit atâta de pe urma Gărzii de Fier. Și totuși, ei, cu respectul lor sacru pentru cultură, pentru idei și cărți, recunoșteau, și când era vorba de un inamic, forța spiritului, luptând pentru un ideal. Putea să fie unul greșit, cum și fusese; puterea gândirii însă rămânea. Decât cu un

prost la câștig, mai bine cu un deștept la pagubă. Observația populară consfințea acea situație ieșită din comun în care niște cărturari inteligenți și persecutați apărau un intelectual de dreapta, înzestrat, călăul lor, fie și teoretic. Era probabil în lume un loc, exista locul, unde toți teoreticienii lipsiți de școala practicii se Întâlneau, comunicându-și unii altora experiențele, dezamăgirile, ce mai era bun din ce fusese bun și ce rău din ce își închipuiseră că era doar un rău trecător. Atunci pricepusem cel mai bine caracterul lui Babis. Cât mi-ar fi vorbit despre el Vasi, n-aș fi ajuns să înțeleg „ce se întâmplase”, dacă nu mi-ar fi căzut în mână cartea aceea neobișnuită la a cărei apariție toți se treziseră parcă frecându-se neîncrezători la ochi. Toate merg pe făgașul știut, lumea crede că așa va fi călătoria, un expres care nu oprește în nicio stație, și uite că deodată expresul face și el o haltă, neprevăzută, și toți se înghesuie la ferestre, ce-i? de ce ne oprirăm?!... Acest expres ia câteodată chipul câte unui scriitor, unul dintre ăia cu capul în nori ce nu pare să aibă habar de realitate și care nu știe măcar să se tocmească cu un țăran la piață. Vine, așadar, un aiurit, trânteste una, și toată lumea sare la ferestre. Luni de zile după ce terminasem cartea aceea, visam, nu chiar noapte de noapte, dar des, destul de des, ce-i povestiseră lui Vasi niște femei din comuna Pantelimon, unde fusese împușcat Babis împreună cu alți cincii... Eriniile. Eriniile din căruța lăptarului. Surorile, logodnicele executărilor. Vreo opt, nouă fete, urcate în căruța trasă de doi cai, țipând despletite, strâns îmbrățișate în mijlocul căruței mânate în goană pe ulița mare a satului de fata lăptarului Ghiurițan, transilvăneanul pripășit în suburbia bucureșteană, de Mita, care ținea în gură o năframă neagră, fiindcă ea conducea, izbind furioasă cu hățurile spinările animalelor înnebunite de jalea, de urlatele pe care le cărau și de vestea, de vestea aceea teribilă, pe când deasupra pădurii apropiate, peste coroanele sumbre ale stejarilor bătrâni din Vlăsia de altădată, se înălța norișorul răzleț, singuratic, ciudat în ziua senină, al prafului de pușcă. Fetele din Pantelimon... Eriniile. Eumenidele. Furiile. *Cu vipere în mâini, cu torțe și bice. Bătrâne ca și crima pe care o pedepsesc și ca inocența pe care se silesc s-o răzbune.* Fusese cea mai frumoasă zi din viața lor. O zi când luaseră chipul unor zeițe, de margine bucureșteană. Vasi mă încărcase cu o povară mult prea grea. Nu-i bine, nu-i bine și e contra firii să vrei ca un lucru să se repete; nici măcar încredințându-i o poveste cuiva, ca o armură spartă, găurită, prin care suflă vântul istoriei. Căutam într-o enciclopedie jerpelită nume armenesti de bărbați mari, făcusem o adevărată manie. BIS,

îmi spuneam, vasăzică al doilea, sau încă o dată. Iar acest BA, popular, care era negația, *nu al doilea*, sau ceea ce este imposibil să se repete. Fiindcă nimic, în tot universul, nu se naște a doua oară la fel niciodată. Aici se ascundea libertatea. Teribila libertate, divină, copleșitoare răspundere a unicității tale. Așa cum nici măcar al doilea obuz tras pe baza aceluiași calcul nu nimerește, oricât ai vrea și oricât de bine ai ținti, în locul, în groapa săpată de primul. Demontam numele ca pe un ceasornic stricat având în centrul său rațiunea ce-l făcea să bată. Numai neputincioșii, care nu știu să-și trăiască din plin viața și care își închipuie că ar pune mai mult în două vieți, sunt în stare să cerșească acest soi de nemurire, neînțelegând că ea nu poate să aparțină decât celor ce știu că se nasc și mor o singură dată și că nu au altă cale de a rămâne vii decât de a birui, prin ce fac, uitarea, moartea adevărată. Și-apoi naturii incomparabil mai ușor îi este să născocoască un lucru nou decât să-l repete. Chiar și o conștiință pură, – cu care natura n-are ce face, – nu o poți transmite, împrumuta altcuiva, decât cu primejdia de a face din noul ei purtător un măscărici, un monstru. Uitarea. Ea rămânea până la urmă examenul suprem. Nemurirea, în acest caz, erau ceilalți. Puterea lor de a ne păstra în memoria lor, dacă noi am avea ceva vrednic de a fi păstrat... Pe Babis, cine nu-l putea uita? Lăsând la o parte greșeala lui Vasi de a mă socoti urmașul lui... Poate că el mai era încă viu în mintea copiilor și a leproșilor din leprozeria aceea din nordul Dobrogei unde se dusesse ca învățător câteva luni și unde un lepros îl zugerăvise cu o cretă albastră în pronaosul bisericeții lor de chirpici ca pe un împărat tânăr cu coroană de flori pe cap, un David al leproșilor, fără nicio faptă de arme și de care răul, nici lepra, nu îndrăznea să se atingă. Dar cel mai viu și mai viu, el exista în mintea fetei lăptarului din Pantelimon, a Mitei, și care, într-o seară călduroasă de iulie, după un marș lung prin aceeași pădure unde avusese loc execuția și pe unde el mersese ceasuri în șir aplicând „legea tăcerii”, exercițiul lor, îi spălase într-un lighean picioarele în mijlocul ogrăzii, în văzul întregii familii, ștergându-i-le îngenuncheată cu părul ei lung, negru, străbătut de o șuviță cărunță. Într-una dintre săptămânile următoare execuției, Vasi întreprinsese o adevărată documentare în Pantelimon, Mita era în doliu. Vorbea puțin. Câte ceva tot aflase din gura ei mică, vânătă, strânsă punga, gura acelor fete ce imită în mod copilăros inima, frumoasă și în tristețe, și care încă nu putea fi a unei călugărițe. El voise să vadă căruța de care vorbea tot satul, pe care o observase, pitit, cum gonea cu zgomot și cu jalea fetelor îmbrăcate în alb,

mânjite pe obraji cu noroi. Căruța, în mod curios, ca și cum ea ar fi fost pricina morții, și nu mesagera ei. O căruță de periferie, țițător vopsită. Vasi însă avea pentru vehiculul țărănesc slăbiciunea lui veche, o slăbiciune de copil răsfățat crescut la moșie, între cai, faetoane, docare, droști, briști, care cu fân. Dovadă că și-acum, cel mai viu în memoria sa sunau roțile și fornăitul cailor, de rouă, în zori, cu moș Sofronie pe capră străbătând pădurea de la Tecuci. Își plimbase palma peste gâtul, peste crupele cailor, Surul și Florica, tineri, fierbinți, bine hrăniți, cai de lăptar întreprinzător. Cercetase și hamurile, hățurile. Aveau pe ele bătuți niște fluturași de aramă cu aripioarele răsucite în sus; pe hățuri, nu mai văzuse; era un gust al marginii de oraș; aripioare tăioase menite să se abată peste spinările animalelor, să le stimuleze fuga.

Stătuse câțva timp cu hățul în mână tot pipăind lucrăturile de aramă. Se gândea, spunea, cum mâna caili, cu două-trei săptămâni în urmă doar, fata de lângă el, tăcută, îmbrăcată în negru ca o văduvă.

Ea se înșelase însă. Crezând că-i plăceau fluturașii aceia grosolani lucrați de vreun țigan fudul, rupsese unul fără să zică nimic și i-l dăruise.

Capitolul 6

O dată avusese și fostul prefect de Covurlui ocazia să arate că poate fi un om de caracter, și o pierduse. Trecuseră doi ani de la răfuielile din 1939, iar el, ca fost politician suspect și ca frate al căpeteniei Vătășescu, nimerise în închisoarea din suburbia bucureșteană. Ce închisoare și aia, zicea Vasi, „plin de canalii, mucenici și escroci”. Dacă acolo se afla închis și faimosul Scelenski, cu afacerea S., escrocheria epocii!... Din când în când poveștile lui făceau câte un salt brusc înainte spre negurosul 1941. Dar orice s-ar fi întâmplat, firea lui ușuratică scotea la iveală mai mult partea comică a vieții. În închisoare vorbea des cu cei de dreapta, care îl stimau totuși în contul fratelui său mai mic, încercând să-l îndoctrineze. Onorat de încrederea lor, se arătase gata să participe la o grevă a foamei pe care ei o începuseră. Motivul, îl uitase. O zi, o zi și jumătate, nu mâncase nimic, băuse doar apă. Ceilalți se rugau; rugăciunea, spuneau ei, ajută. El însă uitase și *Crezul* și *Tatăl nostru*. Își amintea vag... *și dă-ne-o nouă astăzi*, pâinea pe care acum trebuia s-o refuze... *făcătorul cerului și-al pământului*. Nu se lega nimic. Ședea cu ochii închiși făcându-se că se roagă în întunericul său, și-atunci din bezna celui alt secol apăruse trimisul țarului, *Feldjägerul*, în toiul jocului de cărți, se juca stos pe sute de galbeni, când Erion, guvernatorul, stră-străbunicul, se ridicase palid ca moartea, pricepând... Era povestea adevărată pe care i-o spunea Duduia în copilărie, ca să-l adoarmă. Același și același testament... legenda familiei: *Și Feldjägerul a zis nu vă uitați pe fereastră. Nu ne-am uitat. Ne-am supus. Am auzit bății de ciocan. Îl înlănțuiau pe Erion de alt osândit. Pe urmă s-au auzit zurgălăii. Apoi tăcere...* Curios, asta îl ușurase. Faptul că rând pe rând, generație după generație, toți o păteau, trebuiau să ispășească ceva... Înțelesese, acceptase situația. Mai cu seamă că ce fel de pușcărie mai era și aia?...

Se circula, se trimiteau și se primeau scrisori, se aducea hrană fină în sufertașe. Gardienii, în cap cu colonelul Kadâr, un turc iubitor de peșcheșuri, își luau toate precauțiile posibile, niciodată, mai ales în acele timpuri, nu se știa cine pe cine da jos și ajungea peste noapte la putere. A

doua zi după prânz, de nemâncare, Vasi începuse să aibă amețeli, să-i vâjâie capul, și se târa prin curtea lagărului sperând ca măcar aerul să-i țină de foame, un aer care mirosea a tei înflorit. Deschidea gura ca un pește pe uscat, sorbea adânc, parcă ar fi băut ceai, ceai de tei. Și-atunci trecuse pe lângă el ca din întâmplare turcul, colonelul Kadâr. Un individ scund, negricios, crăcănat, cu o mustață stufoasă. Unul dintre urmașii trimișilor de la Stambul care venea, îți pune pe umăr o cârpă neagră și striga: *mazâl!* Îl cunoștea pe Vasi, ca pe toți ceilalți, nu era nimeni om de duzină, cu ei ai fi făcut cel puțin trei guverne cu opoziție cu tot, care să guverneze țara cel puțin o jumătate de veac... A urmat, zicea Vasi, „o mică conversație”, ca de la amfitrion la musafir, și că ce are de nu pare în apele sale, Vasi, adică, – domnule colonel, de ieri dimineață eu am declarat greva foamei, după cum bine știți, – nu, nu știa, greva foamei?, cum și dumnealui, domnul Vătășescu? păi e sănătos? cum se poate, tocmai dumnealui? grevă să facă „ăilalți”, care și-așa nu mai au nimic de pierdut, dar dacă așa voia dumnealui, mă rog... Pe urmă Kadâr își scosese chipiul și se scărpinase câteva secunde în cap; sau îl mânca, sau îi venise o idee, și-i venise într-adevăr o idee... Domnul Scelenski, marele Scelenski, cel cu afacerea S., se plictisea în cămăruța lui, separată (unde primea nopțile și țigănci din cartier care-i ghiceau, auzise Vasi) și ar fi vrut să joace o partidă de șah, avea o tablă veritabilă cu piese normale, nu făcute din miez de pâine, unele gri, altele date cu funingine încât cine juca cu negrele trebuia să apuce binișor piesa de moț, să nu se ia funinginea, – și n-ar vrea domnul Vătășescu să joace cu el?... era un domn foarte simpatic, și mai ales primitiv, îl lăudase colonelul zâmbind. Vasi se învoise. Dracul știe totdeauna cu cine are de-a face. El este, și niciodată nu ne vine să credem, un politician mai iscusit decât toate guvernele pe care le avea sub pază colonelul K, la un loc. Culmea fusese că Scelenski, când colonelul i-l dusese pe Vasi și i-l prezentase, bucuros că-i găsisese un partener, îl cunoștea, nu personal, dar auzise de Vasi, – „cum, dumneavoastră sunteți domnul Vătășescu, Vasile Vătășescu, prefectul de Covurlui?” exclamase extrem de încântat Scelenski, „cel care i-a oferit regelui în 1932 o mămăligă în loc de pâine cu sare?” Ca să vezi ce te poate face celebru. Scelenski, invitându-l pe Vasi să ia loc pe un scaun cu spătar, ca-n orice casă, era gata să vadă în neașteptatul oaspe unul de-ai săi, și până la un punct, exceptând marea escrocherie, Vasi era, era un domn din lumea ușuratică, inteligentă și plină de farmec a lui Scelenski. Un domn de vreo cincizeci de ani, frumos, cărunț, slab, sec, ca

un jucător de tenis îmbătrânit, unul dintre acei bărbați după care mor fetele tinere exaltate lipsite de experiență și care cred că în dragoste, în dragostea adevărată, nebunia contează. Un gardian care trăsesse cu ochiul pe o crăpătură a ușii se jura că primea numai câte două, țigănci de regulă, una mai bătrâioară, alta tânără, și că una îi ghicea în niște cărți, mari și tari, ca niște iconițe de lemn, în timp ce cealaltă îi tăia unghiile de la mâini și picioare, când le avea lungi, și când nu-i tăia unghiile, tânăra avea ordin să îi spună măscări și că Scelenski râdea cu poftă ascultând-o și nu se mai sătura, și p-ormă vorbea și el, le spunea și el fel de fel de porcării. Frumos! exclamasem notind, veselă pușcărie, nu mă mir că burghezia a căzut, dacă nici pușcării serioase nu știa să ridice. Și că asta era situația, și mai povestise niște chestii de nereprodus și pe care nu le-ar scrie nici măcar romancierii care mizează perversi pe subconștientul infect al cititorului nesatisfăcut. Era o cămăruță anexă a administrației închisorii, lipită pe jos, covorul persan nou întins lăsa să se vadă marginile lutoase, gălbui, cu fire de bălegar. Un mic aparat de radio Philips transmitea cotele apelor Dunării în limba germană. La o fereastră plasată sus, aproape de tavan, o mușcată roșie se răsfăța în soarele generos al lui iunie, ziua era lungă cât anul. Sub fereastră atâma un portret înrămat și cu geam. Nu era nici mareșalul, nici regele. Era un tip fălcos cu favoriți mari, generalul Zosima, șeful artileriei de cetate – nici Scelenski nu știuse, îi spusese Kadâr. Un pat alb, dedesubt, frumos vopsit, cum sunt prin sanatoriile de lux, învelit cu o pătură scumpă de păr de cămilă, păturile cu care-i plăcea lui Vasi să se învelească, fiindcă erau moi și ușoare. O măsuță de joc de cărți, cu postav verde pe care nu se vedea nicio pată, niciun fir de praf, trona în mijlocul odăiței ca de arhimandrit retras într-o ispășire a sa cochetă, iar pe ea, tabla de șah cu piesele frumos aranjate, puse față în față și care sclipeau de curățenie.

Colonelul se retrăsese. Nu știu ce fel de lagăr era acela, în care comandantul să se retragă salutând militărește deținutul, apoi ca și când acest salut n-ar fi ajuns, făcând și o plecăciune turcească, aproape până la lipitura de bălegar prost mascată de covorul persan... Domnul Vătășescu mâncase? luase dejunul?... Vasi răspunsese serios că nici vorbă, era în greva foamei. Își amintea că spusese acest lucru cu mândrie. Greva foamei? râsese Scelenski. Avea un râs făcut numai pentru saloane și recepții, un râs tare, de om cu mulți bani. Nu cumva se dăduse cu „ceilalți”? Era deci la curent. Asta era situația, și-i pomenise ceva de Babis, de Babis, întâiul. Scelenski redevenise serios, înțelesese, ca om de lume, înțelegea, și-i

respecta voința. Dar declarase cumva și greva setei?... Greva setei? întrebare aiurit Vasi, – îi venea să leșine – nu, adică da, era și o grevă a setei, însă pe asta n-o făcea el, tocmai că apă avea voie să bea, așa i se spusese, îi recomandaseră „ceilalți”, spusese *ceilalți* ca Scelenski, nu „ăilalți” cum le ziceau în general cei lipsiți de maniere. „Păi vedeți?!” exclamase Scelenski, aproape fericit că se ivise o spărtură, o mică breșă, și, așezându-se față în față înaintea tablei de șah, bătuse din mâinile sale subțiri făcute să semneze conturi și să tragă iscălituri. Un gardian sosi imediat cu o găleată de zidar murdară de ghips întărit și pe care nu mai putea s-o curețe nici dracul și în care se afla o sticlă de șampanie. Scelenski făcu un semn. Gardianul se repezi într-un colț unde se afla un dulăpior scund, îngenunche, îl deschise și veni precipitat cu două cupe de cristal pe care le așază pe măsuță, pe postavul verde, ceea ce îl făcu pe deținut să strige enervat, „nu pe postav, boule, că se pătează, pe margine, nu ți-am mai spus?” Gardianul se execută, în culmea zăpăcelii, apoi dădu să destupe sticla. Scelenski îi făcu iritat semn cu mâna să plece, să dispară, cine știe ce boroboacă ar mai fi făcut; omul ieșise la iuțeală, iar Scelenski aplecându-se spre găleată spusese într-o franceză greoaie de bancher: „Il y a des flics par naissance et des flics qui n’ont eu autre chance, vai de capul lor!...” Apucase de gât sticla, o ridicase, șervetul de olandă mai lipsea, dar asta ar fi fost prea mult, în orice caz ar fi părut ceva exagerat ca-n orice parodie, și Vasi mărturisise că rămăsese cu gura căscată, era șampanie *Krugg*, – o sticlă dublă, un *Magnum*... Ciocniseră pentru vremuri mai bune. Mai umpluseră o dată cupele, apoi începuseră să joace. Foamea ajută totuși spiritul. Altfel nu se explică de ce Vasi câștigase prima partidă. De la un adversar care nu părea un începător. A doua se terminase remiză. *Magnumul* scăzuse dincolo de jumătate. Vasi se amătuise de tot, și ca prin vis îl vedea pe Scelenski deschizând gura și vorbindu-i fără să mai audă ce; pe urmă îl auzise ca de la o mare distanță întrebându-l dacă îi era rău, – nu se putea, nu avea niciun rost... Un domn ca el... greva foamei s-o facă fanaticii, disperatii... răzvrătiții... și credea el oare, distinsul domn Vătășescu, că răzvrătiții care se bat pentru fericire pot fi fericiți, adică niște oameni normali? Nicidecum. Pentru că „ceilalți puneau prea mult foc în ce credeau și spuneau, și oamenii sunt de foc când mint și de gheață când zic adevărul... pe când el, Vătășescu, era un om rațional, de gheață, adică, și ce sens avea? a, că se angajase cu respect... cu respect... în amintirea... da, înțelegea, însă tot mai bun era un parastas, să dai la săraci de pomană, măcar ajuți niște

nenorociți... și bătuse din palme iarăși, și apăruse același gardian care acum purta peste uniformă pământie, călugărească, un șorț albastru și părea și mai zăpăcit... Adusese o tavă de argint cu multe farfurioare și cu o lămâie tăiată în două. Ceva mai târziu, când își revenise, observase în pauza unei mutări că era una dintre tăvile de argint cu monograma Capșei pe care le mai văzuse pe la banchete... Aveau, îi arătase dejunul Scelenski, la alegere, – și îi prezentase icrele, ca și cum el n-ar mai fi văzut: icre de păstrugă, – alea cenușii – icre roșii de Manciușia, nesărate, moi și icre negre „normale” spusese, scuzându-se că asta era tot ce-i putea oferi deocamdată...

O clipă sperasem că Vasi rezistase ispitei. Era mai mult un gând hrănit de lecturi, care nu se potrivesc niciodată cu realitatea și în care oamenii fac eforturi și câteodată reușesc să pară mai buni decât sunt, ca personaje însă, nu și ca persoane.

Dar „ceilalți”?... Ei bine, ar fi zis Scelenski, – și nu se știe dacă n-o și spusese – pe când îi întindea lui Vasi, – ca unui bolnav, – icrele pe feliuțele de pâine prăjită, acoperite de un șervet alb, brodat și peste care așternuse mai întâi un strat subțire de unt fin, – ei bine, „ceilalți” își permiteau să fie cum erau, întrucât aceasta, neavând alta, era însăși profesia lor. Ca și credința în pâinea cerească și în biserica ei. Și totuși, „Babis întâiul, cum îi ziceam uneori în glumă ca unui rege ce n-a apucat niciodată să domnească și din care, în lipsa oricăror fapte vrednic de ținut minte, n-a mai rămas decât o cifră, ordinea numerică, nu fusese un credincios, un practicant. La slujbele lor spectaculoase, cu prapuri și mulți popi, cu acel ritual vechi ortodox copleșitor, nu participa decât de formă. La douăzeci și trei de ani, mintea este însetată mai întâi de cunoaștere, inteligența risipind umbrele supunerii absolute.

Într-una dintre puținele însemnări, și aceea rătăcită într-o agendă cu numere de telefon și adrese, el notase, dezordonat, febril, aceste cuvinte:

„Tare mă tem că omul alege să fie cinstit fiindcă nu are altă șansă... La mulți, bunătatea e și ea o formă fățarnică de apărare tactică sau de atac posibil la momentul potrivit... Mi-a mai rămas doar credința, nu în viața de dincolo, care este un gigantic depozit de substanțe în veșnică prefacere, ci în *protocolul morții* (subliniat cu energie) în felul cum vei muri, care, ca și nașterea, ca și ereditatea, o, călărețul meu rebel cu armonică!... (vasăzică, știa) sunt ale tale și numai ale tale, stăpân pe ele pe veci... Gott gibt jeder eignen Tod... dă-i, Doamne, fiecăruia, moartea care îi aparține...”

Sunt inși care înfloresc din ura publică. Așa trăiesc, mor și rămân, dacă rămân, în amintirea tuturor. După cum sunt inși care cresc în noblețe și măreție hrăniți de iubirea imprudentă a altor inși, înșelați în iubirea lor fără să știe. Multe lucruri de acest fel îmi treceau prin minte cutreierând singur cele două căi paralele, ocupând cu de la mine putere absența celorlalți, asumându-mi tot ce pierdeau ei cufundați în somnul lor salvator.

Capitolul 7

Viforul creștea. Ferestrele, ușile clănțăneau de presiunea aerului. Din când în când răpăiala neîntreruptă ca de fanfară a foilor de tablă desprinse de pe acoperișuri era urmată de bufnituri apocaliptice. Coșuri de cărămidă cădeau, se prăvăleau, crăci smulse se izbeau de geamuri și niște cizme de fier parcă zdrobeau țiglele caselor, una câte una, și pe care vântul le lua pe sus zvârlindu-le în văzduh prin ninsoarea rărită. Vânt ca acela nu mai pomenisem. Asta făcea ca liniștea din casă să pară și mai ciudată. O liniște de prăpăd, de sfârșit de lume. Dar, să recunoaștem deschis: catastrofele ne plac. Ele ne înviorează, ne exaltă, tot ce e superficial dispare, bunele maniere, sentimentele frumoase, toate se duc, dispar, când existența alarmată lasă în jos brusc „pârghiile ei principale”. Nu mai spun că din cauza aceasta mă simțeam și mult mai deștept. *Pereat mundus!*...

Soneria zbârnâi o dată scurt. Cum se întâmplă când nu se face bine contactul. Ca bricoleur, cunosc. Apoi începu să sune lung, nu se mai termina, ca un apel disperat. M-am repezit să deschid ușa ce dădea în vestibul și care era dublată de o pătură veche folosită la călcatul rufelor, pusă acolo ca o cortină contra curentului. De zăpăceală și dorind, în fine, un eveniment pe măsura vijeliei de-afară, mă încurcasem în pătura aspră, ca și cum un dușman nevăzut mi-ar fi aruncat-o în cap să mă înăbușe. M-am zbătut în ea, ziua începea prost, și în fine, reușind să mă eliberez, am deschis cu dificultate ușa ce dădea în marchiza înzăpezită.

Era madam Filionescu. Nu telefona niciodată când venea, ne lua mereu prin surprindere, obiceiul ei. Pe cap purta o broboadă mare de lână acoperită cu un strat gros de zăpadă. Obrajii ei de văduvă verde erau roșii de ger. Sprâncenele, vara încondeiate, erau acum albe de promoroacă, iar gura, gura ei de care mă temeam, violent rujată numai cu rujuri italiene, și care, știam, purta o fulgerătoare dantură de aur de 18 carate. Îi adusese lui Vasi o bucată de carne de porc. Când venise dis-de-dimineată cu laptele nu o avea încă, pe urmă făcuse rost de pachetul acela învelit în plastic, având forma unei cărămizi, și se gândise că ne-ar fi prins bine, mă asociase și pe

mine, de politețe, era o fățarnică. Am stăruit să intre puțin, să se încălzească, nu voia însă, protesta, avea treabă, se ducea la poștă să ridice un pachet sosit din străinătate, Dumnezeu, ce minune să răzbească pe o vreme ca asta până la noi – te „pomenești”, cum zicea ea, că ăia (niște nepoți plecați) pusese înăuntru și ceva cafea, ciocolată... Refuzase categoric invitația. Am ajutat-o să coboare cele trei trepte ce dădeau în grădina învelită în omătul alb, pufos, călcând pe urmele pe care le adânceau în zăpadă boftorii ei grei. Mă tot gonea cu brațele să intru în casă, să nu răcesc. Dârdâiam cu carnea de porc în mână, cu cealaltă salutând-o, ca vara, mai mult chiar și decât vara, și o văzusem, vara, mai demult, ducându-mă să-l iau pe Vasi de la biblioteca de pe marginea lacului, unde ea era șefă, și privind-o cum pierdea greoaie, în blana ei largă de vulpe, prin ninsoarea rară piezișă, încă mai ținând un braț în sus, salutând-o, cu toate că nu mai avea cum să mă mai vadă, mă gândeam la vara aia minunată, parcă nici n-ar fi fost, când ea mă poftise în „buduarul” ei, un culoar aranjat între două rafturi înalte de tomuri grele cartonate, operele clasicilor marxism-leninismului, unde ea pregătea ceaiuri, cafele, unde mai și gătea uneori; în ziua aceea într-o tigăiță pe un reșou mic sfârâiau trei ouă, în timp ce dincolo, în biblioteca propriu-zisă, bătrânii ei harnici, disciplinați, luau note tăcuți, răsfoind *Anti-Dühring*, *Ce-i de făcut?* scriind de zor în niște carnețele cu pătrățele, pe care ea le pusese la dispoziția tuturor, avea acasă unul și Vasi, dar el făcea mai mult socoteli sau desena capete, ce vedea, pe atunci încă mai vedea... Fusesse foarte drăguță cu mine. Mă servise pe o farfurioară cu dulceață de mure, pe care o ținea într-un fel de nișă alcătuită din trei volume groase, două în picioare, unul culcat peste ele, ca o lespede, era *Donul liniștit*, era, ochisem imediat, *Capitalul* și mai era un tom, pus de-a-ndoaselea așa că pe cotor nu deslușisem titlul tipărit cu literele aurite și care și-așa erau șterse, mâncate. Terminasem dulceața, îmi dăduse și un pahar cu apă minerală rece dintr-un termos pe care-l ținea lângă o lădiță de carton de whisky întoarsă cu fundul în sus și pe care înșirase câteva mici obiecte de toaletă, colonie, pudră, o periută de dinți, rujul italian, îl cunoșteam, Vasi mă pusese să fac rost de el, de la un bișnițar când i-l dăruise de ziua ei de naștere, costase ceva. Se însera. Aerul era curat, plăcut. Păsărelele cântau trimițându-și una alteia mesajele lor scurte, întortocheate, pline însă de înțeleșuri fericite și de o grabă dumnezeiască, „graba, graba fecundă a lumii”, – madam Filionescu tocmai mânca cele trei ouă ochiuri, voise să-mi dea și mie unul, dar refuzasem, și-atunci îmi servise dulceața, și după ce mâncase ouăle, cu

buzele încă tivite de gălbenuș, spusese „vedeți ce viață duc aici „ăia” – și arătase complice cu capul din culoarul ei spre cei de dincolo, – cât stau aici, trăiesc ca niște milionari, am comandat pentru ei și zece privighetori, glumise, ia auziți-le” mă făcuse atent ridicând o mână grasuță, plină de inele, erau privighetori! habar n-aveam, nu mai auzisem, sau auzisem, dar nu știusem, dar dacă alea erau privighetori, cântau excelent, tot ce cunoșteam în legătură cu ele era faptul că nu prea se băgau în față ca cintezoii, pițigoii, scatiții, și că erau în general niște făpturi modeste. Nicăieri în lumea asta mare și poluată nu exista un cadru atât de frumos, spunea ea, un rai, un adevărat rai, pentru niște boșorogi de la care, ce să mai vorbim, nimeni nu mai avea de așteptat sau de sperat, nimic... ei, și cu toate acestea, îi văzusem, ce cumiți erau și cum citeau acolo? îi văzusem, nu? ei bine, cum ajung la ei acasă, fuga la radio, domnule Babis, toți ascultă *Bibisiul!* Ce vară fusese... înghețasem. Ce ne face să îndurăm și să răbdăm totul, e că vine iarăși un timp, acel timp când de fapt nici nu știam ce bine ne era și când ni se urâse cu el, cu binele, și-acel timp încet se duce, și mai mult decât el ne dă puteri amintirea lui, fumul său frumos înălțându-se în urma noastră, mereu și mereu propria, înșelătoarea noastră închipuire...

Abia am izbutit să ajung în marchiza pe care zăpada între timp crescuse. Uitasem întredeschisă ușa ce dădea în vestibul. Un val de ninsoare pătrunsese înăuntru pudrând și pătura aspră ce acoperea ușa cealaltă care dădea în hol. M-am canonit să curăț zăpada și am reușit să închid la loc ușa blocată de stratul subțire de. gheață care căptușea pragul. Vasi țipa, – ce era cu frigul ăla, de unde venea și cine venise?... „Iar a venit Mirelica dumitale, i-am strigat, țâfnos, ți-a adus și carne!” și i-am dat pachetulul să-l pipăie. Ce inimă largă, sărăcuța, și n-o invitasem înăuntru să bea un ceai, să se încălzească? Abia când l-am lămurit că se grăbea să ajungă la poștă unde-i sosise un pachet din străinătate, se mai potolise. Trebuia să ne revanșăm. Am stat, ne-am gândit și am căzut de acord că cel mai nimerit ar fi fost să-i cumpărăm de la bișnițarul care ne vizita din când în când o pastă de dinți. *Colgate*. Avea mania pastelor de dinți străine, îi plăcea să-i miroasă frumos gura ei grea de aur.

Telefonul începu să sune. Nu mai sunase de două zile. Am ridicat receptorul. Era Negotei. „Casa Vătășescu?” Așa nu mai întreba nimeni la telefon. Casa, cum ai zice Fortul, Reduta... Vocea lui răsuna veselă, bine dispusă. Ce mai făceam?... Cum o duceam?... Parcă nu ne mai văzuserăm de săptămâni de zile, deși nu trecuseră nici zece ore de când ne

despărțiserăm, era abia douăsprezece. Am răspuns morocănos că nu prea bine și că dormisem puțin. Mă trezise din somn! Da' de unde! Curaj! strigă el, și a mai spus'ceva, într-o limbă străină, nu înțelesesem. Ce-ați spus?... ce-ați spus?... Ah, sigur, uitasem, iar spusese vorba aia a lui, ne târâm, să ne târâm înainte... *și tira avanti*. „Am comunicat!” adăugă misterios. Nu pricepeam. În dimineața aceea vorbea în dodii. Ce să comunice, și cui?... „Idea”! Care idee?... O clipă am bănuir că era afumat, că o luase de dimineață, deși știam că se ferea de băutură din cauza inimii. În cele din urmă mă lămurise că le adusese la cunoștință a lor săi ce spusese eu în legătură cu bogăția adevărată „care constă în limitarea necesităților” și că Leo... Leonte... Leo îi ziceau în familie și care era un adevărat enciclopedist și, aici șovăise nițel, și-o spusese mai mult în șoaptă... „un ideolog neînfricat” ca și cum asta ar fi fost un fel de dizidență... ei bine, Leo zisese că era o idee genială (ți-am spus eu! remarcase cu mândrie), că această idee de aur ar fi trebuit să fie înaintată la Vatican și că românii mai dăduseră o dată o lovitură... O sfeclisem. Asta ar mai fi lipsit, să-i înaintăm polonezului propria sa teorie! Și că el, Leo, dorea, chiar ținea foarte mult să mă cunoască și că sosise, în fine, ziua, ziua cea mai nimerită, să ne cunoaștem. Dar ce zi era?... Și de ce era cea mai nimerită?... Era un fel de a vorbi. Nu era nimic special. Dar, *era*. Asta însă între oamenii cu maniere nu se spune niciodată, ești lăsat să vii așa, la întâmplare. Noroc că aveam să iau cu mine, prevăzător, una dintre cele trei sticle cu vin de „Valea Călugărească” aduse mai demult de madam Filionescu. Abia pe la începutul petrecerii aflatam că sărbătoreau „ziua lui Leo”. Împlinea șaiszeci și cinci de ani. O vârstă!... Dar mai întâi mă codisem, încercasem să scap, vorbind la telefon, pretextam că era prea urât afară, și cu viscolul ăsta... Cine vorbește! făcea Negotei. Cine înfruntă ca un viteaz viscolul, noaptea?... Ei, noaptea era altceva, era ca o datorie, ca o misiune impusă și de la care nu puteai dezerta. „Dar stai la doi pași de noi!” Mai făcusem ce mai făcusem nazuri... spusese, printre altele, că era luni și că luna nu se fac vizite, făceam pe bigotul și pe superstițiosul... ah! luni, ziua șoricelului, îmi amintisem deodată prin sporovăiala mea, fără să mă trădez, șoricelul de care vorbea Brenner... După atâtea stăruințe, cedasem în sfârșit. „Toată lumea te așteaptă, să știi!” striga Negotei entuziasmat, un entuziasm pe care îl găseam oricum exagerat și suspect. „Toți sunt curioși să te cunoască!” Și, la urmă: „Să nu-ți pese de nimic...” Cum adică? mă făcui eu însumi în sinea mea că nu pricep. Cum adică? Să nu-mi pese, de ce? Era o gafă, și am

observat de multe ori că gafe fac oamenii care vorbesc mult și care vorbesc mult fiindcă știu că sunt nesinceri. Am trecut peste acest mic incident, și am ascultat trăncăneala lui Negotei, care nu mai termina, că avea să fie o seară încântătoare, că la ei vin numai oameni deștepți, că aveau de toate, aveau și mușchi de căprioară, nu de rezervație, împușcată în păduri, la Suceava, și plăcinte, gogoși de iarnă, și-un viiiinnn... Oricâte ar mai fi spus, rămăsesem agățat la „să nu-ți pese”. O aluzie la ce era mai important, în casa unor oameni atât de evoluți, spiritul și inteligența, nu aspectul fizic, mersi!...

Nu mai mersesem în vizită de un an și ceva, de când Mita se înapoiase de la Ierusalim unde fusese într-o vizită prin Patriarhie. Trăsese la o veche prietenă care locuia în Militari, înainte de a se întoarce la ea în Ardeal. Venise bolnavă, nu putea să iasă, așa că luasem un taxi și petrecuserăm împreună câteva ceasuri de neuitat.

Negotei fixase ora șapte seara. La șapte, de obicei, abia mă trezeam, după somnul meu obișnuit de după-amiază. Măcar mă duceam bine odihnit să înfrunt necunoscutul, care totdeauna e o verigă lipsă. Nu bănuiam că întâmplarea se pregătea s-o pună la loc...

Capitolul 8

Pe la șase și jumătate, telefonul mă trezi a doua oară în cursul zilei. La început crezusem că era iar Negotei revenind cu cine știe ce amănunte în legătură cu invitația lui. Până să ridic receptorul, m-am gândit că normal ar fi fost să mă fi invitat la petrecerea lor în noaptea din urmă, când ne despărțiserăm, și nu abia azi, prin telefon. Ori uitase, ori ținuse dinadins secret totul, să mă ia pe nepregătite. Era madam Filionescu. Ea, care nu telefona, care făcea vizite-fulger, să vadă, să-și arunce ochii ei vigilenți încoace și-n colo. Întreba de Vasi, dacă era bine, sănătos, îl visase zburând peste niște munți înzăpeziți și făcându-i cu mâna. Semn bun, mă încredința ea, asta înseamnă bucurie, dorinți împlinite, dar cred că de vină era și frigul, domnule Babis, de-aia visai munții ăia de ziceai că-s Himalaia, – la noi, cum era, tot frig? lungea conversația bucureșteană a anilor optzeci. I-am mulțumit pentru pachetulul de carne. O dezghețasem și-i făcusem bătrânului o friptură. Dacă-i pusesem și cimbru? Nu, n-aveam. Păcat, domnului Vătășescu îi plăcea să se pună la friptură cimbru, cum, nu știam?... Mai m-a întrebat de-ale gospodăriei, dacă ne lipsea ceva. Dar nu de asta telefonase. Ar fi vrut să-i aducă lui Vasi ceva, și crezând că era iarăși ceva de mâncare, protestasem cu mândrie. Nu, voia să-i aducă o revistă străină domnului Vătășescu, avea în ea un horoscop grozav, la cine îl făcuse, se potrivise, pe zile și ceasuri, dar știți cum?... *de groază!* Ținea să-i facă și dumnealui horoscopul. Vine o vreme când e bine să știi dinainte ce te așteaptă. „Referitor la viața personală” adăugase cu grijă. Avea și o veste tristă. Să nu afle domnul Vătășescu. Murise Ionescu Doi. Se duc, domnule Babis, se duc pe rând cu toții, săracii... De inimă, noaptea trecută. Mai întâi nu pricepusem. Pomenise ca de cineva foarte cunoscut, și cum șovăiam mă lămurise... colonelul, domnule Babis... Ionescu Doi... de la Pavilion... nu știți?... domnul Vătășescu juca șah cu dânsul... Cum de uitasem?! Era colonelul care organizase rezistența aia... – și ca un glonț din țeavă, țâșni din umbră și dialogul... „bine, domnule Ionescu, și câți făcurăți parte din organizație”, „unul” – „cum unul?!” – „unul, numai eu, că al doilea m-a

turnat”. Am râs fără să vreau în telefon. „De ce râdeți?” a întrebat ea. „A, nu, vi s-a părut” mințisem. Putea să fie un excelent epitaf. *Trecătorule, tu care...* Chiar să nu fi făcut nimic în viață, cu aceste vorbe puteai să justifici o viață. Chiar să fi ratat totul, să le fi zis așa, la un pahar de bere sau la o partidă de table, era destul ca să mori mândru și liniștit.

M-am scuzat că la ora șapte trebuia să merg într-o vizită. Bătrânul, pe care îl prevenisem, ar fi rămas singur, așa că era o mică problemă, cine i-ar fi deschis, dacă dumneaei ar fi întârziat și eu aș fi plecat între timp?... Ea îmi propusese să las ușa deschisă, să nu pui clenciul, și ar fi închis-o la plecare, n-avea decît s-o trîntească, iala se încuia automat. Acestei femei nu-i scăpa niciodată nimic. „Să fiți cuminți!” am încercat să glumesc, dar mai mult ca să pun capăt conversației, și aici Filionasca a râs tinerește, cum râdea probabil pe vremuri la Tănase.

La șapte păseam în țara nimănui, grădinița unde omătul atinsese aproape un metru înălțime, pregătit să trec „granița”. Uitasem să iau cu mine sticla cu vin. M-am întors sfidând superstiția și am luat-o din antreu, gata pregătită, pusă într-o pungă de plastic. Am încercat să-mi croiesc o pîrtie cât de cât spre porțiță. Aproape că dispărusese sub zăpadă. Buruienile, tulpinile florilor verii trecute nu se mai vedeau. Nu mai vedeam nici porțița. Se blocase complet. Am pus jos punga cu sticla cu vin, m-am așezat în patru labe ca la venire și am scormonit câinește neaua afînată. Cu chiu cu vai, răzbii.

M-am ridicat, dar ieșind în stradă viscolul mă atacă deodată cu toată furia lui. Am stat puțin, să-mi recapăt răsuflarea. Ah, și uitasem în grădiniță punga cu sticla de vin! M-am întors. Abia o găsisem, aproape gata îngropată. Am ieșit iar în stradă și am stat aplecat în viforniță, înfruntînd-o, uitîndu-mă în susul străzii, nu venea Filionasca? Nu se vedea decît fîlfâirea nebunească a perdelelor de ninsoare... Am cotit-o la dreapta, pe mațul acela de ulicioară mai liniștit, cu uluci înalte și plăcuțe de tinichea pe care proprietarii retrași ca-n niște redute de lemn îți puneau în vedere cu litere chinuite pictate în tot felul de vopsele că aveau câini răi.

Drumul spre casa lui Negotei era întortocheat, dar îl cunoșteam bine. Cunoșteam și casa, o vilă superbă de pe timpuri, clădită prin anii treizeci. O văzusem noaptea numai, în cursul plimbărilor noastre nocturne, dar și pe întuneric arăta bine; ferestre largi, înalte, sus curbate, cu gratii și jaluzele, acoperiș țuguiat de țiglă, coșuri semețe, un adăpost, un cuib solid de intelectuali prosperi. Când am ajuns în dreptul ei, mă oprisem cu o

strângere de inimă. Am privit corcodușul bătrân împovărat de zăpadă, pomul în care „lordul” m-ar fi prins. M-am uitat la el ca la o șansă de mult pierdută. Ferestrele ardeau feeric. Abia acum, în reflexele lor puternice, observam că aveau sus la curbura brâuri late de cărămidă ca la stațiile de cale ferată mai importante sau la alte edificii publice vechi. Un gard de fier forjat proteja casa „iar poarta cu două batante era larg deschisă. O mașină troienită aștepta la intrare. Era o Ladă închisă la culoare, lumina cădea drept pe ea. Circulația auto fusese oprită. Am dedus că nu putea fi decât o mașină oficială. Un acoperământ de sticlă în formă de scoică se apleca peste intrarea scaldată într-o lumină verzuie, fluorescentă. Rândul trecut n-o văzusem; fie că ea fusese aprinsă special, sărbătorește; fie că o stingeau după ce toată casa se cufunda în somn, cu excepția lui, a lui Negotei, și cum eu casa o văzusem pe la unu, două noaptea...

Am stat puțin și-am mai privit în bătaia ninsorii, încă ezitând. Lumini de bal se vedeau și sus, la mansarda înaltă cu trei geamuri rotunde, unul pe ax, celelalte două simetric în părți și care ardeau intens ca niște hublouri de pachebot în plină cursă. La un moment dat, fereastra din dreapta, de la parter, se deschise, un val de aer cald năvăli brusc prefăcându-se în aburi, și o muzică veselă se auzi apoi un glas, sonor în ninsoare, care zicea spre interiorul casei, „dacă mai ninge așa, să știți că până mâine ne-ngroapă!”, – și închisese fereastra. Viscolul agita luminiscenta, măbind-o. Era ca și cum ninsoarea din jurul casei ar fi luat brusc foc. Dar ce mă mira și mai mult era că lămpile de pe stâlpii străzii ardeau toate, și atente, grijuliu aplecate spre trecătorii ce nu mai apăreau. Niște lămpi mari, moderne, ca niște măști de scrimă, reflectorizante. Ele sporeau senzația aceea de risipă, și mă gândisem că cine știe în vreuna dintre vilele din preajmă locuia vreo mărimă. Sau strada fiind dosnică, mai scăpau de control. Totuși, data trecută, sau mi se păruse mie, sau nu ardeau deloc. Trăgeam de timp. Tot observând aceste anomalii, am recunoscut în sinea mea că-mi era teamă, că aveam trac. Tracul îți vâra în ochi toate detaliile, numai să pierzi din vedere principalul, să scapi ori să mai amâi puțin lucrul despre care știi că nu ai cum să-l întârzie sau să-l ocolești. Mă apucase și-o răcă pe Negotei, și Negotei ăsta, ce se mai vaită? ca și cum despre asta ar fi fost vorba.

Am mai stat, am mai privit dârdâind vila, strada ireală în forfota incandescentă a viscolului. Mulți, mulți lucibeli!... Doamne, sau Lucifer, de când nu mai văzusem atâta lumină!... Voi doi, care știți, fiecare în felul vostru, că întunericul este începutul și sfârșitul, umilința și înfrângerea

oricărei conștiințe și care în mijlocul lui ați făcut să scapere nădejdea, prima scânteie, aprinzând și focul ciudat din conștiința noastră... Voi, care, fiecare în felul vostru, ați decis ca zilele noastre cât trăim să fie o neîntreruptă strălucire, ingenioase sclipiri tremurând peste munți, mări, în fulgii de zăpadă și în leneșele frunze ale verii clătinate de vânt...

Era ca o rugăciune; nascocită pe loc; în care mare lucru nu ceream...

Căutam soneria și nu dădeam de ea. Am descoperit-o, în fine, adăpostită într-o mică firidă și am sunat. Nu era zbârnăitul strident de la toate casele. O cascadă de note răsună solemn, reproducând ceva foarte cunoscut. Era Ceaikovski, concertul de pian, larma lui sentimentală care ajunsese să mă calce pe nervi. O sonerie muzicală, un truc adus din străinătate. Cât așteptasem, și așteptasem ceva, sub acoperământul de sticlă în formă de scoică răspândind lumina aceea spectrală, verzuie, avusesem răgazul să-l studiez. Era o sonerie veche, decorativă, de bronz, procurată de la talcioc și adaptată vieții moderne. Avea și un capac greu, o gură, un bot de leu, tot de bronz, cred că era de pe vremea când încă nu exista electricitate, vremea compozitorului al cărui semnal îl reproducea, când te anunțai la porțile monumentale bătând un clopot sau trântind o placă de metal peste altă placă de metal. Nu mai văzusem o astfel de sonerie. Nici măcar nu era practică. Ridicat, capacul revenea la loc, așa că sunând, trebuia să-l ții cu mâna cealaltă, să nu cadă. Ori așa fusese făcută, ori balamaua slăbise, căpătând obiceiul de a-ți da una peste mână, când țineai degetul pe buton. Trebuia neapărat să-i atrag atenția lui Negotei, să-i semnalez defectul, pe care l-aș fi reparat numaidecât. Pentru un bricoleur ca mine, era o nimica toată. Construisem și colivii pentru canari, pe care Vasi le vindea în obor. Le făceam din cutii de conserve sau din bidoane de ulei de măsline grecești. Fusese o afacere. Arătau, cum zicea Vasi, „ca niște mici palate”. Mecanismele însă erau pasiunea mea, și nu-mi plăcea când ele o luau razna, începând să meargă de capul lor, având aerul că te contrazic și că îți fac cu tot dinadinsul mizerii, că te pedepsesc chiar prin libertatea lor abia dobândită. Obiectele stricate într-adevăr îți dau mereu impresia că și-au regăsit cu viclenie o independență, o libertate a lor, scăpată de sub orice control și pusă numai pe rele. asemeni unor indivizi răi și cârcotași. Ca ceasornicar, aveam oarecare experiență. Puteai astfel să-i înțelegi bine pe tirani, căroră nu le plac decât societățile perfecte, mecanisme și ele cu grijă puse la punct.

În sfârșit, dincolo se auzi o mișcare. O cheie se răsuca energic în broasca tot de bronz, neobișnuită ca și soneria, apoi un clinchet mai ușor ca de iale, și ușa masivă de stejar se deschise. Nu era Negotei. Era un tânăr de vreo treizeci și cinci de ani, gras, puhav, cu o barbă mare, popească, pe care ceva sclipea. Când m-am uitat mai bine, am văzut că era o bucățică de scoci. Mă privea pieziș, din colțul gurii, umedă, strălucind de salivă. Nu mint când spun că se uita la mine din colțul gurii. Din toată fizionomia lui de grăsan plin de vitalitate, gura, lacomă și roșie, era cea mai expresivă, ochii avându-i mici, șterși, ochi de porc. El se aplecă batjocoritor, cu o reverență de bufon, un bufon îmbrăcat într-un pulover verde, mișos, țărănesc. Apoi rupându-se de șale, cu un respect și mai ironic, ofensă pe care o acceptai pe loc, cu o falsă încântare, se recomandă glumeț. Mai târziu aveam să aflu că nu era de fapt fiul lui Leo, care nu fusese căsătorit niciodată, ci „un copil de suflet” pe care acesta îl înfiase încă de la vârsta de doi ani, un orfan, unul dintre acei copii ai foamei, cei mai mulți din Moldova. Negotei glumise pe chestia asta. Leo – zicea el – dacă a avut și el o nevastă legitimă, aceasta a fost Foamea. În clipa aceea, Negotei apărea grăbit, sus, pe ultima treaptă a scării impunătoare de marmură ce lega vestibulul cu holul de deasupra, orbitor luminat. Recomandarea batjocoritoare a tânărului fusese urmată imediat de strigătul vesel de întâmpinare al companionului meu de noapte care coborî foarte vioi treptele cu gesticulările cele mai amabile:

— Bine ai venit la noi, domnule Vătășescu, abia așteptam să vii, ce plăcere ne faci, dar ce plăcere! sper că ați făcut cunoștință, el este Vlad, băiatul lui Leo, nepotul meu, ai grijă, ai grijă, nu cumva să spui că-ți place Fellini, este inamicul lui, mă prevenise râzând și strângându-mi mâna cu o efuziune cu totul nouă și exagerată în spațiul nou în care îl vedeam acum. Vlad ne privea legănându-se. Curios, pentru un regizor, meseria lui, să n-aibă ochi și să vadă cu gura. Avea în legănarea lui pândă, amenințarea marilor antropoide. Asculta cu o răbdare plină de dispreț tirada bătrânului, a unchiului său. Când acesta termină, el zise, continuând să se legene, cu o voce de astădată gravă, plăcută, un bubuit melodios al toracelui, contrastând cu tot restul și mai ales cu gura, respingător de umedă, cu bale adunate la colțuri, și cu privirea aceea porcină: „Fellini?... Un porc!... Un porc al stângii catolice, eu l-aș tăia de Crăciun, sau l-aș da, ah, ce l-aș mai da pe mâna inchiziției... și strângând gura pungă, țipă: *spaniole!*” repezind spre noi un braț cu mâna făcută pumn.

Negotei râdea amuzat. Mă ținea amical de braț, ca și cum ar fi vrut să mă protejeze. „Lasă, Vlăduț, încercă el să-l îmbuneze, Fellini încearcă și el, are și el dreptul...” „Decadentul ăla?...” Făcuse spume la gură, și nu mai înceta să se legene, și asta mă enervase. Am spus, calm, politicos, privindu-i barba crescută în dezordine, și care avea în ea fire albe, că și decadența avea rostul ei, măcar ne arăta un drum ce se înfundă. El m-a privit curios o clipă, măsurându-mă, și știam că din aceste confruntări, totdeauna ieșeam învins, și a spus, bubuind: „Viața e scurtă, dură și murdară, domnule Vătășescu, n-avem timp de fantasmagorii și de sentimentalisme umaniste, fals umaniste. Trebuie mai întâi să trăim... să cunoaștem... să primim lupta, și p-ormă, dacă ne mai rămâne timp, să ne ocupăm și de fleacuri... de înger, de târfe, de hermafrodiți și escroci”.

Alte persoane apăruseră în capul scării între ușile batante deschise ale holului și printre ele, o doamnă slabă, înaltă, în vârstă, cu o fundă mare pe creștetul capului cu părul foarte alb și înfocat ca o perucă. „Vlăduț... Ghiță... (nu mi-aș fi închipuit, deși era normal, venea de la Gheorghită) ce faceți voi acolo?... Ce stați la ușă, în frig?...” O dicțiune perfectă, clară și răspicată. Nu putea fi decât șpicheriță, soră-sa, Marga, de care se arătase atât de mândru și de care îmi vorbise.

Negotei mă prezentă cu emfază: „Draga mea, dumnealui este domnul Vătășescu, un distins umanist, un domn foarte drăguț și spiritual, dumnealui susține, știți, v-am povestit, că bogăția nu constă în strângerea de bunuri, ci în limitarea nevoilor... ăăăă... necesităților.

— Dumneavoastră ați spus asta? se interesă ea mirată, dar cu același surâs încântător. Nu mai văzusem decât în filmele vechi, unde femeia era femeie, un zâmbet atât de... înaintea acestei doamne, secolul parcă se dădea un pas îndărăt, primind să fie un pic desuet.

Coborâse cu multă grație spre noi cele trei trepte ale scării de marmură sclipind de curățenie. Abia acum băgasem de seamă covorul roșu, ca-n ministere sau în marile instituții, fixat cu vergele de alamă. Era foarte elegant îmbrăcată. Purta pe talia ei tinerească un taior de lână bej, nuanța castanei toamna, în octombrie. Funda mare de pe cap era galbenă ca muștarul. Nu semăna deloc la față cu Negotei. Ea era o năsoasă distinsă, pe când el era cârn.

Am făcut doi pași în întâmpinare și am dat să-i pup mâna, falnic întinsă, un gest rigid, semeț, de aristocrată. Aici s-a produs o încurcătură caraghioasă. Nu ajungeam la ea, și ea mai coborâse binevoitoare o treaptă,

dar în contratimp, astfel că nu reușeam să mă situez la înălțimea potrivită și să-mi lipesc buzele de mâna gata întinsă ce răspândea un miros greu de parfum, garoafă parcă și ceva tămâie, ceva bisericesc. Mă tot înălțam pe vârful picioarelor, în zadar, pe când statura ei mă domina, fără a face gestul, probabil jignitor, de a se apleca la nivelul meu, cum făcuse Vlad. În sfârșit, am izbutit să-mi lipesc buzele de mâna parfumată. În clipa aia mi-a venit să râd. Humorul e astfel făcut încât te ajută să treci cu bine orice moment de cumpănă. Îmi amintisem de caricatura pe care o văzusem într-una dintre revistele neserioase aduse de madam Filionescu. O damă uriașă, o gigantă cu tocă pe cap și voaletă lăsată pe figură, tronând într-un fotoliu cu picioarele comod desfăcute în timp ce un ștrengar ședea îngenuș în fața ei, în capul gol, cu șapca de liceean alături.

— Ea e Marga, surioara mea mică, îl auzeam amețit pe Negotei, vorbind repede și dând din mâini, silindu-se să facă uitată scena caraghioasă de mai înainte.

Vlad, în puloverul lui mișos, țăranesc, urcase în fugă scara spre hol.

— Aaaa, vasăzică dumneavoastră, vorbi în șagă amfitrioana, pretindeți că, cu cât ne mărginim la mai puțin, cu atât... – nu nimerea urmarea.

— *Devenim mai bogați*, îi suflă fratele..

— Ce interesant... Obișnuiți să faceți cumpărături?... Vorbea ca și cum ar fi dat știrile.

Am recunoscut, încurcat, că nu. Era, clar, o ironie. Ironia unei gospodine care cunoaște realitatea. M-am gândit să răspund că nu vedeam nicio legătură între una și alta, și că nu la asta mă refeream, dar aș fi împins lucrurile prea departe, și am preferat să mă abțin. La urma urmei, asta-l privea pe papă, pe polonez.

Era prea cald, foarte cald. Respiram greu, ca vara. Lumina ca lumina, dar de unde atâta căldură?... Sau mă încălzisem eu de emoție? Am zis dregându-mi glasul și mergând drept la țintă:

— Pentru doamnele frumoase, nu se pune nicio problemă. Ele sunt bogate de la natură, și cu atât mai mult cu cât acumularea de calități de la an la an și din iubire în iubire, sporește. Hopaaa! O nimerisem. Spicherița mă aplaudă răsucindu-și cu multă feminitate mijlocul, în dreapta și-n stânga, după care mă luă prietenoasă de mână, și intrând în hol, unde acum se auzea o muzică demodată, ceva din anii patruzeci, Glenn Miller, parcă, mă prezentă celor de față.

Erau trei bărbați – doi destul de în vârstă. Grosul musafirilor se aflau, după cum aveam să-mi dau seama puțin mai târziu, gata așezați în sufragerie.

— Vă prezint pe domnul Babis Vătășescu, prietenul fratelui meu, și-al casei, exageră ea, însuflețită de complimentul ce i-l făcusem, exagerare ce produse uimire pe fața celui mai în vârstă. Am crezut că din cauza înfățișării mele; sau fiindcă, în calitate de prieten al casei, mă vedea prima oară.

Dar nu de asta se arăta el uimit, ceea ce se constată după ce Negotei, cu limbușia lui, adăugase:

— E fiul lui Vasile Vătășescu, dragă Costache – și se adresă domnului scurt, solid, care fuma trabuc. O familie foarte bine de pe la gurile Siretului, nu știu dacă îți amintești, a fost și prefect de Covurlui.

— A, cel cu mămăliga și Carol al II-lea, îmi amintesc, cum să nu, răspunse acela, măsurându-mă lung și fără să-și scoată trabucul din gură.

Negotei vru să mai adauge ceva, dar cel căruia i se spunea familiar Costache, întrebă:

— Nu cumva dumnealui este nepotul lui Babis Vătășescu?... Tot Babis, ce curios!... Fratele lui Vasile Vătășescu, care era... (și se corectă repede) care făcea o anume politică... Și mai spusese, întorcându-se spre Negotei, – asta mă dădu gata:

— Știi că Leo s-a ciocnit des de acest Babis Vătășescu? Erau inamici. Deștepți amândoi, dar inamici.

N-am spus nimic. Uite, Negotei, cât era el de limbut, când ne cunoscuserăm prima dată, dăduse dovadă de mult tact; ăstalalt, cătuși de puțin, și mi se păru un tip dur, care nu răsuca mult vorba.

Negotei schimbase discuția numaidecât. Marga plecase valsând spre ceilalți musafiri. Era o femeie căreia îi plăcea să se miște și care făcea totul cu ușurință și cu voie bună.

Negotei mă așezase într-un fotoliu și dispăruse și el pe urma surorii sale. Mă simțeam foarte stingherit. Cu doi dintre cei de față făcusem cunoștință. Cu al treilea, nu, nici nu mă privise. Cei doi discutau între ei. Cel cu trabuc se numea C. Stănculescu, așa-l prezentase gazda. Ce, probabil că așa era cunoscut. Un vechi om politic ieșit la pensie, cu o înfățișare de clown, la care contribuia și chelia foarte întinsă, cu firișoare de păr zbârlite pe margini. Pe al doilea îl chema Tipuriță și era secretar la o ambasadă din occident, omul se afla în concediu. Un ins extrem de vioi, slab și cu ochelari cu multe dioptrii. Am tras cu urechea la ce vorbeau.

— *Fanciuleschi*, a zis Stănculescu.

— *Fosco*, a răspuns cel slab. Și mai schimbară așa între ei niște cuvinte pe care nu le înțelegeam. Parcă ar fi jucat cărți, dar fără cărți, și și-ar fi anunțat formațiile. Al treilea individ, cel care nu mă luase în seamă când se făcuseră prezentările, ședea cu nasul într-o carte, pe care mereu o schimba alegând la scurte intervale alt volum dintr-un teanc așezat pe jos lângă o măsuță cu un singur picior. Și în hol era cald, și mai cald. Parcă stăteam pe un cuptor.

— *Farabutto*, anunța zâmbind secretarul de ambasadă.

Bondocul stătu, se gândi morfolindu-și trabucul și zise:

— *Fannullone*...

Putea să fie și-un joc de cuvinte. Un exercițiu al minții și memoriei. Am rămas nemișcat, la pândă; mă simțeam din ce în ce mai stânjenit, nu era totuși frumos din partea lui Negotei că mă lăsase singur cu niște necunoscuți.

Al treilea, cel ce răsfoia carte după carte și care era mult mai tânăr decât ceilalți doi, mă întrebă fără să se uite la mine:

— Vă cunoașteți și cu Leo?...

M-am grăbit să neg. Nu, nu-l cunoșteam personal, domnul Negotei însă îmi vorbea des de el.

— Poate că azi veți avea prilejul, spuse el enigmatic fără a mă privi și răsfoind de astădată un tom gros, legat, pe care-l ținea pe genunchi.

Stănculescu zicea, îngrijorat:

— Dacă mai viscolește așa, las mașina aici și chem un taxi. Deci a lui era *Lada* oficială.

— Dacă răzbește...

— Cine?

— Taxiul...

— Așa e... Atunci, ce facem?

— Vedem noi...

Negotei se apropie în fugă, scuzându-se. Cina era gata, și ne pofti în sufragerie.

Marga apăru și ea în hol bătând din palme, cu aceeași grațioasă răsucire a mijlocului care o întinerea:

— Gata! Cina este servită! anunță cu dicțiunea de altădată, din anii treizeci. Între timp, își schimbase toaleta, Avea pe ea un taior de lână cărămiziu cu o eșarfă lungă de mătase liliachie înfășurată pe gât. Talia

subțire era strânsă într-o centură lată de piele viorie cu o cataramă voyantă de argint în formă de fluture. Părul de astădată și-l strânsese coc la ceafă prins cu niște strasuri scânteietoare, ceea ce îi cam lungea nasul pe care îl avea și-așa destul de ascuțit. Mă întind asupra acestor amănunte fiindcă o plăcusem din prima clipă și fiindcă se purtase cu mine cu un tact deosebit. Era „o cucoană”. Făcea parte din rasa aceea de românce de soi, tinere între cele două războaie mondiale, fidele mai curând din inteligență și din mândrie și care știau să domine, supunându-se cu feminitate. Femei ce aveau despre bărbații lor o părere dinadins înaltă, pe care ei, de obicei brutali sau josnici, nu erau în stare s-o confirme, dar pe care respectul și afecțiunea acestor false roabe îi ridicau în societate la un nivel la care singuri n-ar fi ajuns niciodată. Ca să fiu sincer, m-aș fi îndrăgostit de ea. Nu mai avusesem pornirea aceasta de la muncitoarea cu beretă care își pândise rivala în magazinul de pantofi *Clujana* de pe Lipscani, când îi șoptise ăleia, cu fălcile încheștate... „curvo și stricato, bărbat ca al meu nu-i pă lume și tu, fă, vrei să mi-l furi, nenorocito!”, când mă repezise și pe mine atât de urât pe culoarul metroului... îmi amintisem ce-mi spusese atunci Negotei că zicea soră-sa, Marga, că fidelitate azi nu mai găsești decât la femeile din popor. Puteam să adaug acum, cunoscând-o, că în materia asta femeile foarte educate se apropie mai mult de cele simple, aș fi mers până acolo încât aș fi zis că și o aristocrată se apropie în morala ei mai degrabă de modul cum își privește o țărancă sănătoasă bărbatul. Ce trebuie însă să fie pe capul câte unui individ, atât de respectat și iubit, fiind de multe ori un nemernic, și despre care femeia lui își închipuie că nu are seamăn în lume...

Ne-am îndreptat cu toții spre sufragerie. Căldura creștea. Transpirasem. E drept că și de emoție. Mergeam între Negotei și sora lui ca un musafir de onoare. Apreciasem gestul lor, deși mă stingherea și mai mult. Când am ajuns în dreptul ușilor larg deschise ale sufrageriei, am început să clilesc din ochi, orbit. Mulți, mulți lucibeli!... Un candelabru cu douăsprezece brațe purtând ca un arbust exotic o mulțime de lămpi colorate, roz, verde, bleu-pal, ca tot atâtea flori sau fructe tropicale, răspândea o lumină de basm. Totuși, era prea cald, insuportabil de cald. De vină poate era și costumul gros de lână sub care pusesem și un pulover greu, de înfruntat gerul. Picături de sudoare mi se prelingeau pe tâmpile, pe obraji, care îmi ardeau. Mai era și emoția, repet. Vreo zece perechi de ochi curioși ședeau ațintiți asupra mea. Și cum Marga, vrând să mă ocrotească, se aplecase mult spre mine, vorbindu-mi amabilă, și ca să reducă probabil ceva din diferența de

înălțime... Prezentările se făcură din mers. Ne așezarăm la masa acoperită de o imaculată pânză de Olanda pe care tacâmurile și argintăria cu fală desfășurată scânteiau. Trei crengi de liliac alb se înălțau în mijloc într-o vază de cleștar Singurul care ședea în picioare era Vlad. dușmanul lui Fellini, care tot întindea niște fire, făcând probe la un microfon.

Tineri ca el, sau între două vârste, erau doar individul din hol care cerceta absorbit teancul de cărți, un poet foarte cunoscut, un mare poet, Sorin Veștemeanu. blond, înalt, cu un aer de prinț baltic și care în momentul când l-am privit tocmai își turna singur un pahar mare de votcă. Era... ce căuta acolo? și marele tenor Muscanu, Ionel Muscanu, solist la operă, un ins cu o figură pupină și care se uita în jur mereu ofensat. Ședeam cam în mijlocul mesei, în dreapta lui Negotei. Marga se așezase în capul mesei, ca amfitrioană. Ceilalți erau niște bărbați vârstnici, tăcuți, îmbrăcați ca la o sedință solemnă. Se trecea ușor de șaiszeci de ani.

Așteptam curios să apară Leo. Niciunul dintre cei de față nu părea să fie fratele mai mic al lui Negotei, presupunând că ar fi apărut pe neobservate. Oricum, Negotei n-ar fi uitat să mă prezinte, cu atât mai mult cu cât îmi spusese la telefon că ținea să mă cunoască. După câțva timp mi-am luat inima în dinți și l-am întrebat cu grijă pe amfitrion, „dar domnul Leo unde este?”...

El m-a privit zâmbind. Parcă și cu oarecare tristețe. „Nu se simte bine?” am stăruit. „Ba nu, ba nu, dimpotrivă...”

Vlad tocmai striga din celălalt capăt al sufrageriei: „Leo, ce facem, dom’le, vrei să filmăm sau nu?” Ținea în mână microfonul iar la urechi purta niște căști de radiofonist. Leo refuzase, fiindcă Vlad răspunsese „bine, atunci renunțăm”, și își scosese numaidecât căștile. Am bănuir că era vorba de o surpriză, de o înscenare tehnică. Negotei se aplecă la urechea mea și îmi spuse cu o voce scăzută: „E vina mea, te rog să mă scuzi că nu te-am prevenit din timp, de altfel nici nu mi s-a ivit ocazia, o ocazie nimerită. Vorbea altfel decât în viscol, vorbea lejer, ca la el acasă, deși părea încurcat, și ce mă mirase era ușurința cu care mă tutuia. „Știi, continuă pe același ton confidențial, el nu poate să vină, să stea cu noi la masă, *dar Leo, Leo este peste tot*, lasă, vei vedea, te rog să mă ierți că nu pot să-ți spun mai mult, mi-e atât de penibil...” Cuvinte ciudate, cuvinte misterioase care mă puseseră pe gânduri, mai cu seamă acel *Leo este peste tot*...

Nu am mai insistat. Solemnele acorduri de pian ale lui Ceaikovski umplură deodată încăperea. Era soneria. Trucul cu bot de leu plus capacul

slăbit în balama și care căzând îți dădea una peste mână. Aveam acum motive să cred că soneria Vlad o instalase. El își părăsi instrumentele și alergă spre hol, să deschidă. Se întoarse însoțind o pereche întârziată, pe care o anunță cu gesturi de majordom, deși lumea nu avea cum să nu-i cunoască, pe el, de fapt, care era un bine cunoscut actor bucureștean și autor de piese de teatru, Elefterescu, marele artist Romeo Elefterescu. Un adolescent întârziat, încărunit și cu un mers de surd frumos. Împlinise cincizeci de ani, dar arăta mai tânăr. Domnișoara care îl însoțea avea vreo treizeci. Era o fată brunetă, îmbrăcată simplu într-un taior negru, aer de intelectuală energică, mereu pe fază, ochi adânci, vulturești, gură băiețească de efeb grec, măsurând lumea cu o leneșă sfidare. Îl ținea strâns de mână pe Elefterescu, fie ca stăpână, fie din timiditate. O tânără atrăgătoare și pasionată, se vedea imediat...

Vlad, care mi se păruse atât de arogant, devenise deodată slugarnic. Nu mai știa cum să-i onoreze. În cele din urmă, deranjându-i pe ceilalți cu agitația lui, îi așezase în partea mesei unde se afla amfitrioana. Nu-i mai vedeam bine din cauza glastrei masive de cleștar din care se înălțau cele trei fire lungi și stufoase de liliac alb bățut.

Negotei îmi tot șoptea ceva pe furiș. Rumoarea musafirilor mă împiedica să-l aud clar. Înțelegeam, totuși, că îl forfeca pe oaspetele abia sosit. La un moment dat, i-am simțit în ureche răsuflarea caldă, neplăcută, aerul pompat gâdilându-mi canalul auditiv odată cu vorbele: „o lepră fermecătoare... dar lepră!” M-am uitat în direcția Elefterescu. Un vârtej de fețe aplecate spre el, și liliacul falnic deasupra încoronând momentul. Nu-mi plăcuse ce zisese Negotei. Mai târziu însă aveam să înțeleg de ce vorbise astfel...

Veștemeanu, marele poet Veștemeanu... toți erau maxi, un adevărat breelan de ași, tenorul, actorul și poetul... se ridicase cu paharul în mână și cerea zgomotos ascultare, reușind să atragă și atenția celor ce păreau complet absorbiți de ce le povestea Elefterescu. Convivii făcură, în fine, liniște.

— Propuuun, vorbi el rar, sâsâit, îi lipseau câțiva dinți din față, să depunem mai întâi un îngeresc... nu, nu îngeresc... un drăcesc omagiu la picioarele... ah, nu, nu, iarăși nu, vorbesc ca un majur... pe genele și sprâncenele marchizei, „care iese la orele cinci”... Și clătînându-se, se îndreptă spre capul mesei unde ședea amfitrioana. El vru să îngenuncheze în fața ei, dar se împiedică de ceva, mai mult ca sigur că de unul dintre firele regizorului întinse peste tot și căzu pe biata marchiză vărsând peste ea

paharul plin cu votcă, mai bine de o sută de grame. Marga țipă, se ridică, fugi și lipsi cam un sfert de ceas. În acest timp, musafirii se agitară în diverse moduri, unii certându-l pe făptaș, alții încercând să-l potolească, pentru că Veștemeanu se bătea cu pumnii în piept plângând în hohote și țipând „vai, mie, dobitocul și tâmpitul, vai de dobitoci și de tâmpiți; nu de învinși, nuuuu, zbiera, de dobitoci și de tâmpiți”, și își lovea cu furie țeasta de prinț cu părul mare, frumos, auriu, răvășit pe figură.

Când se întoarse, dreapta, surâzând, imaculată, ca scoasă din cutie și repetând liniștită „ei, ce-a fost, n-a fost nimica, de ce vă agitați, așa sentâmplă la orice petrecere amfitrioana purta o cu totul altă toaletă. Acum era îmbrăcată într-o rochie neagră spumoasă, dacă negrul poate fi spumos, cu dantele bogate la gât și la mâneci, iar părul și-l desfăcuse rupând pactul cu decența, acum atârându-i liber pe umeri ca al unei fecioare ce ar fi albit într-o secundă.

Apariția ei atât de proaspătă și de plăcută calmă spiritele. Nu și pe al lui Veștemeanu, care, după criza avută, se trezi deodată, și, ridicându-se de la locul său, când nimeni nu se mai aștepta, porni din nou ață spre marchiză, fără să se mai clatine de astădată, ținându-și semeț în sus capul princiar.

Fiind de față, pot să depun mărturie cum a fost... El nu mai ținea nimic în mână. Decât, poate, cupa nevăzută a geniului său, care arunca scânteii. Poetul îngenunche perfect, dacă se poate spune astfel despre un gest de umilință, reușind ce ratase înainte. Îndărătnicia sa, după eșecul acela penibil, plăcu tuturor. Toți aplaudau cu însuflețire. Fără să se ridice de la locul ei, amfitrioana se aplecase emoționată cu lacrimi în ochi și îl sărutase lung pe creștet.

Și cina începu. Mă străduiam cât de cât să fiu la înălțime. Ședeam încordat, aproape în picioare.

Capitolul 9

Primul toast fusese al lui Negotei, ca stăpân al casei și frate mai mare.

— Ridic acest pahar în sănătatea lui Leo! Viață lungă! Să ne trăiești, scumpul nostru Leo!

Și dădu să se așeze. Lumea începuse să aplaude, când el, făcând un gest de orator care mai are ceva de zis, se sculă din nou în picioare și strigă cu paharul în sus:

— *Și tira avanti!*... Vorba lui, de care uitase, ne târâm, să ne târâm înainte.

— *Ma non troppo!* rosti tare italianistul, secretarul de ambasadă aflat în concediu și care spusese mai înainte *Farabutto*.

Lumea aplaudă cu și mai multă energie. Se cântă apoi, cum se cântă în asemenea împrejurări, fals, tăragănat, mulți ani trăiască.

Vlad manipula un aparat cu multe beculețe roșii, albastre care clipeau, o stație modernă, complicată. Din când în când ducea un microfon la gură și întreba:

— Leo, ești gata? mă auzi bine?...

Câteva secunde nu se auziră decât niște pocnituri și pârlituri ca de radio cu paraziți.

Eram intrigat, intrigat la culme. De atâta încordare, alunecasem în jos pe scaun, pierzând din înălțime, și trebui să mă reaşez la loc pe marginea lui pe furiș, cu multă grijă, să nu tulbur momentul. Fulgerător îmi adusesem aminte ce spusese Negotei: *Leo e peste tot...* Și uite, nu fuseseră niște vorbe aruncate în vânt.

Cineva tuși de câteva ori dregându-și glasul, dar înfundat, ca de la o mare distanță.

Vlad mai umblă la aparatul lui și sunetele se limpeziră. Apoi o voce găfâită, astmatică, dar veselă, pusă pe glume, întrebă, de astădată clar, ca și cum purtătorul ei s-ar fi aflat cu noi la masă:

— V-ați adunată ră cu toții?... ie toți dă față?...

— O.K. exclamă Vlad, ca toată generația lui.

— Termină cu americanii, Vlăduț, știi că eu nu-i înghit, îl certă vocea, dar nu cu asprime, cu o supărare prefăcută, jovială, ca mai înainte.

— Începem? întrebă regizorul, legănându-se în felul său, cum îl văzusem în vestibul, cu urechea îndreptată spre tavan și cu gura comic căscată, strălucind de saliva abundentă.

— Începeți, naibii, odată, nu mă mai țineți așa! gâfâi din nou glasul.

Copilul Foamei se apropie cu microfonul în mână de grasul care fuma trabuc și anunță, mimând ceremonialul unei ședințe:

— Are cuvântul tov. C. Stănculescu.

Acesta se ridică anevoie și începu:

— Dragul nostru Leo... marele nostru Leo... iubitul și viteazul nostru Leo... Prietenul meu credincios de-o viață.

— De-o viață și de-o pușcărie, măi Costache! râse sărbătoritul, și râse gâlgâitor mult timp și după ce rostise vorbele.

Vorbitorul așteptă, cu urechea plecată până ce râsul se stinse, și reluă:

— Așa, ai dreptate, Leo, să nu trecem cu vederea și acest... și făcând oratoric o roată cu brațul, zise: *mic incident*. Am împărțit aceeași celulă în anii grei, am luptat pentru cauza noastră care e tinerețea noastră, maturitatea noastră, viața noastră întreagă luminată de unul și același ideal...

— Amin! rosti batjocoritoare vocea de sus.

Comesenii râseră. Așa era Leo; ăsta era Leo părea că spune râsul lor spontan și care mai înviorase nițel atmosfera care devenise mult prea solemnă. Stănculescu, aveam să-mi dau seama mai târziu, era un om inteligent, instruit și glumeț, dar când lua cuvântul cu mai mulți de față devenea de o gravitate insuportabilă. Se simțea că își petrecuse viața numai în ședințe, care sunt altfel decât viața, nu se compară cu ea.

El mai vorbi ce mai vorbi, făcând elogiul sărbătoritului, apoi încheie cu urările de rigoare.

După el urmă tipul cu ochelari, italianistul. Acesta avu ceva mai mult haz, spusese și o anecdotă, pe care o știa toată lumea, anecdota cu cei doi instrumentiști. Urmară la rând aproape toți. De mine uitaseră, Negotei observă și îl pusese pe Vlad să vină și la mine cu microfonul. Dar nu era cazul. Nu ne cunoșteam, și nici nu eram un bun vorbitor.

Vlad insista, vârandu-mi microfonul sub nas, și tot așa, legănându-se, ironic, amenințător:

— Ziceți ceva și dumneavoastră, hai, vă rog eu frumos, ce vă costă, uite, na, spuneți o poezie, lui Leo îi plac poezile lui Vasile Alecsandri, spuneți-o

p-aia... *Și-atuncea colonelul dând mâna cu sergentul*, – hai, curaj!... Mă lua ca pe un școlar.

— Vlade, lasă-l mă, nu-l mai pisa, dacă nu vrea, nu vrea, lasă că vorbim noi p-ormă, interveni glasul acela de dincolo, deși era mai bine de spus, totuși, *de sus*, mai ales că în clipele în care se auzea, toți musafirii își înălțau automat privirile în tavan.

Scăpasem deocamdată cu fața curată. Apoi Negotei însuși, bătând delicat cu lingurița în paharul său, anunță că va vorbi sărbătoritul.

Vlad duse microfonul la gură și spuse cu vocea sa joasă, agresivă:

— Bătrâne, dă-i bătaie...

Întâi se auzi o respirație greoaie; pe urmă un șuierat, un oftat lung și-o tuse astmatică.

Cineva șopti:

— Are emoții...

Un zgomot metalic răsună, microfonul probabil se ciocnise de ceva, sau se răsturnase vreun obiect în imediata vecinătate.

Pe urmă se auzi vocea lui Leo, prefăcută, ca a unui cronicar rătăcit printre ei:

— Cinstit,... ghiuluș...

Urmă o pauză, în care timp nevasta unuia dintre musafiri întrebă alarmată „ce-a zis? ce-a zis?...”

— Stt, nu întrerupeți, șopti Vlad, adică așa, o adunare, e ședință, liniște, vă rog!

— Dragi reacționari... carabeni și marghioli...

Toată lumea scoase un aaaa! lung, de protest, de glumeață împotrivire.

— Can’cet... cancel... mai tărișor, dacă nu ați fire...

Larma se potoli. Vocea continuă:

— În lumea a mare pă care vol a zidi-o moșu’, pântru a supravețuire, să cade mai întâiu a fire cu multă bagare dă samă. Fiți prudănți, zâci natura mumă. Omida cari să așază pă creangă și cari zămislește firul ei dă mătasă conductor, știe aiasta că ea să urcă din nou pă pomulu pă firul conductor când dușmanu’ o mută din locșor... Dragii mei contemporani dă tot feliul, voroavă dau vouă acuși a fi pân urmare prudănți și cu muuuultă băgare dă samă...

Poetul bătu tare din palme, apoi ducând mâinile pâlnie la gură, strigă spre tavan:

— Bravo, Leoooo, ești genial. Tu ești singurul comunist de pe întreg globul terestru!...

— Înjinări ai duhului' ominesc!... 'telectuali... musulimi... cadii... de tu le pei diu mondă, fet dezilî... fiștecare a vă facere câte o insuliță și pă ea carile cum voi-va a vă însingurare...

— Brrravooo! se agită din nou Veștemeanu.

— Hartiști și meseriași ai slovii... vouă vă dau dă știre ce zâse magariul de *Mălro*... Hm, ihâm... hââ... E unii care este în joc, zâci *Mălro* și este alții care nu este în joc... Și dacă vini unu' și zâci: nu ai a știre ce e dialectica, atunșea *Mălro* zâci: nice ăi din temniță nu știe, da' cadavrili?...

Poetul vru iar să se ridice, dar tipul care răsfoia în hol teancul de cărți i-o luă înainte și protestă cu o vehemență de care nu l-ai fi crezut capabil:

— Nu permit să-și bată joc de Malraux... Malraux este...

„Copilul foamei” îl întrerupse:

— Fănele, lasă, măi, glumește...

— Nu permit! striga el, de ce?... de ce?... și de ce își râde de limba română... de limba noastră, eiiii! și se lăsă să cadă istovit pe scaun. Nu mi-l închipuiam atât de arțăgos. Părea un cărturar distrat. M-am aplecat la urechea lui Negotei, – îl chema Fănel Mihăilescu și era profesor de limba română, prieten cu Vlad, aceeași generație, „știi cum sunt tinerii de azi!” Credeam că era totul, dar Negotei se mai aplecă o dată la urechea mea și-mi șopti:

— E neoharist.

Nu înțelesesem.

— Neo-harist, silabisi el misterios. Habar n-aveam. Nu eram la curent, eu stam agățat tot de bătrâna rațiune, mă țineam strâns de ea ca de bara de sprijin când n-ai loc înăuntru și călătorești pe scara vagonului.

Între timp, incidentul se aplanase. Se făcuse apel la humor, era o simplă glumă, o distracție, ne mai amuzam și noi un pic.

Palid și tremurând, Mihăilescu ieșise. Vlad se luase după el, în vreme ce sărbătoritul, care nu știa nimic de întrerupere, vorbea mai departe. Glasul lui se înălțase deodată, căpătase accente isterice, imitând parcă pe cineva, și încet-încet mi-am dat seama că imita vocea lui Hitler, văzusem o dată la televizor un documentar cu Hitler zbierând în Reichstag.

— ...să atttaci, să atttaci mereu inamicul, ce izbăvire!. „Să atttaci mai ales cecarracterrrul!... Ce trrebuie... e ca advvversssarrul să nu fie un adversssarr, el trebuie să fffie cum spunea veacul optâșpe: un ssscelerrrattt.

Dacă, vii fffiind, nu ne-au unit visele, măcar morții să ne unească!... Moartea, numai moartea legionară e cea mai sfântă dintre nunți...

Aici se stâmi o adevărată rumoare. Musafirii, cei care nu-l cunoșteau bine pe vorbitor, printre care mă număram și eu (mă roșisem, pur și simplu mă roșisem, mă simțeam direct vizat) tăceau uluiți. Negotei simțise încurcătura în care mă aflam și îmi explicase imediat că ăsta era „un număr” vechi al lui Leo, un potpuriu preferat din autorul *Condiției umane* și să nu i-o iau în nume de rău.

Secretarul de ambasadă aflat în concediu comenta, șocat:

— Bine, dar Malraux de fapt spune asta în ironie, fi-apoi el n-a făcut niciodată politică de dreapta, nu văd ce legătură...

Stănculescu își frecă unul de altul degetele arătătoare în sensul că exista o mică apropiere între una și alta, o înțelegere, și spuse cu trabucul stins în gură, morfolindu-l nervos, gata să-l înghită:

— Dragul meu, cum să-ți spui eu... extremitățile se ating totdeauna. Leo nu-l suportă pe Malraux fiindcă este „un oficial din naștere”, cum zice Troțki, adică un conservator, un reacționar, ai văzut cum a terminat? Ministru. Și tot e bine că n-a fost la interne. Păi vezi? În fond însă Leo l-a iubit, a fost idolul generației noastre, pe vremuri, Știi, „Cen va ridica apărătoarea de țăntari? va izbi drept sau pieziș?”... cianura împărțită în două... „nimic decât o aspră și totuși fraternă gravitate”, tempi passati...

Obișnuit cu lumea lui Vasi și a celuiilalt, m-am trezit aruncat cu brutalitate în prezent, care prezent era, uite, viitorul lor năruit. Leo... Bine, dar el era o figură, o mare figură. Și tocmai el, care părea să cunoască atât de bine istoria, lipsea din această istorie. Cinismul său sugubăț ascundea un fanatism pe care inteligența îl preschimba într-o continuă ironie protectoare. Un ins înșelat de propriile sale idei și răzbunându-se mereu pe realitatea contrară, disprețuind acum totul cu o trufașă deriziune. Unul dintre cei ce nu admit niciodată că la dezamăgirea lor au contribuit și ei, fără a avea vreodată curajul de a se privi, drept, în oglindă. Aș fi fost oare sever, sau aș fi cerut prea mult, dacă aș fi pretins că privindu-te drept în oglindă, autocontemplându-te, *contemplându-ți sufletul și inima, fără dezgust*, mărturisindu-ți, într-o operă, josnicia, te-ai fi înălțat, purificându-te, încredințând posterității un personaj nemuritor, Jago? Smerdeakov? ruți din trupul și din conștiința chinuiților lor creatori?... Din amor propriu însă, nu știm sau nu vrem să știm niciodată cine suntem de fapt. Mulți artiști, ignorându-se astfel, s-au ratat. Vasi povestea că jucase şah odată cu un mare

scriitor, care a murit. La acest scriitor venise alt scriitor, care „nu se cunoștea”, și care fusese șef în cultură în anii dogmatici, jucând un rol nefast. Pe la 1980, la bătrânețe, pensionar, reintrând în rând, fără a mai deține vreo putere, scrisese o carte în care toți de la 1921 încoace erau făcuți praf, numai el având dreptate, eroul demn și fără pată care relata evenimentele. Marele scriitor citise manuscrisul cu toată răbdarea și la urmă îi spusese celuilalt, dragă, păcat, un scriitor veritabil se beșteleşte mai întâi pe sine, nu dă vina pe alții. Ai o șansă, o *mare șansă* (cum intuiam că avea și Leo), descrie-te pe dumneata mai întâi ca pe un monstru, ca pe un ticălos, și a dumitale va fi viitorimea, „Dar eu am fost și sunt un om cinstit!” protestase acela. „Vezi, ăsta-i defectul dumitale!” închisese discuția marele prozator...

Murmurele, comentariile nu conteneau.

Vlad întreba în microfon:

— Leo, gata, ai terminat?...

Urmă o tăcere, un fâșâit ca de hârtii răsfoite.

— Nu, nu, răspunse într-un târziu glasul, ciudat de absent după vociferările de dinainte. Mai avea de zis ceva.

Lumea amuți din nou, resemnată să audă iarăși cine știe ce alte grozăvii. Dar era ziua lui, așa că trebuiau să tacă și să înghită.

— Așaaa, se auzi din nou glasul, să mergem mai departe și să vedem. De astădată vorbea normal, fără a mai schimonosi limba. Vă citesc, anunță el, trei texte, drept răsplată pentru participarea dumneavoastră la sărbătorirea unui biet moșneag izolat. Un mic cadou se cuvine să vă fac și eu... *Primo*, din Pascal, și nu mai traduc, nu-i așa? pentru că tot românul știe franțuzește. „Les hommes sont și nécessairement fous, que ce serait fou par un autre tour de folie de n’être pas fou”. Concluzia e că putem să înnebunim fără de grijă și liniștiți. După cum zice și Foucault: „unde-i operă, nu-i nebunie”.

Poetul aprobă cu entuziasm:

— Așa e, Leo, dar ce ne lipsește nouă e opera, mă!...

— *Secundo*... Chesterton. „Nebun nu este cel ce și-a pierdut rațiunea, ci cel care a pierdut totul, în afara rațiunii.” Ca să vedeți, prea multă rațiune strică, aveți grijă... în fine, aiuritul de Herman Melville, cu experiența lui capitală din palatul lui Aladin din mijlocul Londrei... Harry Bolton îl duce pe Redbum noaptea în decorul fabulos al unei case de joc. Un fel de capcană, ca aceasta în care ne aflăm. Decor fantastic, baroc. Când colo, tablourile, desenele de pe pereți și toată ornamentația încep deodată să se

miște și să pută, scuzați, urât, pestilențial; simțurile parcă au înnebunit, ochii și urechile lumii... *Misterul nu stă în decor, ci în subiect*, în noi adică, în privitor, ascultător... Acum, atenție... Ne aflăm în acel punct în care, și subliniez, *lectura*, percepție, întrebare, interes, dar mai ales întrebare, încercare de descifrare, de a descifra un text, nu e decât un gest de răzvrătire contra realității lumii, un gest care, în locul realității, pune realitatea nebunească a simțurilor noastre, totdeauna excesive, pentru că sunt efemere, aș spune grandios de efemere... Mulțumesc pentru atenție, pentru bunele urări și la revedere!...

Un zgomot de microfon închis căzu în mijlocul liniștii lăsate, care se prelungi un timp.

Se mănca în tăcere. Două femei îmbrăcate în alb cu bonețele pe cap serveau dirijate de amfitrioană. Vlad umplea paharele. Slujnicele nu se prea pricepeau să servească o masă atât de simandicoasă, era un serviciu improvizat, Negotei se tot scuza, ar fi adus niște chelneri de meserie, dar cine îți mai venea pe o vreme ca asta?... Totul însă era excelent. Stângăciile celor ce serveau puteau fi trecute cu vederea. Mușchiul de căprioară pe care Negotei mi-l anunțase la telefon ca pe „felul de rezistență”, era delicios. Mai existau căprioare pe lume și pe vremea asta? Și cine le împușca? Poetul, care nu se atinsese de friptură, puneastfel de întrebări. În mușchiul bine rumenit descoperisem o bobită de plumb, crezusem că era piper, dar era o alică vânătoarească și pe furiș o scuipasem în palmă și o vârâsem în buzunar, ca amintire.

Când Vlad ajunse în dreptul nostru și ne umplu paharele, unchiul său se apucă să povestească cum fusese invitat odată la un ambasador acasă. La dejun, tot așa, nu angajase niciun chelner, deși era vară, nu iarnă grea ca acum. Servea nevastă-sa, iar vinul îl turna în pahare fiu-său, „la fel ca Vlad, adineauri”, spusese, „ce meschinărie!” Ori îți onorezi casa, ori, du, domnule, musafirii la Capșa sau la Athénée, dă-o naibii!...

Nimeni nu zise nimic, nu făcu nicio remarcă prin care să încerce să-l liniștească. Tăceau cu toții jenați. Motivul iritării lui exagerate părea altul, nu ambasadorul acela zgârcit care nu știa să-și onoreze casa, și nu mă înșelasem. Mai târziu aflasem că, nu cu mult înainte, Vlad îi comunicase că Mihăilescu, profesorul de română, care avusese ieșirea aceea scurtă și vehementă, după toastul lui Leo, plecase trântind ușa și zicând tare, – și Vlad trebuise să-l tragă într-un colț, să nu-l audă musafirii, – strigând „m-am săturat de staliniștii ăștia deștepți, eu în casa acestui stalinist care își

bate joc de noi, nu mai calc...” Bine, dar atunci ce căutase el la sărbătorirea lui Leo, cine îl invitase?... Era prieten bun cu Vlad, Vlad îi făcea curte soră-sii, el îl invitase, nu mai fusese pe la ei niciodată, voise să vadă... iar Negotei, povestindu-mi, scăzuse mult glasul, șoptind încet: „bârlogul drăgălașului inchizitor”. Ce obraznicie! M-am făcut că nu pricep. „Cum, inchizitor?”... „E prea complicat, ca să-ți explic, dar ai citit, sper, Dostoievski” adăugase gazda pe un ton conspirativ și cu o, mi se păru, suficiență, aroganță autodidactă. „Pentru că, știi, mai spusese după o clipă de șovăială, dreapta e gata oricând să renască, nu din cenușă... hi-hi... din propriul ei rumeguș, vorba lui Leo...”

Rumeguș?... Aluzie pesemne la cultul *lor* pentru lemn, *crucile de lemn*, la civilizația rudimentară, țărănească, la dorul de păduri, de a reintra în umbra pădurilor... Al naibii Leo, o nimerise. M-am gândit la celălalt și la Stănculescu zicând: *doi inamici*. Într-o singură tinerețe și în aceeași epocă, nu aveau cum să nu dea unul de altul. M-am interesat, așa, ușor, pe la desert, care era, într-adevăr, un *tort-dinamită*, cum spusese poetul, – lat, dens, scăzut, numai ciocolată, – cu ce se ocupase Leo, ce ocupație putuse să aibă un ins extraordinar de inteligent și atât de cultivat ca el. Îl lăudasem cu tot dinadinsul, ca să forțez răspunsul, să pice bucata de cașcaval. E drept că știam ceva dinainte și că nu întrebam în gol. Nu-mi spusese el, Negotei, că Leo fusese „un ideolog neînfricat”? Și-apoi, toastul lui Stănculescu avusese destule elemente, din care să deduc rolul sărbătoritului. Făcuse și închisoare. Asta mă umplea de respect. Un om care crede cu tărie în ceva și care acceptă riscul de a-și pierde libertatea și chiar și viața m-a impresionat întotdeauna. Lașii, doar, pot nutri într-o deplină cunoștință de cauză această admirație, văzând totul de la o atât de mare distanță. Ei singuri cunosc înălțimile unui gest eroic, privindu-l de jos de tot, din abisul conștiinței lor. Încercam cât de cât să împac, să reechilibrez lucrurile. Justițiarii, răzbunătorii, nu-mi plăceau. Cei ce fac din dreptate un cal de bătaie sunt suspecti, ei înșiși capabili, dacă li s-ar ivi ocazia, de abuzuri și de fapte poate și mai netrebnice decât ale celor pe care ei îi acuză. Și-apoi, cine ar avea cu adevărat îndrăzneala de a-și contempla într-o bună zi sufletul și inima cu dezgust?... Ce ma băgam?!... Ce rost avea?... Și încă nu-l văzusem pe Leo. Un glas vulgar, un demon meschin din cohorta celor de care-mi vorbea Brenner, îmi șoptea însă „bișbircă, lasă, istoria-i istorie, nu mai fă nazuri, hai, cui pe cui se scoate, dă-te și tu o dată mare, că rău nu-ți

șade și să știi, ai stofă!”... Am râs amar. Să te agăți mereu numai de partea urâtă a vieții...

Cina se terminase. Musafirii plecau pe rând. „Marchiza” îi petrecea cu exuberanță. Cum naiba aveau să ajungă ei la casele lor pe viscolul de care și uitasem? Unii locuiau în *Drumul Taberei*, alți-n *Berceni*, cei care de regulă zic de câte ori vin în centru: „azi distanțele nu mai contează, dar la noi măcar e aer...” Vreo două taxiuri sosiseră vitejește. Stănculescu își încerca *Lada*. Pornise. Mai îmbarcă pe vreo câțiva, să le scurteze drumul.

— Noi rămânem pe poziție, spusese Negotei luându-mă de braț și conducându-mă în hol. Vlad plecase și el cu Elefterescu, cu Veștemeanu și cu tenorul Muscanu. „Au o combinație”, îmi explica Negotei. Nepotu-său nici nu catadicsise să-și ia rămas bun de la mine. Casa mi se păru deodată prea largă și pustie. Căldura crescuse. Îmi făceam vânt cu palma ca-n miezul verii. „E o căldură de iad”, recunoscuse Negotei, sorbind dintr-o citronadă. „Așa e când ceva lipsește, pe urmă se exagerează”, am spus, ca o scuză. Marga apăru în hol, altfel îmbrăcată. Grozav ce-și mai schimba toaletele femeia aceasta. Acum purta o rochie roz, foarte decoltată. I se vedeau sânii, tari, la locul lor, cred că nici nu purta sutien, în ciuda vârstei. În picioare avea niște pantofi tot roz, fără toc, un fel de papucei de piele, comozi, ca după o zi obositoare.

— Nu vă duceți la Leo? Vă așteaptă, adineauri am fost la el, sus, vorbi ea aranjându-și părul cu amândouă brațele duse la ceafă, ceea ce făcu să i se vadă genunchii, atrăgători ca tot ce stă o vreme ascuns.

— Ba da, răspunse distrat Negotei. Mai ședeam și noi așa, să schimbăm impresii. Ce zici de Romeo? Își întrebă el sora, pus pe bârfă. Avea ce avea cu actorul, îmi dădusem seama de când zisese: „o lepră fermecătoare.”

— Lasă-l tu pe Romeo, nu te mai lega de el, e un artist strălucit, îl apără ea generoasă pe Elefterescu.

— N-am nimic cu el, draga mea, nu mă leg, vorbim și noi așa...

— Ba ai, îl contrazise ea, lasă că știu eu că ești gelos, pe el, din cauza lui Leo. Și adresându-mi-se ca unui obișnuit al familiei: închipuiți-vă că de când Romeo a devenit confidentul lui Leo...

— Romeo, confidentul lui Leo?! pufni ca de o enormitate Negotei. Glumești.

— Ba nu glumesc deloc, răspunse ea zâmbindu-mi cu o încântătoare complicitate.

Cred că șpicherița avea dreptate. Rar să se înșele vrea femeie asupra sentimentelor. Negotei își iubea fratele mai mic, ca Vasi pe *celălalt*, soarta fraților lipsiți de personalitate. Mai târziu, într-una dintre nopțile noastre, învârtindu-ne pe la *Urgență*, traseul știut, venise iar vorba despre Elefterescu. Pe lângă ce spusese Marga în legătură cu gelozia lui Negotei, aflasem că de vreo două-trei ori, când Romeo venise în vizită la Leo, acesta își rugase fratele să-i lase singuri, având ceva de vorbit. Nu s-ar fi așteptat la una ca asta de la Leo!... Altădată, Negotei surprinsese o convorbire telefonică, la ei în casă toate telefoanele erau cuplate, și Elefterescu întreba cu glasul său de cutră dulce: „Ce zici de Ghiță, de «papache», să-l punem și pe el într-o figurație distinsă de tombatere? mai câștigă și el un ban, săracul...” Și Leo care nu zisese nimic! Să-l facă pe el „tombateră”, să-l ia cu «papache»! se enervase Negotei, tocmai treceam pe *Hatmanul Arbore*.

În holul golit de musafiri, ura lui Negotei mi se păruse atunci exagerată. Încercam să mi-o explic prin rezistența glumeață a Margăi care lua apărarea lui Elefterescu. Urmaseră câteva clipe de tăcere, discuția părea încheiată, când Negotei spuse cu o răcă mulțumită, cu o încăpățânare răzbunată:

— Ei, dar lasă, că și-a găsit și el nașul...

— Ce naș, care naș, de cine vorbești? se interesă Marga, care și în conversație dădea impresia că zboară, că o lua înaintea sau rămânea în urma evenimentelor.

— Fata... iubita aia a lui nouă cu care a venit, preciză acru fratele ei mai mare. Și povesti pe urmă cu o evidentă plăcere că aceasta îl „disciplinase” pe Elefterescu și că îl puna să spele vasele, să dea cu aspiratorul, să mute mobila încoace și-ncolo și că fusese văzut într-o zi cumpărând iaurt în Balta Albă, îl văzuse un spectator, un admirator „și că ăsta ar fi intervenit pe lângă vânzătoare, alo, tovărășico, dă câteva borcane de iaurt încoa, marele nostru actor, Romeo Elefterescu, să-și piarză vremea la iaurt ca noi? *dă* mai repede tovărășico iaurtul (Negotei juca drăcește scena) se poate?! – toate astea le știa de la Vlad care Vlad zicea că Elefterescu spusese ulterior că fusese cea mai frumoasă zi din viața lui, niciun ropot de aplauze la scenă deschisă nu-l încălzise atât, și nu luase iaurtul, stătuse cu toți până la capăt, pe urmă împărțise autografe în dreapta și-n stânga, și Vlad mai zicea că Elefterescu spusese că un cetățean îi întinsese o chitanță, nu avea la el nicio altă hârtie, și se iscălise pe o chitanță, pe dosul unei chitanțe de plata luminii, omul venea de la IREB, tocmai își plătise cota cu întârziere...

— Frumos! Foarte frumos! exclamă entuziasmată șpicheriță, și iar mă luă de martor, și m-am grăbit să aprob, trădându-l cu multă ușurință pe Negotei, Elefterescu era, într-adevăr, un tip, orișicât, avea farmec, noroc și tot ce-i mai trebuie unui om de succes.

— Dar știți cum i se zice la teatru? reveni îndărătnic și posomorât Negotei văzând că orice ar fi spus i se întorcea împotriva, și supralicitând.

Nu. Habar n-aveam. De unde să fi știut? Neștiința asta ne uni iarăși în priviri pe mine și pe „marchiză”.

— *El Burlador!* rosti el umflându-și pieptul.

— Cum?! exclamă Marga încruntându-se.

— *El Burlador!* repetă cu dușmănie Negotei. Vlad, tot Vlad îi spusese.

— Ce-o mai fi și asta? mă privi din nou șpicherița...

— Cum, nu știți?! Inamicul lui Romeo părea șocat. Ce ignoranți!... Don Juan... n-ați fost la teatru?... *El Burlador de Sevilla*... armăsarul cum ar veni...

— Ghiță, te rog, nu fi ordinar! protestă amfitrioana.

Era exact ce-și pusese Negotei în gând să fie, văzând că atacul lui nimerea mereu alături. O ură ratată, lipsită de vreun succes, te face și mai josnic. Încă o dată aveam să-mi dau seama de acest lucru. Și încă prin intermediul unui om atât de distins ca Negotei. El povesti cum trăise Elefterescu ani de zile cu o femeie cam de vârsta lui, o doctoriță frumoasă, cam rigidă, serioasă, bună gospodină și foarte morală, tot ce știa, știa de la același și același Vlad... Ei, și într-o bună zi, femeia asta îl părăsise pe Romeo...

— Pe Romeo? se miră șpicherița.

Negotei își privi urât sora și repetă:

— Pe Romeo, da!

— Ei, taci!... Marga se însufletea deodată. Și urmă josnicia... A lui Negotei. Care avea s-o spună. S-o povestească; săvârșită numai, mai există șansa remușcării, sau s sociabilei tartuferii: *et c'est ne pas pêcher que pêcher en silence*... Paralel, Elefterescu trăia cu o actriță din provincie de vreo patruzeci de ani care scria versuri și care începuse să-și scrie și memoriile ei de curtezană. În ziua fatală, Romeo luase cu el unul dintre caietele actriței, cel mai la zi, cu gândul să-l citească la repetiție, în pauză, la teatru. După repetiție, se duce la cealaltă, la masă, la doctoriță, vorbiseră la telefon, îi făcuse sărmăluțe în foi de viță, boala lui, era iarnă, umbla în palton și vârase caietul îndoit în buzunarul interior al paltonului, că ăștia

aiuriți cum sunt de atâtea viraje, sunt și gură-cască... și aia îi servește sărmăluțele, și după masă Elefterescu se lungește și el un pic să se odihnească după atâtea drumuri, era gata ațipit când doctorița ca o sclavă îi scosese binișor pantofii. Umbla femeia în vârful picioarelor, să nu-l trezească. „Ghiță, îl prevenise Marga alarmată, nu care cumva să spui iar vreo porcărie!” Și, în vestibul, vede ceva căzut pe jos. Erau „memoriile”. Când se dezbrăcase, de întuneric, de bucuria sosirii, caietul căzuse din buzunar pe neobservate. Femeia îl ridică de jos convinsă că era un rol nou, nu venea de la repetiție? „Și un rol nou era!” făcuse Negotei istorisind, niciodată nu-l văzusem atât de rău, atât de pornit... Și citește biata femeie însemnările aleia, și citește, și citește, să leșine nu alta, dar citește până la capăt, pe zile și ore, totul minuțios datat, și nu era, așa, cu panseuri romantice, și am pus Brahms și toată seara am discutat despre afinitățile elective. Aia scria acolo negru pe alb ce-i făcea ea lui Romeo și Romeo ei, și ce zicea fiecare, multe, multe intimități, care mai de care, scria și că... – și Negotei își scutură cu oroare mâinile, nu putea să reproducă, om bătrân, dar nu mai auzise astfel de expresii...

— Vaaaai, și ce-a făcut săraca, exclamă amfitrioana acoperindu-și obrajii cu palmele.

— L-a dat imediat afară, spuse sec Negotei. I-a pus geamantanul la ușă. N-a scos o vorbă. N-a țipat. N-a zis nimic. E o femeie bravă. O ființă morală, mândră și atât de aleasă. Când s-a sculat el, i-a înmânat caietul și i-a arătat geamantanul, „un geamantan greu din piele de porc” preciza doctorița povestind prietenelor întâmplarea, „filiera Vlad.” Închipuiți-vă, apartament central! Gaze, conductă principală. Două lifturi. Garaj. Bucătărie extra...

— Și ce-a făcut?

— Cine?

— Romeo.

— Păi... s-a îndrăgostit de fata aia frumoasă și deșteaptă cu care a venit, dar cred că de astădată i s-a înfundat, e o fată strașnică, voluntară, chimistă, îl pune sigur la borcan... S-a mutat la ea, în Balta Albă, toată lumea vorbește...

— Vai, ca-n Boema! bătu din palme Marga bucuroasă.

O tăcere penibilă se lăsase după aceea. Iadul cred că e făcut și din cuvinte dezamățate, din astfel de nerușinate dezvăluiri. Oricum, cu asemenea vorbe poți distruge prestigiul oricui. M-am trezit sperând că poate Negotei regreta... Observațiile, mai potolite, făcute ulterior asupra caracterului lui

Elefterescu, mă îndreptăţiră să bănuiesc că nu mă înşelasem. Firea feminină a actorului era de vină, – spusese, de pildă – nestatornicia lui era „un dat natural”. Dar eu, ce părere aveam despre el? Aşa, ca o primă impresie? Am preferat să mă abţin. Mie, drept să spun, Elefterescu îmi plăcea. Îl văzusem odată în Hamlet şi mă fascinasese. În seara aceea îmi dădusem seama că el mergea în realitate exact ca pe scenă: un mers, după cum am mai zis, sumbru, de surd frumos. Glasul, curios, nu-l avea de actor. Un glas fonf, cam stins, şi „din vârful limbii”, precis că în adolescenţă fusese peltic. Deşi, tot ce spunea cu acest defect de vorbire, te captiva. Cuvintele, suave, întortocheate, păreau înţepate cu acul pe o tăbliţă moale de ceară de albine. De altfel, toţi se dădeau pe lângă el şi îi făceau curte ca unei femei. Era şi inteligenţa, dar şi acel dispreţ galeş al lui, dulce, umbros, o zeflema fină care-i silea pe interlocutori să se arate cât mai deştepti. Ochii însă îl trădau. Din ei izvora în unele momente ceva chinuit, o absenţă gravă, contrastând cu aerul său aparent frivol. Asta, observasem, se vedea bine şi când râdea. Chinuiţilor nu le stă bine râsul. Faţa lui rasată, albăstrie aproape de atâta întunericeală, se urâtea brusc, căpătând expresia animalelor care se străduiesc să râdă, dar căror evoluţia deocamdată nu le permite. Tot gândindu-mă astfel, începusem să înţeleg gelozia lui Negotei şi însuşi faptul că un tip ca Leo şi-l alesese pe Elefterescu drept confident. Cu multă grijă, ca să nu par indiscret, am pus, totuşi, întrebarea... Era simplu. Amfitrioana mă lămurise pe loc. Leo scrisese mai de mult o piesă de teatru, Elefterescu jucase rolul principal şi avusese un succes răsunător. Elefterescu scria şi el piese, cu idei, multe idei, ciocniri de idei mai mult decât intrigi cu sentimente, lui Leo îi plăcea genul ăsta, şi aşa se împrieteniseră, cu toate că... Aici Marga se opri, ezitând, iar Negotei completase fără nicio dificultate spunând că tatăl lui Elefterescu, un bine cunoscut profesor universitar, murise în închisoare prin 1958, că în 1956 se dăduse de partea unui grup de studenţi după evenimentele din Ungaria, şi că Leo care era şi el universitar pe vremea aceea făcuse parte dintre cei ce-l acuzaseră pe Cezar Elefterescu şi-l băgaseră rău de tot la apă, Leo avea pe suflet acest păcat, dar el făcuse totul din principiu şi deoarece credea, eh! de-ale tinereţii, care e oarbă, oarbă şi fanatică, oftase Negotei. Mărturisirea lui mă uluise. Asta se vedea şi pe faţa surorii sale. Lui Negotei îi plăcea să ardă astfel etapele, lucru pe care îl apreciam foarte mult. Ah, da, carevasăzică aşa!... Totul devenea şi mai interesant. Şi Romeo nu-i purta nicio pică, înţelesese, cum zicea Leo, „rigoarea blestematei necesităţi”, şi se căutau

unul pe altul, explica Negotei, ca doi inși între care se află o vină, unul încercând s-o lămurească celuilalt, iar ăsta s-o potolească în ceea ce el crede că e o conștiință vinovată. După multe infamii, au loc uneori astfel de gingășii.

— Dar știți ce ține la el Leo? supralicită șpicheriță vrând să risipească jena ce plutea în aer după dezvăluirile companionului meu de noapte, — parcă ar fi doi amanți, își telefonează și vorbesc de nu mai termină, o dată au vorbit un ceas întreg, și aveam oră la dentist, și nu puteam să vorbesc cu dentistul, voiam să amân vizita...

Telefonul începu să sune.

Negotei se îndreptă spre aparat și ridică receptorul.

— Nu se aude nimic, nu știu ce naiba are că nu funcționează, spuse el privindu-ne mirat cu receptorul lipit de ureche. Apelul se repetă:

— Ah, făcu el distrat, ridicând receptorul altui telefon, roșu, care era așezat pe aceeași măsuță cu celălalt la care răspunsese mai întâi. Leo vorbea pe fir interior. Era ca-ntr-o comedie.

— Tu ești, Leo, exclamă surprins Negotei, ca și cum frate-său ar fi telefonat din provincie... Venim, venim, acuși venim, îl asigură el.

— Ne cheamă sus, ne anunță el punând receptorul la loc cu multă grijă și vizibil preocupat de ceva.

„Marchiza” se retrăgea.

Negotei o sărută pe obraz, laudând-o:

— A fost foarte reușit totul, draga mea. Numai tâmpitul ăla de Mihăilescu... Lasă că și Veștemeanu... Dacă n-ar fi vărsat peste tine votca... Doamne, ce scenă! dai ai văzut cum a reparat... câtă sensibilitate, ce suflet nobil, vezi, ce-nseamnă talentul!...

— Vai, nu vorbi, exclamă Marga cu ochii umeziți deodată, uite, îmi vine să plâng ca o proastă.

— Are geniu, băiatul... Lasă că așa a fost mai bine, mai dramatic, eu cred că te și iubește puțin, geniile iubesc femeile cu experiență, vezi Balzac...

— Eu și experiență! se strâmbă comic Marga spre mine, dar se vedea că era flatată.

Ne-am urat noapte bună. Șpicherița avansă un pas, răsucindu-și provocătoare mijlocul, și îmi întinse mâna, surâzându-mi cu toată gura. Așa sunt cochetele. Trebuie ca totul în preajma lor să palpitate și să tresară. M-am ridicat pe vârful picioarelor și i-am pupat mâna, de astădată cu bine. Mirosea a lămâie, a cuișoare. Parfumul ei de noapte probabil, altul decât cel

de la primire, garoafă parcă și încă ceva bisericesc... O secundă, o foarte mică și drăcească secundă, demonul măruntelor voluptăți îmi păcăli vigilența, făcând să-mi apară în minte rușinoasa caricatură cu micul adorator îngenunchat la picioarele uriașei cu voaletă. Să fi fost la 1584 pajul ei din odaia din turn, stăpânul fiind plecat la luptă, și să fi stat împreună cu ea în dulcele întuneric medieval și să mă fi chemat să urc în patul ei nimic decât spre a-i spune ceva, o poveste, o glumă, să-i piară frica și să mă copilăresc pe lângă ea ca să obțin o nevinovată mângâiere...

Gândeam toate acestea fără ca pe figura mea să se observe ceva. Parcă aș fi stăpânit-o în vis.

Încurajat de acest dar de a-mi permite orice în gând, fără a mă trăda, am privit-o drept în ochi și i-am spus cu îndrăzneală:

— Sunteți cea mai cuceritoare doamnă din București!

— *Du monde, monsieur, du monde!* protestă ea râzând cu hohote mici, măgulite, făcând aluzie la replica mizerabilului de Oscar Wilde.

Totul fusese, într-adevăr, minunat. Voiam ceva băutură, coniac? mai întreba bătând în retragere, să ducem cu noi sus ceva de băut că Leo nu avea, nu bea alcool; cafea, în schimb, ho-ho-ho! găleți de cafea dacă vrem, râdea făcând o mare risipă de gesturi, gesturile care arată dezordinea boemă și excesul, cu grația exagerată, tipică femeilor coapte care se tem să tacă și să se vadă cum sunt sau să nu facă vreo mișcare greșită, dezavantajoasă, să-și trădeze vârstă reală și care reușesc uneori să păcălească și timpul, avizat totuși.

Mi-am zis: spiritul; ce vasăzică spiritul; el conservă, el păstrează până și lucrul cel mai expus ofilirii, farmecul unei femei.

Era aproape miezul nopții. Ora prielnică adevărului în ce ne privește pe noi doi, pe mine și pe Negotei, noaptea pentru noi de-abia începea...

Capitolul 10

„Si tira avanti!” spuse el făcându-mi semn cu capul, după ce rămăseserăm singuri. Vorba lui, cu care mă obișnuisem, sunase în tăcerea nopții ca o comandă. Parcă porneam într-o expediție. Mă trecu un fior... Am străbătut împreună sufrageria goală în toată neorânduiala ei, cum o lăsaseră musafirii, și în treacăt, ca să prind curaj m-am gândit la madam Filionescu, ce-ar fi zis ea văzând atâta risipă de mâncare uitată în farfurii, ea care ducea „războiul ei zilnic” cu aprovizionarea. Ar fi zis... dar câte n-ar fi zis, și ce-o fi fost la gura ei, singură, atâtea ore, cu Vasi... Am cotit la stânga pe o ușă deschisă dată de perete, am mers de-a lungul uții culoar care mirosea a bucătărie, am urcat o mică scară de lemn, am făcut la dreapta, am traversat o odaie foarte spațioasă plină de fel de fel de aparate, de cutii și de reviste împrăștiate pe jos. „Camera lui Vlad!” pufni muștrător Negotei, deschizându-mi drumul, atent să nu mă împiedic de ceva. Lumina ardea, fusese lăsată aprinsă, iar Negotei nici nu se gândi s-o stingă. Grozav ce se mai consuma energie electrică în casa aceasta!

Înaintam cârcotaș, pus pe critică, asemeni unui om sărac introdus într-o casă de oameni bogați și care măsoară diferențele sociale. Am mai parcurs încă un culoar scurt în care ardea un bec albastru, o lumină de vagon de dormit. Am mai cotit o dată la dreapta și ne-am oprit în dreptul unei scări de fier, mi-am dat seama de la prima treaptă, după cum suna. O scară dreaptă, pieptișă. Eram gata să spun „nu mi-aș fi închipuit că domnul Leo locuiește într-un labirint”. Asta ca o replică, întârziată, ce-i drept, la observația ironică pe care Negotei o făcuse când mă condusesese atunci până în dreptul străzii unde locuiam, *Muntenescu* colț cu *Floreasca*. „86?, imposibil, probabil locuiți într-o ficțiune”. De unde putea să rezulte că nici n-aș fi existat și că eram, așa, o plăsmuire... Nu mă supărasem. Totuși ținusem minte. După primele trepte ale scării, se oprise să-și tragă răsuflarea. „Știi, spusese gâfâind ușor, Leo n-a mai ieșit de cinci ani în lume, de când... mă rog”, și mai urcase o treaptă și iar se oprise zicând: „îți vând un pont, și râse înveselit. Găsește un moment și spune-i lui Leo... spune-i așa, fă o legătură

și zi: *Les roumains sont des européens mal placés*, zi-o-n franțuzește că românii sunt niște europeni rău plasați, o să-i facă mare plăcere, sunt vorbele lui, spune-i că le-ai auzit în oraș, inventează un loc.” Și-mi explicase că de când Leo nu mai ieșise din odaia lui – de cinci ani, după cum zisese – lansa asemenea vorbe de duh ca Noe porumbelul, să vadă, sau retras apele? și satisfacția lui era să-i fie readuse de câte cineva, dovadă că era prezent în oraș și că lumea încă mai vorbea de el... Atacam ultimele trepte ale incomodei scări de fier. Nu mai văzusem o scară ca aia decât pe vremuri la cinematograful *Trianon* unde mă lua cu el câteodată de plictiseală un prieten, optician, invalid dintr-un accident de muncă; urcând scara de fier mă gândisem la cabina lui de proiecție de unde totul se vedea altfel, mă și miram că cei din sală urmăreau atât de absorbiți ce se petrecea pe pânza improșcată de snopul de raze, povestea pulverizată în pulberea de particule luminoase, însoțită de bâzâitul electric monoton, iubiri și trădări, jertfe și pasiuni... Credeam că ajunsesem, dar încă nu ajunsesem. Aerul devenise de-a dreptul sufocant. Un aer ca de pod, vara, supraîncălzit, de mansardă puternic bătută de soare. Ne opriserăm înaintea unei uși înguste deasupra căreia ardea un bec roșu, ce idee... Negotei respira greu, și îl înțelegeam. Așteptam răbdător să-și mai revină, cunoșteam aceste mici momente de criză, din lungile noastre plimbări nocturne pe vifor. Când reuși să-și regăsească răsuflarea, el îmi șopti: „Să nu te miri, să nu te trădezi, fă așa ca totul să pară normal,... pricepi? și-ncearcă să fii vesel, cât mai vesel... sau așa, degajat... nu-i place să fie compătimit, de când... te rog să mă ierți...” Instrucțiunile acestea mă derutaseră oarecum, date așa, în grabă și atât de târziu. Ar fi putut să mi le fi comunicat mai dinainte, rămăseserăm destulă vreme singuri în hol, când îl forfecase pe Elefterescu. Dar așa se întâmplă cu lucrurile mai greu de mărturisit, le amâi, le tot amâi până nu se întâmplă un dezastru, o nenorocire, se scufundă corabia, ia foc casa, se cutremură pământul și abia atunci zici ce nu ai fi zis niciodată. „N-a mai ieșit de cinci ani?” am întrebat repetând în șoaptă ce-mi spusese cu puțin timp mai înainte. „Da, încuviință el, *s-a făcut așa*, și arată cu brațele desfăcute proporțiile unuia îngrășat peste măsură, – ar trebui să spargem zidul și să lărgim ușa, dar nu vrea, se opune, zice că lumea nu-l mai interesează... că ce știe el despre ea îi ajunge, și că nici lumea nu știe despre ea însăși ce știe el și că de aceea nu i-a mai rămas decât să scrie, scrie întruna”. Ne purtam ca doi conspiratori, gata să intre la un al treilea conspirator, sortit să fie trădat, sau omis din cine știe ce secret. „Și ce

scrie?” am șoptit, ațâțat de misterul în care intrasem. „Despre epoca fanariotă... o ia de la cronicari încoace, dar baza este epoca domniilor fanariote, o istorie romanțată cu mult, mult haz, ai să vezi, poate că o să ne citească ceva...” „E un punct de vedere marxist?” am revenit, e drept cu o ironie bine mascată. „Bineînțeles! mă încredințăm Negotei, Leo a rămas ce a fost, nu se dă după curente.” „E un caracter!” am spus admirativ. „Nu-i vorba de caracter, în politică, știi, caracterul nu contează, e întâi și întâi o mare inteligență, un «supracaracter» așa spune Elefterescu, care, totuși”... „Romeo?” am exclamat ușor, cu familiaritate, în sensul că n-aș fi crezut. „Da, *Bizantinul*, așa-i zice Leo”, și duse un deget la buze, secret. Spusese asta cu toată mândria lui de frate mai mare, și fără să vreau m-am gândit la Vasi și la *celălalt*. „Dar știi că Elefterescu îl bârfește și el în oraș...” M-am strâmbat în lumina roșie a becului, „ce urât!” „Mi-a spus Vlad că a auzit că-i zice *Amedeu*... Romeo, lui Leo”... N-am reacționat în niciun fel; era doar un nume, e drept cam demonic, cine însă n-ar vrea să fie puțin demon?... Negotei adăugă văzându-mă indiferent: „*Amedeu, ou comment s'en débarrasser*, nu știi? piesa aia a lui Ionesco?” Nu, habar n-aveam, n-o văzusem, mă duceam rar de tot la teatru. Și-mi povestise conținutul, pe loc. Era o aluzie perfidă și cu totul inamicală la starea fizică a bietului Leo. Erau chit, vasăzică, *Bizantinul* și *Amedeu* „de care nu mai știi cum să scapi”, „monstruoasa coală” pe care și indivizii ca și statele o urzesc din timp în timp pentru interesele lor cinice.

Negotei împinse binișor o ușă îngustă și înaltă, frumos vopsită în roșu, un roșu lăcuit, și pătrunserăm pe un coridor luminat de un bec normal dar puternic de 100 de wați. Am cotit-o la dreapta chiar în clipa în care o mașină de scris, care până atunci stătuse și meditase, începu deodată să răpăie în forță; o bătaie dură, neîntreruptă, o șarjă frenetică de litere pornind la asalt și pe care nimic nu o putea stăvili. M-am oprit, intimidat. Mașinile de scris mă intimidază totdeauna, chiar și când la ele se bat ineptii. Mansarda, ca o cutie de rezonanță, amplifică sunetele agresive, elanul lor fericit de orizontul deschis în momentul în care totul părea fără ieșire.

Aveam trac. La fel că la venire, înainte de a apăsa pe soneria cu bot de leu. Tracul, curajul pe dos, când vrei să oprești ce nu se mai poate. opri.

Negotei o luase înainte și se opri în fața unei uși mai largi, aceasta vopsită în alb, perfect vopsită și care strălucea în lumina becului atârnat în tavan chiar deasupra ei. Un mâner masiv, auriu, de bronz, lucea și el, bine frecat, gros, lat, ca o labă de animal heraldic. Mașina răpăia cu aceeași

forță, iar Negotei ezita... La un moment dat îmi făcu un semn pe mutește arătându-mi sus, pe ușă, un carton dreptunghiular, ceva ca o carte de vizită, dar mult mai mare, înrămată într-un cadru fin de alamă. Negotei o tot arăta cu degetul. M-am apropiat, m-am ridicat pe vârful picioarelor și cu oarecare greutate, am citit:

Să crezi ca un zeu

Să comanzi ca un rege

Să muncești ca un sclav

Era o carte de vizită!

— De cine e? am întrebat pe șoptite, cu fața crispată de efortul de a mă face cât mai puțin auzit.

— De nebunul ăla care era să-l omoare pe Van Gogh,

— Ah, Gauguin...

— E slăbiciunea lui, și arată cu capul spre ușă. Mașina continua să bată, simțeam în degete bătaia, bătea cu furie.

Negotei ședea, aplecat, cu degetul îndoit, gata să bată, dar încă nu îndrăznea.

— Să mai așteptăm nițel, nu-i place să fie întrerupt, și, încet, puse mâna pe clanța masivă de bronz, dar și-o retrase numaidecât, ca fript.

— Frige! șopti.

Am înălțat brațul și am atins și eu clanța cu palma. Intr-adevăr, frigea. Ca un reșou în priză.

Negotei asculta cu urechea aproape lipită de ușă, cu degetul din nou îndoit, gata să bată. Smerenia lui crescuse, acum era o adevărată venerație.

La o schimbare de rând mai lungă, sau prinzând momentul când stăpânul mașinii de scris făcu o pauză, revizua probabil ce scrisese, Negotei își luă inima în dinți și ciocăni, în sfârșit.

Nu se auzise pesemne. De emoție, bătuse prea slab. El mai așteaptă puțin și în pauza care se prelungea, ciocăni ceva mai energic.

— Cine e? strigă o voce care nu semăna cu cea auzită în sufragerie.

— Noi, răspunse cu umilință cabotinel de Negotei.

— Care noi?...

— Noi, dragă Leo, domnul Vătășescu și cu scumpul tău frățior. De emoție, se prostea.

— Să intre... haide, intrați, posomorâților.

Aș fi rupt-o la fugă. Dar unul dintre drăcușorii lui Brenner, cel ce vorbea atât de urât, mă luă de guler: „ascultă, bișbircă, stai, ce crezi că așa merge?

una, două, o ștergem?... intră, băiețuș și belește ochii, bagă la cap, că șefu' nu te mănâncă, numa' să fii dăștept..."

Negotei deschisese ușa pe care sta scris cum se cuvine să fii: și sclav și rege și zeu. O lumină orbitoare mă făcu să închid ochii. Erau mulți, prea mulți lucibeli. Clipeam des; de atâta lumină, nu vedeam mai nimic, ca pe întuneric. Mașina răpăia dezlănțuită. Era, ah! am îndrăznit să compar, era Ea, MAȘINA DE CUSUT cuvintele, de care vorbea unul și care coase ce pare cu neputință de cusut, ce pare că se leagă, dar nu sg leagă și care totuși împunge iute cu acul ei nemilos exact în punctele unde crede că este ceva, fără să fie însă, viața scurgându-se și mai repede printre litere, ca nisipul, astfel că tot ce rămâne, opera orgolioasă, e o abstracție, o aberație nemuritoare strălucind în deșert sub razele soarelui, scheletul gigantic al unui dinosaur abandonat de evoluție...

De atâta căldură, simțeam că mă topesc. Nu era nici aer. Un fum vânat de tutun atârna sub tavan. Și fiindcă mașina tăcuse deodată, îl auzii pe Negotei care mă prezenta; îl auzeam ca prin vis. Treptat, văzul mi se limpezea. Era ca un înec, mă înecam în ceea ce vedeam, în propria mea viziune, ochii mi se dilatară la maximum, gata să țip... *Mă și recunoscuse*. Dovadă, zâmbetul, prefăcut jovial, câtuși de puțin mirat, cum ar fi fost cazul...

— Ce plăcere, ce plăcere! Felicitări! Așadar, bogat e numai săracul. Cine renunță. Frumos! Asta i-ar fi plăcut și lui Vătășescu, unchiul dumneavoastră, care mi-a fost inamic. Spusese „inamic”, vesel, cum spui că ai făcut cu cineva armata împreună.

— Domnul Babis e un democrat, un umanist, nu degeaba suntem prieteni, încercă Negotei să mă protejeze.

— Și dacă n-ar fi, ce mai contează?!... Să nu credeți că am vrut să fac o aluzie la... nu, nu, ce-a fost, a fost, măcar că istoria, sireaca, se cam repetă.

— Dar niciodată cum am vrea noi, am zis din senin. Teamă îmi trecuse ca prin farmec. Aveam înaintea un om vulnerabil.

— La ce vă gândiți? mă întrebă el, în mod evident surprins, însă la fel de jovial, privindu-mă fix prin ochelarii groși și cu ceva în plus care mi se păru „o cruzime voioasă”.

— Dar, Leo dragă, tu nu ne inviți să luăm loc? cuteză Negotei, și, într-adevăr, în tot acest timp, sărbătoritul, fie dinadins, fie că uitase, ne ținuse în picioare.

— Da' vă rog, vă rog... Ghiță, se adresă el fratelui său mai mare, toarnă, bre, și niște cafele.

M-am așezat într-un fotoliu mic, cochet, plușat, culoarea șocolatei. Puteam să pariez că-n el ședea Marga și că-l urcase special la mansardă. De altfel, nici nu semăna cu restul mobilierului.

Negotei turna cafea în niște cești mari, albe, de porțelan, dintr-o cafetieră voluminoasă. Leo îl urmărea nerăbdător, cu capul întors într-o parte, oferindu-mi profilul. Am aruncat pe furiș o privire atentă, profitând de faptul că nu mă vedea. Părea o focă enormă eșuată pe țărmul unei mașini de scris. Barba mare, sură, neîngrijită, îi întinerea în mod ciudat figura. Ca la adolescenții jucând roluri de bătrâni. Negotei îl servi pe el primul. Leo așteptă până când ceașca își găsi un loc pe masa încărcată de hârtii, și se aplecă numaidecât asupra ei, să soarbă, fără a se folosi de mână. Era prea fierbinte. Ochelarii i se aburiseră imediat. El și-i scoase și începu să frece lentilele cu o batistă colorată, ferindu-și ochii, dar într-o fracțiune de secundă îi văzusem. Avea ochi frumoși, albaștri, puțin speriați ca ai miopilor. Punându-și la loc ochelarii pe nasul cărnos de *viveur* contrastând cu ochii timizi, spuse fără să se mai atingă de ceașca prea fierbinte:

— Două plăceri mi-au mai rămas și mie pe lume, cafeaua și tutunul. Sunt vicii și mai mari, pot pentru ca să zic că am scăpat ieftin. O spusese probabil și ca să scuze graba de adineauri.

Negotei se așezase pe un fotoliu de lemn, cu cafeaua alături, după ce îmi pusese ceașca pe o măsuță care se afla între noi.

— Ei, vasăzică așa, sunteți nepotul direct al lui Babis Vătășescu, și dumneavoastră tot Babis vă zice – nu întreba, doar constata – și apropiindu-și gura de ceașcă, aplecându-se cu efort din cauza pântecului mare, reuși să soarbă din ea, fără să se frigă. Pe urmă se interesă, fără să mă mai ia în seamă, ca de o treabă a lor de familie, gospodărească:

— Ghiță, dragă, ce facem, dom'le, cu Turnu-Babel?... Îl dărmăm ori nu? că aici ajunsei, la ce zicea Jenică...

— Cum zici tu, dragă Leo, eu, știi, nu mă bag, răspunse cu tot seriosul fratele mai mare.

— Știți, mi se adresă el mie, de astădată direct, problema cea mai arzătoare e ce ne facem noi cu Turnu-Babel, îl dăm jos? îl continuăm?... Jenică are aici o părere foarte inteligentă și originală, trăsnet cum este, că lui îi dă mâna, în confuzul occident...

— Care Jenică? întrebă Negotei nedumerit și oarecum încurcat de neștiința lui.

— Alde Ionesco, bre, nu-ți spusei? Leo își privea muștrător fratele, mișcând din cap. Lentilele ochelarilor aruncau reflexe scurte în bătaia puternică a luminii electrice. El își lăsa fruntea în jos spre mașina de scris, un *Underwood*, cunoșteam marca, demodată, dar solidă, un bloc dur de metal, bătu câteva litere și aduse carul la loc cu o mișcare de focă dresată:

— Păi, domnilor, atunci înseamnă că nu sunteți dăloc, da' dăloc la corent... Jenică spunea că drama e nu că Turnu-Babel va fi dărâmat, și aici eu mă declar de acord cu el, măcar că e un decadent, dar și decadenții ăștia au și ei câteodată dreptate, săracii de ei.

— Au, au, cum să n-aibă, se grăbi să aprobe Negotei.

— Nu, dragii mei, continuă Leo fără să ia în seamă întreruperea, drama este că oamenii nu mai vor să-l construiască și că s-au oprit taman la *miljoc*, s-au oprităra bieții de meseriași taman la *miljocul* drumului, nici caldă, nici rece... Tatăl cerescu s-a mâniat vasăzică nu că fiii săi au vrut să-l înfrunte, să înfrunte împărăția cerească... noooo, nici pomeneală... cu această construcție laică. Din contră sau invers, adicătealea. El s-a supărat că fiii săi nu mai vor să ducă la capăt ce-și puseseră ei să ducă, și că au virat-o, deviaționism reformist, și-n loc să-și vază de treaba propusă, se ocupă numai de fleacurile exterioare construcției, de jaloane, de stâlpi, de interpreți, de conferințe de presă ca la ONU, de adăposturi pentru lucrători, ca și cum lucrătorii ar fi lucrul cel mai important, de confortul lor imediat, de consumatorism, adicătealea de scopurile secundare, care ajunseră să mascheze scopul principal, marele Scopos, Scoposul îl uităra ei, prin urmare, între timp, de la primul agitator al erei noastre, care a fost iudeul Cristos... un menșevic sadea, v-o spun eu, dar vă rog să rămâie între noi... Și să vedeți unde ajunserăm, și se opri, răsfoind niște hârtii. Privindu-mă apoi cu aerul acela al lui plăcut, bonom, zise:

— Asta n-a înțeles *Garda de Fier*, greșeală fatală... Și cum să zici *de fier*, se strâmbă, mai întâi e o chestie de gust... Na, că găsii ce căutam.

Tot în legătură cu Turnu-Babel, avertiză. Și ținând hârtia sus în mâna puhavă, citi:

„Cum se întâmplă adesea în istorie, un popor își făurește un vis și pentru a-și făuri acest vis. el se înzestrează cu o organizație. Această organizație cu timpul devine mai tare decât visul și în cele din urmă ea se substituie visului însuși.”

Negotei exclamă:

— Păi e normal, foarte normal!...

Leo îl privi cu dispreț.

— Cum normal? ce găsești tu aici *foarte normal*?!

— Dar nu se întâmplă așa?

— Și ce dacă se întâmplă așa?...

— Oricum, e bine zis, bătu Negotei în retragere. De cine e? – voia să cunoască autorul și dacă nu cumva era cineva cunoscut...

— Nu contează. Leo era grăbit, voia să treacă la altele, dar fratele său insistă...

— Bine, dacă vrei să știi neapărat, *e tot un jidan*, un ministru israelian... un interviu, așa ceva, sau un articol de fond...

— Eh, *un articolo di fondo non salva il mondo*, respiră ușurat Negotei.

Mă simțeam provocat: *tot un jidan!* Era, limpede, încă o provocare. În astfel de cazuri, oricât de greu mi-ar veni, știu că celălalt trebuie privit în ochi cu toată seninătatea, ceea ce am și izbutit să fac.

Leo simți și el și mi se adresă cu ceea ce puțin mai în. urmă mi se păruse „o cruzime voioasă” deși tonul era conciliant:

— Vătășescu avea de fapt o mare stimă pentru gândirea iudaică, cunoștea bine și ebraica, mi-a și spus-o într-o zi, pe stradă, eram ca și prieteni, am fost colegi de universitate, pe urmă, știți, dreapta, stânga, și își desfăcu brațele ca un agent de circulație.

Noroc cu Stănculescu. El mă prevenise fără să vrea încă de la venire: *doi inamici*. Astfel am suportat mai ușor șocul.

— Știți însă ce ne-a legat pe noi cel mai mult și mai mult?...

Am așteptat răspunsul fără să schitez vreun gest.

Negotei se ridică, nu se știe de ce.

Leo înălță și lăsa în jos o labă, obligându-l să se așeze..

— Ați auzit de Sanda Fuioreșcu? întrebă el... ziarista, nu se poate să nu fi auzit, ce generație sunteți?...

Probabil că Negotei uitase să-i spună. I-am spus. Mi-am dat seama că *asta*, oricât ai fi fost de perspicace, *nu se vedea*...

— Ei, înseamnă că ați prins-o...

— Am cunoscut-o personal, am spus, grăbindu-mă, ațâțat de ceea ce de astădată știam că o să urmeze.

Leo duse o mână la frunte, ca toți uitucii din lume și spuse:

— M-am zaharisit! Păi, sigur, tatăl ei, domnul Feurstein, a fost administratorul moșiei tatălui dumneavoastră, e o cunoștință de familie, și

știam... A murit acum câțiva ani, în Israel... de Sanda vorbesc, și lăsă capul în jos rămânând tăcut un timp.

Negotei îmi explică imediat în această tăcere, cù limbuția lui, ca un interpret:

— L-a iubit mult pe Leo...

Acesta ridică fruntea și își privi fratele cu o silă absentă. Dar nu zise nimic.

— Ultima dată ne-am văzut pe la începutul anilor șaizeci, am spus, ca să sparg gheața.

— Da, își reveni Leo, că ea a plecat prin 1973, parcă, sau șaptezeci și patru.

Nici eu nu-mi mai aduceam aminte.

— Dar despre ce era vorba?... Leo părea răătăcit. A, își aminti el numaidecât ieșind din umbră, și odată cu această ieșire reapârându-i și verva, voiam să spun că Vătășescu a adăpostit-o pe Sanda o vreme la el acasă, ședea, țin minte, pe strada Tunari. Cunoașteți?

— Ce? am întrebat, făcându-mă că nu-mi era clar ce trebuia să cunosc.

— Că a ferit-o de furia legionarilor...

— Bineînțeles, am discutat cu Sanda despre acest lucru. Vorbeam afectat, ca un ins atotștiutor. Și m-am văzut în ochii celuilalt: *un pitic înțepat*.

— Cunoașteți tot! surâse el.

— Aproape tot, am zis cu o modestie prefăcută.

— Asta am vrut să spun... să vă *declar*, chiar, dacă termenul nu vă sperie. De aceea am și ținut atât să ne cunoaștem azi, pentru gestul unchiului dumneavoastră. Așa ceva nu se uită și cred că nici nu poate exista vreo răsplată, deși, noi am fost și suntem niște ingrați, mai curând ne bucurăm când dăm una la cap. Ghiță, mai e cafea?...

Negotei se sculă numadecât și îi umplu din nou ceașca din care el sorbi, tot așa, aplecându-se mult, ca asupra unei farfurii cu lapte o pisică.

— Ideile... ffphh... ffphu... (vorbea sorbind) se mai schimbă cu vremea, dar caracterul rămâne... Tot Jenică mai zicea că omul nu e cutare sau cutare, inginerul, mecanicul, activistul, adaug eu, el este cel ce face să nu fie complet absorbit de aceste funcții, să nu se contopească cu ele.

— Acesta este și vechiul ideal umanist, observă cu importanță Negotei.

— Cum ziseși, îl aprobă ironic fratele mic. Apoi, spre mine: știți ce ne deosebea pe noi, pe mine și pe Vătășescu (și iarăși avui impresia aceea curioasă că vorbea ca despre un camarad de arme, deși armele erau complet

diferite)? Mă refer la perioada de la început, din studenție, înainte ca legionarii să fi pus mâna pe putere, cât au avut-o... Îmi aduc aminte și unde constatasem acest lucru, vreau să spun ce ne despărțea. Era cam prin dreptul lui *Gambrinus*, totuși teritoriul lui Caragiale, nu? Costică și Mitică și toată bășcălia bucureșteană strânsă la un țăp de bere. Iar noi, studenți în filosofie, discutăm despre ce credeți? Despre noțiunea de esență și noțiunea de relație, cursul de logică al lui Florian, n-o să vă plictisesc acum cu detalii pedante, și-apoi chestia e mult mai simplă decât în tratatele de logică...

Aici vorbitorul se crispă deodată, ridică în mod comic un deget ca un elev care se cere afară și dădu să se ridice.

Negotei sări imediat să-l ajute. Leo îi făcu semn să rămâie la locul lui și cu multă greutate, în vreo trei-patru mișcări de robot, se sculă, se întoarse pe jumătate, cârmii un pas la dreapta și căută cu mâna ceva, se prinse cu mâna de ceva și cu mici țopăieli, țopăielile unui vrăbioi gigantic, porni pe lângă perete spre o ușă aflată în colț cam la vreo trei metri distanță.

Atunci am observat lucrul care era totuși vizibil, dar care-mi scăpase: frânghia groasă de rufe ce se întindea paralelă cu peretele, fixată din loc în loc cu niște cârlige bine înfipite în zid, bătute în dibluri rezistente ținând seama de greutatea pe care trebuiau s-o suporte, – între o sută treizeci și o sută cincizeci, – după o apreciere fugară.

Leo înaintă astfel ținându-se strâns cu mâna de frânghie ca un pasager pe puntea unui vas bântuit de furtună și împingând cu umărul ușa, care nu avea clanță, o ușă batantă, pieri înăuntru, cu un salt greoi.

Negotei privea în podeaua de lemn curată, lăcuită, unde n-o acoperea mocheta, culoarea cenușii. Și fiindcă biroul rămăsese pustiu, am avut răgazul ca și atenția cuvenită să-l studiez mai bine.

Era, nu un birou, de fapt, ci o masă foarte lungă și lată, de stejar masiv, încărcată de hârtii, cărți, o mulțime de pahare și borcane pline de creioane, pixuri, stilouri și tot ce-i mai trebuie unui om al condeiului. Mașina de scris trona în mijloc, masivă. O lampă cu tija elastică și cu o pălărie largă de metal ședea în stânga ei, neaprinsă, lumină era berechet. În dreapta mașinii de scris am văzut și microfonul de la care vorbise... Undeva, în stânga mesei, un dulap impunător bucșit de cărți.

Negotei observase interesul meu pentru biroul acela laborios și îmi explicase în șoaptă că era o masă de lucru „istorică” cumpărată mai demult de Marga de la o negustoriță de antichități și că pe această masă grea de stejar fuseseră traduse *Iliada* și *Odiseea*, pe vremuri, și îmi spusese și

numele traducătorului, un cărturar vestit. El se ridică, se apropie de birou și-mi făcu semn să-l urmez.

În acel moment apa din rezervorul wc-ului se auzi curgând vijelios.

Rămăsesem în picioare, împietrit. Negotei repetă mutește gestul său prin care mă îndemna să mă apropii, și m-am apropiat cu teamă, dar și împins de curiozitate. Negotei își trecea palma peste blatul mesei uriașe în locurile neacoperite de hârtii. Pipăia lemnul, îl mângâia, ca spinarea unui animal cufundat în somn. Îmi tot făcea semn să-l imit. Am pus palma pe blatul grosolan și am plimbat-o înapoi și-ncolo. Era inegal, cu adâncituri din loc în loc, ca și cum lemnul acolo ar fi cedat unor presiuni multă vreme exercitate, cu mici accidente, noduri rebele ieșind în relief. Era și o parte unde blatul se înălța ușor, ca un peisaj cu văi și coline și în care se dăduseră istorice bătălii, și o scobitură mai adâncă și înnegrită, unde lemnul părea ars încât în el aveai impresia că se deschisese o gaură, gaura prin care Homer văzuse umbrele celor din Hades.

Dincolo se auzi un zgomot de capac trântit. Alte zgomote nedeslușite urmară. Pe urmă opinteala unui trup omenesc în mers.

Ne-am așezat repede la locurile noastre, ca niște școlari dezordonați.

Leo împinse ușa batantă și apără în cadrul ei. Transpirat, purtând pe fața lui, veselă totuși, semnele marelui efort pe care trebuise să-l facă.

În acea clipă, văzându-l drept, în picioare și știind că era necesar să-l pun să figureze în depoziția mea de martor nechemat de nimeni, de niciun tribunal, decât de Timp, de Timp, de Timp, din nou mă apucă regretul. Mi-am spus însă: „mai bine regretul, decât remușcarea”. Deși, oricât de vrednic de crezare ar fi totul, orice trece în grai ori în scris, devine legendă.

Am așteptat tăcuți să revină la loc și să se reaseze. A mai stat puțin, s-a uitat la mașina de scris, a mai bătut ceva, cred că o frază. Și mie mi se întâmplă. Cele mai neașteptate soluții îți vin în locul unde singur trebuie să se ducă și regele. Pe urmă, a reînnotat discuția, de fapt monologul...

— Ce ne deosebea, ziceam, ce constatasem eu atunci când ne opriserăm discutând în colț, la *Gambrinus*... că mergeam spre Cișmigiu... Întâi însă trebuie să spun ce ne apropia, și își aprinse o țigară. Fuma *Carpați* sau *Mărășești*. Scotea un fum acru, înecăcios. Înainte ca *Garda*... pufăi de câteva ori... să înceapă cu ororile ei, deși ce ne separa, era atât de... hai să zic fundamental, încât asta excludea din capul locului orice încercare de a se face vreo comparație. Hai să repet și eu eroarea pe care o făceau unii pe vremea aceea, că și noi și ei aveam un dușman comun, burghezia coruptă,

deși ei erau de fapt, poate fără să știe, admit, instrumentul burgheziei, de care burghezia se folosea în momentele de criză...

— Așa este, aprobă smerit Negotei, așa am învățat și eu...

— Când? se miră Leo.

— Prin o mie nouă sute cincizeci și ceva, nu știi? la institutul de folclor...

— A, glumi fratele mai mic, foaie verde frunzuliță, drag mi-e mie de Gheorghiuță, bravo, deci ești la corect... Pă urmă se mai susținea că și noi și ei eram contra nedreptăților sociale. Că și noi și ei ne gândeam, și tuși cu înțeleș, să împărțim pământul, să împrumietărim pe țărani, să desființăm moșiile alea. Nu zicea, la început, Codreanu: „Omul și pogonul”? măcar că nu rimează, da' dă loc, și e doar o asonanță poeticeă. Orișicât, pă moment... Ce ne deosebea? Ei, aici e aici, pântru că cei ce se deosibesc, se aseamănă, în fond, d-aia să și deosibesc și ei pă ici, pă colo, în părțile esențiale. Vasăzică nici de vreo deosebire reală nu poate fi vorba, e altceva, cu totu' altceva. Da' hai să zic... Nu mă refer la ce constatasem eu în colț la *Gambrinus* și care pare o cestie pur filosofică. Noi, dă exemplu, ca să facem dreptate, nu avem nevoie de legiunile de înșeri ale Celui de Sus. Noi, din contra, ne bazam și ne bazăm pe asta, – și își trânti un pumn drept în mijlocul frunții.

— Pe materialismul dialectic și istoric, explică prompt Negotei.

— Ghiță, tu mă omori cu zile! Leo își privea fratele cu o veselă ferocitate. Și spre mine: iată ce-nseamnă automatismul limbajului! Nu el e-n noi, ci noi în el, Sartre dixit, cel cu *infernul sântără ăilalți*. Nu era totuși de acord cu ce spunea Sartre despre infern, că acesta ar fi ăilalți.

— E părerea unui om rău și urât, a unui slut mizantrop, spuse el. Și numaidecât adăugă privindu-mă cu înțeleș: *nu că eu aș fi un Adonis...*

Telefonul începu să sune. Leo ridică receptorul aparatului care se afla lângă microfon. Cine putea să telefoneze la ora aceea atât de târzie din noapte?...

— Pun pariu că e Elefterescu, spuse cu acreală Negotei.

Era Elefterescu.

— E Romeo, ne anunță bine dispus Leo fără să astupe cu palma receptorul.

Vorbiră cinci, zece minute... Negotei se sculă de câteva ori, vădit iritat. Marga avusese dreptate: vorbeau „ca doi amănți”. Am avut tot timpul să-mi aduc aminte de tot ce se spusese despre el, și că Leo îi zicea „Bizantinul” și că Elefterescu îi zicea lui Leo „Amedeu”, *Amedeu sau cum să ne*

debarasăm de el și că Leo fusese principalul acuzator, la universitate, al tatălui lui Romeo... Nu că așa fi fost un sfânt, din contră. Dar eram șocat, foarte șocat. Iritarea lui Negotei mi se transmisese și mie. Răul îl vedem totdeauna mai ușor și mai repede la ceilalți. Leo râdea, scotea exclamații de surpriză, – „ei, nu spune!” sau „ah, știam eu!” și încet pricepurăm că era vorba de niște cancanuri din teatru, cine cu cine, ultimele noutăți, dar mai era la mijloc și o știre probabil serioasă, fiindcă fizionomia veselă a lui Leo se schimbase deodată și spusese „zăuuu?!” clătinând din capul lui masiv, hirsut, care lucea de nădușeală. În fine, conversația se termină, plină de efuziuni și urări delirante.

— Bine că mai sunt și nebuni pe lumea asta, spuse Leo cu aceeași însuflețire cu care vorbise cu Elefterescu și îndreptându-și din nou atenția spre cei de față. Ne lămuri că erau cu toții la o petrecere în prelungire, era și Vlad cu ei, și Romeo ținuse să-i comunice niște lucruri „absolut senzaționale”...

— Bine, dar în toiul nopții? făcu Negotei bosumflat.

— Păi când, că ziua se lucrează, și-apoi Romeo știe că somnul meu începe în zori...

— Nu-i frumos, reveni Negotei, când ai musafiri, de obicei se spune, scuză-mă dragă, sunt ocupat, nu pot acum, pe altădată...

Se vedea că era gelos. El, care se purta atât de umil cu fratele său mai mic, își scosese deodată coarnele, împins de râca lui ascunsă. Un sentiment puternic, sincer, necontrolat, restabilește totdeauna între oameni relația normală. Leo părea că înțelegea această lege a celor în inferioritate, și nu se supăra deloc și o dădu pe glumă, cerându-și de formă și scuze.

Am vrut să mă amuz un pic, și am întrebat:

— Domnul Elefterescu nu e cumva rudă cu profesorul Cezar Elefterescu? Marea somitate...

Leo se uită la Negotei, care nu se trădă și nu mă trădă. Apoi se uită și la mine, bănuitor sub voioșia simulată și zise:

— Este chiar fiul său. Da' de ce mă-ntrebați?...

— Nimic... așa... mi s-a părut că seamănă la figură, am mințit.

— Ah, uite-acu, chiar acu îmi trecu prin minte, și duse o mână la frunte ca detectivul Colombo din serialul pe care îl urmărisem. Când eu am spus mai înainte că istoria se repetă, dumneavoastră ați zis, da, dar niciodată cum am vrea noi să se repete... Așa ați zis, nu?... nu mă înșel, am auzit bine?

Memoria acestui om era un adevărat computer. N-am negat, era așa cum spusese.

— Și eu v-am întrebat atunci la ce vă gândeați?

Și asta era corect.

— La ce vă gândeați? Îmi îngădui să vă întreb acum.

— Că nu se repetă cum am vrea noi...

— Bine, bine, dar ce e dedesubt? Există o intenție ascunsă.

Era aproape un interogatoriu.

Am stat puțin și m-am gândit cu prefăcătorie, disimularea mea onestă.

— Că nu se repetă în felul pe care îl dorim noi și care ne-ar conveni – am completat – ci doar în acela pe care, fiindcă nu ne convine, îl urâm. Constatăm deci că istoria se repetă, numai când ceva nu ne place nouă, în mod strict subiectiv.

— Așadar, când ne convine, nu se repetă, nu ne mai dăm seama că se repetă. E, așa, ca o eternitate...

Nici că se putea mai bine zis. Am adăugat:

— ...ca o eternitate *a lor*, a celor care necrezând de fapt în nicio eternitate, propun fără să știe o eternitate, totuși, care le aparține, fără a fi propriu-zis a cuiva...

— Nu-i clar, nu-i deloc clar, gândirea dumneavoastră mă derutează, nu semănați cu unchiul dumneavoastră, el vorbea deschis, pe față...

— Ei, s-au schimbat vremurile, Leo, se amestecă Negotei, e vorba și de altă generație, am observat și la Vlad, tineretul azi e mai complicat, mai sceptic și judecă totul mai liber... Le dă mâna, de... Puteai să zici altădată ce zice lumea fără să...? Așa, cinstit...

— Lasă-mă tu pe mine cu cheștiile astea, se strâmbă Leo, agasat.

— Bine, Leo, încercă să protesteze Negotei, dar ăsta-i adevărul...

— Nu mă interesează adevărul... *adevărul tău*, ripostă disprețuitor fratele mai mic, și întorcându-se spre mine mă întrebă dacă mă consideram un om liber, era o „întrebare burgheză”, dar el totuși o puneă.

— De considerat, am răspuns, mă consider în sinea mea un om liber, chiar *prea liber*, am adăugat cu toată siguranța, tracul îmi dispăruse de tot, vorbele ajută, ele sunt atât de manevrabile!...

— N-am întrebat dacă *în sinea dumneavoastră*... Dacă sunteți liber, pur și simplu. Sunteți, de fapt? Suna ca o somație.

Am preferat s-o scald. Cum se face de obicei. Deși nu mai aveam de ce să mă tem. Aici îi dădeam dreptate lui Negotei. Vremurile se schimbaseră, dar

oamenii uită repede, mai cu seamă cei ce-și pierduseră puterea în urma acestor schimbări. Îmi adusesem aminte ce zicea unul dintre pensionarii Pavilionului condus de madam Filionescu. ~ Vasi îmi povestise că cei ce deținuseră vreo putere în anii de de mult, erau cei mai acerbi în critica prezentului, nemaîntâmpinând niciun fel de risc, înjurând propria lor libertate, ca și cum această libertate le-ar fi răpit însăși rațiunea lor de a fi. N-am spus nimic, dar eram sigur că și Leo și-ar fi sacrificat și el libertatea, numai să triumfe, să rămână la loc ce credea că este dat odată pentru totdeauna. Ce? Mărețul Turn-Babel, ratat prin specificul atâtor limbi încurcate?... De aici putea să se deschidă o întreagă discuție. Pe care Leo o și deschise cu agitația voioasă a unui vechi jucător de cărți care începe o partidă.

— Oamenii, stabili el mai întâi, se împart în două categorii, după modul cum înțeleg libertatea. Am înțeles, din ezitări, că nu sunteți de fapt un om liber, și aceasta, bineînțeles, vă privește strict personal. Chestiunea însă nu este personală. Libertatea e ceva comun, social, ne privește pe toți, deodată, un om singur pe toată planeta, presupunând că așa ceva ar fi posibil, nu va mai ști ce-i libertatea, libertatea nu va mai avea niciun sens pentru el. Așa se pune problema din punct de vedere marxist. Prima categorie este a celor ce dau libertății un înțeles subiectiv, din care faceți parte și dumneavoastră. A doua categorie e a dialecticienilor care văd în libertate o necesitate înțeleasă.

Am tușit fără să vreau. Aici e aici, m-am gândit, în aceste două cuvinte atât de inteligent legate... Leo se opri, crezând că vreau să aduc o obiecție. Am negat cu mâna. și am mai tușit încă o dată ca orice om pe care-l apucă tușea.

— E limpede, continuă el, – ori una, ori alta, și cine nu e cu noi, așa e, cum a spus Lenin, nu-i o vorbă goală, vă asigur, e împotriva noastră.

Nervos, își mai aprinse o țigară, cu greu, mâinile îi tremurau, consumase vreo trei-patru bețe de chibrit, cu o nervozitate crescândă. De vină putea să fie și cantitatea exagerată de cafea băută; sau, malițioasa mea întrebare în legătură cu profesorul Cezar Elefterescu?... Cât timp se căznise să-și aprindă țigara, mă gândeam dacă să-i spun ori nu că Marx, om și el, și netrăind decât o bucată de timp, nemaivorbind de faptul cum putea să-l înțeleagă unul sau altul, nu deținea cheia întregii probleme și că la urma-urmelor nu toată lumea era marxistă, așa cum e și cu creștinii, mai sunt budiști, musulmani, care și aceștia la rândul lor, ce să mai vorbim!... Am

așteptat până țigara a scos în fine primul ei fum, și-am spus ceva din ce gândisem, punând în tonul vocii o prudentă notă de regret:

— Îmi pare rău, domnule Leo, am înțeles bine ce-ați spus, cunoșteam dinainte, dar, vedeți? nu toată lumea e marxistă, lumea e mai largă și mai diversă, specificul ne omoară...

— Ah, da!... ah, da! exclamă Leo cu multă vivacitate, specificul... specificul ne omoară! excelent! excelent, excelent! Felicitări, domnule Vătășescu, recunosc, recunosc clasa unchiului dumneavoastră. Dragă Ghiță, dar prietenul tău e un dialectician de forță, bravo, mă bucur că mi l-ai adus, – și unde ziceai că v-ați cunoscut?...

— În viscol, pe la *Urgență*, răspunse modest Negotei.

— La *Urgență*?!... Poftim! făcu încântat salahorul din spatele mașinii de scris... Bun. Se acceptă. Specificul, adică. El e piatra de încercare, obstacolul, dar și obstacolul, orice obstacol, este făcut să iuțească mișcarea, o clipă amânată... E adevărat, nu toată lumea este marxistă, mai sunt și musulmani, he-he-he!... Nu este încă marxistă, precizez, dar mai devreme sau mai târziu, va trebui să țină seama de marxism, așa, corectat pă ici, pă colo, dar nu în părțile esențiale, cum va fi el în viitor. Fiindcă numai el cunoaște cât de cât legile, în haosul pasional, mecanismul carevasăzică, și chiar și nițică forță, nițică zguduială pă ici, pă colo, nu strică, trezirea din sclavia somnoroasă se face greu, greu de tot, mai câști, te mai întinzi, mai lasă-mă să dorm nițel, un secol, un veculeț... Diferența dintre noi, marxiștii, și ăilalți e că unii văd numai lucrurile, pe când noi, noi vedem mai întâi relațiile dintre aceste lucruri, transformările, mișcarea care le face să apară, să dispară, să le modifice... Vedeți? Tocmai asta discutam atunci cu Vătășescu, în colț, la *Gambrinus*, în drum spre Cișmigiu... Eu eram pentru noțiunea de relație din scolasticul curs de logică al lui Florian, primisem să discut pe terenul lui, pe terenul lui Vătășescu, fiindcă el era un idealist, pune preț pe filosofia idealistă, cred că detesta din naștere revoluția proletară, ca și dumneavoastră de altfel...

— Revoluția proletară, nu! nici eu, nici *Vătășescu*, am protestat numindu-l cum îl numea el, și, un moment, îl văzui pe Bombon ridicat pe două picioare, cu botul însângerat de frâu, de frânghia Călărețului... *Vătășescu* era, și dumneavoastră trebuie să știți, de partea săracilor! Păream, se vede, pornit, ca unul care își apără familia, onoarea familiei, pentru că Leo mă privea amuzat, deși cu oarecare bunăvoință. Cu acest aer, zise:

— Era, era de partea săracilor, cum să nu, discutam mult pe chestia asta. Da, dar... Depinde *cam ești* de partea săracilor, credeți, cumva, în societățile de binefacere?...

Nu, nu credeam și înțelegeam că aici era o luptă și că această luptă se ducea, normal, pe toată planeta, Problema era ce ofeream noi acestei planete? Suspiciunea? Intoleranța? Teama de adevăr? Sigur, eroarea era pe măsura ideii, prea mari, ca să-i găsești repede drumul, înțelegeam, înțelegeam acest lucru, nici creștinismul nu s-a impus numaidecât. Leo mă asculta încruntat. Învârtea în mână un căpețel de creion. Exact ca *celălalt*, cum povestea Mita, când o țigancă le dăduse în ghioc în Cișmigiu.

— Eu, spuse Leo, continuând să se joace cu creionul, nu mă sensibilizez că un milion sau zeci de milioane de cretini și de imbecili suferă de câte o chestie a lor individuală; pe mine mă interesează ce pot să dea ei când sunt și acționează la un loc, împreună, punând în mișcare istoria. Asta nu pricepea Vătășescu. El era pentru esență, pentru substanță, pentru individ, pentru conștiința individuală, un fixist, un conservator. Ce vorbeam noi între noi părea o vorbărie de tineri pe care tata și mama i-a trimis să învețe filosofia, să aibă o licență, când de fapt discuția noastră angaja concret lumea întreagă. Pe urmă, nu știu cum ne-am pomenit în secolul paisprezece. Tocmai intram în Cișmigiu. Era o zi superbă. La intrare se vindeau floricele. Am cumpărat floricele și am luat-o în sus pe alei mâncând floricele. Episcopul Jacques Fournier de Pamiers ancheta pe la o mie trei sute și ceva pe *catharii* din sudul Franței, o sectă care susținea două lucruri care redeveniseră actuale, războiul sta să înceapă.

Primo: „Pentru că totul este interzis, nimic nu-i oprit.” Secundo: „Când bornele au fost depășite, nu mai există nicio margine.”

Leo era de partea *catharilor*. Dar ce-ar fi făcut *catharii* dacă ar fi pus mâna pe putere? întreba Vătășescu, adeptul episcopului Fournier. Bineînțeles că ar fi venit și ei cu interdicțiile și stâlpii lor, care marcau limitele. Pe urmă ar fi venit alții, care i-ar fi dat jos de la putere, spunea Leo, „ainsi va le monde”, dialectica și tot materialismul istoric. Era momentul când de obicei se luau la harță. Pe urmă iarăși se căutau unul pe altul. De câteva ori plimbându-se, de față fusese și Sara... Sanda. Ea asculta, fără să se amestece în cearta lor. Îl ținea de braț pe Leo, rezemată de el, cu ochii în jos și ea puneă capăt până la urmă discuției, schimbând vorba, cu tactul femeilor inteligente, care primesc să pară și frivole când trebuie.

Știam că Vătășescu fusese pedepsit că o adăpostise pe Sara?... Știam, cum nu, dar lui Vasi îi smulsesem cu cleștele ce știam. Era ceva cu totul nou și senzațional. Eram numai urechi. Nu-l turnase nimeni. Singur mărturisise. Nu mințea niciodată. *Vă dați seama: un om care să nu mintă niciodată... trăind.* Și Leo râse vesel și își aprinse altă țigară. Cred că era *Mărășești*, nu *Carpați*, țigara cea mai puturoasă. De aia și fumul vânat care atâma sub tavan. Văfeșescu greșise grav. Călcase secretul, ...OMERTA, legea siciliană a clanului, păstrarea secretului, ferirea abseiută de intruși. Or, Sara „era o jidoaică”. Ținuse ascunsă în casa lui o evreică. O acceptase în intimitatea lui. Și se autodenunțase abia după ce o făcuse scăpată. Bine, ai mărturisit, ziceau aceia, dar te-ai folosit de un vicleșug, de o șiretenie iezuită.

L-au chemat la judecată, sus, la Suceava, la „Cetatea de scaun”. S-au strâns cu toții în careu, știu ce știu, din arhive...

Negotei avu o intervenție deplasată. Întorcându-se spre mine, spuse:

— Domnul Vătășescu a lucrat și dumnealui la arhive...

— Care arhive? se interesă moale Leo.

I-am spus. El avu un gest de dispreț:

— Dar ce, alea sunt arhive?... Eu vorbesc de arhivele alelalte... Mi-am vârât o vreme nasul prin ele. Te uiți în jur și totul ți se pare normal. Când colo, plutim într-o zeamă de denunțuri și de note informative. Nu există eveniment care să n-aibă un turnător. Noroc cu turnătorii, râse el cu cinismul său voios, altfel, ce ne-am face?: am rămâne văduvi de amănunte. Istoria le este recunoscătoare și le atârnă pe piept „Virtutea trădărilor necesare”. Am primit și eu destule denunțuri când eram șef. Pe unul scria așa, și, schimbând coala de hârtie răsucită pe tamburul mașinii de scris, bătu la iuțea ceva.

Negotei se ridică, se apropie de masa de lucru, luă hârtia din mâinile fratelui său mai mic și mi-o întinse mie mai întâi. Am citit:

Fi-ți atent secretara a mâncat ieri ouă fierte tăiate cu muștar pe Scânteia pă care era portetul tov. Dej.

I-am întins hârtia lui Negotei, să citească și el, și el a citit și a început să râdă, și atunci am râs și eu. Râdeam amândoi, destinși.

— Râdeți, voi, râdeți, ne amenință Leo, și ne lăsă astfel liberi un timp, pradă unei bune dispoziții plăcute, ușoare.

— Scuză-ne, dragul meu, că te-am întrerupt, redeveni serios Negotei, te rog să continui...

— L-au chemat deci la Suceava, scena a descris-o într-un raport un popă, agent al Siguranței, avea un scris caligrafic, literele mari la îmbârliga cu multe înflorituri, scris de grămatic, de călugăr care copiază Evanghelia. L-au judecat și în acest timp Vătășescu ședea, desculț, numai în cămașă, era cald, pe la începutul primăverii și cu capul gol. Era un băiat foarte frumos, foarte blond, părul îi stătea mereu zburlit pe țeastă, un ciuf îi atârna pe frunte, dădea impresia că nu se pieptăna niciodată, un cap de... și mă privi, și spuse, ezitând: de rebel, sau, așa, de sfânt pe care a picat flăcăriuia duhului cerescu, cum vezi pân tablourile vechi. Era, după mine, din toată tagma lor, singurul dreptaș pentru care aveam un respect *involuntar* și apăsă pe cuvânt. Poate și fiindcă fuseserăm colegi, și ne cunoșteam. Și e bine că a rămas așa în amintirea mea; dacă ar fi scăpat, aș fi fost nevoit să-l arăt cu degetul, fiindcă mai e o virtute, dragii mei, și ășteia eu îi zic: „Virtutea trădărilor superioare”. Și ăia întreabă: „Ai iubit-o?”, pe Sara, adică, dacă făcuse ce făcuse atunci, când o salvase, din iubire. El, – scria popa, – nu spunea nimic. „Își privea picioarele pline de noroiul primăverii”. De unde am dedus că autorul notei poseda și un oarecare simț literar. Cel ce-i urmărea lui Codreanu, executat în noiembrie 1938, ținea mult la Vătășescu, avea față de el o adevărată slăbiciune, îi zicea „copilul drag al Mișcării”. Aș fi preferat: „L’enfant terrible de la Dialectique”, dar n-a fost să fie de partea cea bună, care e a noastră. Am motive să cred că Succesorul voise mai întâi să-l ierte pe Vătășescu, dar trebuia dat un exemplu, și dacă ar fi început-o cu el, exemplul ar fi fost și mai tare. Toți ascultau încremeniți, în front, cum să zic... rechizitoriul. Ochii Succesorului, care erau mici și negri, „aruncau scânteii”. Așa spun matorii. Și la urmă de tot, a făcut un semn, și unul, cu cizme-n picioare și cămașă verde, cum naiba-l chema, că-i știam numele... în fine, a venit cu o tavă pe care era un ștergar țărănesc pe care se afla o pâine, o pâine așa, neagră, rotundă, populară, de care mâncau săracii. Succesorul a luat pâinea în mână, i-a întins-o lui Vătășescu și i-a spus, și îi repet cuvintele numai fiindcă i le adresa lui Vătășescu: „Vei merge pe jos desculț, până la Turnu-Severin. Vei mânca din această pâine și vei bea apă, doar apă, pâine și apă, și vei dormi sub cerul liber, iar când vei ajunge la Turnu-Severin, te vei duce la biserica... spusese care, dar nu mai mi-aduc aminte... și vei înngenunchea înaintea altarului și te vei ruga sfântului Dumitru al nostru, ostașul, să te ierte...” Și ce făcuse? Adăpostise o evreică! (Ba, pardon, zisei în sinea mea, nu numai de asta, dar nici eu nu știusem, până nu-mi spusese Mita.) Câteva săptămâni, multe săptămâni la rând

fusesse văzut umblând pe jos din sat în sat, din târg în târg, prin Moldova, apoi coborând în Muntenia și luând-o spre Olt, un tânăr desculț, cu părul lung și cu o barbă bălaie de lipovean, însoțit de o fată, care mergea și ea pe jos, cot la cot cu el. Grușenka, ai fi zis, și noroc că la noi distanțele sunt mici... Nicio Grușenkă, am protestat în sinea mea, nicio Grușenkă, Mita nu era Grușenka! dar n-am zis nimic. Știam totul; Mita îmi povestise, și i-am văzut pe amândoi pe malul Sărății, în iarbă, ascultând cele șapte-opt glasuri ale pârâului. Eram însă atent, foarte atent, comparând versiunile. Mă așteptam să zică ceva și de pepeni, de pofta lui de pepeni intrând în Oltenia și de tălpile însângerate pe care Mita i le spăla la fântâni, când nu-i spăla rănile cu ceai de mușetel, sau de privirea lor aruncată de pe un dâmb asupra căsuțelor oltenești ca și cum oamenii, mândri în sărăcia lor, nici nu voiau să se vadă unii cu alții... Zadarnic. Istoria niciodată nu se scrie cum o știm noi. Ca și cum ea ar fi hărăzită unei lumi care nu există și nu va exista niciodată. Negotei părea însă extrem de impresionat. De astădată nu mai făcu nicio observație, nu mai avu niciuna dintre remarcile, care, în prezența fratelui mai mic, păreau totdeauna stupide, căzând alături... Vinul destupat trebuia băut până la capăt. Așa făcu și Leo. Pe căile lui, știa, aflase ce se petrecuse în toamna lui 1939 la Râmnicu-Sărat, după asasinarea lui Armand Călinescu, și amănunte legate de executarea lui Corneliu Zelea Codreanu în noiembrie 1938, după procesul din luna mai a aceluiași an. Povestea totul cu multă precizie și ușurință ca atunci când repeți lucruri arhiștiute sau arhiștrăite...

— Carolică, om deștept și pân urmăre antifascist, începu el pe tonul său bășcălios, nu-l înghițea deloc pe Codreanu, în mai pusese să fie judecat și închis, dar cum umbra Germaniei naziste creștea, abia aștepta ocazia să-l lichideze, nu că l-ar fi considerat rival, da' totuși... Și ocazia se prezintă: întâlnirea cu Hitler de la Bertchestgaden, tot în noiembrie 1938, luna fatală. Cu flerul său fin de om de afaceri își dă seama că Fiihrerul nu mai miza deloc pe el, ci pe celălalt, pe șeful Mișcării aruncat în închisoare, și atunci, de teamă să nu i se ia înainte, încă din tren, din trenul care îl aducea din stațiunea bavareză, trimite o telegramă la președinția Consiliului de Miniștri, pe care a primit-o secretarul lui Armand Călinescu, de la acesta se știe. O telegramă cu un singur cuvânt: GOAL!

— Adică, cum?! făcu Negotei.

— Gol, domnule, nu pricepi? ca la fotbal, băgați mingea în poartă, să se treacă la execuție, să fie lichidat capul Mișcării, omul pe care se baza

Hitler...

— Gol? se minună Negotei.

Ca parolă, era o parolă.

— Din tren, carevasăzică, din mers, la iuțeală, repede-repede, mimă Leo cu brațele sale enorme o acțiune rapidă, nu care cumva ăilalți să i-o ia înainte. Din închisoarea unde sunt deținuți, șeful e transportat cu alți doisprezece într-un camion la Săftica unde trebuiau strangulați, așa era ordinul, să nu se facă zgomot, p-ormă „fugă de sub escortă”. Erau legați de niște bănci, în camion, și când să se treacă la faptă, niște subofițeri și soldați cărora li se încredințase treaba n-au mai vrut, au refuzat să-i sugrume, cu niște sârme dinainte pregătite, sau lanțuri, naiba știe. Și-atunci, ofițerii care îi comandau i-au trimis la carceră, neexecutare de ordin, sau la curtea marțială; deși, de împușcat, i-ar fi împușcat, dar nu așa, să-i gătuie, legați fedeleș cum erau, țărani miloși, pățiți, cu multă băgare de seamă. Domnii ofițeri, cum să zic, mai avansați, mai luminați, văzând situația, își scot pistoalele și îi împușcă pe loc în ceafă la rând cum erau legați pe bănci, nu poci a spune că chestii de-astea nu s-au mai întâmplat și-n alte părți ale lumii, da’ orișicât... Amănuntele astea le știu de la un subofițer care refuzase strangularea și pe care l-a anchetat mai târziu un ministru legionar, care după aceea a ordonat să fie executat plutonierul, deși ăsta era nevinovat. Asta în 1938. An teribil. Așa credem noi că în om ori în istorie ceva în plus nu mai încap, ca grozăvie. Și iacă vine și 1939... Mititelul de 1939!... Pac, la unu sectemvrie, rezelul! pac la douășunu ale lunii, asasinarea chiorului, a lui Armand Călinescu, primul ministru al țării!... Acum, trebuie să vă spui că între timp se făcuse o învoială cu Mișcarea. Nu vă mai vânam, cică, dacă veți renunța la violență. La Râmnicu-Sărat erau păstrați, nu ca deținuți, ca ostateci doar, 149 de membri ai Gărzii, nu vă facem nimic adicătelea, da’ fiți cuminți, mai ales că printre ei erau și mulți băieți de familie. Ei, și trag în Armand. Directorul pușcăriei din Râmnic îi strânge pe cei 149 și le ține un discurs în careul închisorii, și trebuie să vă mai spui că pe vremea aia directorii de pușcărie erau tipi foarte fini și manierați. Domnilor, le zice el, regret, dar ați fost preveniți în mod cavaleresc. Armand Călinescu a fost asasinat de oamenii dumneavoastră, și el era prim-ministrul țării, așa încât va trebui, conform învoielii încheiate, să plătiți. Așa vorbise, mai ales că mulți din cei 149 făceau parte din crema societății aristocratice sau burgheze bucureștene. De-o pildă, Alecu Cantacuzino, când a trebuit să fie luat și dus la execuție, s-a apucat cu

măinile de barele patului de fier din celulă și a început să țipe: „*Je ne veux pas mourir, je ne veux pas mourir*” și-atunci s-a apropiat de el Alexandru Tell și i-a spus: „*Mais, voyons, Alecu. TAKE UP YOUR MIND, nous serons vengés*” să-și ție firea, că vor fi răzbunați. Vorbeau ca bonjuriștii de la 1848.

— Și i-a executat pe toți... pe toți, o sută patru'ș'nouă?!...

— Păi, dar?!

Negotei dusese o mână la frunte. Îl apucase amețeala. Pe urmă își reveni și spuse cu un soi de grabă:

— Leo, dragă, dar spune, povestește și tu de închisoare...

— Ghiță, termină!

— Cum era să fii și tu executat... îndemn în care se putea citi o veche mândrie a familiei.

— Vătășescu *a fost!* Bietul de el...

Numai la asta nu m-aș fi așteptat. M-am gândit la generalul De Gaulle și la memoriile lui pe care le citisem pe nerăsuflăte. Cum îl întrebase el pe Iosif Vissarionovici, în zori, la Kremlin, după un lung ospăț, cu tacâmurile Romanovilor în față: „Și *bietul* Hitler, pe unde o să-și scoată el acum cămașa?” (*Comment s'en tirera-t-il?*)

Războiul era pe sfârșite.

A fost prima și ultima oară când l-am privit cu *recunoștință* pe salahorul din spatele mașinii de scris. În contul Mitei, mai ales. Era în vorbele lui și un abis și era și o generozitate, umbrită...

Nu știam ce să-i spun, ca să-i fac plăcere. Și-atunci, mi-am amintit ce mă rugase Negotei urcând scara de fier. Să pândesc momentul și să-i zic: *Românii sunt niște europeni rău plasați*... Uitasem. Dar nici nu se ivise clipa potrivită.

Capitolul 11

M-am trezit mahmur pe la douăsprezece. O visasem pe Marga. Eram pruncul ei și mă înfășa cântând *La donna e mobile*, pe mine și pe încă unul, iar al doilea era *celălalt*, tot eu, dar în două exemplare, nu-i bine când visezi copii mici. Bătrânul forfotea prin casă. Puteam să pariez că viscolul se întetise, dacă mai avea de unde. Ferestrele zăngăneau și se făcuse și mai frig. Un timp m-am prefăcut că dorm. Pe sub căciula trasă pe sprâncene, îl urmărisem atent pe bătrân. Își târșia încolo și-ncoace picioarele încălțate în bocanci, aștepta să mă scol, și vorbea de unul singur. La un moment dat l-am auzit clar: *Camberis... Funduka... Țifutis...* iar era la Sulina, ah, mă omora cu acești trei greci!... Pe urmă m-am gândit și eu la ale mele. La Sara, la Leo... ce mică era lumea! Toți încăpeau lejer în ea și mereu dădeau unii de alții, oricât de mari li s-ar fi părut distanțele ce-i despărțeau. Sara, să fie iubita lui Leo, iar *Vătășescu*, inamicul, s-o adăpostească de furia ucigașă a lor săi... Povestea se adâncea. Sau se lățea. Un fluviu greu, obosit de propria-i curgere, hrănit din dreapta și din stânga de ape repezi, grăbite să-și găsească în fine limanul comun... Avea dreptate Leo. Misterul nu stătea în decor, ci în subiect. Nu în vremuri, ci în cei ce le trăiseră, în simțurile înnebunite, în ideile exaltate, în iluziile, speranțelor lor...

M-am făcut că mă trezesc. Am sărit vioi din pat, luând din nou cârma, controlând direcția. Nu prea mai știam încotro mergeam, dar mergeam, înainte, înapoi, nu mai conta. Mi-am cicălit secundul îmbătrânit în funcție, i-am făcut ceai, i-am dat să mănânce, l-am culcat din nou, și, stimulat de Leo, m-am întors la *celălalt*, cum venise el pe lume. Era o corvoadă care acum își găsisese un rost...

Pământul când Babis se pregătea să vină pe lume se crăpase de secetă. Țăranii scosese răpurii, racla unei sfinte din care nu se vedea sub geam decât un os cafeniu, pe care Vasi îl sărutase, cum zicea, cu „o evlavie amestecată cu scârbă”. Veniseră și paparudele. Cerul nu se îndura. Și-atunci Duduia, ea, care nu credea decât în registrul de socoteli al moșiei și în arendașul ei, domnul Feurstein, cedase, – hai, duceți-vă la Țiplica voastră,

neam de analfabeți ce sunteți, duceți-vă să. vă dezlege ea ploile. Spusese asta într-o după-amiază, întinsă pe șezlong, pe terasă, în capotul ei alb de mătase cu două crizanteme la poale, cu o cărticică în mână, legată în piele roșie, pe care o citise și el pe ascuns crezând că era ceva interzis, de amor, dar era o tragedie, *Misterele din palatul țarilor*. Începea exact cu ce ne lipsea nouă în vara secetoasă a lui 1917, vântul și apa.

Citisem și recitisem prima frază scrisă cu ortografia comică a secolului trecut: *Ventulu urlă de la apusulu sorelui, el sosescce cu repediciune peste aposa câmpiă a occeanului aruncându uă provocare trufașă valurilor...* Țiplica spusese: *nu vine decât unul*; nu admitea persoane în grup, puterea ei ar fi slăbit. Sorții căzuseră pe mine, deși de fapt fusesem ales, persoana în acest caz trebuia să fie „tânără și încrezătoare”. Diavolul nu iubea bătrânii și scepticii...

Puteam să trec podul de lemn construit după războiul de la 1877, de ruși, dar am scurtat drumul luând-o prin vadul de jos al Siretului pe unde odinioară, în copilărie de tot, Țiplica goală doar cu un brâu de bozii atârându-i pe șolduri și cu o nuielușă în mână străbătuse apa măloasă momind puzderia de guzgani cu un fluierat al ei și trecându-i pe malul celălalt de unde încet-încet îi făcuse să se arunce cu toți în râpa galbenă de pucioasă, ca beți, unde oamenii tăbărăseră pe ei cu ciomegele, – râpa unde erau izolați râioșii când venea inspecția sanitară cu furgoanele statului care fumegau... Țiplica locuia într-o căsuță curată acoperită cu stuf și văruiată în albastrul bărboșilor din deltă, era, după mamă, lipoveancă, – două odăițe și în mijloc vatra, cuptorul de pământ; rar de tot se întâmpla să nu iasă pe burlanul coșmeliei trâmbe negre de fum, despre care toți ziceau că era semnul, dovada, flamura, drapelul proorocirilor și lucrărilor ei. Era o văduvă de vreo nouăzeci de kilograme, falnică, liniștită, fără a fi grasă, având însă statura, calmul și forța trebuincioase unei confruntări cu împăratul întunericului, *care există*, am motivele mele să cred și să susțin acest lucru, spunea Vasi cu toată convingerea, iar Țiplica la urmă voise să mi-l și arate, deschisese ceva mai mult ușa, care rămăsese întredeschisă spre odăița din stânga cum stăteai și priveai vatra încinsă, și cape nu avea nici clanță, nici broască, nici măcar vreun cârlig, – hai, dragul meu, zisese, pupându-mă pe ceafă în timp ce mă împingea ușor din spate; pupatul ei mă arsesse ca un tăciune aprins, și când spusese „nu vrei să-l vezi?” găfâia, răsuflarea ei fierbinte mirosea a izmă și a busuioc, și atunci i-am văzut țâțele mari, grele, mamelele ei capabile să alăpteze un trib, și înălțându-mă

pe vârful picioarelor ca-ntr-un extaz, o pierdere de sine copilăroasă, mi-a venit să-mi apropiu fața de pieptul ei arzător și să-mi culc obrazul pe ele, dar m-am oprit cum ședeam întors pe vârful picioarelor, și-am zis, am șoptit, bine crescut, – „a, nu, nu vreau să-l văd, nu vreau să-l deranjez!” de fapt de frică, *să nu-l deranjez* pe acel împărat al slăbiciunilor noastre, *care există*, și pe care prima dată l-am văzut în expresul Iași-Lemberg-Berlin, altfel decât în odăița lipovencei, el se dădea acum controlor de bilete, pe șapca lui roșie înaltă purta un dublu K, marca imperiului de mijloc, *Kaiserlich und Königlich*. Îmi perforase biletul cu o grație de bătrân cântăreț de operă sărind pe loc și gesticulând mai mult decât se cuvenea, având în vedere seriozitatea slujbei sale și mutrele din compartiment, funcționari tăcuți, adânciți în lecturi. Retrăgându-se un pas de dans, îmi făcuse cu ochiul. Aveam o silă față de toți cei ce fac cu ochiul. Totdeauna ei par gata să te atragă în cine știe ce intimități dubioase. Ieșisem pe culoar să fumez o țigară. Fumam țigări *Ferdinand* cu muștiuc aurit; și azi, când vreau să fumez o țigară bună, mă gândesc la ele; mă concentrez puțin și gustul lor pitit de zeci și zeci de ani, cine știe unde, reapare ca o otravă dulce, amăruie, plus chipiul roșu cu doi de K. Trăgeam visător din țigară privind peisajul. Coline împădurite. Oameni la coasă. Vaci pierdute în paradisul ierbii. El se apropiase, voia să treacă, și fiind gras mă dădusem în lături, lipindu-mă de geam. Dar el se opri, și crezând că nu încap, făcusem mișcarea inversă, lipindu-mă de compartiment, dar el ședea pe loc zâmbind și la un moment dat se aplecase la urechea mea și ce m-a izbit era că mirosea a izmă ca Țiplica, apoi mi-a șoptit: *Sie sind... Sie sind...* și-a dus complice un deget la buze, și cerându-și scuze cu politețea exagerată a Europei Centrale, ce nu pare atât o politețe de la om liber la om liber cum e cea engleză, cât una de la subaltern la șef, *enșuldig, enșuldig*, e vina mea, e vina mea, reacția de teamă a unui ins asuprit încercând să intre sub pielea Administrației. Țiplicăi, la plecare, îi pusesem în palmă, fără să mă uit la ea, încă tulburat de sărutul dat pe ceafă și de mirosul ei de izmă, un galben picat cu ceară roșie de sigiliu, prețul, cum mă învățaseră cei ce apucaseră să-l cunoască.

Asta fusese pe înserat. A doua zi către prânz, un sul uriaș de praf se înălță la răsărit în văzduhul roșietic, rostogolindu-se cu iuțeală. Vântul începuse să bată năpraznic scuturând frunzele verii, ce mai rămăsese nepârjolit de secetă. Era ca un viscol; un viscol de țărână...

...Din viscolul ăsta se născuse el... Nașterea lui, în lipsa ursitoarelor depășite de evenimente, arestate, anchetate, executate asemeni generalului Verbițki, fusese patronată de un juriu impus de împrejurări, mârtoagele urmând pursângele prins de soldații răzvrătiți după un bombardament pe când se adăpa singur în Șiret. Acesta țopăia neînvățat cu hamul, mai mult împiedicând tracțiunea propriu-zisă, cum trăgeau împreună limuzina generalului judecat și împușcat, Buickul tip 1910 negru, masiv, funebru, un dric ai fi zis, deși fusese mai curând un fel de cal troian, o stratagemă a sortii... Era vara lui o mie nouă sute și șaptesprezece, anul de la care număra anii neînduplecatul Leo. Vara fierbinte, secetoasă, care își pusese în gând să abată de pe direcția sa secolul, dacă acesta avusese vreuna. Oricum, secolul adevărat părea că abia acum se gândea să înceapă; iar soldații, mânând caii, pe cele două mârtoage rechiziționate... întrucât Bombon, calul de curse, nu se lăsa condus în alt mod decât călărit cu forța și cu rîndul de cei ce se încumetau, legat de cele două mârtoage în loc de ștreanguri cu două lanțuri grele de tras tunurile de 105; iar soldații, mânând caii, le spuneau țăranilor ieșiți pe la porți și privind mirați alaiul: „n-o lăsăm noi la români”, mașina adică, Buickul lui Verbițki. Ca și cum lor numai asta le-ar fi lipsit. Dar așa e când știi că faci ceva ce iese din obișnuință și nimeni nu te întreabă nimic: răspunzi și la întrebări nepuse; cum nu puneau nici sătenii, de uimire mai mult decât de teamă, sau poate și de una și de alta. Așa că revoluționarii cu rațiunea lor care era singurul bun pe care ei îl posedaseră vreodată... (deși... deși aici era de meditat un pic asupra vorbeii pe care Leo însuși o aruncase în glumă, de sus, din bârlogul, mansarda, labirintul lui: nebun nu este cel ce și-a pierdut rațiunea, ci invers, cel ce a pierdut totul cu excepția rațiunii) simțeau probabil nevoia de a da o explicație ciudatei stări în care se găseau și în care se afla și prizonierul lor, automobilul somptuos aruncând reflexe orbitoare din mânerele, barele, scările și din toată armătura sa scumpă de nichel în soarele catastrofal de tânăr și de pus pe înnoiri. Și din care cu siguranță izvora și dezordinea veselă, libertatea îmbătată de necunoașterea nici unei margini, când poți face orice și nimeni nu-ți cere socoteală de nimic...

Și-atunci apăruse Duduia. Sau „Duduleanca”, cum îi ziceau țăranii. Martorii, și Vasi era principalul, pretindeau că în acel moment Bombon era călărit de „viitorul tată”; astfel se exprimase domnul Feurstein, tatăl Sarei, marea ziaristă, iubita lui Leo, – arendașul moșiei Găvrileni, de unde i se trăgea și numele de Găvrileanu pe care îl încercase o vreme, dar la care

Duduia îl silise să renunțe râzând de el și zicându-i în batjocură „atunci mai bine spune-ți «Feurstein de Găvrileni»”, iar arendașul se dăduse bătut...

Era un flăcău de stepă. Un blond cârn. Un călăreț cu un neg mare crescut între sprâncene având aspectul unui corn gata să te împungă și al cărui păr bălai ciufulit pe căpățâna sa rebelă și extatică de ucigaș sau martir ardea ca un foc de paie ațâțat de vârtejul muzicii ce o scotea dintr-o armonică scurtă proptită în piept și pe care o umfla și o dezumfla cu un singur braț, în timp ce cu celălalt ținea strâns frâul nobilului animal, o frânghie de întins rufele petrecută pe din două; un instrument popular producând mai mult note false, deși sincere, pe când pursângele întărit de vijelia sunetelor sălta nervos între lanțurile groase de tras tunurile de 105, nu și mârtoagele ce păreau com plet adâncite în munca lor, nedând vreun semn că ar fi auzit ceea ce s-ar fi putut zice că era imnul, marșul nupțial, resemnate cum mergeau cu capul în pământ opintindu-se în hamuri și împingându-l dindărăt și pe mofturosul de Bombon care mai mult dădea înapoi; totul fiind înscris acolo ca într-o celulă a vieții în praful încins de vara arsă a cotiturii supreme, stârnit de roțile și copitele bizarului cortegiu în fruntea căruia călărea veselul călăreț mânuind cu un singur braț armonica; colb, sau praf, sau țărână, sau cum i s-o mai fi zicând, și care zicea: *iată cum vă nasc eu și cum vă prăpădesc...*

Dar „Duduleanca” apăruse la timp. Și alaiul se opri. Destul ca ăia să vadă damigeana îmbrăcată în haina ei jechoasă de pai împletit. Se opri. Atât cât îi trebuise cortegiului să-și tragă răsuflarea și-o dușcă pe drumul lung, cotit și obscur, luminoasă rămânând doar ținta în sinea ei, pururi mutată mai departe, în așa fel încât să n-o atingă zefirul vreunei îndoieli, sau disperarea, sau josnicia omenească. Asta fusese tot ce se putuse face și ce făcuse Duduia; să întârzie un sfert de ceas marșul acela, cumpărând Buickul lui Verbițki pe o damigeană de trăscau, și pe Bombon, separat, pe o sticlă de probă de o jumătate de litru pe care o scosese la urmă, din buzunarul halatului alb de bumbac ce-l purta verile la câmp și care-i dădea aerul unei nostime surori de caritate. Afacerile cele mai bune, o învățase pe Duduia domnul Feurstein, se fac după ce ai încheiat o mare afacere; faci la repezeală în umbra ei una mai mică, în amețeața târgului abia terminat, creștinul e bun, se lasă, îl duci, – dar trăscaul, oprind înaintarea, mai îmbunând ce era de îmbunat, un timp, aprinsese în sângele răzvrătiților pofta care, distrugând și umilind, perpetuează divina sămânță a existenței. Vasi credea că de vină fusese halatul ușor al Duduii. Acest halat, Duduia,

vara, îl îmbrăca direct pe piele, fără nimic dedesubt. Vasi văzuse, când se tocmiseră, când viitorul tată se dăduse jos de pe cal, ținând într-o mână armonica dezumflată. Ochii acestuia umblau pe despicătura halatului care lăsa să se întrevadă sâni bogăți ai mamei, ai acelei femei voinice, întreprinzătoare, și, un moment, – zicea tot el, Vasi, – înțelesese gândul flăcăului cu corn în frunte, fără măcar să-i fi fost rușine, sau să se scandalizeze, știind bine ce spunea însăși Duduia, văduvă de tânără și al cărei bărbat mult mai bătrân murise înecat în strâmtoarea Mesina cu o geantă de aur în brațe, – când se referea, des, la bărbați – „bărbații? spunea ea cu un dispreț pătimăș, toți niște porci!” Și ei veniseră din nou spre seară de astădată direct la conac, vreo douăzeci, înarmați, în frunte cu soldatul care îl călărea acum pe Bombon nechezând, cabrându-se, făcând să sară în sus prundișul, bine greblat, sfărâmturile de marmură ce acopereau alea străjuită de brazi pitici, argintați, ideea Duduii care cumpăra așchiile de marmură ce rămâneau de la cioplitorii de cruci din împrejurimi și pe care domnul Feurstein le grebla de bună voie, să nu rămâie nicio urmă de pași, când nu ploua, asta era exercițiul său fizic preferat, altfel nu cosea, nu secera, doar făcea socoteli.

Veniseră ca o delegație în bună regulă, deși se clătinau amețiți înaintând pe alee conduși de același flăcău cu păr blond și cu armonică, pe care acum, având în vedere comportarea năvălășă a calului abia cumpărat pe sticla de probă și care se zbătea sub el, nesupus încă, o ținea ca pe o pușcă la spate, cureaua jechoasă de sfoară împletită fiind petrecută peste pieptul lui larg, dezvelit, numai el fiind călare, ceilalți târându-se pe jos, cu armele, unii pe umeri, alții sprijinindu-se în ele, ca și cum le-ar fi fost șef, deși era cu mult prea tânăr pentru a fi așa ceva și nu purta pe umărul tunicii cu toți nasturii lipsă niciun grad. Mai întâi nu înțeleseseră ce voiau. Pe urmă, tot domnul Feurstein izbutise să priceapă, știa ceva rusește, dar și după acele puține cuvinte ce se nimeresc a fi comune în mai toate limbile și care sunt limbajul sărac, de foame, de ură, ori iubire, al lumii întregi, că stăpâna care le dăduse pe automobilul lui Verbițki o damigeană de rachiu îi păcălise; și că o damigeană era prea puțin și că să le mai dea pe puțin trei și zece găini și-un purcel; dacă aveau; și dacă n-aveau, o oaie, vreun vițel; și dacă n-aveau, să le dea douăzeci și cinci de găini, sau rațe, curci sau bibilici, ce-o fi, pentru cantina lor; așa le spusese un ofițer mai bătrân, un rezervist, pe care nu-l degradaseră fiindcă era cumsecade și ținuse tot timpul cu ei și care acum ținea socotelile fiind om cu carte, oricum ar fi sunt și aceștia buni la ceva,

totul e să știe de irică, și că în caz contrar acesta le zisese să aducă înapoi Buickul...

Domnul Feurstein părea jignit, supărat. Îi și spusese Duduii. Ca și cum ea ar fi fost de vină. Ce fel de târg fusese acela? Vorba dată nu se ia înapoi. Așa negoț nu mai pomenise, fie și cu niște revoluționari, și că să nu le mai dea nimic. *Tratează dumneata cu ei*, spunea enervată Duduia, care între timp își schimbase halatul și își pusese o rochie ușoară de mătase, tot albă, cu picățele albastre, culoarea lavandei, și niște sandale albe în picioare, cu tocuri înalte, care se îndoiau sub greutatea corpului ei, încă zvelt. Vasi ținuse minte rochia, lipită de trup mai mult decât bumbacul halatului și care îi reliefa formele în apogeul coacerii, – fructe grele, căzând în livezi de însăși dulceața lor îndelung strânsă și păstrată până în clipa căderii. Rochie care avea să fie, de fapt, și rochia ei de cununie, de mireasă constrânsă de împrejurări. Începuseră să se certe și câțiva din cei douăzeci deschiseseră ușa șopronului și încercau să împingă afară limuzina generalului Verbițki. Alții, făcând piramide din armele lor în mijlocul ogrăzii, umblau pe la cocini și cotețe. Feurstein, care între timp dispăruse, venea cu o damigeană în mână. Soldatul cu armonică râdea, descălecat, ținându-l de frâu pe Bombon care sălta nervos de gălăgie. El îi făcu semn administratorului, care se apropie, apucă damigeana, îi scoase dopul, o ridică, și bău din ea ținând-o cu amândouă mâinile, cam un minut. Pe urmă scuturând din cap de tăria rachiului, înălță o mână (spuse „încă două”) și arătă două și cu degetele și toți pricepuseră că trebuia să se mai aducă încă două damigene, după cum le spusese ofițerul. Și-atunci, Vasi, care era cu ceva mai mic ca vârstă decât călărețul lui Bombon, pusese mâna pe armonica pe care acesta încă o mai ținea în spinare iar acesta vesel o adusesse la iuțeală în față ca pe o carabină, și i-o întinse acelui băiat frumos, curat, cu aspect de fecior de boier, însoțind gestul cu vorbe plăcute la sunet, de îndemnuri prietenești, – îți place armonica mea? hai, ia-o și cântă din ea dacă știi să cânți, hai, să te aud. Gata câștigat, Vasi luase armonica și începuse să umfle și să dezumfle instrumentul popular, cu ochii pe claviatura lui scurtă, pipăind cu prudență clapele lipsă ori înțepenite. El, în care toți vedeau un mare viitor pianist, începuse să cante *Eine Kleine Nacht Musik*, gingășia aia europeană. Soldatul aplauda de plăcere ascultând imnul nopții. Pe urmă îl mai pusese s-o cante încă o dată. Pe urmă ceruse armonica și cântase și el exact notă cu notă ce cântase și Vasi și era clar după concentrarea sa și după fruntea încrețită pe care cornul se roșise deodată de sânge, că învățase pe loc

melodia. Apoi îi înapoiase băiatului instrumentul îndemnându-l să mai cânte, și Vasi execută la iuțeală un *gopak*, dând pe loc din picioare, imitând căzăceasca, era chiar ce cânta pe cal înainte de a se încheia târgul însuși călărețul. Acesta bătea din palme în tact, schițând, pe loc, în glumă, mișcările jocului lor avântat de stepă.

Asta făcu pe toată lumea să râdă. Cel mai tare râdea proprietarul armonicii. El, – și Vasi băgase de seamă numaidecât, fiindcă de mult n-o mai văzuse râzând din toată inima pe maică-sa, pe bunica adică, – el și Duduia. Râdeau altfel decât ceilalți: încântare șăgalnic rătăcită pe obrazul mamei, față de talentul odraslei; uimire veselă a celui alt, simpatie și o complicitate a lor, muzicală. Părul ei blond, lung, împletit de obicei coc pe ceafă și pe care verile, de praf și de pleavă, și-l spăla seară de seară cu mușețel cules de Rusca, țiganca, strălucea în soare, desfăcut, căzut pe umeri. Cel mai mult în copilărie, când îmi spunea povești, nu cu zâne și feți frumoși, ci fapte reale sau din istorie, iubeam ochii, ochii ei verzi cu scăpărări de chihlimbar și pieziși ca de vulpe. Povești cum era aceea cu Alexandru cel Mare vărsând în fața oștii coiful plin cu apă strânsă cu trudă, pe secetă, să bea măcar el, să-și astâmpere setea, și pe care el îl răsturnase în văzul tuturor, să fie egal cu toți și în sete și din care înțelesesem că doar zeii cunosc egalitatea, având de unde să dea... Ședeam noaptea întinși în pat față în față, ochi în ochi și ascultam cu o mână uitată pe sânul ei de mamă de nouăsprezece ani, viu, rotund, puternic. „Dormi, spunea ea, pune capul pe pernă, nu te mai uita la mine așa, și ia mâna de-acolo, ești băiat mare” – „nu, protestam, lasă-mă să mă uit”, și nu mai știam când închideam ochii arși de focul verdeauriu al pupilelor mărite de istorisiri. Ochi de fapt de rusoaică. Avea sângele și liber și supus și sfânt și iubitor de pierzanie și bun și rău, pe măsura altor întinderi, nemărginite, sângele stră-străbunicului Erion, consilierul gubernial deportat în Siberia când luase din visterie suma aceea mare de ruble pe care nu reușise s-o mai pună la timp la loc. Era una dintre poveștile ei adevărate care mă speriau și pe care ea însă mi-o repeta uneori înainte de culcare, testamentul, legenda familiei:...*Și-atunci colonelul de feld-jägeri a spus vă rog să nu vă uitați pe fereastră. A spus asta cu multă, multă blândețe, el, care era colonel de jandarmi și care venise cu porunca aceea împărătească. Nu ne-am uitat. Ne-am supus. Am auzit bătăi de ciocan. Îl puneau în lanțuri, îl legau de alt osândit pe care-l chema Visarion și care cânta tare „Tu, Dătătorul luminii”. Pe urmă am auzit zurgălăii. Și pe urmă tăcere...* Era cu adevărat testamentul familiei, pe

linia ei femeiască. Soldații scosese ră afară din șopron Buickul și-l împingeau spre mijlocul ogrăzii unde tronau piramidele lor de puști cu baionetele lungi gata puse. Cei ce umblau pe la cotețe puseseră mâna pe câteva găini care cotcodăceau alarmate. Un purcel guița zbatându-se la pieptul unui vistavoi vârstnic, cu barbă de pescar și mustăți mari, care înainta cu el în brațe liniștit spre muzicanți. Lumea încă mai râdea. Era un jaf comic, menit mai mult parcă să sporească râsul celorlalți, deși lumea râdea destul de înveselită de numărul muzical al celor doi. Nu se compara totuși cu felul cum le smulsese Duduia, Buickul. Și-atunci, băiatul frumos, feciorul moșieritei, cu armonica la piept, atacă deodată *Marsilieza*, zbierând din răsputeri: „Allons enfants de la patrie, le jour de gloire est arrivé...” Cei care împingeau prin ogradă limuzina generalului Verbițki încetară să mai împingă și se opriră îndreptându-și spinările. Cei cu găinile, vistavoiul, bărbosul cu purcelul la piept rămăseseră și ei nemișcați cu prăzile în brațe. Domnul Feurstein care se apropia cu a doua damigeană în mână și cu Rusca după el tânără și desculță cărând și ea o damigeană, cum ceruse soldatul cu armonică, se opriră și ei locului, Rusca într-un anume fel de a se purta ca o roabă, deși era liberă, fiindcă se oprise înaintea ei arendașul. Sunt cântări fie și când nu le înțelegi, care trezesc noblețea pierdută a oamenilor... Călărețul, care, sigur, o înțelese pe aceasta, strigă de mai multe ori *ura*, pe urmă luă și el instrumentul și cântă cu toată armonica, gata s-o rupă: *Sculați, voi oropsiți ai soartei*. Abia după-aceea îi aflaseră numele, îl chema, culmea, *Vasea*, ca pe el, ca pe Vasi, Vasi, *Vasea*, ce potriveală, amândoi se băteau prietenește unul pe altul cu palma în piept. Soarele apunea. Mai avea ceva de luminat, dar el pieri mai devreme în dunga zării înghițit de un nor vânat, înainte de a-și fi făcut pe deplin în ziua fatidică, datoria. Duduia privea încruntată norul, ținând strâns între dinți un ac de păr aranjându-și cu mișcări domoale cocul desfăcut, pe când domnul Feurstein discuta cu soldații, interminabila lor tocmeală. *Vasea* sărise pe Bombon, ținut de doi soldați, ca să-l încalece mai ușor, și când toată lumea credea că se ajunsese la o învoială, administratorul se apropie în fugă de Duduia și amândoi vorbiră în șoaptă un timp. După cum reieșise, *ăia* nu voiau deloc să lase mașina și se pregăteau s-o i-a îndărăt, cu damigene cu tot, și găinile și purcelul pe care vistavoiul încă îl mai strângea în brațe. Degeaba se zbatuseră, mai ieșeau și în pierdere, și dacă s-ar fi împotrivit cine știe ce s-ar fi întâmplat. Unii, fie din cauza rachiului, fie că se simțiseră trași pe sfoară, dădeau semne de enervare. Stricaseră piramidele și tot își controlau

armele lor lungi cu baionete ascuțite. Domnul Feurstein avea în mână un as, pe care încă nu-l bătuse. El era înrudit cu Nahamkes Steklov, comisarul din împrejurimi al revoluționarilor, și știa că Nahamkes era bun prieten cu Troțki și că în curs era un schimb între cei cincizeci de senatori, deputați și alte personalități, români, toți burjui, pe care revoluția îi prinsese la Odessa, și care fuseseră internați într-un fort din Sevastopol. Domnul Feurstein mai știa prin relațiile lui de om de afaceri, nu mare, dar foarte întreprinzător, că guvernul român de la București, din ordinul lui Marghiloman, hotărâse să invite peste șazeci de comisari, la Galați, cu scopul de a le asigura protecția, ca să nu cadă în mâinile germanilor, românii să-i scape adică, în realitate însă spre a fi reținuți și în schimbul lor să fie eliberate notabilitățile internate în fortul de la Sevastopol. Planul reușise. Șazeci și opt de comisari, în frunte cu Nahamkes, văr de-al doilea cu domnul Feurstein, se prezentaseră încrezători la Galați, unde fuseseră reținuți „cu amabilitate” în speranța schimbului ce urma să aibă loc la Sulina. Când e vorba să fim șmecheri – comenta, povestind, Vasi – nu ne întrece nici dracul, și mai adăugase că erau niște victorii pe niște mici, foarte mici perioade de timp, și că să nu pun asta, să rămâie așa între mine și el, dar m-am gândit că merită totuși. Orice s-ar fi întâmplat, sau ar fi fost pe cale să se întâmple, Feurstein ar fi dat fuga la Galați, la Nahamkes al lui unde auzise că erau bine tratați, numai să fie salvate „acele lichele” (de politicieni) cum le zicea omul de încredere al Duduii. Aceasta, care era la curent cu schimbul și cu toate amănuntele pe care i le dăduse arendașul, găsisese că pentru niște găinării mărunte, mizerabilul târg care nu le ieșise și în centrul căruia se afla o rablă de mașină stricată, la urma urmei, nu făcea să recurgi la persoane atât de suspuse, și că era o prostie, afară doar dacă nu s-ar fi petrecut lucruri grave de tot, însă nu era cazul, erau niște oameni simpli, dar cu care totuși te puteai înțelege, și când domnul Feurstein se aștepta mai puțin – deși lui i s-ar fi potrivit să-i treacă prin cap ce-i trecuse Duduiei – ea propusese să dea în cinstea lor o serbare, o cină, că tot se însera și li se făcuse la toți foame, ar fi tăiat găinile, purcelul... în câte erau? ce zi era, adică? uitase, și domnul Feurstein spusese prompt 6 august, iar Duduia exclamase „păi astăzi e Schimbarea la față!”, e sărbătoare mare la noi ortodocșii, că suntem și unii și alții ortodocși, *orice ar fi*, spusese; ar fi tăiat găinile, purcelul, mai avea ceva vin în pivniță, un vin negru, cam oțetit, dar mergea, tot era mai bun decât rachiul care se urcă rău de tot la cap, și mai erau și fetele care în tot acest timp stătuseră ascunse în pod de unde priveau prin cucuvele tot ce se

întâmpla în ogradă, Evantia, Caliope și Penelopa, fetele unei verișoare de la Brăila măritată cu un grec bogat și care veniseră la ea la moșie în refugiu... Ar fi întins o masă lungă să încapă toți, și s-ar fi potolit, ca oaspeți, și de ospetie, ca-ntre creștini, și la urmă de tot poate că le-ar fi lăsat și Buickul care costa în realitate cam *cât* ar fi cheltuit pe cel puțin zece mese ca aceea pe care se gândea să le-o ofere. Feurstein rămăsese tăcut, un timp. Nu zisese, dar după cum tăcea codindu-se, pe fruntea sa încrețită ai fi putut citi vorbă cu vorbă: „să bagi așa un drac în casă”. Nu spusese însă nimic. Cei care împingeau mașina tocmai o scoteau pe poarta larg deschisă. Soldatul cu corn în frunte strunea calul de curse, plimbându-l încoace și-n colo prin ograda întinsă, smucind tare de frâu, silind animalul năvălaș să-l asculte, să se supună, pielea lui lucea de apă. Vasi îl privea cu armonica în mână, fără să mai cante. Se gândea să-i ceară să i-l dea și lui pe Bombon, să-l încalece. Era ca la un turnir. Tinerii se molipsesc repede unii de la alții, viața pentru ei nefiind nimic altceva decât o întrecere. Silind calul să meargă în trap strâns, soldatul trecuse o dată pe lângă Duduia, exact în clipa în care ea isprăvisese de vorbit cu arendașul. Îi dăduse ocol, apoi o mai înconjurase o dată, salutând-o în glumă ca un cavaler în trapul falnic al lui Bombon, întinzând un braț și lăsându-l încet cu grație în jos; și-atunci Vasi pretindea că Duduia zâmbise și-i făcuse călărețului în joacă o reverență de salon apucându-și rochia cu vârful degetelor și plecându-și ușor capul ei blond cu cocul mare de astădată bine strâns, lucind pe ceafa ei asemenea unui bulgăre de aur. Între timp norul din dunga zării înaintase. Venea spre ei grăbit asemeni unui musafir întârziat; sau poate ca un semn, doar ca un semn al nopții ce avea să urmeze. Feurstein se dusesse cu propunerea. În ogradă apăruse și plutonierul Parasca, jandarmul local, care se înțelegea cu ceilalți, din tact și cu grija sa de a se păstra liniștea și ordinea și care o rupea puțin pe rusește. El se nimeri să fie tălmăciul oficial, când invitația fusese adusă la cunoștința tuturor. Soldatul încă îl mai călărea de jur-împrejur pe Bombon, obligându-l din când în când să se ridice pe două picioare cu zăbala tăindu-i despicătura botului care începuse să sângereze, ținându-l astfel câteva secunde cu copitele în sus, încât dacă ai fi închis repede ochii, zicea Vasi, ai fi crezut că privești un șef militar turnat în bronz, înfruntând eternitatea. El, de fapt, în ameteala exercițiului său, aflase ultimul de invitația stăpânei conacului, și, la auzul veștii, scosese un chiot de triumf. Vistavoiul cu purcelul în brațe le făcea semne celor ce scoteau pe poartă limuzina generalului Verbițki s-o bage la loc înăuntru, iar aceia se supuseră,

trecând în fața mașinii și împingând-o la loc în curte de-a-ndăratelea. Un fulger aprinse văzduhul luminând extatic fețele tuturor, unindu-i în aceeași lumină rece – Duduia, cântărețul la armonică, Feurstein și ceilalți – ca-n atelierul unui imens fotograf a cărui profesie e ce nu se vede decât într-o fracțiune de secundă pe chipul unui ins, de care nimeni habar n-are, nici insul propriuzis, și care este pecetea noastră cea mai ascunsă. Și nu se știe dacă nu din scăpărarea acestui fulger țâșnise, de fapt, înainte chiar de a fi fost zămislit, el și ideea „Schimbării la față”. Apoi tunetul se rostogoli lent și mult timp peste toți.

Ospățul începuse târziu de tot, până ce bucătăreasa, rândășița și Rusca pregătiră bucatele pe întunericul ce se lăsase, la luminile chioare ale gazomițelor. Domnul Feurstein supraveghease totul, apoi se dusesse la culcare, nu dormea la conac. Masa o întinseseră în salonul conacului cu dușumele lăcuite, roșu, sânge de bou, și cu lămpi mari cu abajururi de porțelan care luminau încăperea înaltă până la jumătate, jumătatea de sus rămânând întunecată, pe tavan doar tremurau rotocoalele porțelanului ca niște jocuri de apă. Mirosea a gaz, a sudoare veche și-a mahorcă. Toți musafirii fumau tutunul lor aspru și greu răsucit în petece de hârtie din ziarele lor de front, vechi, care nu mai apăreau, știrile lor aparținând, – deși nu trecuseră decât câteva luni – unei ere tot atât de îndepărtate de ei ca era glaciara. Duduia dispăruse un timp, apoi venise îmbrăcată în altă rochie, neagră sau în orice caz închisă la culoare, cu o dantelă înaltă pe gât, culoarea viorelei, și cu mâneci lungi ale căror manșete înfoiate erau înfășurate în aceeași dantelă fină ce o purta la gât. Vasi, care bea trăscau cu proprietarul armonicii și care ședea în stânga lui, soldatul stând în capul mesei, observase că Duduia își rujase buzele înguste, subțiri, dându-le, prin îngroșare, aspectul unei inimi, ceea ce îi schimbase trăsăturile feței, întinerind-o, dar modificându-i în același timp și expresia, din femeia „cu cap” ce era, devenind ce era poate și nu se văzuse până atunci, doar femeie, pur și simplu, o femeie supunându-se poruncilor speciei. Ea se aplecase spre Vasi șoptindu-i să nu mai bea atât că-i făcea rău, iar Vasi simțise la aplecarea ei parfumul greu de tuberoze, trăznea, așa încât, când luase loc în dreapta soldatului, acesta întrebese vesel, „parfium?!”. ... Nu că de aici ar fi ieșit ce ieșise; dar tânărul soldat cu părul lui bălai încremenit pe țeastă în dezordine și care-i dădea acel aer patetic „de ucigaș sau martir”, atunci făcuse primul gest inconvenabil sau oricum nepotrivit cu purtările sale cavalierești anterioare – chiar dacă ele nu fuseseră altceva decât o parodie.

El se aplecase doar, fără să se ridice, și pupase lung mâna Duduii și probabil mușcând-o pe ascuns, deoarece Duduia scosese un țipăt ușor, repede stăpânit, iar Vasi care ședea față în față cu ea îi văzuse ochii, speriați mai întâi, apoi tulburându-se ca de rușine sau plăcere.

Nu se știe de unde apăruseră niște balalaici. Fiindcă până atunci nimeni nu le observase. Ce se știa că avuseseră cu ei erau doar armele și armonica. Toți beau vinul acela negru oțetit de care Duduia voise să scape. Rachiu bea doar soldatul, care ținea damigeana jos la picior, lângă armonică, Vasi, care nu avusese încotro, și vistavoiul care tăcea tot timpul, în dreapta Duduii. Era fum, hărmălaie, nu se mai auzea nimic, și atunci soldatul ceruse o balalaică și sculându-se în picioare drept fără să se clatine deși băuse mult din cana de fier care se nimerise în dreptul lui – nu scosese nici paharele de cristal, nici argintăria, rândășița Rada zicea „ăștia le fură” – începuse să cânte, ce cânta și Vasi la bătrânețe și-i rămăsese în minte din noaptea aceea, încât se putea spune că acela fusese și imnul nopții și marșul de nuntă, *Kupiti bublicâki, gariaci bublidki, ganati rubliciki, tma nâdvidaeța, ia fsiajdu maia sudiba...* bezna înaintează, aștept și aștept etc... Vasi ceruse balalaica și cântase și el repetând cu stângăcie cuvintele, reluându-le la îndreptările soldatului apoi cântându-le cu urechea lui muzicală aproape la perfecție. Nu prefect de Covurlui ar fi trebuit el să devină, ci pianist. Toată lumea aplaudă cu putere. Duduia, care nu băuse până atunci nimic, alege o cană de lut și o întinse spre tânărul de alături care îi turnă bucuros direct din damigeana lui cu trăscau. Ciocniră și băură amândoi, dând peste cap cana de fier și cana de lut. Duduia se cutremură, apoi începu să vorbească rusește. Vistavoiul care nu rostise nici o vorbă și nu se deosebise de ceilalți prin altceva decât prin modul, aproape patern, cum strângea la piept purcelul pe care între timp îl și mâncaseră, se ridică cu efort și ceru balalaica; unul, din celălalt capăt al mesei, unde ședea plutonierul de jandarmi Parasca, veni să i-o dea pe a lui, dar vistavoiul ceru balalaica soldatului din celălalt capăt al mesei și acesta se repezi și i-o oferă cu graba unui tânăr față de unul mai bătrân. Vistavoiul își dresă glasul cu balalaica la piept și cântă: *Pe ulița hadila, balșaia crăcădila, ana sigda Visolâia bila* – povestea crocodilei care mergea pe uliță cu o bucățică de plapumă-n dinți... Veselia atinsese apogeul. Toți reluară în cor, în sunetele balalaicilor reunite, în cap cu soldatul acompaniindu-le la armonica sa, *pe ulița hadila, balșaia crăcădila...* Atunci, atrase de muzică și de gălăgia petrecerii, apăruseră și cele trei domnișoare care stătuseră ascunse, Evantia, Caliope,

Penelopa, ah, găștele, nepoatele, fetele grecului din Brăila. Duduia se ridicase strigând la ele prin vibrația deasă și plângăreață a balalaicilor, ce *căutați aici? marș înapoi la culcare!* Tremura de furie și așezându-se pe scaun, începuse să plângă. Vasi atât mai apucase să vadă, înainte de a cădea jos, beat mort și de a fi dus în odaia lui unde avea să doarmă neîntrerupt până a doua zi spre seară, pe soldat mângâind stăruitor cocul auriu al maică-si, care plângea cu capul pe masă. Plutonierul Parasca, a doua sau a treia zi era de părere că apariția domnișoarelor, gătite, înviorate, schimbaseră brusc cursul evenimentelor și că totul ar fi mers poate bine, dacă ele n-ar fi făcut greșeala de a se arăta înaintea unei adunări de bărbați cărora nu le lipsea decât o mică scânteie, nu de geniu, ca să ia foc.

Tot plutonierul Parasca relata în procesul său verbal că el se retrăsese puțin după aceea simțind „o primejdie și un pericol”. Ieșise afară neobservat. Toți păreau foarte întârâtați și nici nu era de mirare dacă băuseră un butoi cu vin, o sută de kile. Afară în ogradă întârziase câțva timp, trăgând cu urechea. Cerul era acoperit. Ploaia vestită încă de cu seară întârzia să cadă. În acel proces-verbal, scris de mâna lui, după trei, patru zile, când ei plecaseră din ținut, proces-verbal pe care Vasi, prin intermediul domnului Feurstein, îl citise ceva mai târziu, Parasca nota în felul său sincer, de om al faptelor:

„Câțva timp am mai auzit balalaicile și cântecele musafirilor. Țin minte că în momentul când acestea au încetat, a început să plouă încet, ca toamna, chiar mă gândeam că nu strânsesem tot fânul. Pe urmă, când să plec, s-au auzit țipete de ajutor, larmă mare. Bucătăreasa, rândășița, Rusca țiganca declară că musafirii „au răpit”, după cum zic ele, fetele, și s-au răspândit pân odăi. Că și ele, femei de treabă și cam bătrâne, n-au avut încotro și că nu-și mai aduc aminte, totul a fost de-a valma. Rusca declară că pe ea au dus-o în pod unde în dimineața aceleiași zile întinsese rufele abia spălate. Rândășița Maria declară că ea a văzut că în salon nu mai rămăsese nimeni decât «băiatul ăla care cânta frumos la armonică» și cu Duduia, care nu știu ce avea că dumneaei plângea în hohote. Așa i-a lăsat, singuri în salon, când tăbărâseră și pe ea doi, pe Maria adică, și o duseseră, unde credeți? taman în pivniță!... Cum s-au petrecut, toate, – mai scria Parasca – nu sunt sigur, așa că nu pot să dau amănunte. Dar după cât se pare, n-a scăpat nici cocoșul. Am mai stat și am mai ascultat crezând să nu fie un caz de omor. Dar n-a fost. Din această dramă n-a murit nimeni, din contra. Întrucât ploua des și nu se mai auzea nimic, liniște fiind peste tot, tot conacul fiind cufundat în

întuneric, vai de capul lor, am dat să plec și să raportez. Atunci am văzut în cerdac o luminiță, care ba se aprindea, ba se stingea. Când m-am apropiat, am luat la cunoștință că era vistavoiul, care fuma singur pe gânduri ca omul. Numai el nu dormea, sau numai el nu lua parte la ocupația pe care o aveau în acel moment ceilalți...”

Așa scrisese despre acesta din urmă, despre vistavoi, plutonierul Parasca. Un personaj trecător, vistavoiul, primul om însă din viață pe care Vasi pretindea că-l făcuse fericit. Bărbosul se pripășise la ei după aceea, era un narodnicist tăcut, întunecat, nu prea se înțelegea cu ceilalți, cu nimeni de fapt. Era un om blajin, învățător, dar se pricepea foarte bine și la muncile câmpului și îi ajuta la moșie. Mereu trist, apăsător. Până într-o zi când se ducea la el, la Vasi, și îi spune serios, liniștit, ca și cum ar fi cerut auă: „Batiușa, fiți bun, eu vreau o femeie”, Vasi se dusesse îndată la grandmaman, care în zilele de dinainte și de după „chef” fusese plecată la Tecuci, și îi spusese că Bodnarenko, Mihail, pe numele de botez, vrea o femeie. I-o spusese direct. Cu grandmaman nu se putea vorbi altfel. „Să se ducă la stricatele alea de la Tecuci, ce treabă are cu tine?” a spus ea înțepată. Vasi spusese că îi făcuse propunerea asta, dar că Mihail refuzase, nu voia să se murdărească, și că pe el nu-l interesa numai trupul, ci și sufletul. „Je connais ces histoires russes”, bombănise bătrâna și își lăsase nepotul să se descurce. Și-atunci el se dusesse în sat la Anca, nepoata Țiplicăi, o țigancă tânără, blondă, cu niște fuste crețe-crețe pe ea și largi, când mergea „făcea ape-ape”, parcă zbură și care purta în picioare niște papuci roșii făcuți din plușul tăiat din compartimentele CFR clasa întâi. Îi dăduse și bani și îi spusese că învățătorul o place și să se ducă la el, să-l bucure. „Care? se făcuse țigancă a nu ști, care învățător?” „Bărbosul”... „Bărbosul, pă mineeee?” se mirase ea, n-ar fi crezut că un om atât de cucernic s-ar fi putut gândi... „Pe tine, așa a zis el, mințise Vasi, și a mai zis că te vrea și că te ia, dacă vrei, și de nevastă...” Și Anca s-a dus, mai spunea Vasi, și din acel moment Bodnarenko îi ieșise complet din minte, nu își mai amintea nimic de el, decât că în zilele următoare îl vedea rânzând tot timpul, prosteste. Nu mai știa ce se întâmplase cu Mihail după aceea, de oamenii fericiți uiți repede cum uiți morții.

Vreme de doi, trei, dacă nu patru ani, se crezuse că băiețelul blond căruia sătenii mai târziu, după ce i se vopsise părul, un timp, începuseră să-i zică „Ivan cănitul”, era al uneia din fetele grecului din Brăila, al Evantie, poate, cea mai mare, sau al Penelopei, care avusese ideea să coboare jos, la

petrecere, dacă nu al lui Caliopi, cea mai mică și mai plină de draci. Zvonul ăsta se răspândise. Nimeni nu se gândea la Duduia, pentru că în noaptea aceea nimeni nu văzuse ceva care să fi trezit bănuiala. Nimeni, cu excepția acestui Mihail, Vistavoiul, narodnicul pe care Vasi îl făcuse fericit. La o beție, odată, el povestise că îl văzuse pe „Vasea” îngenuncheat înaintea cucoanei, plângând, cum plâng unii la chef și pe ea mângâindu-i părul care nu putea fi în niciun fel netezit. Dar asta mult mai târziu, după ce narodnicul se însurase, iar băiețelul trecuse de doi ani. Așa încât, la început de tot, nu se știuse, iar și Duduia lipsise după naștere un an și ceva. De la domnul Feurstein se aflase că doamna plecase în Elveția, fără să se adauge vreo altă lămurire. Vasi însă știa. Plecase și el la București unde stătuse până în vara următoare, când Duduia se întorsese și rămăsese până în primăvara cealaltă în capitală cu cel al cărui nume aveam să-l port după al doilea război și care în scorburosul arbore genealogic al Vătășeștilor părea o creangă uscată.

Capitolul 12

Ceaiul fierbinte ne înviorase. Bătrânul ceruse să-i torn în cana de ceai și o ceșcuță din laptele adus de madam Filionescu, așa-i plăcea lui, combinația engleză care mie îmi producea greață. I-am satisfăcut dorința, nu fără să-l cert pentru mofturile lui boierești. În ziua aceea părea nerăbdător. Știam de ce. Îi venise rândul, rândul să plece. Tot amânam. Și ca să te amăgești, trebuie să ai cu ce, și el avea, nu însă și eu.

Viforul nu slăbea deloc. Urgiile, când se pornesc, chiar dacă mai scad, dau impresia că nu se mai termină, întetindu-se. Dar în casă era, totuși, plăcut, destul de plăcut. Geamurile oblonite de ger abia lăsau să se strecoare lumina plumburie de afară. Pe la colțuri aveau și un strat fin de zăpadă viscolită și țurțuri, o vedere, o ilustrată din cele pe care și le trimiteau de sărbători oamenii de altădată.

„Gata, plecăm!” am anunțat pe neașteptate și îndurându-mă, în sfârșit. Fără să observe, strigând „gata”, apăsasem pe buton. Banda fâșâia în gol și el încă mai șovăia, pe marginea patului, cu palmele sprijinite pe genunchii desfăcuți, având, în jocul său de piele, aspectul unui luptător burtos primind lupta, dar mai gândindu-se de unde să-și apuce mai întâi adversarul. Pe urmă, îndreptându-și ochii aproape stinși cam în direcția în care presupunea că sunt și de unde auzea că-mi venea glasul, anunțase ritos, și-atunci am înțeles că avusese totul pregătit în cap, dinainte:

Cum am cunoscut-o eu la Paris pe maică-ta, pe Yveta, și cum am câștigat la curse o groază de franci și despre chelnerul Alphonse și despre Gioconda și abatele zurbagiu precum și despre multe altele din zbuciumatul trecut...

Avea tonul povestitorilor de odinioară, naivi în trufia lor demiurgică, și care te obligau să-i crezi că știau totul, fiind de față... Tehnica săraci mult imaginația, făcând suspectă această pretenție.

Oricum, eram suveran. Amintirile lui îmi aparțineau. Puteam să fac cu ele orice. Să le dau, de exemplu, o modernă, ironică turnură. Să adaug sau să tai. Să agravez ori să îndulcesc. Să-l jertfesc, într-un cuvânt, pe bătrân dar invers, așa cum Iacob, fiul, l-ar fi sacrificat pe Avram...

.....

Era de dimineață, și dimineața toți suntem cum suntem, încă neprefăcuți. Proști ori deștepți, lași, îndrăzneți „umili ori lăudăroși, răi, buni, ticăloși, martiri etc. Cred că de aceea și sunt executați condamnații în zori, nu cumva pe lumea ailaltă să plece un altul decât cel adevărat, adevăratul răspunzător despre care se crede că așa își merită din plin osânda... Pe urmă, dezmeticindu-ne, intrăm puțin câte puțin în vechea noastră piele de luptă ca-ntr-o armură zgâriată de atâtea săgeți, și jocul viclean al zilei reîncepe. Sosise de mult clipa, susținea Babis...

(Aici țin minte că l-am întrerupt. Care Babis? Și el a spus: EL, și am înțeles că era *celălalt*; dar cum „să susțină” ceva, când, în momentul când începea povestea, n-avea decât patru ani? Nu contează, a spus. Și a mai spus încă o dată nu contează, *scrie așa!* și a întins spre mine degetul în direcția în care bănuia că sunt, *Babis e acum mult mai bătrân decât mine, mult, cu mult mai mult*, așa că EL poate să susțină, și l-am lăsat, nu încurca nimic, atât că EL trăia acum invers, de la sfârșit spre început, mai matur la origine decât povestitorul...)

...Sosise de mult clipa, *susținea Babis*, să mă opresc o dată, să mă uit bine în jur și să mă aștern pe un drum al meu și care să fie numai al meu, dacă nu găseam calea lui Dumnezeu. Eram sclavul lui. Dar un sclav conștient, care primește să fie sclav și se bucură că este, ceea ce poate să devină cu vremea un drept, și încă unul demn *de* a fi respectat. Ascultam aceste povești înțelepte cu gândul aiurea; sau nu tocmai aiurea; de pildă, îmi ziceam că totuși alegând definitiv ceva, trebuia să renunț la tot restul, or nu se știe niciodată dinainte locul sau răspântia unde te așteaptă norocul cel mare. Tot Babis mai zicea că viața mea era ca o moștenire picată pe capul meu din senin, și eu nici măcar nu-i știam prețul, nu mai vorbesc de foloasele pe care ar fi trebuit să le trag de pe urma ei în mod inteligent. Lucrul de care eram sigur în dimineața aceea de început de septembrie, era că eram tânăr, candid și că nu ploua deloc. Seceta pârjolise moșia. Cu o săptămână în urmă luase foc și pădurea Creța, o amărâtă de pădure pitică. Arendașul venise în goană cu vestea, țipând cu accentul său plângăreț, fuoc, fuoc! Mă apucase râsul. Caraghiosul, să strigi foc și să te cheme Feurstein, – *Feurstein de Găvrileni!* De trei luni nu ploua, ca-n vara lui 1917, iar vara lui 1922 se terminase. Călduri ca acelea nu se mai pomeniseră. Exasperat de seceta de iad a Moldovei, pe la prânz, când vipia era mai mare și mâncam alene o saramură de pește udată cu un vin sec de

Huși, mi se făcu dor deodată de o ploaie mărunță, pariziană. Când aveam de luat vreo hotărâre nesperioasă, o luam pe loc. Seara mă urcam grăbit în rapidul Orleanu, Galați-București, plin de senatori și mitropoliți. De aici, luând Orient-Expresul, ajungeam la Paris în Gara de Est pe o ploaie deasă, rece, binefăcătoare. Sărind sprinten pe peron, m-am gândit la prietenii mei de distracții din Bârlad, Galați și Tecuci, cu o falsă mâhnire, plătind bucuria sosirii cu un regret prefăcut. În orice caz nu asta era drumul de care îmi tot vorbea Babis, căruia acum îi găseam fel de fel de calități, deși nu puteam să-l sufăr, nu-i suferi niciodată pe cei ce au dreptate. Dar, pornind pe calea răului, trebuie să plătești ceva, ca să te mai răscumperi, chit că la capăt știi că te așteaptă pedeapsa.

Puteam să iau un taxi. Unul dintre fordurile de pe timpuri cu acoperișul de pânză gudronată, trasă pe parbriz ca o șapcă pe frunte. Am ales însă birja, singura birjă care aștepta în spatele Gării de Est, atât de dragă românilor. Avea un cal roib, resemnat, bătrân, se vedea, cu doi clopoței aurii legați pe frunte. Apa șiroia pe poclitul negru, ridicat. Îi dădusem birjarului adresa, – hotelul *Normandie*. Trăgeam numai la *Normandie*. Patroană era madame Vipère, o grăsană simpatică cu care mă înțelegeam foarte bine și care era cumsecade. Birjarul sunt sigur că și azi este convins că în ziua aceea de 2 sau 3 septembrie a anului 1922 avusese un client smintit. Dar nu cred că mai trăiește. Când m-am suit eu în birja lui, avea pe puțin patruzeci de ani. Ar fi însemnat că azi ar fi bătut suta, deși nu se știe niciodată cât poate să țină un om. Înainte de a porni, îl rugasem să lase în jos coșul trăsurii. Și nu pricepea. Dar, domnule, plouă, nu vedeți? Nu-i nimic, ziceam, ador ploaia, numai la dumneavoastră plouă, în restul lumii e secetă, prăpăd, nici nu vă dați seama ce fericiți sunteți. Nebuni de soiul ăsta la Paris veneau cu duiumul. Omul îmi făcu pe voie, „comme vous voulez, m’sieur” și lăsă în jos poclitul, care peste tot, se știe, se face din piele de capră, demonicul animal care rezistă cel mai bine la intemperii. Așa erau, de pildă, și birjele de la Bârlad. Am mers tolănit în trăsură, picior peste picior, lăsând să mă biciuie ploaia. Fața îmi șiroia de apă. Niciodată nu plânsesem în hohote, nici când Babis fusese împușcat, nici când Mita îmi căzuse la piept plângând în ograda lăptarului din comuna Pantelimon... Am vrut să ridic iar obiecția mea, că Babis abia se născuse și că Mita nici nu venise pe lume, dar m-am răzgândit, era povestea lui. Din când în când birjarul se întorcea îndărăt și mă întreba *dacă ajunge*. Râdea și el de ce-i trăsnise prin cap năstrușnicului său mușteriu, mai ales că unii de pe trotuare se opreau și ne

priveau de sub umbrelele largi, negre, de epocă. Nu, nu, strigam, mă simt minunat, dumneavoastră nu știți ce înseamnă să nu cadă pe tine un strop de ploaie trei luni la rând, – veniți din Sahara? țipa prin ploaie spre mine omul de pe capră, – nu chiar, din România, – unde venea asta? – păi era greu de explicat, departe, departe, undeva spre răsărit, – acolo e Rusia! striga iluminat birjarul, nu m-aș fi mirat să fi fost urmașul vreunui grenadir al lui Napoleon...

M-am instalat la hotel după bacșișuri orientale împărțite în dreapta și-n stânga. Birjarului îi dădusem aproape de două ori cât îmi ceruse. Mă salutase la despărțire ca pe un bey. La Bârlad, toți eram de acord. Când intri într-o lume nouă, trebuie să plusezi. Pe urmă, revii la normal. Impresia, însă, prima impresie, rămâne, și ea contează. Vorba lui Talleyrand, „feriți-vă de prima impresie, este cea bună”. Arătam ca abia scos din gărlă. Și madame Vipère, care plecase la o soră de-a ei din Canada! Ea mi-ar fi dat odaia în care locuiam de obicei, la etajul întâi, cu vederea spre un părculeț liniștit. Bărbatul ei, un maniac, care mânca puțin și vorbea mult, îmi dăduse o cameră la etajul trei pe latura străzii pe care circulau omnibuzele. Se făcuse că nu mă recunoaște. „Ce se mai aude cu Masinissa?” l-am luat direct, îi cunoșteam partea slabă, \dealul lui era să trăiască până la adânci bătrâneți, „cât regele Numidiei”. Faceți ca Masinissa, spunea, la optzeci și șase de ani a avut un copil, iar la nouăzeci și doi a câștigat o bătălie. Mânca doar pâine!...

Am urcat, m-am schimbat și numaidecât am pornit în recunoaștere.

A doua zi se făcu soare, și timp de trei săptămâni la rând nu mai căzu nicio picătură de ploaie. Seceta mă urmărea ca un blestem peste tot. Ziua băteam străzile pe niște călduri tot atât de greu de îndurat ca cele de la Bârlad sau Tecuci. După amiezele, jucam șah, pasiunea mea, la cafeneaua *Régence*. Într-o după masă, partener de joc se nimeri să-mi fie un domn de vreo treizeci și cinci de ani îmbrăcat anacronic ca în piesele lui Victor Hugo, însă curat; demodat, dar foarte îngrijit, și mirosea a paciuli. Ce m-a frapat la el mai mult era că avea un pronunțat accent slav. Nici nu făcuserăm prezentările. De altfel, în asemenea ocazii nici nu știi cu cine joci și nici nu contează. Obsedați de viciul lor, șahiștii au apucături de conspiratori. Ceva mai târziu aveam să-i aflui și numele, îl chema Ezra Lescinski. Avusesem la Bârlad o cântăreață de cabaret cu acest nume și care stricase două cuiburi conjugale. Dacă am fi fost prieteni, i-aș fi povestit cum o opărise cu apă fiartă pe frumoasa poloneză o rivală. Niciodată însă

nu deveniserăm prieteni intimi, exceptând intimitatea rece și absentă a jocului de șah. Împingând un pion central cu scopul de a-mi întări poziția în vederea unui atac îndrăzneț, l-am întrebat *găvărit pa ruschi*? El m-a privit o clipă bănuitor cu mâna ridicată deasupra tablei și a zis încet *apăcimujiniet*? și de ce nu? Asta mi-a plăcut: *și de ce nu?* – cu o blândă, meditativă sfidare. Ne găseam pe rue Royale, nu departe de Luvru care mi se părea o imensă cazarmă imperială, lugubră. Să nu vă supărați, i-am zis adversarului meu, că v-am întrebat dacă știți rusește, dar la Paris nu sunt mulți care vorbesc rusește. Ba sunt, suuunt, s-a împotrivit el moale lungind verbul cu aceeași blândețe slavă. Și avea în fond dreptate. Nu ei, nu rușii îl bătuseră pe Corsican la Berezina? Dar revoluționarii, ale căror modeste camere închiriate, care azi pică mai toate în arondismentul al nouăsprezecelea, încă mai purtau pe pereți funinginea tutunului fumat nopți întregi și ecoul negației lor violente? Adversarul scosese un nebun ca să-mi atace pionul central. Era o mutare clasică. De aceea nici nu eram prea concentrat. Astfel încât am auzit cuvânt cu cuvânt vocea unui chibiț din spatele meu care zicea: prevăd că avangarda albului (eu jucam cu negrele) se va muta curând în câmpul negrului. Am răspuns răspicat, fără a-l privi, cu toată impertinența celor douăzeci și cinci de ani pe care-i aveam: Orice mutare, domnule, produce bucuria proștilor, destul ca să explici revoluția franceză!... „Qui a dit cette bêtise?” a tunat de astă dată vocea chibițului, despre care aveam să aflu că era un fost preot militar răspopit, pălmuise un căpitan în Maroc, dar cei de la cafenea îi spuneau „abatele”. Lui îi datorez faptul că am văzut-o întâia oară pe Gioconda la Luvru, unde am cunoscut-o pe Yveta, pe maică-ta, sărăcuța de ea... Nici n-am clipit. Știam că se cunoscuseră la Paris „într-un muzeu”, abia acum aflu de Luvru și de Gioconda. Ea mă purtase în pânțele, și sângele francez nu-mi priise. Abia îmi aduceam aminte de ea. Murise în Gara de Nord, la bombardamentul de la 4 aprilie...

Se întorsese spre el și îi spusese, Baudelaire, domnule, *votre Baudelaire!* Ah, a făcut nervos abatele, nu mă mir, era un scelerat, a avut de-a face și cu justiția, și justiția, orice ar fi, nu se înșală asupra indivizilor. A fost întâia mea ciocnire cu acel aprig om al bisericii. Am tăcut. Nu se cade când ești printre străini să te iei la harță cu ei când își înjură cu atâta patimă propriile lor genii, nu-i bine să te bagi în certurile lor de familie.

Partida s-a terminat remiză. Fostul preot militar, îmbufnat și aruncându-mi priviri dușmănoase, mi-a luat locul la masă. Am comandat o carafă de

vin verde de Sancère, cu gust de cremene. Am stat câțva timp de vorbă, retrași, cu rusul. Dar nu, nu era rus, abia atunci aflai, era polonez, un polonez din Lodz, maică-sa fusese rusoaică. Se ocupa cu afacerile. Era agent remizier, *courtier en bourse* cum scria pe ușa lui din Impasse du Montonnerre, o uliță plină de africani, când aveam să-l vizitez pentru prima și ultima dată. Vindea și cumpăra titluri rusești vechi, dinaintea revoluției. Nu se știe niciodată, spunea. Cum, dar era o absurditate! Cine mai cumpăra hârtiile alea fără valoare? Fără valoare? a exclamat pe tonul său potolit polonezul privindu-mă fix. Avea ochi albaștri, reci, neliniștitori, de nordic, și nordul e morbid. După ce a stat și s-a uitat la mine astfel, cu fixitatea epilepticilor, a dus mâna la buzunarul interior al hainei sale strânsă pe corp și cu mulți nasturi, croiala sfârșitului de secol, a scos un portofel cam jupuit, de marochin roșu, l-a desfăcut cu grijă și din el, cu o grijă și mai mare, extrase dintre multele hârtii îndoite una împăturită în patru pe care o desfăcu cu aceeași încetineală, și cu un zgomot mai răsunător decât l-ar fi scos orice altă hârtie, ceva din scrâșnetul timpului însuși, dacă timpul ar scrâșni într-o zi. A întins-o pe blatul de marmură roz al măsuței pe care mai întâi îl ștersese bine cu palma, nu cumva să fie umed. Poftim! a făcut în rusește, asta se poate spune că n-are nicio valoare?... Mă uitam la uriașa bancnotă desfăcută, ca la o vietate, la o specie de mult stinsă, încât forma ei părea mai curând a unei himere, heraldice. Așa ceva nu mai văzusem. De fapt, văzusem, dar în clipa aceea uitasem. De vină era și cadrul. Să vezi pe o măsuță de la cafeneaua *Régence*, unde francul era rege, francul socotit meschin până la centimă, o hârtie grea, lungă de vreo treizeci de centimetri pe cincisprezece pe care scria cu cifre monumentale, înflorate, înaintea cărora orice contabil de azi ar zâmbi, *500 de ruble*, cu chipul lui Petru cel Mare în armură, cu părul pieptănat peste cap ca al unei femei și cu mustața scurtă, subțire, rasă sub tivul buzei de sus, și cu rusoaica somptuoasă alături Mama Rusie ținând sceptrul într-o mână și în cealaltă un scut cu lauri, lauri împlețiți într-o coroană clasică împodobindu-i și capul tânăr de zeiță... I-am cerut voie agentului remizier să ating bancnota. Abatele tocmai striga arțăgos: „nu nu, domnule, vă rog, *pièce touchée, pièce jouée*”. Am luat cu emoție în mână biletul de bancă, l-am citit atent. Era acolo în textul mărunț scris multă credință, multă candoare și o garanție mai de grabă pentru aleși. Era emis în 1912, cu zece ani abia în urmă, și parcă trecuseră secole, țin minte și seria, un B, un R, apoi 190069. Permiteți? am mai întrebat precaut, ca și cum fiece deplasare a acelei hârtii ar fi fost și o primejdie și un

sacrilegiu, încât trebuia să te gândești bine la urmări. Vă rog, vă rog, s-a grăbit polonezul, și m-am ridicat, m-am apropiat de vitrina largă a cafenelei și cu bancnota la ochi m-am uitat în bătaia luminii de afară. Petru cel Mare apără în filigran în ceața lăptoasă a pastei, încrustat pe veci în ea energic și visător ca într-o eternă a lui noapte albă... O umbră învălui țarul, hârtia se întunecă și un huruit puternic se auzi însoțit de sunete de trompete.

Pe rue Royale trecea un vehicul greu, un fel de cupeu lung, lat, înalt, tras de patru cai focoși. Doi valeți cocoțați pe acoperiș și stând pe scaune în livrelele lor verzi cu pălării roșii pe cap și peruci suflau din niște instrumente de âlamă, încolăcite, – cornuri, comuri de vânătoare.

„C’est la journée des drags, monsieur”, am auzit un glas în spatele meu. Când m-am întors, l-am văzut pe Alphonse. Era un chelner bătrân care privea nemișcat cu șervetul pe braț. Văzându-mi uimirea, mă lămurii. Era o trăsură-omnibuz, o născocire englezească, avea zece-douăsprezece locuri, îi zicea *Drag*, și în cupeurile astea cu două rânduri de uși, sau se duceau sau se întorceau de la cursele de cai marii pariori. Numai la Paris sau la Ascot lângă Londra puteau fi văzute. Juca și el la curse, dar pe sume modeste, nu se compara cu pariorii din trăsuri. Țineți minte, tinere domn, mai spusese, cine vede o trăsură ca asta, și nu joacă, în ziua aia are noroc; într-o zi ele or să dispară, și-atunci lumea are să fie mai tristă, monsieur...

M-am întors la loc. Polonezul citea o gazetă. I-am întins bancnota. O vreme am tăcut. Parcă mă trezisem dintr-un vis. Realitatea, totdeauna o luam în primire ca pe o slujbă nesuferită, până-mă obișnuiam cu ea. Remizierul vorbea. Îl auzeam ca de la mari depărtări... Că aceste bancnote aveau și un nume, lumea le zicea „acțiunile speranței”; în loc să cumperi un loz la loteria de stat, cumperi un loz la loteria revoluțiilor și a schimbărilor radicale. Închipuie-ți că revoluția dă chix și revine capitalismul? Ei?! Ezra se înfierbântase. Închipuie-ți ce lovitură să ai asemenea titluri, cum erau acțiunile Șibalev de la Baku, sau acțiunile Putilov, cu armamentul. Sigur, nu trebuia să te aștepti să iei pe ele cât valorau, cât era valoarea lor nominală, dar un cinci-șase la sută, tot luai, ceea ce era destul față de niște hârtii cine știe unde aruncate și pe care toți le socoteau ca și pierdute. Era interesant ce spunea. Și noi aveam acasă o groază de bancnote vechi și de acțiuni. Bunica mi le arătase odată, dar ele păreau mai curând niște opere de artă, – niște picturi miniaturale. Groparul de la cimitirul din Tecuci, de exemplu, avea în căsuța lui prins pe perete un astfel de bilet de bancă de pe vremea Mariei Tereza, înrămat și cu geam. I-am vorbit polonezului de hârtiile noastre din

țară, și el s-a oferit să le cerceteze, dar să i le aduc urgent, mi-ar fi făcut un preț bun. Despărțindu-ne, m-am dus repede la poștă și am trimis acasă o telegramă, – expediați toate hârtiile lui grand-papa; nu, nu scrisesem așa; scrisesem: expediați toate hârtiile *rusești* ale lui grandpapa. În zece zile m-am pomenit jos la portar cu o lădiță bine înjghebată. Domnul Vipère era intrigat. Clienții hotelului său nu primeau prin poștă asemenea obiecte. I-am spus, ca să-i satisfac curiozitatea, că cei de acasă îmi trimiseseră slănină de urs conservată, că muream după slăcina de urs și că asta la noi însemna viață lungă, obsesia lui. Am luat lădița în brațe, am urcat în goană până la etajul al treilea, am pus-o direct pe pat și am deschis-o cu nerăbdare. Era o comoară. O adevărată comoară. Erau acolo și acțiuni petroliere și acțiuni Putilov și acțiunile Morilor de la Rostov și bancnote, multe bancnote, de câte zece, douăzeci, o sută de ruble. Era și una de cinci sute de ruble! Ca a polonezului. Dar exact ca a lui, emisă tot în 1912, atât că părea mai uzată. Am strâns ușor hârtia în pumn; același scrâșnet; dacă timpul ar scrâșni, într-o zi. Lădița aceea de lemn îmi stârnea o mulțime de amintiri. Era făcută din scândură nouă, puteam să pariez că fusese cumpărată de la depozitul de cherestea al domnului Ionașcu, cumpăram câteodată de la el iarna lemne. Am mirosit lădița. Mirosea a brad, a zăpezi și a dor de casă. O clipă mă năpădi nostalgia; o clipă, nu mai mult. Stând pe patul de fier alb ca un pat de infirmerie la *Normandie* între bancnotele și acțiunile răvășite mă gândeam la bunicul și la străbunicul meu, la foamea lor de aur, care îi și pierduse. Primul zăcea și acum pe fundul strâmtorii Messina cu geanta lui de aur în brațe în cabina vasului Chaouilly. Juca bridge cu doi moșieri din Vaslui, Pleznilă și Buzescu, și cu un italian, când vasul s-a ciocnit de o mină rătăcită. Toți săriseră în bărcile de salvare, numai bunicul dăduse fuga în cabină să-și ia geanta cu napoleonii și ducații străbunicului meu osândit și trimis în Siberia în secolul trecut, galbeni uitați, părăsiți în dezastrul plecării și pe care eu îi descoperisem în copilărie într-un pod căutând niște arme vechi, înainte de a izbucni primul război mondial. Știu precis că e acolo. În cabina vasului Chaouilly. Cu geanta strânsă la piept și cu visul lui de a cumpăra o mare plantație de măslini din Sicilia. Am trecut peste el odată străbătând strâmtoarea. Apa are vreo trei sute de metri. M-am aplecat peste bord și l-am strigat de trei ori pe numele de răsfăț, Nichitici, Nichitici, Nichitici, ce faci acolo, când vii?... Uneori mă gândeam la el ca la un deținut care n-ar mai fi avut mult și ar fi ieșit... Alteori, după ce începusem lecturile mele de istorie cu domnul Papadopol, îi comparam cu patricianul

găsit la Pompei sub cenușă și de al cărui braț rămas intact, restul scheletului pulverizându-se, era prins cu un lanț brațul unui sclav purtân-rî încă bine strânsă între oscioarele degetelor, cheia, o cheie de bronz, târât prin revărsarea urgiei de foc să care cine știe ce lucruri de preț, dar și legat de mâna stăpânului, nu cumva să fugă cu ele...

Dacă n-aș fi găsit în ziua aceea aurul! într-un fel, se putea spune că *eu* îi adusesem bunicului Nichitici pieirea, așa cum același aur îl pierduse pe străbunicul Erion... Căutam niște pistoale vechi în suprapodul casei care avea un pod înalt ca o mansardă. Arhitectul construise deasupra încă un pod foarte jos în care abia te puteai strecura pe brânci. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că în acel loc în care abia puteai să încapi târându-te, cineva putuse să ascundă ceva. Hazardul însă are altă rânduială. Din tot ce reținusem răsfoindu-l pe Balzac, vorba asta a lui m-a urmărit toată viața: *sunt oameni pe care hazardul îi uită*. Până într-o zi; deși, ca să fiu drept, de mine s-a ocupat totdeauna. Pusesem scara, ajunsesem sus de tot, dădusem la o parte chepengul înțepenit, plin de pânze de păianjeni... și aici trebuie să adaug ce spunea Babis, observația lui, că traiul trântorului care eram stătuse totdeauna-sub semnul soarelui. În întunericul ce domnea în acel spațiu atât de închis și de strâmt, o rază de soare pătrunzând prin spărtura unei țigle pica drept pe capacul unei cutii de metal. Ședeam lungit pe burtă gâfâind de efort și de lipsa de aer. Raza scotea din beznă un singur cuvânt, nici el întreg, dar am ghicit repede: era MACEDONIA. Cunoșteam foarte bine cutia de tutun de lux din care fumătorii vremii luau din tutunul fin tăiat, blond, și își răsuceau țigările în foița Job. Eram gata să renunț. Raza de soare ce cădea drept pe capacul cutiei se mutase un pic cât stătusem lungit, luminând un DE... Știam: urma LUX. Am pândit zece, douăzeci de secunde. Raza se muta ca acul unei pendule. Dacă ar mai fi trecut un minut cutia ar fi rămas în umbră. Era ca într-un templu aztec unde o dată pe an și la o anumită oră din zi soarele luminează un petic de loc sacru. M-am întins cât am putut și cu mare greutate am reușit să ating capacul cutiei pe când raza se pregătea s-o părăsească. Am deschis capacul. Am vârat orbește mâna înăuntru. Numaidecât am simțit în vârful degetelor curentul demonic al aurului. La noi în familie asta era un simț moștenit. Am luat un pumn de galbeni la nimereală și l-am vârat în buzunarul redingotei; în loc de halat, uneori purtam o redingotă veche, jerpelită. M-am dus repede în casă și am strigat bâlbiindu-mă, speriat, cu groaza bucuriei, *maman, j'ai trouvé de l'or!*... Ea m-a privit severă și i-a spus bunicii, tare, să aud și eu: *Ça*

commence! Aluzie la sifilisul fără leac pe atunci și care îți lua mințile de pe o zi pe alta. Am scos galbenii din buzunar și i-am arătat. Maman s-a uitat la ei, i-a cântărit, apoi a zis „acest băiat nu e chiar atât de nebun”.

Când m-am urcat din nou în podul de sus, după nici douăzeci de minute, înăuntru era beznă. Raza își făcuse datoria, luminând mai departe indiferentă cine știe ce altă parte a lumii. Am numărat cu maman și bunica ducății și napoleonii. Erau șapte sute patruzeci și trei de monede. Maman și bunica începuseră să valseze strâns îmbrățișate. Seara, când a venit bunicul, scena s-a repetat și chiar și galbenii fură numărați a doua oară. Erau în cap câți ieșiseră mai înainte. Ne bucuram cu toții, dar nimeni nu se întreba ai cui fuseseră, cine îi ascunsese și când. Atunci bunica, după ce veselie se mai potolise, a spus aducând niște cafele „eu cred că aurul ăsta e aurul bietului Erion”. Ea era fata străbunicului, a consilierului gubemial, și fusese de față când veniseră să-l ridice pe la 1880. „Feciorul schimbăse al treilea rând de lumânări...” Era timpul, era povestea ei, a Eudoxiei, fiica lui Erion, și în care timpul avea cadența resemnată a picăturilor de ceară. Jucau stos. Pe urmă se strânsese mult, mult aur, Erion câștiga. Era un joc mare ca între consilieri guberniali, și ea își amintea și cum era îmbrăcată, într-o rochie albă de organdi cu trei rânduri de volănașe roz, făcută la Viena, iar mama avea un cap de bărbat și o fire bărbătoasă, mama, sau fiica bunicii, zisese „treci peste asta!”, numai femeile sunt în stare să uite un război și să nu-și mai aducă aminte decât de toaletele balului victorios, iar bunica a zis „trec” și a trecut; tata a poruncit să fie adusă o sticlă de *șipuci*, așa-i spuneam noi pe vremuri șampaniei, și s-a băut de bucurie și de tristețe, fiindcă ciocneau și învinșii, din aceleași cupe de cristal care sunau frumos și lung la cea mai mică atingere, și sunetul acesta pe care îl mai aud și acum (și dusesse eomic mâna ei descărnată la ureche ascultând puțin nimicul, nimicul) n-a apucat să se stingă când a intrat Efraim, cazacul care îl însoțea pe tata ori de câte ori pleca în inspecții. Excelență, a spus Efraim, casa este împresurată de *fildjägeri*, un colonel de jandarmi dorește să vă vorbească. Tata s-a făcut galben ca ceara. S-a ridicat în picioare, făcând să scapere în lumina lumânărilor steaua *Nishan-Ifticar*, o decorație turcească pe care o purta totdeauna la joc. Mama strânsese la iuțeală câțiva pumni de galbeni; dar nu erau monedele pe care le-a găsit – și mă arătase pe mine, întinzând doar degetul – erau altele, erau cele care lipseau din visterie și care fuseseră ascunse undeva și pe care nu mai avusese când să le pună la loc, și ghinionul era că dacă ai prăpădit niște bani, ei sunt prăpădiți, măcar că te-ai

bucurat de ei, dar ce lipsea, exista, și ar fi putut fi pus la loc, mai ales că în noaptea aceea câștigase mult, îi curățase pe toți; vezi, fiul meu, – așa spusese, „fiul meu” – ca și cum aş fi fost cu adevărat al cuiva, al lui, deși nici el nu părea prea convins că aş fi putut să-i aparțin; nici să câștigi prea mult nu-ți poartă noroc, era *un noroc vărsat*, un prisos, prea plinul întorcându-se deodată în gol și în decădere; dacă în noaptea aceea n-ar fi apărut colonelul cu feldjăgerii lui... Și era un colohel tânăr, frumos, foarte-foarte luminos, mamei îi plăcuse, ei îi plăceau de mică oamenii armelor, de la Alexandru cel Mare până la călărețul purtat de vârtejul de țărână, ostașul, viitorul tată soldat, și cum să-ți fi plăcut – așa a fost însă întotdeauna – un ins care aduce atâta nenorocire alor tăi?, dar îl plăcuse, cu cozorocul chipiului tras pe sprâncene într-o hotărâre de nestrămutat, ah! ce-i place unei fete e tocmai hotărârea asta ce pare a nu fi niciodată a iubirii, fiindcă cel mai mult iubim ne-iubirea... Și el s-a dus până în fața tatii, și fără să se încline, fără să salute, fără să-i spună nici măcar excelență, ceea ce era, încă era, deși după lege, încetase; zicându-i doar *grajdanin*, cetățene. Acest singur cuvânt m-a făcut să înțeleg totul. Dezastrul. *Cetățene*, din ordinul împăratului, am venit să vă arestez. Spusese asta aproape cu regret... Toți ascultau încremeniți. *Și-atunci s-a auzit pendula de Saxa bătând ora zece*. Tata n-a pus nicio întrebare. A întrebat doar dacă trebuie îă-l urmeze imediat. Trebuie să vă schimbați hainele, a spus colonelul, ar fi mai bine să nu fiți în uniformă militară, ca să evităm formalitățile degradării, mă înțelegeți. Da, a spus tata. Și s-a adresat lui Efraim, – și nu se știe dacă nu Efraim ascunsese banii delapidați, făcând-o sub jurământ, iar Efraim și-ar fi dat oricând viața pentru Erion, el îl făcuse om, din rob, om... Efraim, – i-a zis tata – adu-mi haina de vânătoare. Și Efraim i-a adus costumul cu care Erion pleca primăvara la vânătoare de găște sălbatice.

Foarte ciudat, acest colonel. I-a lăsat pe toți ceilalți să plece, și pe partenerii de joc, care au avut tot timpul să-și strângă banii de pe masă, banii câștigați de fapt de tata... Ca să vezi ce-nseamnă să câștigi deodată prea mult... Copiii mai mici, care dormeau, au fost aduși. Tata i-a sărutat, i-a mângâiat, dar n-a plâns. Colonelul s-a întors și a spus ce spunea și mama, adică Duduia, mult mai târziu, serile, la culcare, și care părea un basm, dar care nu era altceva decât același și același vechi testament al familiei, prin care urmașii, în loc de averi, moșteneau decăderea: *și colonelul a spus vă rog să nu vă uitați pe fereastră. A spus asta cu multă, multă blândețe, ținând seama că totuși el era un colonel de jandarmi și venise cu o poruncă*

imperială... Nu ne-am uitat. Ne-am supus. Am auzit bătaie de ciocan, ca la potcovar. Era înlănțuit de alt osândit pe care-l chema Visarion și care cînta cu putere TU, DĂTĂTORUL LUMINII... Pe urmă s-au auzit zurgălăii. Apoi, tăcere.

Bunicul a spus: da, banii aceia trebuie să fie, altfel nu văd cum. Și pe urmă a întrebat dacă era vară sau iarnă, iar bunica a spus că vară. Vara îi duceau în *tarantas*, o căruță fără arcuri. Până în Siberia, mureai numai de zdruncinătură, dacă nu te ținea Dumnezeu. Mai fericiți erau cei ce plecau iama dinspre nord, pe zăpadă, de la Petersburg. Alunecau ușor pe sănii.

Capitolul 13

A doua zi puneam toate hârtiile într-un sac de pânză și mă prezentam la cafeneaua *Régence*. Polonezul chibița o partidă. I-am făcut semn și ne-am retras într-un colț. I-am întins sacul, a cercetat hârtiile, pe urmă a zis „da, e ceva, să vedem ce putem face.” Ne-am dat întâlnire pe a doua zi. Nu veni. Nici în ziua cealaltă, abia în a treia. Cum mă văzu, exclamă în rusește, ah, iată-te, te așteptam! Mă tutuise foarte degajat, semn că ieșise ceva. Tocmai termina o partidă. Ne-am retras într-un colț. Servea Alphonse, căruia i-am comandat două șvarțuri. Când am rămas singuri, a scos din buzunarul interior același portmoneu roșu de marochin, jupuit, și, cu încetineala lui de om tacticos, scoase una câte una un număr de bilete de bancă subțiri și obosite pe care însă se vedea clar arcul de triumf și o femeie, altfel decât rusoaica, mai războinică... Nu le-am numărat. Polonezul m-a pus să le număr. Afaceri pe încredere, nu se fac niciodată; atâta lucru trebuie să învâț, dacă aveam de gând să mă mai ocup cu asemenea tranzacții. Le-am numărat repede, – erau opt mii de franci! Cu opt mii de franci, în 1922, la Paris, puteai să trăiești un an. Se scuza ca nu reușise să obțină mai mult, comisionul lui fusese de o mie de franci doar, și asta fiindcă îi eram simpatic și prea tânăr și neexperimentat. Îmi mărturisise cu jenă acest lucru. Am încercat să-i ofer încă o mie, dar a refuzat râzând, un râs brusc și ciudat pe fixitatea ochilor săi atât de albaștri... Opt mii de franci! Nu-mi reveneam. O căldură subită mă cuprinsese. Mai mare, cu mult mai mare decât aceea pe care o simțisem când bunicul, numărând de față cu toți ai familiei monedele pe care soarele mi le indicase cu degetul său de foc, exclamase în culmea bucuriei: *743 de bucăți!*...

Am comandat o sticlă de șampanie. *Lanson!* Am precizat, ridicând semeț capul. Două mărci de șampanie mi-au plăcut cel mai mult în viață, *Lanson* și *Krugg* pe care aveam s-o beau și în lagăr mult mai târziu, cu Scelenski, sub portretul generalului Zosima, șeful artileriei de cetate. Alphonse se înviorase. Mirosise ceva. Cei care joacă la curse au, când e vorba de câștiguri, un simț special. Mă cherchelisem un pic. Veseli cum eram, ne-am

apropiat de mesele unde se juca șah. M-am așezat lângă abate care juca tăcut, prost dispus, cu un domn mai în vârstă, fost colonel de jandarmi în Algeria și care purta pe reverul hainei, pătat cu vin roșu, legiunea de onoare. Jandarmul se găsea în dificultate. Se gândea mult, nu găsea soluția salvatoare. Abatele aștepta cu bărbia sprijinită în pumnul stâng pe care, la încheietură, avea un tatuaj, două litere, un R și un T, chiar lângă tivul manșetei roase, cârpite cu ață neagră. Scăparea colonelului depindea de mutarea unui cal, mă și miram că nu vedea mișcarea. Și cum ședea și medita asupra unui lucru atât de simplu, am șoptit: *calul!* Fie că mă auzise pe mine, fie că și lui îi venise ideea în aceeași clipă, colonelul mută instantaneu calul. A fost un moment teribil. Abatele a bătut cu pumnul în masă făcând să sară în sus toate piesele și a urlat „*éspèce de y outre!* cum îți permiți?” Pardon, domnule, am răspuns calm cu cei opt mii de franci la piept, eu nu sunt evreu, eu sunt ortodox. Ortodox? a zbierat abatele, *C'est pire que ça!* Că era și mai rău, și nu era exclus să fi avut dreptate. M-a făcut metec, „un sale métèque”, și-un obraznic și-un om de nimic – vorba lui Babis – și că asta se vedea de la distanță! Du-te, domnule, și vezi-ți de treabă, țipa, hai, șterge-o, – și-atunci în culmea furiei nu știu cum îi venise să zică, dar zisese, cu ură, ca și cum m-ar fi trimis în iad sau în cine știe ce alt loc de cazne, – *allez voire Joconde au Louvre!*... Sau poate că asta fiind prin apropiere, ar fi scăpat de mine mai repede. Sau, cine știe, poate că acolo îmi dăduse întâlnire soarta, – soarta cu beretă pe cap și cu niște pantofi ieftini de vânzătoare. Oricum, nimeni nu-mi vorbise așa niciodată. Cel mult Babis, dar nu pe acest ton. (*Ah, am scrâșnit, orice măsură fusese întrecută!*) Curios era că nu mă simțeam deloc jignit. Eram mai degrabă surprins de precizia portretului în care, drept să spun, mă recunoșteam, și de violența cuvintelor; astfel te exprimi față de un ins cu care ai ceva de împărțit și pe care îl cunoști de mult. Ezra mă privea palid, fix, ochii lui albaștri se măriseră și luceau. În loc să mă enervez, să arunc și eu o insultă, m-am ridicat, am salutat politici cu orgoliul pe care poți să-l scoți și dintr-o crudă jignire și m-am îndreptat spre ușa cu geamuri de cristal pe care scria, abia acum observasem, FORTUNATUS, să fie cu noroc, atâta lucru știam și eu de la domnul Papadopol.

Îeșind în strada Royale, bătută de soarele radios care în zilele lui cele mai bune nu poate fi decât francez, am luat-o bine dispus către Luvru. Aveam o silă veche de acest muzeu. Îl ocoleam aproape cu mândrie. Dar glasul teribil al abatelui îmi răsuna încă în urechi, – *metecule, du-te de vezi Gioconda la*

Luvru!... și m-am dus. La intrare l-am întrebat zorit pe portar unde o puteam găsi „pe doamna aceea cu surâs enigmatic”, și dacă „era lume multă”. Aveam aerul unui invitat zăpăcit în mare întârziere și care era gata în fine să pătrundă în salonul unei amfitrioane celebre. Portarul mi-a arătat încruntat o scară lungă, dreaptă, suind pieptiș și la capătul căreia se zărea ceva fantomatic înotând într-o lumină albăstrie. Urcam scara grea ca de tribunal din două în două trepte cu ochii la vedenia din capăt, un trup fără cap, fără brațe, cu o aripă doar, o ciungă, care alerga și ale cărei falduri de marmură încremeniseră în bătaia unui vânt năpraznic. M-am oprit cu câteva trepte mai jos. Era o femeie; goana, avântul, voința devastatoare a unei femei; o fugă și disperată și fericită, dezordinea deznădejdiei care e și a bucuriei. Mai mult am ghicit. Ciunga asta mi-am zis în gând, *nu poate fi decât Victoria...* Aveam o vagă idee; cred că mi-o arătase într-un album domnul Papadopol. Locul, îl uitasem. M-am apropiat, am citit inscripția. Pe pântecul dezvelit de vânt am văzut săpat în marmură nodul de care născându-ne, ne rupem. Avea urme de praf.

Am luat la rând toate coridoarele, cam pustii. Încă nu apăruseră pe scena turismului americanii și japonezii. Mergeam din sală în sală cu aerul unuia care caută pe cineva anume, o persoană, o ființă vie. Dând când în când mă adresam ghizilor care îmi arătau direcția cu indiferență. Când mă așteptam mai puțin să dau de ea, am văzut silueta unei femei singure în sala vastă privind cu stăruință spre un perete puternic luminat, ca un altar. Avea niște pantofi negri de lac cu baretă și toc jos, ciorapii albi, ieftini, de elevă sau de studentă, rochia albastră cu un guler mic, alb, de dantelă. Bereta, albă, lăsa să-i scape în părți un păr negru, des, ce-i ascundea profilul. Mi-am îndreptat și eu ochii spre peretele luminat. O damă corpolentă cu mâinile grăsuțe, ușor împreunate mă privea galeș. Păi, asta-i Berta! mi-am spus și imediat am văzut harta Pacificului la Caransebeș, oraș care fabrică butoaie și cherestea, harta afișată pe peretele unei cofetării a cărei dușumea era dată cu păcură sau motorină. Asia și Americile îndepărtate ca de o forță centrifugă, și proiectată pe hartă, lipită cu spatele de ea, Berta, săsoaica, înaltă, voinică dar fină, o agătasem repede. Mânca melancolică un doboștort. După câteva secunde zâmbetul damei din tablou care semăna cu Berta de la Caransebeș mi se păru parșiv. Punem în ceilalți totdeauna propria noastră fire sau imaginație. Cel puțin în primul moment. Și-atunci l-am auzit pe Babis zicând, ah, ușuraticule, n-ai să vezi niciodată partea serioasă a vieții!... Am respirat adânc. Am închis ochii, concentrându-mă. Numărasem cred până la

zece. Era și ambiția codașului, credința lui ascunsă că finalul cursei îi aparține. Am deschis încet ochii și m-am cufundat în adâncul verde-sumbru al peisajului umbrit de secretul vieții, nori, râuri, stânci cum nu există în lumea fizică decât în închipuire, care este eternitatea neatinsă de timp a plăsmuirilor îndumnezeite. Era o natură nefirească. Natura unui singur om, aleasă doar pentru iubirea lui, să susțină cu deplină forță și în veșnicie surâsui unei femei, cauza lui tainică fluturând de un mister întrebător...

Am tras cu ochiul la fata cu beretă albă ale cărei buze se mișcau încet. Părea că se roagă. Am scos o exclamație, sau am gemut, sau am tușit. Ea m-a privit și mi-a surâs, un surâs scurt și ușor... Și când surâzi, asta depinde, iarăși, de celălalt, de firea lui... Am făcut prezentările.

— Yvette! Yvette Bordenave. Veta aveau să-i spună mai târziu slujnicele, țișcăncile, la Găvrileni. Ne-am înțeles pe loc, ca toți tinerii din lume. Era vânzătoare la o parfumerie de pe rue de Rivoli. Maică-sa o trimisese să vadă Gioconda. Am mărturisit că și pe mine mă trimisese s-o vadă, un preot. M-am dat drept student în drept, ca să inspir mai multă încredere, cine nu studia în 1922 la Paris, dreptul? Adevărul era că n-aveam decât șase clase. Liceul îl dădusem în particular. Duduia nu voise să mă amestec cu mârlandii, – *toți își suflă nasul pe stradă!* Când am ieșit cu Yvette împreună în soarele străzii Royale, s-au auzit trompete. Lumea se dădea înlături uitându-se curioasă ca la trecerea unui cortegiu de suverani. Fusesse un semn bun.

Yvette amintea des la început de scena asta, când o adusesem la Găvrileni. Spunea că trăsurile și caii ei îi aduceau totdeauna noroc. Și vei vedea... Curând apăruse în goană huruind greoi și trăsura pariorilor britanici cu valeții deasupra suflând din cornurile lor de vânzătoare. Era alta. Mi-am dat seama numaidecât. Caii erau albi, iar livrelele celor de sus, albastre, cu pălării galbene. Aerul vibra de o brutalitate majestuoasă. La geamurile pătrate care sclipeau văzui pariorii fluturând mâinile. Ne țineam strâns de mână, de entuziasm, și Yvette sărea și striga *ura!* Hazardul putea fi și această trăsură masivă, muzicală, plină de eșecuri sau de lovituri mari. Mă gândeam la cei „pe care hazardul îi uită”; până într-o zi... Am pipăit cei opt mii de franci pe care îi purtam la piept. Era cazul să încerc. Să-i pun pe toți la bătaie pe o singură șansă. Mi-am amintit ce spusese Alphonse, că purtau noroc, dar cu condiția să nu joci. Poate că în ziua următoare... Viciul umblă mereu cu tertipuri. Oricum, trebuia să-l întreb pe Alphonse. Acesta mă sfătuisese a doua zi să mă duc la cafeneaua *Soufflot* din Montparnasse și să-l caut pe Sahib, pe un indian bătrân, e stălpul cafenelei, să-i zici „Sahib”,

un „gourou”, vrăjitor și prezicător care se ocupa și cu pariurile. Să-i spun că vin din partea lui Alphonse, atât, și avea să mă îndrumeze. Nu pariați mult deodată, mă sfătuisese chelnerul de la *Régence*. Norocului nu-i plac oamenii lipsiți de măsură, deși se crede că-i invers; îndrăzneala adevărată e să mizezi la timp și, dacă se poate, „cu umilință în gând”, în orice caz, fără să faci pe grozavul. Alphonse, tot jucând, devenise un filosof. Îi plăcuse și lui Yvette, care pretindea că semăna cu bunicul ei, i-o prezentasem ca unei rude. Sahib m-a primit morocănos, avea un abces la o măsea, falca i se umflase, și mesteca mereu ceva, un fel de boabe negre, uscate, care miroseau ca bucătăria noastră de la Găvrileni de Crăciun când se coceau cozonacii. Unde voiam să pariez? La trap sau la galop? Trapul mă enerva. Galopul îmi plăcea cel mai mult, deși chestia nu era să-ți placă, dar Sahib aprobase ținându-se cu mâna de falcă și clătinându-și din când în când capul de durere, turbanul alb și destul de jegos. Premiul Jokey-club, sau pariul mutual, *le pari mutuel*? Am spus „Jokey-club”. Era mai elegant, lume mai bună, știam de la București. Indianul a stat, s-a gândit, pe urmă mi-a propus să joc pariul mutual, aici era mai multă înghesuială, șanse mai multe. Aceeași părere o avusese și Alphonse, care spusese „e mai democratic”, și că perlele cele mai scumpe „stau de obicei ascunse-n noroi”. La Longehamps sau la Auteuil? Am spus: Auteuil. Yvette asculta cuminte în picioare, nu voia să se așeze. La un moment dat se îndreptase spre ușă și privise afară forfota străzii. Pe urmă avea să-mi spună că indianul o neliniștea și că nu-i plăceau ochii lui, pe care îi avea într-adevăr mici, foarte negri și arzători. Acesta a cerut un timp de meditație. Un minut, două minute... Era după-amiază. Cerusem un „portos”. Indianul nu bea. Refuzase orice tratație. Nici Yveta nu dorise nimic. Nu mai avea astâmpăr. Dădea semne de plecare, Sahib, trezindu-se ca dintr-un somn, șoptise privindu-mă fix: *Carabosse!*... Cum ai zice: Baba cloanța. Era adevărat. Privirea lui te ardea. Era bine să joc o martingală, și-mi mai dăduse doi cai, Alcion și Saphir. Apoi ridicase brațele spre tavanul cafenelei și spusese repede ceva în limba lui născută din uragane, mâl de Gange, ruguri aprinse și pacea Nirvanei. Suma pe care aveam de gând să pariez, tot el o precizase: două sute de franci. Ceea ce mi se păruse foarte mult, în ciuda celor opt mii de franci pe care-i purtam la piept și a căror căldură scăzuse între timp, semn că intrase în mine și mă obișnuisem cu ea.

Am dat să plec. Alphonse îmi spusese să nu-i ofer nimic, aveau aranjamentele lor. Indianul însă a întins mâna, pe care i-am strâns-o cu

multă prietenie, dar el, după strângerea noastră de mână, întorsese palma în sus, râzând, îl mai lăsase durerea, și-am înțeles că totuși era vorba de o taxă de consultație. Yvette ședea lângă mine. De neliniște, se atârname de brațul meu, privind numai în jos. Parcă ne-am fi cunoscut de luni de zile. Am scos o sută de franci. Mărunțișul îl lăsasem chelnerului. Nu aveam o hârtie mai mică; mă gândeam că douăzeci de franci i-ar fi ajuns, deși când dă un bacșiș un om de lume nu cere restul. Hârtia de o sută ședea așternută în palma indianului, *negricioasă*, uscată, dar el continua s-o țină deschisă așteptând cu zâmbetul lui înotând pe fața păroasă. Am simțit că nu trebuia să mă tocmesc. Că era secunda, fatală. Și că în orice secundă de acest fel, nu-i bine să șovăi. Am mai scos o sută și am pus-o peste cealaltă. Sahib și-a retras brațul mulțumit și a spus: „Veți câștiga, țineți minte, numai generoșii câștigă.” Și cred că dacă nu-i ofeream a doua sută, – două, exact cât trebuia să pariez – nici n-aș fi dat lovitura. Yveta era gata să leșine; cred că mai mult de enormitatea bacșișului. Indianul văzuse, întrebuse curtenitor: „domnișoara nu se simte bine?” și făcuse asupra ei un semn, altfel decât fac popii la noi, câte o cruce, dar având același rost protector. Yveta își revenise. Sahib îi ceruse mâna stângă, ea crezuse că voia să-i ia pulsul, dar el îi întorsese mâna cu palma în sus și se uitase acolo câțva timp, apoi constatare în franceza lui gângurită: „veți face curând un drum foarte lung și nu veți repauza în pământ francez, aveți grijă, feriți-vă de tot ce cade de sus!”...

Cuvinte tulburătoare. Yveta arăta rău, se făcuse palidă. A trebuit s-o așez pe un scaun. Chelnerul care mă servise adusesse repede un pahar cu apă, și mă întrebuse în șoaptă, cu intimitatea scârboasă a obsedaților sexuali, „nu cumva doamna e însărcinată?”... Am tușit. Eu, cel din 1984. Era ca și cum aș fi fost de față. Am însoțit-o pe Yvette până acasă. Locuia pe undeva pe lângă Gara de Nord, pe strada Perdonnet. M-a invitat în casa lor modestă, m-a prezentat părinților ei, oameni simpli, taică-său era „funcționar la poștă”, spusese mai întâi, pe urmă, după a treia, a patra vizită, înțelesesem că era factor poștal. Maică-sa era profesoară, spusese la început, într-o școală de arte și meserii, dar și ea nu era de fapt decât slujbașă în administrația școlii, un fel de intendentă. Amândoi se dăduseră mai mari, impresionați de felul cum mă prezentase Yvette, cu exaltare, „e un prinț moldav, care studiază la noi dreptul și a pariat pe două sute de franci la curse, și va câștiga, sunt sigură!” Când m-am întors în țară, nu mai m-am întors singur. Fata asta am simțit că fusese făcută să-mi poarte mie noroc, ei

lipsindu-i, deși iubirea în sine, – fiindcă după lovitura ce o dădusem la curse, începusem să ne iubim, – e și ea un noroc. Ne-am căsătorit la Găvrileni. Singura greutate fusese că ea voise să rămâie catolică, și la nuntă ceruse să participe și un preot de-al ei. Duduia n-o plăcea. Spunea că e o roturieră și că se măritase cu mine și își părăsise țara pentru situația noastră. Duduia însă era géloasă, ca mamele pe care băieții lor le-au iubit mult în copilărie. A doua zi îmi dădusem întâlnire cu Yvette ca să vedem grajdurile de la Auteuil. Am întrebat de Carabosse. Cineva ne-a arătat un jocheu nu prea tânăr și morocănos și care își sufla mereu nasul, părea foarte răcit. Ne-am interesat de Carabosse și el a întrebat ce vrem cu ea, cu „cette tocarde”, cu gloaba asta. Am spus că vrem să pariem pe ea. Jocheul a râs, răcit cum era, și a zis: „Asta-i bună!” Pe urmă a zis: „Zahăr aveți?” Avem! a strigat Yveta deschizând poșetuța, o poșetuță ieftină, de mărgele negre împletite, și scoțând din ea câteva bucățele, le pregătise de-acasă. „Ei, atunci dați-i, dar nu mult, și lăsați-o-n pace, e supărată”. Era o iapă urâtă, bătrână, bălțată, jumate albă, jumate neagră și slabă de tot, i se vedeau coastele. Părea într-adevăr supărată, nervoasă. Pielea năpârlită se încrețea mereu pe ea, și muște nu erau. M-am uitat la ea, și ea s-a uitat lung la mine, și ne-am înțeles. Aveam așa în mine o înțelegere cu acea iapă caraghioasă. N-aș fi crezut; deși credeam, dar când credința este adâncă, nu prea îți dai seama de ea. La Auteuil, era într-o duminică, soarele lumina ca nicio dată și soarele, am mai spus, când e în zilele lui cele mai bune, e cetățean francez. Yvette purta o rochie albă și o beretă tot albă și își pusese la gât în loc de mărgele un colț de tigru îmbrăcat în argint pe care i-l dăruise un văr de-al ei care făcea armata în Senegal. Avea în ochi strălucirea curată a fetelor devotate hărăzite unui singur bărbat. Curios, în ziua aceea n-am mai văzut trăsurile engleze. Nu mai auzisem nici muzica lor, ca de vânătoare. Poate plecaseră; poate erau la Longehamps. Oricum, mă gândisem la ele și la ce spusese Alphonse că important era să nu joci în ziua când le vedeai, și nu le văzusem. Iar Carabosse știa; imposibil să nu fi știut. Soarta uneori e câte o mârtoagă ca asta, luminată... Și, când bătu clopotul plecării, un fior străbătu mulțimea colorată ca-n pânzele lor celebre și-un freamăt ridică tribunele în picioare. Yveta mă strângea de braț. M-am uitat la ea. Era palidă ca la cafeneaua *Soufflot* când indianul îi ghicise în palmă. Un timp, nu m-am mai uitat la întrecere, încercam s-o facă să-și revină; cel mai mult mă sperie femeile când leșină, mă refer la sperieturile de rutină. Ședeam întors, îmbărbătând-o, astfel că nu vedeam nimic din cursa care se desfășura. Yvette însă, așa

rău cum se simțea, privea; femeile, oricât de rău s-ar simți, nu pierd din vedere esențialul, și deodată am auzit-o strigând *Carabosse, Carabosse!* și tot sângele năvălindu-i în obraji. Când m-am întors spre câmpul de alergare, am văzut mai întâi pajiștea nefiresc de verde cum nu o vezi decât pe hipodromurile pictate și ca și cum urechile mi-ar fi fost înfundate și s-ar fi destupat brusc, tunetul a șaizeci de cai în galop frenetic. Carabosse era a treia și gonea ca și cum Yvette, în loc de zahăr, i-ar fi dat jar. Am cerut binoclul unui domn bătrân care nu și-l mai dezlipea de la ochi și care nu voia să mi-l dea, și când eram gata să i-l smulg cu forța, tipul mi l-a oferit zâmbind politicos. Mă uitam cu înfrigurare, dar n-o vedeam pe Carabosse; o auzeam pe Yveta țipându-i numele, țopăind ca-n momentele ei de bucurie, trăgându-mă de braț, încercând să-mi ia binoclul. Îl vedeam pe Alcion, plasat al cincilea, Saphir venea cam spre coadă, Carabosse parcă dispăruse. Sau ieșise din cursă? Plimbam binoclul înapoi și-n colo. Jokeii săltau nebunește. Unii cravașau cu sete la turnantă. Unul doar călărea lipit, făcut una cu animalul, și din nas sau din gură îi curgea ceva, întâi am crezut că sânge, se-ntâmplă, dar erau muci, muci, era jocheul răcit care exclamase „asta-i bună!” când îi spusese la grajduri că aveam de gând să pariem pe gloaba lui. Am lăsat binoclul puțin mai jos, și-am văzut, ce era de mirare că nu văzusem până atunci, tărcătura pielea bălțată în alb și negru a lui Carabosse. Cota era de 1 la 23, și Carabosse înainte de potou era a doua, și n-am mai văzut sosirea, domnul de alături îmi luase binoclul zicându-mi enervat ceva, nu înțelesesem. Yvette țipa „am câștigat, am câștigat!” și deodată căzuse, moale. Leșinase, leșina repede. Nu-mi dădusem seama, tinerețea maschează cusururile, farmecul ei de altfel stătea tocmai în acest dezechilibru nervos, în sensibilitatea ei neobișnuită.

Am notat repede acest lucru și am pus în paranteză, ca o observație personală: de *unde sare iepurele...*

Domnul cu binoclul ne oferise o sticlă cu săruri. Îi dăduse să miroasă, și Yveta se trezi. Întâi scoase de la gât, calmă, colierul și sărută ca pe o cruce, colțul de tigru. Apoi întrebă de Alcion și Saphir... Habar n-aveam. O strângeam la piept, mângâind-o, să-i treacă. „Lasă asta! a spus franțuzoaica, Carabosse e prima, am câștigat, dar ceilalți doi? Ratasem finalul. Domnul cu binoclul mă asigură că în ordine pe locul doi și trei sosiseră Alcion și Saphir... Pare o poveste, o întâmplare adusă din condei. Așa sunt și par totdeauna marile lovituri ale norocului Câștigam 380.000 de franci, o avere. Numai bieții oameni săraci știu ce să facă cu banii, necunoscând în

continuare fericirea. Cred că fericirea e ceva gratuit, sau lipsit de simț practic. Întâi le dădusem părinților Yvetei banii necesari cu care își cumpărară în Normandia o fermă mult visată, o fermă mică, în paragină, pe care curând o puseră pe picioare, o fermă de vaci. Yvetei îi cumpărasem din Place Vendôme un inel cu diamant, inelul de logodnă și toaletele cele mai extravagante, pe care foarte puțin le purtase și care se prăfuiseră în dulapurile de la Găvrileni. Lui Alphonse îi dăruisem o tabachere de argint cu numele său gravat. La *Régence* făcusem cinste aruncând banii ca un prinț moldav. Abatele, feliicitându-mă, nu pierduse ocazia să zică în stilul unei predici militare: „nu știam că trimițându-vă în acea zi să vedeți Gioconda, vă trimiteam de fapt pe frontul fericirii” și o bătuse ușor și părintește pe obraz pe Yvette.

Așa era. Toți cunoșteau povestea. Îi pusese la curent Alphonse. În ce privește zvonurile care au circulat la București după ce mă întorsesem în țară cu Yveta, e adevărat că avusesem de gând, cum scriseseră și ziarele, să cumpăr cafeneaua *Soufflot* care era în pierdere, și să-i zic *La dulcea Moldovă*. Sunt însă lucruri pe care numai te gândești să le faci. Te mulțumești doar cu închipuirea. Extravaganțele astea le-am lăsat totdeauna pe seama mitocanilor, care le pun imediat în practică, să epateze. Tot ziarele vremii mai scriseseră că aș fi plasat toți banii într-un „lanț” de mașini de spălat rufe, o noutate americană în epocă și o speranță pentru toți leneșii și jechoșii. Era ceva adevărat, dar ideea fusese a tatălui Yvetei, a socrului, om practic, și nu primisem... Vasi se arăta și acum ofensat în boieria lui. Oricum, rămâi pe viață îndatorat felului de noroc, precum și modului cum s-a decis el să-ți surâdă într-o zi, ca-n ziua trăsurilor engleze.

Capitolul 14

Nu era adevărat că Duduia născuse în străinătate și că Babis ar fi stat în Elveția până la vârstă de cinci ani. Fiica domnului Feurstein, Sara, o văzuse născând la Găvrileni, fusese de față când fratele mai mic al lui Vasi apăruse pe lume.

Așadar, mă mințise. Și câte altele nu-mi ascunsese, nu-mi mai ascundea încă. Începusem să pun la îndoială multe din frumoasele lui povești, de care țineam seamă și care erau, ca ocupație, sau deveniseră, însăși justificarea vieții ce o duceam... Singurul lucru de care nu mă îndoiam și care nu putea fi născocit, era praful... praful din buricul de marmură al Victoriei pe care eram sigur că o văzuse la Luvru... Observasem mai demult și la alții – nemaivorbind de mine – nevoia de a se preface, de a voi să arate că sunt altfel decât în realitate. Pusesem mâna pe o carte ciudată care mă instruisese destul de mult în această privință.

Când mai lucram încă la atelierul de reparat ceasuri și ochelari din Piața Sfântu-Gheorghe, îmi picase în mână o traducere, o istorie a literaturii italiene. Domnul Dinuț, student la Cibernetică și care avea zece dioptrii – numai eu aveam răbdarea de a-i șlefui corect lentilele – mi-o împrumutase. Îmi mai împrumutase niște romane polițiste, și-n ziua aceea ținea în mână un volum de format mic, crezusem că era „o serie neagră”, dar mă înșelasem, și fiindcă domnul Dinuț era un băiat delicat și insista să o iau, să mă cultiv, promisem „măcar s-o răsfoiesc”.

Nimic nu e mai plictisitor decât o istorie despre niște lucruri doar scrise și care nu s-au întâmplat niciodată.

Citeam pe sărite, distrat, cu gândul mai mult la ale mele. Puteam să săr capitolul și să nu dau peste formula aceea în care m-am recunoscut deodată, cu o strângere de inimă, ca-ntr-o fotografie ștearsă, de tinerețe. Era și necazul că înțelegând atât de bine conținutul cuvintelor – necazul sau invidia – nu găsisem eu însumi expresia acelui adevăr și că altul mi-o luase înainte încă din secolul șaptesprezece, când, în drept, cel mai în drept, aș fi fost eu, în cunoștință de cauză, să fi zis... De atunci, mi se întâmpla uneori

să pronunț acel lucru cu glas tare, cum făcea Vasi cu cei trei greci ai lui de la Sulina. Când pregăteam cafeaua în bucătărie. Când mă spălam pe mâini la chiuvetă înălțându-mă pe vârful picioarelor ca să mă văd în oglinda împăienjenită de atâta vechime. Sau noaptea când băteam străzile pustii, până nu apăruse Negotei. Un fel de *Sesam, deschide-te*, spre un ascunziș, sigur, unde puterea de a trăi și răbda sporește ferită de orice primejdie: DISIMULAREA ONESTĂ, dissimulazione onesta...

Ah, tu, Torquato Acceto, Toporișcă, amărâtule, biet văicăreț în secolul tău șaptesprezece... Tu, care întocmiși *Magna Carta* pârlitilor, a sărmanilor oameni de rând, *Marea Cartă* a speciilor mărunte și în gura căroră adevărul e moarte, pieire... *Trebuie să ne facem mici, să ne ascundem de lumea din afară ce ne-a devenit străină, dușmănoasă și față de care insul pare să fi pierdut orice legătură. Disimularea, așadar, are rolul de a-l păzi pe insul dezarmat de valul urcător, împotriva răutății și prostiei. „Arta răbdării”, rodul disimulării oneste, ajută pe cel bun să îndure contradicțiile și racilele, bogăția, puterea pe nedrept împărțite... Se naște de aici înțelesul resemnat... al unei totale neputințe, al zădărnicii și neputinței oricărei lupte contra realității dușmănoase... Și ălalalt, Sarpi, ascunsul, prefăcutul de Sarpi, care se scuza: Port pe figură o mască, fiindcă altfel nu se poate trăi în Italia...*

Vremurile să fi fost de vină, sau indivizii? Decorul, cum zicea Leo, ori subiectul?... Oricum, când revoluția vine, măștile cad. Rămân însă păcatul, păcatul original care nu este cunoașterea, care e demonicul dar, „minunatul” dar al speciei de a gândi ceva și de a spune altceva, fără ca nepotrivirea să ți se vadă pe față, cum observasem, uimit, încă din copilărie. Pe câți nu i-a salvat însă o minciună? Câți, mințind, nu și-au spus, împăcați, că se aflau în legitimă apărare, cum îmi spuneam adesea eu însumi, care pe deasupra mai aveam și motive s-o fac?...

Minciunile lui Vasi însă erau niște minciuni de fațadă menite să repare cât de cât, să întrețină onoarea familiei. Că Duduia nu născuse în străinătate și că nu-l botezase pe Babis un armean din Lausanne, ci unul din Brăila, cu care ea făcea afaceri, aflasem întâmplător pe la începutul anilor șaiszeci. Mă informase fiica lui Feurstein, prietena, iubita lui Leo – trecuse de atunci aproape un sfert de secol – o reporteră, o mare ziaristă ce provocase multe căderi de directori prin ministere. O gazetăriță temută, din rasa celor ce fac să tremure și șefii de stat, cum avea să se întâmple puțin mai târziu și cu Nixon. Fără ea, nu aș fi cunoscut adevărul. Își românizase numele, semna,

în loc de Feurstein, Fuiiorescu, Sanda Fuiiorescu. Și venise această evreică puternică, vioaie, în ciuda corpolenței ei fierbinți și autoritare de șefă de trib, martora, singura martoră a unor lucruri trecute de toți sub tăcere, și totul ieșise la iveală. Mă gândeam uneori la ea și o vedeam în apartamentul de pe Tunari, vorbind cu *celălalt*. Pe urmă, când plecase definitiv în Israel, prin 1973—74, mi-o închipuiam în deșert, cultivând în chibuțul ei portocale. Ne trimitea din când în când vederi cu deșertul lor înflorit și cu urări înflăcărate. De Anul Nou primeam câte o scrisoare lungă plină de amănunte despre noua ei viață. Intimitate ce nu se putea înțelege altfel decât prin recunoștința purtată binefăcătorului ei. Așa poate i-ar fi scris lui, dacă el ar fi trăit. Hm, Sara. Ea o cunoscuse și pe Yvette, maicămea. Așa-mi explic de ce voisem să-i dăruiesc colțul de tigru, amuleta africană pe care Yveta o purta totdeauna la gât de când ea și cu Vasi dăduseră lovitura aceea la cursele de cai. La patru aprilie, în Gara de Nord, n-o avusese asupra ei. Vasi pretindea că, dacă ar fi avut-o, ar fi scăpat. Biata Yvette! Duduia, ca soacră, observase și Sara, pe lângă ce știam de la Vasi, n-o înghițea deloc. Nici Yvette n-o plăcea pe Duduia. În schimb îl iubea la nebunie pe băiețelul ei, acel copil atât de blond, de rău și de tăcut, care o rupea la fugă din senin și care alerga ceasuri în șir fără țință, o dată Sara și cu ceilalți copii mai mari îl găsiseră istovit de atâta goană, zăcând pe malul Șiretului. O dată, spunea tot Sara, vârase în cuptorul încins al bucătăriei o rață vie. De la Vasi știam că îi plăcea să se plimbe serile prin cimitir, citind ce scria pe crucile de lemn țărănești, și că el așa învățase alfabetul. Într-o zi îl văzuse rupând aripile unui cărăbuș și-l trăsese de urechi, el, Vasi, pe frățiorul său adorat. „De ce-i rupi aripile?!” îl certa. „Nu vreau să zboare... nu vreau să zboare!” spusese încruntat, în dragostea nebună a lui Yvette pentru Babis se ascundea poate și dorința ei de a-i face lui Vasi un copil. Îl strângea cu înfocare la piept pe copilul rebel, ciufulindu-i părul cu patima femeilor tinere care vor să fie și încă nu sunt mame. Râdea când el o ciupea, sau o lovea, umplând-o de vânătaii. „E de la Babis, să știi!”, glumea Yveta arătându-i lui Vasi vânătaile. Cred că Duduia era și geloasă din cauza acestei pasiuni. Îi zicea câteodată fiului ei mai mare: „asta”, franțuzoaica adică, nu-i bună de nimic, „asta” nu face copii, e stearpă, și dacă face, „va fi ori o *ghilotină*, ori un *cod penal*.” Ah, vorbele pe care le aruncăm cu atâta ușurință... Fiica factorului poștal din strada Perdonnet... deși între timp familia ei se înstărise crescând vaci la ferma lor din Normandia... născuse după trei ani de la venirea ei la Găvrileni o fetiță, dar o născuse moartă. Ceva nu era în regulă. Ochiul

verde, limpede și rău al Duduii nu se înșelase. Doctorii o sfătuiseră pe Yveta să evite de aici înainte orice sarcină. Unul pretindea chiar că ar fi avut o formă ascunsă de epilepsie. Și, într-adevăr, până și Sara, care nu avea pe atunci decât unsprezece-doisprezece ani, observase că franțuzoaica leșina ușor și avea serile mai ales momente lungi de absență „care-i dădeau un farmec ciudat”.

Când Sara ne vizitase la București, în culmea faimei ei de ziaristă, prin 1961—1962, văzuse colțul de tigru pe care îl purtam la gât. Mă întrebase „ce-i aia?” întinzând brațul și pipăind darul verișorului din Senegal. Îi spuseseam cui aparținuse, și astfel venise vorba despre Yveta și aflasem multe amănunte pe care Vasi, fie că le ocolise, fie că uitase. Totuși, cum de puteam să port la gât „o asemenea oroare” se mirase ea, dar când îi explicasem – bătrânul întârzia, era pe vremea când încă mai era vânzător de sirop pe Berzei – norocul la curse și celelalte, cedase, înțelegătoare. Marxiștii se împacă greu cu astfel de lucruri, deși multe le datorează și ei, lor, când zic „nu întâmplător”, admitând deci întâmplarea, ca și pe Dumnezeu pe care negându-l, nu-i așa?, îl afirmă, vorba acelui domn frumos și distant numit Engels. Vorbiserăm pe chestia asta o mulțime. Apoi revenise și mă întrebase dacă cunoșteam poezia aia a lui William Blake, *Tigrul?... Tiger, Tiger*, începuse să recite – habar n-aveam – și o recitase cu înflăcărare și cu puțină cruzime pe fața ei pistruiată, unsuroasă, de femeie senzuală cu păr roșu și buze groase. Era o tipă foarte, dacă nu chiar prea inteligentă. Curios, nici ea nu dăduse vreun semn, nu se trădase, văzându-mă – și mă vedea prima oară, – pe fața ei nu citisem nicio reacție de surpriză, la fel ca și în cazul domnului Negotei. Numai rasele vechi, foarte vechi, știu ce este tactul. Numai ele, de altfel, cunosc și valoarea recunoștinței, ca și pe a prieteniei, ele, al căror vicleșug și a căror prefăcătorie sunt și cele mai rafinate. Nici nu adusese vorba de Babis. Salvatorul ei. Dar în toată purtarea din acea seară de început de decembrie... ah, ninge, ninge și atunci... se simțea o rezonabilă și tainică duioșie... Pe urmă, la căderea întunericului, apăruse și Vasi de la treburile lui. Se bucurase enorm văzând-o pe Sara. Era ca o revedere după potop, când speciile salvate, arată, evident, altfel, dar sunt bine și în viață, deși cu totul alta, în comparație cu ce fusese înainte de înjghebarea Corăbiei. Se îmbrățișaseră cu o expansiune ce mă făcu deodată să mă simt străin între ei. În mijlocul efuziunilor, Sara scosese un țipăt, uitase!, era să uite, și repede căutase în geanta ei mare de piele cu multe petice colorate ca un costum de

arlechin, din care scosese o sticlă de coniac fin, franțuzesc, *Napoleon*. Bătrânul o destupase pe loc, cu un pocnet plăcut, delicat, de lucru ferm, bine închis. Cunoșteam, aveam oarecare experiență de pe vremea când copil fiind îmi plăcea să destup pe ascuns toate sticlele bine închise, pe cele capsulate mai ales lăsându-le deschise, ce mai rămăsese nebăut prin dulapurile vechi. Vasi țipa dând de ele deschise, „cine dracu le-o fi deschizând?!”, până mă prinsese într-o zi, și cât mă menaja el, îmi arse se o palmă— spune, spune de ce le deschizi? țipa, — *îmi place cum sună*, mărturisisem, și asta era adevărul. Băuserăm în cinstea revederii lor. Nici aici, nimic despre Babis. Ca și când nici n-ar fi fost. E drept că bătrânul se întorsese discret și vărsase pe jos o picătură ca pentru morți. Coniac, nu știu dacă mergea. Nimeni însă nu spusese nimic. Întrebase de Feurstein, pe care-l ținuse adăpostit la Găvrileni în timpul războiului. Sara îi spusese că după ce plecase în Israel, prin 1950, murise de inimă nu după mult timp. Ne scrisese, ne anunțase, probabil scrisoarea se rătăcise pe drum. Bietul Feurstein! Cât ținuse la el Duduia. Într-un fel se înțelegea cu el mai bine decât cu restul familiei. Toată ziua vorbeau de afaceri, și se ascundeau de ceilalți ca și cum afacerile ar fi fost un sentiment ce-i lega, o intimitate a lor. Vasi își amintise și-i spusese Sarei că primul atac de inimă tatăl ei îl avusese prin toamna lui 1917, la Sulina. Ținuse minte acest lucru fiindcă fusese o scenă foarte impresionantă, din cauza împrejurărilor, mai ales. Se duseseră împreună la Sulina și pentru că Duduia avea acolo o proprietate pe care se gândea s-o vândă, și pentru că domnul Feurstein, ca prieten al comisarului Nahamkes, când cu faimosul „schimb”, trebuia să fie prezent pe chei la sosirea vasului de la Odessa. Realitatea era că și Duduia avea, poate, un interes deosebit, lăsând la o parte vânzarea proprietății (care, mă gândesc, putea să fie doar un simplu pretext). Dacă socotim bine, în vremea aceea, — octombrie spunea Vasi — Duduia era gata însărcinată, și așa trebuia să fie, din moment ce Babis se născuse la 30 aprilie. De la „schimbarea la față”, șase august, erau exact nouă luni. La două-trei luni *asta* încă nu se vede. Poate că nici Vasi nu știa încă... Femeile ezită să anunțe evenimentul, până nu sunt absolut sigure, până și propriului lor bărbat legitim, dar în acel caz cu totul ieșit din obișnuință... Cred însă, și privind-o pe Sara cum vorbea plină de însuflețire cu Vasi... de fapt nu-i bine spus *cred*; bănuiesc, e cuvântul mai nimerit sau am bănuiala, aveam bănuiala că Duduia, care vedea în Feurstein un confesor, un confident, genul de oameni în care îți pui nădejdea, bazată pe înțelepciunea celui alt, în multe rânduri verificată, îi

destăinuise situația ei. Călărețul cu armonica nu avea aerul unui comisar, ținând cont și de vârsta sa tânără. Dar dacă era? Dacă făcea parte dintre cei șizeci? Dacă l-ar fi văzut, zărit, pe chei, printre ceilalți?... Vântul nu lasă nicio urmă în văz duh, ca și trecerea bărbatului prin femeie, ori sabia tăind apa. Turcii zic asta, turcii suspicioși. Nimic nu se mai cunoște în femeia stăpânită o dată. Secret neliniștitor, stârnind atâta neîncredere, care este și forța ei. Deși, în acest caz, se putea spune, invers, că Duduia era bărbatul, că ea se purta asemeni unui bărbat pornit pe urmele unei femei nestatornice...

Duduia căutându-l din ochi pe el, pe „necredincios”, în port, pe chei, în fața mării?... De ce nu? Cu rodul revoltei în pânlec, pregătit de altă revoltă.

Vasi îi povestea Sar ei că atacul de inimă al lui Feurstein avusese loc pe chei, în așteptarea aceluiași și aceluiași schimb dintre „lichelele alea”, – după cum se exprima tatăl ei, bun prieten al comisarului Nahamkes, „prieten cu Troțki”, preciza el mândru, – notabilitățile deținute la Sevastopol, și cei șizeci de comisari ostatici cărora guvernul lui Marghiloman, sub cuvânt că voia să-i scape de nemți, le întinsese capcana de la Galați, să-i aibă la mână, să-i elibereze pe politicienii prizonieri la Odessa.

Capitolul 15

Sara nu știa. Avea doar cinci ani. Ceva tot își amintise, de un bărbat slab, chel, cu ochelari care se prind de nas, și care era îmbrăcat într-o haină neagră de piele care mirosea foarte urât. Asta ținuse minte când el o luase în brațe și o purtase câțiva pași vorbindu-i rusește. „Da, exclamase Vasi stimulat de coniac, el era, așa arăta, el era Nahamkes Steklov, de la sticlă, Sticlaru cum ar veni...” Un om foarte deștept. Un om cumsecade, așa părea, deși se zicea că împușcase cu mâna lui trei ofițeri. Fuma mult, tot timpul încruntat, fuma mereu cu capul în jos, parcă mereu avea de rezolvat o problemă, și când arunca pe jos mukul țigării, îl apăsa, îl strivea cu tocul cizmei până când nu mai rămânea din el nimic. Așa îl văzuse Vasi făcând pe chei; de nerăbdare, era foarte nervos. Observase acest lucru, mai mult din cauza lui Feurstein, care nu se dezlipea de el, și fiindcă se uita la Feurstein nu putea să nu vadă ce făcea Nahamkes, în așteptarea vasului care în cele din urmă apăruse la orizont. Curioasă prietenia dintre un șef bolșevic și un arendaș de moșie. Există probabil lucruri omenești mult mai durabile decât diferențele ce par sortite unei lupte fără sfârșit. Ele sunt de obicei mascate, cerând de regulă timp, doar timp, spre a se dovedi.

Și vasul se ivise în zare mai întâi ca un punct. Apoi, când se apropie destul pentru ca oricine ar fi avut ochi buni să-l vadă, se desluși și ce scria pe coasta sa ruginită: *Berezanî*, cu litere chirilice. Cheiul construit din lemn de pin alb de Norvegia, de care-și tot amintea Vasi, era plin de lume. Negustorii lăsaseră în jos obloanele, și nu erau în toată Sulina decât trei: mult pomenitele prăvălii ale celor trei greci, treimea caraghioasă ce bântuia somnul bătrânului. Un gornist dădu semnalul. Cânta ca la atac, deși fusese pus să anunțe sosirea printr-un semnal oarecare. Trompetul nu găsisese altul mai bun și asta stârni printre cei de față un fel de panică; așa, plăcută, spunea Vasi, o nimerise. Schimbul se făcuse cu multă greutate. Cum să se procedeze, să nu fie trasă pe-sfoară niciuna dintre părți? Să coboare de pe vas mai întâi românii, și apoi, om cu om, să fie imbarcați în locul lor comisarii? Dată fiind cursa pe care Marghiloman le-o întinsese la început,

când îi invitasă pe cei şaizeci la Galaţi, de prea multă încredere nu putea fi vorba. Tocmeala a durat câteva ceasuri. Gornistul în acest timp cânta de capul său marşuri care semănau mai mult cu nişte sârbe, întreţinând o atmosferă războinică, nepotrivită cu negocierile ce se făceau şi la care participa, modest, şi domnul Feurstein. Din când în când gornistul, un ȋigan buzat, răsturna goarna cu muştiucul în jos, golind-o de scuipat şi frecându-şi cu palma buzele umflate, apoi reîncepea. Asta văzuse Vasi, căruia nu-i scăpau niciodată amănuntele pitoreşti. Şi-atunci, văzând atâta suspiciune între părţi, intervenise şeful misiunii britanice de la Sulina, colonelul canadian Boyle, care o vreme discutase galant pe chei cu Duduia, care ştia bine englezeşte. El se oferă să garanteze schimbul corect. În chestiile mai mărunte, – nu în cele mari, – când e vorba de corectitudine, pe englezi poţi să te bazezi fără teamă. Era un bărbat înalt, blond, slab, cu ochi albaştri şi care purta cu multă eleganţă la subţioară biciuşca colonială. Părţile primară propunerea şi Boyle sări într-o barcă, barca parlamentarilor, care îl purtă cu trei perechi de vâslaşi spre vasul ancorat la o bună distanţă. Lumea privea mută. Era „ca Lohengrin”, spunea Vasi că zisese Duduia. Pentru toţi ceilalţi, care urmăreau tăcuţi barca îndepărtându-se, era ca şi cum canadianul ar fi pornit-o de bună voie şi nesilit de nimeni, şi înainte de orişice termen impus, spre o veşnicie a lui, de nepriceput. Asta se petrecea după-amiaza. Se făcuse seară, petromaxurile se aprinseseră în port, lumini slabe începuseră să pâlpâie şi pe *Berezanî*, şi nu se vedea nicio mişcare. Aşa trecu toată noaptea în chin şi aşteptare. Comisarii se culcaseră pe jos pe chei, refuzând invitaţia de a fi adăpostiţi prin casele lipovenilor. Măcar pe chei aveau în faţa ochilor luminile vasului, libertatea lor. Duduia şi cu Vasi domniseră în casa cu turnuleţe de tinichea şi ferestre gotice, nepotrivite locului, închiriată unei companii greceşti de navigaţie şi care în acel moment era goală. Feurstein preferase să-şi petreacă noaptea pe chei lângă verişorul său de-al doilea, încruntatul Nahamkes. Oboseala de peste zi ca şi emoţiile nopţii nedormite îl dăduseră gata. Astfel că a doua zi spre prânz, când începuseră să apară pâlcuri-pâlcuri bărcile pline „cu lichelele alea”, semn că totul se rezolvase în fine, leşinase în braţele lui Nahamkes. Aşa văzuse Vasi scena, când, însoţindu-şi mama, ajunsese pe chei alarmat de acelaşi gornist care cânta acum lung şi jalnic, în plină zi, *Stingere*a, probabil ca o aluzie că totul se aplanase: un revoluţionar ţinând în braţe un arendaş de moşie şi care zbiera: „Doctor, doctor!”... Schimbul se făcuse în mare grabă. Feurstein abia îşi revenise când verişorul său, în aceeaşi haină de

piele în care-l ținea minte și Sara, răspunzând la apelul strigat de senatorul Stănescu, reprezentantul guvernului, trebuise să sară cu ceilalți în bărcile care îi aduseseră pe români. Totul se terminase cu bine. *Berezanî* semnaliza ceva. Lumea este ingrată cu eroii, îi uită repede. Toți uitaseră de Boyle, datorită căruia neîncrederea fusese învinsă. Duduia, care ședea lângă Feurstein, palid, abia ținându-se pe picioare, exclamase la un moment dat: „Dar Boyle?!... Unde e colonelul Boyle?!...”... Numai femeile știu ce mai lipsește când toți se bucură și bucuria-i mai mare. Într-adevăr. Nici măcar Stănescu nu-și dăduse seama. El numărase românii, îmbrățișându-se cu fiecare în parte, se cunoșteau din parlament și senat. Boyle era canadian, englez adică, nu intra la socoteală. Făcuse ce făcuse, dar în mijlocul fericirii generale, nu mai conta „Vedeți, vă rog, ce se întâmplă cu colonelul Boyle?” insista Duduia pe lângă senatorul Stănescu. Când toată lumea îl socotea pierdut, ținut ostatic, pentru cine știe ce alt schimb, o barcă mai mică se desprinsese de flancul ruginit al cargobotului *Berezanî*, și când bărcuța se apropie, toți observară că deasupra ei flutura un steguleț, drapelul Regatului Unit. În picioare, ședea un bărbat înalt care își agita brațele. Boyle coborî pe chei surâzând. Parcă s-ar fi întors dintr-o excursie. Era nebărbierit și murdar de funingine. Au fost urale. Au fost aplauze. *Berezanî* scotea în acel moment un muget lung de plecare. O trâmbă neagră de fum gros se înălța din coșurile sale bătrâne, povârnite.

Senatorul Stănescu se repezise la Boyle, îi luase mâna, pe care acesta voi să i-o strângă, dar orientalul de Stănescu i-o pupă în văzul tuturor, aplecându-se mult și probabil mișcarea fiind prea bruscă, șezutul lui mare și gras făcu să i se crape pantalonii, se auzise ceva ca un pârâit și cei din preajmă, care văzuseră, începuseră să râdă. Boyle, speriat de gestul românului, exclamase: *My Godness!* Dumnezeule! uluit de pupătura mâinii, apoi se înveselise și el ca și ceilalți.

Toate acestea se petreceau pe cheiul tocit, spălat de ape, înjghebat din lemn de pin alb de Norvegia cărat la Sulina în calele lor de corăbiile engleze de-a lungul anilor, să nu fie prea ușoare la dus, pentru că la întors erau încărcate cu grâu până dincolo de linia de plutire, lemnul alb încă mai lucind de luminiscentă sa nordică și pe care ochiul stins al lui Vasi, îndreptat înăuntru, încă îl mai vedea lins de undele mării... Ulterior avusese loc și încurcătura cealaltă, gata să dea într-un conflict greu de urmărit. Când comandantul austriac al monitorului *Herzegovina* se prezentase la Von Brandis, comandantul flotilei germane, fiindcă erau și aceștia de față,

războiul încă nu se terminase, cerându-i lui Brandis să-l aresteze pe colonelul Boyle, care, inamic fiind, acționase în favoarea rușilor, aliați cu englezii. Duduia, ca amfitrioană a lui Boyle și care între timp îl dusesse pe acesta la casa cu turnulețe unde colonelul făcuse baie două ceasuri încheiate, slujise de interpretă. Așa că ea știa ce răspunsese Von Brandis, prusacul, la cererea austriacului de a-l aresta pe canadian. I-o spusese lui Feurstein, iar arendașul, lui Vasi. Brandis cică ar fi zis că nu putea să-l aresteze pe Boyle, întâi și întâi că se aflau pe teritoriu românesc; și-apoi, că îi făcuse o deosebită plăcere să-l cunoască și că, dacă ei nu s-ar fi aflat în stare de beligeranță, i-ar fi strâns mâna.

După prima vizită a Sarei, rămăsese să ne mai vedem. Într-o zi i-am telefonat și am invitat-o a doua zi pe la unsprezece, dinadins, știind că Vasi lipsea, plecat la chioșcul lui cu sirop de pe *Berzei*. Ea primise în cele din urmă, deși diminețile era foarte ocupată. Îmi făcuse însă hatârul ăsta. De plecat, plecase, cred eu, și fiindcă o anumită perioadă, de care ea, ca și Leo, fuseseră atât de legați, se încheiase. Ne scria o dată pe an, în preajma Anului Nou, când o apuca nostalgia, până prin 1981 sau 1982, când murise. O nepoată ne trimisese o scrisoare, la dictarea ei. Nu mai avea puteri, ea, care scrisese atât, nici să-și semneze numele pe hârtie. În loc de iscălitură, trăsese o linie frântă de copil încă neînvățat cu literele.

Venise cu flori, cu ciocolată elvețiană, pentru Vasi, dar și cu o „bombă”, pe care, fără să știe, măcar, o făcuse să explodeze abia la sfârșitul vizitei. Trecând peste tactul ei, adusesem vorba despre *celălalt* și aflasem o mulțime de lucruri, printre care două mă uluiseră, mai ales al doilea, legat de nașterea lui.

Sara ședea răsturnată în fotoliu fumând țigară după țigară. Fuma Pali Mail, țigările epocii, fără filtru, la Kent se trecuse în deceniul următor. Avea picioare groase, solide, pe care și le ținea desfăcute, bărbătește. Mergea spre cincizeci de ani, asta la femei se cunoaște repede după mâini, iar mâinile ei mari, roșcate, pline de pete cafenii, aveau pielea zbârcită. Am remarcat acest lucru fiindcă vorbind gesticula, făcând rotocoale de fum. Mult sentiment în tot ce zicea și în același timp multă forță lucidă. „Un temperament apocaliptic”, citisem undeva: lipsit de puteri în crizele minore și care își găsește tăria numai în dezastre și catastrofe... Când mă îmbrățișase la sosire, cu o silă abia reținută a corpului, fiindcă fața nu i-o vedeam, mirosea a transpirație și a parfum, ceva fin, franțuzesc, picant, o cochetărie a activistelor intelectuale de origine burgheză din anii șaizeci.

Mă întrebasese de „colțul de tigru”, observase că nu-l mai purtam la gât, ochi de femeie. Ținuse minte și voise să-l vadă din nou. I l-am adus și l-am lăsat să cadă în palma ei întinsă... Trăgea des din țigară și îl cântărea în palmă ca pe o bijuterie. Un colț, fie și de tigru, este ușor ca fulgul. Și-atunci am pus întrebarea. „Cum era Babis?” Ea își atârnase colierul la gât, în joacă, fără să-mi ceară voie, se ridicase de pe fotoliu, căutând cu ochii o oglindă, dar n-aveam oglinzi, doar una, în baie. „Vi-l ofer, e al dumneavoastră, am zis, vă stă bine și-o să vă poarte noroc”. M-a privit zâmbind, a scos de la gât colțul fiarei și mi l-a înapoiat, mulțumindu-mi; dar nu, așa ceva nici nu se dă, nici nu se primește, nu se făcea. Îl plăcuse pe Babis; îl plăcuse foarte mult, acolo, în apartamentul de pe Tunari. Era un om extraordinar. Țineam colierul în mână. Am supralicitat, spunând că Babis îl purtase la gât când fusese executat, mințeam, și că autoritățile îl restituiseră familiei odată cu alte obiecte, și că acel colț era pătat de sânge, un glonte îi nimerise tocmai în gât și că pata de sânge rămăsese o vreme până ce se ștersese de la sine cu timpul. Asculta crispată, cu fața plină de oroare. Stinsese țigara la jumătate, nenimerind bine scrumiera, turtind mucul direct pe măsuta lăcuită unde rămăsese de atunci un semn. Mă privea cu fața strâmbată și de durere și de dezgust. Pe urmă, se scuturase înfiorată zicând pe gânduri: „Mă mir, el, care purta la gât o cruciuliță de aur, am văzut-o, am și discutat despre asta, de ce credea, de ce era credincios.” Am înghițit în sec. Nu ținuse. Totuși, nu dorea amuleta? Cu atât mai puțin, cu atât mai puțin. Și atunci îmi veni ideea să-i dau fluturașul de aramă rupt de pe hamul unuia din caii minaiți de Mita după execuția din pădurea Pantelimon și pe care ea i-l dăruise lui Vasi. Îl țineam într-o cutiuță goală de pioaneze, în cutia de lemn cu ață și ace de cusut, în scrinul din odaia unde dormeam. M-am scuzat, m-am dus, l-am luat de la locul lui și i l-am oferit, fără să-i spun povestea, așa, ca pe un fleac, ca pe o mică broșă, o atenție, să-și amintească de noi. La început crezuse că era de aur, de aur roșcat, finețea rasei ei recunoscuse însă arama, și fiindcă era ceva ieftin, un lucru folcloric, îl primise. „Am să-l port la gât, spusese, vârandu-l în poșetă, îi fac un lanț și-l țin la gât, în amintirea voastră”. Ar fi preferat o fotografie, desigur, dar n-aveam, n-aveam niciuna, lui Babis nu-i plăcea să se pozeze, tot ce rămăsese era o mică poză de liceu pe un carnet de elev. Nici eu nu știam, de fapt, cum arăta... într-adevăr, cum arăta?... Întrebarea o pusesem cu multă dibăcie. Ea stătuse puțin și se gândise cu ochii întârziind în gol, uitând să-și aprindă Pall-Mall-ul. Apoi, tot absentă, făcu să scapere bricheta care scoase o flamă subțire, albăstrie.

Trăgând o dată cu sete din țigară și suflând un fuior lung de fum, spusese cu totul altceva decât mă așteptasem... descrierea, în fine, portretul lui... spusese: „Ce n-am să uit niciodată (în cap avea probabil încă de pe atunci gândul plecării, dar nu făcuse nici cea mai mică aluzie) e că în țara voastră – asta mă izbise și mă făcuse să tresar, atent, – o țară care a suferit, doi oameni total diferiți în concepțiile lor politice s-au înțeles totuși în...” căuta și nu găsea cuvântul, pe urmă spusese, cred că așa spusese: „în punctul în care orice ar fi, rămânem oameni.” Vorbea ca o străină. Asta mă șocase, și avusesem tresărire pe care ea n-o observase, deși când vorbeai cu ea nu-i scăpa nimic și îți citea gândurile și de pe reacțiile feței, îmi și spusese odată, de obicei oamenii mint, n-au încotro, și atunci mă iau mai mult după fețele lor, era o ziaristă experimentată. Ah, dar chiar așa vorbise, ca o gazetăriță: „în punctul în care orice ar fi, rămânem oameni” suna ca o frază declarativă de ziar, mai băgasem de seamă și altădată, acest limbaj al hârtiei de gazetă și tiparului face să încremenească și cele mai drepte sau adevărate cuvinte. E și forța lor, forța hârtiei și tiparului. Ele pot construi piramide eterne de litere, dar și temute imperii de semne false.

Vocea Sarei vibra de emoție. Mă gândeam la Mita. Ea nu mă întrebase niciodată de Sara, și ce mi se păruse mie curios, era că aceste două femei nu vorbiseră între ele niciodată și nici nu stătuseră față în față. Iar Sara, atunci, știa că ne vedeam pentru ultima oară, lăsând în urma ei, nu piramida visată, lăsând imperiul. Nu mai pricepea nimic. Să combați cu atâta tărie rămășițele trecutului, blestemata concurență sau viclenie biologică de a-l întrece pe celălalt prin abilitate, deșteptăciune, de a călca peste el mergând înainte spre folosul personal; să râzi de obiceiurile ridicole, de tradiții, de botezuri, nunți, morți purtați prin biserici cu colaci și colive; să strecuri între unii și alții bănuiala, neîncrederea, o luptă care nici măcar nu este a naturii, ci doar a unui mod pervers de a păstra și exercita puterea; să propui, în locul prieteniiilor ușoare și schimburilor ușoare, și ele de vorbe și de păreri, o permanentă teamă și vigilență față de ce zici, faci ori gândești... Să susții cu o deplină hotărâre toate acestea și chiar și să le aplici, zece ani, douăzeci de ani la rând, poate chiar și o viață, o viață întreagă, iar *asta*, VIAȚA viața cum e, viața combătută, suspectată, plină de atâtea caraghiozități, absurdități și credințe naive, să-ți intre din nou pe fereastră, p’e ușă, *Acceasi*, și despre care n-ai fi crezut că mai există, atât de mult, în prefăcătorie ei omenească, părea de distrusă... Dar asta n-ar fi fost nimic. Culmea era că idealul oricărui fanatic, decis să înnobileze omul, să-i dea o

față nouă, nu se putea realiza decât tot în cadrul acestei vieți banale, combătută, o viață omenească însă, oricum, ce se cuvenea înțeleasă și tolerată, capabilă de jertfe, dacă scopul se dovedea uman, pe înțelesul firesc al oricui... *Omul natural*, vasăzică. Și ce, parcă asta era o vină? Dacă era, era o vină fericită. *Fetix culpa*. Mai aveam pe vârful limbii un cuvânt în care nu credeam prea mult, dar cum în locul tui nu apăruse deocamdată altceva...

Ședea cu capul în jos, învinsă. Arăta bătrână, o femeie bătrână, obosită. Țigarea îi fumega între degetele puternice neîngrijite, de intelectuală. Lăsase un scrum lung, ușor curbat, și mă uitam la el, cade? nu cade? Părea un miniatural pumnal de cenușă. Și-atunci, ea își ridicase brusc capul, iar scrumul țigării se rupse și se scutură pe covor. Mă privea înlăcrimată, dar sfidătoare, ca toți fanaticii, fanatici și când admit că s-au înșelat. Nu, nu putea să facă parte din clanul umbros al lui Torquatto, din tagma disimulărilor noastre oneste. Nici ea, nici Leo, nici *celălalt*. Iar ea parcă ghicise... Fiindcă imediat aproape că țipase – cineva, care n-ar fi știut, ar fi zis, cu ură, dar eu știam de ce: „Ah, Babis a făcut ceea ce eu n-am să pot face niciodată! Îți dai seama? Îți dai seama ce-nseamnă să-i rămâi cuiva dator pe viață...?”

Am răsuflat adânc, nu știu de ce ușurat. Aveam în fine o aliată în râca mea veche, deși râca acestei femei era una nobilă. Am continuat interogatoriul meu viclean... Nu observase nimic rău la el? Nu-i fusese totuși antipatic, măcar la început? Aplicam în felul meu tactica bunului prieten Torquatto, încercând să minimalizez proporțiile unui caracter care te copleșește. Tot ce micșorăm, cu bunăștiință, ne aduce în sufletul nostru mereu alarmat de comparații și de confruntări dezavantajoase, pace, o pace mediocră. Așa, un defect, ceva neplăcut, pentru că sunt tipi reușiți care de pildă, își sug măselele (ca Brenner), sau care scuipă pe jos, sau care vor să stea mereu în față... O dădusem pe glumă. Animalele mici totdeauna fac tumbe, simulând o hârjoană, – de altfel neacceptată, – înaintea marilor exemplare.

Sara mă asculta nedumerită. Nici vorbă, nici vorbă. Babis era de o bună creștere desăvârșită. Avea o înfățișare corectă în totul și în felul cum vorbea și cum se purta în general. Dacă i se putea găsi un defect, acela era că era prea... educat, aproape glacial, dacă ăsta, cu atâta mitocănie în jur, poate fi un cusur. Și, îl iubise?... Ce mi s-a părut mie curios, când îl cunoscușem pe Leo și când aflasem că Sara îl iubise, era faptul că ea nu-i pomenise numele

niciodată, cât stătuserăm de vorbă prin anii '60, ca și cum el nici n-ar fi existat. Sau la ei și iubirea era o conspirație?... Dacă îl iubise pe Babis?... Sara începuse să râdă, destinsă. Amintirea, stârnită, vânată, pusese pe figura ei roșcovană, de leoaică bătrână, un aer duios îngândurat. Sus, în bârlogul lui Leo, mă gândisem la reacția aceasta. Desigur, o și spusese parcă la început. Îl plăcuse. Acolo, în apartamentul din strada Tunari, izolat. Era multă liniște, ca și când nu s-ar fi petrecut pe lume nimic. Casa era îndestulată, erau de toate, deși el mânca puțin, mai mult iaurt, suc de roșii, ouă fierte. Cafea nu bea niciodată, bea în schimb mult ceai, și acela rece, îi și spusese odată, din senin, bând, ea cafea, el ceai, „și Dostoievski bea mult ceai rece, face bine și e stimulator” apoi adăugase serios, iar Sara îl imitase schimbându-și trăsăturile feței, dându-le o expresie de regret, probabil exact cum făcuse el atunci, fiindcă celor pe care i-am plăcut cândva, le rețineam și le reproduceam câteodată până și mimica, așa cum se transmite ea, în mod bizar, și prin ereditate. La Vasi nu observasem expresia aceasta, dar poate că așa făcea Duduia când îi părea rău de ceva, sau cine știe poate călărețul cu armonica... Trăsăturile feței i se lungiseră deodată, iar gura, mult rotunjită, rostise: „O, să nu o luați în sensul unei necuviincioase lipse de modestie...” Faptul că fără să vrea se comparase cu Dostoievski. Apoi tăcuse, privind în gol. Era blond-blond, părul bătea aproape în alb, plin de vârtejuri în creștet, pe ceafă, un ciuf îi atârna mereu pe frunte, un cap de rebel, foarte bărbătesc, și-o voce joasă, plăcută, calmă. Era însă foarte palid, o paloare de ascet și ochi căprui, catifeleți, cu gene lungi, ca la femeie, asta contrasta cu tot restul, privirea, nu dură, oarecum melancolică și strângerea de mână, nu fermă, din contră, moale, catifelată. O servea, îi aducea de mâncare, tăcut, dar foarte atent în tot ce făcea, deși părea mereu cu gândul în altă parte. Pe urmă, serile, se retrăgeau în birou și discutau. Evita să discute politică. Totuși adusesse vorba despre martiri „care se situează în general deasupra oricăror opinii trecătoare”. Și că ei, martirii, cum spunea Tertulian, „zboară spre moarte ca albinele la miere.” Nu era o femeie urâtă. Avea douăzeci și șapte de ani, se bucura de mult succes la bărbați, erau singuri în tot apartamentul, și, deși înțelegea, se întrebase dacă nu era cumva neputincios, sau nu-i plăceau femeile. Dar Mita?... Care Mita? Nu știa. Când stătuse adăpostită în Tunari? Era pe la începutul lui 1939. Înseamnă că era cu Mita de cel puțin doi ani. Deci ce vorbeau ei, în Tunari, se petrecea doar cu vreo opt luni înainte de a muri... Nu-și amintea să fi intrat vreo fată în apartamentul lui în toată perioada cât stătuse ascunsă la

el, până își găsise alt adăpost. Acum, fie că el nu-i spusese nimic Mitei, spre mai multă siguranță, fetele tinere se trădează ușor; fie că îi spusese, și ea nu venise dinadins; oricum, ele două, nu se cunoscuseră. Sara se arătase foarte interesată de Mita. Cum era. Dacă mai trăia. Ce profesie avea acum. Dacă se măritase între timp, dacă avea copii. Curiozitate femeiască. I-am spus că eram în corespondență, ne scriam uneori, ieșise la pensie, fusese profesoară un timp, apoi supraveghetoare într-o școală de surdo-muți. „Surdomuți?!... Ah, așa!...” exclamase, și își mai aprinsese o țigară. După moartea lui Babis voise să se călugărească, dar era o fată prea energică și autoritară... Vasi întârzia, și mă temeam să nu apară, să nu strice atmosfera. Era deci cu cinci ani mai mare decât el, aproape cu cinci ani. Cele mai durabile amintiri – spunea ea – le ai de obicei la această vârstă în care răul încă nu s-a despărțit de bine, și când totul ți se întipărește în minte cu o mare precizie, făcuse odată o anchetă pe tema asta, și aproape toți răspunseseră că, în fața unei primejdii de moarte, își aminteau lucruri trăite în anii premergători școlii, fel de fel de scene care acum li se păreau absurde, te și mirai de Unde apăreau. Îl văzuse născându-se. Cum apăruse pe lume. Îl ținuse în brațe... Bine, mă arătasem mirat, dar el se născuse în Elveția... Sara făcuse ochii mari. Cum Elveția?... Dar de unde! Nu știam? Babis se născuse la Găvrileni. Îl văzuse născându-se... Și lui, îi povestise? Bineînțeles că da.

Ah, Vasi, Vasi, ce roman ieftin! ca domnișoarele de pension seduse și expediate la Geneva...

Era în 1918, pe la sfârșitul lui aprilie. Ea, Sara, care avea cinci ani și venise în ziua aceea cu domnul Feurstein la conac, tot încerca să deschidă ușa odăii unde Duduia țipa în chinurile facerii – mai văzuse două femei născând, pe câmp, îi plăcea să vadă femei născând, nu crezuse în berze niciodată – în vreme ce Rusca, țiganca, o amenința cu un cocean de porumb să plece de acolo, tocmai curăța afară niște porumb pentru păsări. Iar ea, Sara, care de mică, după cum spunea chiar ea, era „o rea și-o nesuferită”, care arunca la porci toate păpușile pe care le primea, țipa la Rusca bătând din picior: „fugi, cioară, lasă-mă, vreau să văd!” Și dăduse buzna înăuntru peste împotrivirea țigăncii, și o văzuse pe Duduia încordată în caz ia ruperii, cu dinții strânși, cu ochii scoși din cap, – și ea se agățase de fusta moașei tipând „opriți-l!... lăsați-l acolo!”...

Vorbea agitându-și mâinile bărbătești, neîngrijite. Țigara fumega între degetele galbene de nicotină. După o jumătate de secol în care avusese destul timp să-și dea seama cât de efemere sunt străduințele de a proclama

un crez pentru veșnicie, la vârstă ei de acum putea să-i dea dreptate celui ce spusese: fanatic e cel ce își mărește străduințele, dându-și seama, ori bănuind numai că e pierdută cauza pentru care luptă. Nașterea însă nu se terminase. Era o gazetăriță înăscută. Avea în sânge plăcerea de a arunca bomba exact în clipa când existența părea că intră în rutină, și puteai s-o crezi că nu avea nevoie să născocască, decât să fie mereu pe fază, cum sunt risipiți reporterii marilor cotidiene pe suprafața planetei, plătiți să aștepte, atât, ce s-ar putea vedea sau auzi, iar dacă așteptai degeaba, riscul era risc, dar și dacă măcar unul, în Sumatra sau Congo, prindea evenimentul, pândit, acoperea toate cheltuielile. Îmi vorbise mult despre profesia ei. Așa că ea, văzându-l atunci venind cu patru pumni strânși, gata pregătit de luptă, salutând astfel lumea, nu cu doi numai, ci cu doi ori doi, patru pumni, și cu două ori două, patru picioare, începuse să țipe „e un balaur, e un balaur!” (prima ei știre senzațională) agățată de fusta moașei de țară care îi dăduse îndărăt una cu piciorul, zbierând: „taci, fă, că e gemeni!” și pricepând că erau de fapt doi, nu pricepea cum de apăruseră deodată, amândoi împreună, înlănțuiți, gata legați, urlând într-un singur glas, ca și cum fiecare dintre ei ar fi vrut să fie doi, să fie în același timp și *unul* și *celălalt*, mai mult și decât își putea natura permite, luându-se la trântă pentru asta, în pragul lumii în care intrau, căutând fiecare în alianța cu celălalt, dacă nu în doborârea lui, propria sa afirmare. Din această încăierare ieșise un mort. Asta era „bomba” Sarei. Cum, nu știam? se mira ea. Era altă surpriză după minciuna cu Elveția. Duduia născuse doi gemeni. Unul, și *nu se știe care*, pierise. Spusese asta într-un mod cu totul și cu totul bizar. O ascultam încremenit. Era cum ai afla târziu de tot, la maturitate, că nu părinții care te-au crescut sunt cei adevărați. Decedase în câteva minute, lăuza mult timp nici nu știuse; pe urmă i se spusese, asta îi și salvase viața și ei și celuilalt. Vasi știuse, bineînțeles, și nu-mi spusese niciodată. Asta pune capăt la toate. Și totuși, nu-mi venea să cred, deși nu-mi arătam îndoiala. Până ce n-am văzut-o pe Sara izbucnind în plâns. Plângea și spunea, abia articulând cuvintele: „unul gata mort și celălalt atins de moarte încă de la naștere!” Ah, femeile, tot femei, îmi ziceam privind-i fața care îi șiroia de lacrimi, ochii înroșiți, cu pleoape roșii, iepurești. Ziarista neînfricată, martora atâtor întâmplări cumplite! Femeile, dacă plâng, plâng totdeauna mai ușor pentru lucruri neînsemnate. Uitându-mă la obraji ei căzuți de emoție, la nasul înnegrit de rimelul scurs, m-am convins că tot ce povestise era adevărat. Astfel de întâmplări nu pot fi inventate. Pe urmă își

revenise. Își deschisese poșeta, își aranjase într-o oglinjoară figura, își reîmprospătase rujul, rimelul... Privindu-se în oglindă și frecându-și atentă buzele una de alta, spre a întinde mai bine rujul, întrebase, – știam cumva cum fusese executat?... prin împușcare, asta știa, dar cum, și dacă spusese ceva înainte... Există vreun martor? Știa cineva, ceva, de la vreunul dintre cei ce fuseseră de față?... își recăpătase tonul rece, profesional, al tuturor celor ce vânează pe scoarța terestră, informația, știrea, efemerul...

Aici Sara se lovi iarăși de Mita. Care știa și care îi dăduse lui Vasi amănuntele. Ce se aflase, puțin câte puțin, cu o teamă din ce în ce mai mică, mult mai târziu, când vremea luase chipul unei femei împovărate de aduceri aminte și de morți, istoria însăși ajunsă la maturitate, lepădându-și îngândurată, din mers, cu buzele strânse, încă un vâl și încă un vâl, după ce și fetele, logodnicele despletite din căruța lăptarului trasă de caii speriați gonind cu vestea, îmbătrâniseră și ele, ca și plutonul de execuție din pădurea Pantelimon.

Marele absent al povestirilor Sarei fusese Leo. Ciudat. Ca și cum la ei și iubirea ar fi stat sub semnul conspirației și ilegalității. Tocmai el, Leon Negotei, mintea cea mai strălucită a intelectualilor de stânga. *Amedeu*, cum îi spunea în ironie Elefterescu, în perioada împăcărilor tardive, când răspunderea individului împrumută masca oarbei necesități. Nimic despre Leo, deși el, Leo, era tot timpul prezent în pielea Sarei, nu și în fanatica ei părere de rău. Nu fusese nevoie decât de o mărunță verigă, o legătură între unul și altul, în tot ce-mi istorisise ea, o destăinuire femeiască, mărturisirea unei slăbiciuni... faptul că totuși îl plăcuse pe *celălalt*, cât stătuse în apartamentul lui de pe Tunari, deși era iubita lui Leon Negotei... O mică, foarte mică verigă, fie și sentimentală, și care în amintirea ei i-ar fi pus pe amândoi față în față încă de atunci. Femeile pasionate însă nu compară, ele exclud. Așa că legătura care mie îmi lipsise atâta timp, veriga aceea, întâmplarea o pusese la locul cuvenit abia în anul 1984, – întâmplarea? sau marele regizor? printr-unul dintre trucurile lui prin care ne conduce pe toți. Așa... un domn bătrân și vorbăreț, un noctambul, un trecător, un singuratic în viscol, învârtindu-se pe la *Urgență*...

Sara murise muncind într-un chibuț. Cred că între timp devenise bigotă, ca toți cei ce simt nevoia să creadă neapărat în ceva și pe care viața, rând pe rând înșelându-i, nu le mai rămâne decât să parieze pe ultima iluzie, care oricum scapă oricărei verificări. O nepoată de-a ei ne trimisese scrisoarea

aceea pe la începutul anilor optzeci. Un anunț, mai curând, și acela dictat, nu mai avea puteri.

„Vă scrie Sara care mai poartă la gât frumosul fluturaș de aramă dăruit, care n-a uitat de voi și care se roagă celui de sus să vă binecuvânteze. Adio.”

Fiecare termină după propria sa fire. Leo, de exemplu, ar refuza să se prezinte la judecata de pe urmă. Ar zice nu mă prezint, domnule, nu mă interesează, Violența este începutul și sfârșitul și în același timp Judecata, ca și Moașa istoriei, și chiar dacă ar fi adevărat că voi ați zidit lumea, nu-mi pasă, e cazul să se treacă urgent la altă creație, cu asta ați dat-o-n bară. Ceva de acest soi. Dacă nu și mai rău; să-i arunce, de pildă, cu ultimul fum de Mărășească: *Uzurpatorul!*...

Sunt însă ființe care luptă fără să știm pentru noi și prin mijlocirea cărora Ipoteza supremă ne iubește. Cum era Mita. Cum era și această gazetăriță neliniștită retrasă în deșertul ei și care în serile limpezi ale țării mirosind a flori de portocal, prielnice unei rafinate tocmeli sfinte, puneă o vorbă bună pe lângă Iehova, încercând să-i explice din propria ei experiență câtă credință se ascunde de fapt în orice refuz pățimaș de a crede.

Capitolul 16

Pe Mita o cunoscusem mai bine a doua oară, după ce venise de la Ierusalim, când făcuse neașteptata ei excursie prin Patriarhie. Vasi pretindea că fusese un legământ de-al ei mai vechi pe vremea când se gândea să se retragă într-o mănăstire. O stareță bătrână care o îndrăgise o ajutase să-și împlinească visul de a vedea dealul Golgotei. Avusese prin 1940—41 și un vis care o obseda: Babis, singur, pe un scaun în vârful dealului vorbindu-i foarte vesel și zicându-i „vino, te aștept la Ierusalim!”

Îmbolnăvindându-se în drum spre București, Mita trăsese la prietena aceea a ei din Balta Albă, unde o vizitasem, înainte de a se întoarce la Șirna-Veche, în Ardeal. Asta se întâmpla prin anii șaizeci. Perioada când Sara îmi făcuse destăinuirile ei.

Pe bărbați, cel mai bine îi cunoști după femeile care i-au iubit. Așa îl înțelegeam oarecum pe Leo, retrospectiv; tot astfel, ajunseseam să aflu câte ceva din ce mi se părea enigmatic, în firea dispărutului, a cărui amintire mă copleșea.

Prima dată însă ne cunoscuserăm la noi acasă, prin 1954. Pe vremea aceea Mita încă mai locuia în Pantelimon, și îi făcuse o vizită lui Vasi. Amândoi stătuseră de vorbă retrași, câteva ceasuri. Aveam zece ani. La vârsta asta creșterea îi mai lasă în alb oricărui copil o șansă. În orice caz, ce se vede se poate pune pe seama pubertății care e o provizorie dezordine. Totuși, nu pot uita uimirea din ochii ei când mă Văzuse întâia oară. Vasi, nemaiavând încotro, trebuise să mă prezinte. Nu-mi rostise numele. Avusese grija aceasta. Spusese doar: „Ți-l prezint pe băiatul meu”. Dar Mita știa. Dându-mi mâna, o mână rece, aspră, de femeie ce-și spală singură rufe, se ferise să mă privească în ochi. La fel ca Sara. Aceasta însă, vicleană, își ascunsese fața, simulând o îmbrățișare afectuoasă, ca să treacă momentul cu bine, când mă acoperise cu trupul ei voinic, nădușit, parfumat, cutremurându-se de o silă abia reținută. Mirosul corpului ei dulce-grețos îmi rămăsese în minte. Erau unele mâncăruri, mâncarea de praz cu măslina, de exemplu, care îmi aminteau pe loc acea falsă îmbrățișare. Mita, sinceră,

incapabilă să mintă sau să se prefacă, îmi întinsese doar mâna, neocolindu-mi privirea în care citisem un fel de uimire îndurerată... Era, bănuiesc, și repulsie; îndurerarea presupusă poate că o masca fără voie.

Pe atunci eram încă departe de a face față acestor clipe, încă nu-mi înjghebasem o armă de apărare. Încă nu-mi dădusem seama că puteam să gândesc ceva fără să mi se vadă pe figură – darul acela vrăjit. Și trebuiseră să mai treacă mulți, mulți ani până ce domnul Dinuț, studentul la cibernetică, să-mi împrumute „Storia” cu meschina dar salvatoarea strategie a disimulării oneste...

Reacția Mitei mi se părușe normală. Chiar să fi fost un urmaș strălucit, puternic și frumos ca un zeu, o femeie care a iubit un bărbat, cum îl iubise ea pe celălalt, se uită la toți ceilalți cu o firească răceală.

A treia oară o întâlniserăm la Șirna-Veche, unde ea se stabilise definitiv și unde îl cunoscusem și pe Brenner. Ne plimbam tustrei într-o zi caldă, frumoasă. Vasi rămăsese la domnul Gologan să facă o belotă cu el, nu se așteptase să dea la Șirna de un jucător de belotă, jocul lui preferat până în ziua în care îl lăsaseră de tot vederile. Ne opriserăm lângă pârau care în acel loc aproape că atinge zidul cetății medievale. O cărare îngustă despărțea pârau de zid, cu multe pietroaie pe care de obicei turiștii se pozau, era locul numit „poteca tătarului”, iar Brenner, cu fața lui negricioasă de tătar, ne vorbise despre legenda unei fete răpite de un năvălitor ucis de propria sa pradă cu un ac de păr înfipt în ceafa celui ce o purta călare. Mita părea foarte impresionată de povestea lui Brenner, care puțin după aceea își ceruse iertare că trebuia să ne lase singuri, avea de tras clopotul de seară, erau Rusaliile, și ne părăsise, luând-o repede în jos spre catedrală pe o scurtătură.

Niciodată nu se întâmplase să rămânem numai noi doi singuri, Mita și cu mine. Și ca și cum amândoi ne-am fi dat seama de acest lucru, un timp tăcuserăm, încurcați. Ne așezaserăm fiecare pe câte unul dintre pietroaiele mari, de granit, *lustruit* de ape. Era pe înserat. Soarele unde sunt brâuri de munți, cum erau la Șirna, scapătă repede. Priveam apa cristalină curgând cu șopotul ei liniștitor peste pragurile de stânci pe care firele de mușchi verde se clătină sub undele limpezi. Mita părea cufundată în gândurile ei, totdeauna ascunse. Nu-mi era greu să le ghicesc. Orice ar fi făcut, viața ei se lovea de unul și același prag. Știam de la Vasi cum dăduse de plutonierul Pripășitu. Ce căutase aproape un an, – din toamna lui 1939 până în vara lui 1940, – locul și omul, găsisese. Plutonierul major Ionel Pripășitu... De fapt,

nu dăduse chiar de el... Priveam amândoi pâraul luptându-se cu sfărâmurile de stânci prăvălite. Soarele mai avea puțin până să atingă crestele munților. Știam, s-ar fi lăsat brusc seara. Ce-mi plăcea mie la Șirna era că întunericul, bunul meu aliat, venea repede ajutat de culmile aspre, împădurite. Ședeam la o mică distanță unul de altul. Razele soarelui cădeau pieziș pe fața ei neîmbătrânită, în ciuda părului cărunt, strâns pieptănat peste urechi, prins la ceafă într-un coc sur, un bulgăre de sare. Meșa albă din adolescență se pierduse în ninsoarea pe care timpul o cernuse încet; sunt și suferințe care nu-ți rod chipul, care, din contră, îl țin tânăr, îl sustrag devenirii păstrându-l aproape neatins, cum îl avea și Mita, încremenit în momentul dincolo de care nicio eroziune nu mai contează. Ședea cu genunchii aduși sub bărbie, legănându-se visătoare. Trecuseră douăzeci și ceva de ani. Rochiile pe care și le croia și cosea singură, închise la culoare, încheiate până la gât și cu mâneci, îi sporeau feminitatea reprimată. Citisem sau auzisem că asta plăcea bărbaților, că durerea sinceră, adevărată, doliul însuși chiar, întărită. O singură dată o văzusem purtând o beretă bleumarin ca de elevă și pantofi de lac cu baretă. Ținusem minte, fiindcă Vasi exclamase după ce rămăseserăm singuri, „ai văzut bereta? îi șade grozav, semăna cu maică-ta, cu Yveta, la fel se îmbrăca și ea” și-mi adusesem aminte că așa arăta când o cunoscuse prima dată la Luvru...

Soarele căzu brusc după creste și se făcu răcoare. Mita se scutură de fiorul serii și se ridică sprintenă în picioare. Atunci se auzi primul dangăt. Clopotul bătut de Brenner. Orologiul, reparat, bătu și el solemn de șapte ori. Îl ascultam cu mândrie. Mita se închina. Apoi își împreună palmele sub bărbie și câteva secunde se rugă. Am rugat-o să mai stăm puțin. Nu vorbea decât întrebata. Ea m-a făcut să pricep întâia oară că a deschide primul vorba seamănă cu un fel de agresiune. Învățam de la ea multe lucruri de bun simț. Voia să trecem pe la Gologan, să-l luăm și pe Vasi? Stătuse, se gândise, – nu, de ce să-i stricăm distracția, dacă se simțea bine acolo, de ce să-l fi deranjat? Deciziile ei erau scurte și definitive. Trăgeam de timp, să se mai întunece. Observasem că pe uliță lumea întorcea capul după noi, deși se obișnuise cu noi. Mă jenam de compania nepotrivită pe care i-o țineam acelei femei a cărei înfățișare emana atâta singurătate. Nu mai spun că aveam impresia că mergând împreună, păstra o oarecare distanță, ca și cum ar fi vrut să arate că era silită să umble cu mine... Belota din casa domnului Gologan se prelungea probabil. Am însoțit-o pe Mita până acasă. Ședea la o văduvă bătrână care țesea covoare. Mai fusesem o dată acolo cu Vasi, și era

prima dată când intram în casa ei singuri. O odaie spațioasă, ardelenască, plină de lăzi de zestre, de perne, carpete, cergi de lână, icoane. Între cele două ferestre scunde, pătrate, cu mușcate roșii, expus bine la lumină, se afla și un război de țesut, gata instalat. Nu mai văzusem. Vasi, care zicea că avuseseră și ei unul la Găvrileni, pe care-l montau toamna și-l desfăceau primăvara – toată iama îi auzea bătaia ritmică, înverșunată – îmi explicase mecanismul primitivului război având aspectul unei ghilotine de lemn și al unui car cu boi totodată, în orice caz, o înjghebare bizară ce te făcea să te gândești și la un medieval aparat de tortură. Mita se așezase pe scândurica din față și executase câteva mișcări, schimbând pedalele, apăsând pe tălpicile legate cu sfori și strecurând suveica prin urzeala căscată. Scotea într-adevăr un zgomot plăcut, înfundat, mai ales când spata era adusă îndărăt cu forță, bătând firul în țesătură.

Ea aprinse lumina, becul din tavan care în loc de abajur avea un soi de pălărie largă împletită, tot de lână, roșie. În odaia aceea, ce nu era lemn era lână. Chiar mirosea puțin a oaie, a stână, a bătrânețe. Totuși, mirosul de naftalină predomina și trebuise să treacă un timp până să mă obișnuiesc cu aerul greu al încăperii, dulceag și înecăcios. Lumina roșie pe care o răspândea pălăria de lână mi se părea ceva periferic, de prost gust, nu înțelegeam cum de putea să-i placă Mitei, Vasi se mirase și el, îmi și spusese, pe drum, după ce plecaserăm, și o spusese cu o ezitare, dar cinic: „Doamne, iartă-mă, ce idee pe ea, parcă ar fi o luminăție de bordel!” Pe urmă am înțeles ciudățenia, când mi-a dat să beau rom și mi-a zis că în ultima vreme, serile, îi place să bea, chiar și singură, câte o ceșcuță de rom, după oboselile zilei... M-am așezat, după ce i-am cerut voie, pe scândura tocită din fața războiului de țesut. Ea aprindea candela. Se stinsese, se văita de untdelemn că era prost, amestecat cu apă. Candela sfârâi cu o flăcăruie chinuită, pe urmă începu să ardă normal, contrastând prin blândețe și smerenie cu reverberația sângerie a încăperii. Fără să vreau am atins tălpicile războiului care scoseseră un scârțâit de scripeți. M-am speriat puțin ca atunci dnd, neștiind să cânti la pian sau să bați la mașina de scris, apeși la întâmplare pe o clapă. Nu avea cu ce să mă servească și-mi propusese nițel rom, ei îi plăcea romul. Rom? Asta mă mirase, la delicatețea ei, deși știam că multe ființe gingașe, cum era ea, preferă băuturile ordinare. Nu cumva se alcooliza, în singurătate? Bea singură, acasă, noaptea?... Am băut în tăcere câte o ceșcuță de rom, care pe mine mă dezgusta. Candela pâlăia cu pocnete mici, dese, nu-i convenea apa conținută în untdelemn. Pe urmă își

găsi un mod de a arde și în aceste condiții și începu să dea o lumină liniștită, egală.

Încetul cu încetul se însuflețise. Ochii prinseseră a-i străluci. Trebuia să profit. Nu știam cum să aduc vorba, cum s-o fac să-mi povestească, și, iată, îmi găsisem în alcool un neprevăzut aliat... Știam de la Vasi cum dăduse până la urmă de plutonierul care comandase plutonul de execuție din pădurea Pantelimon. Nu prea aveam însă încredere în el. Ori înfrumuseța lucrurile, ori trecea multe din ele sub tăcere. Nici măcar n-a trebuit să insist. Am mai cerut dinadins puțin rom și am ciocnit, fără să ne urăm nimic...

Ea îl anunțase într-o zi pe Vasi că dăduse de plutonierul de jandarmi, Pripășitu, care comandase execuția, locuia în satul Salcâmi, prin Teleorman. Adresa i-o dăduse plutonierul Cioancă, din comuna lor, prieten cu taică-său, lăptarul, și care, ieșind la pensie în primăvara anului următor, îi mărturisise la un păhărel de țuică ce știa și ce-l făcuse până atunci funcția să tacă. Vasi voise s-o însoțească. Era prin toamna lui 1940, înainte de a intra în lagăr, dar Mita ținuse să se ducă singură, era treaba ei. Pusese într-un coșuleț o bucată de brânză, un borcan cu unt, mere și colivă. Abia făcuse parastasul de un an, pomană pentru cel pe care se pregătea să-l întâlnească în satul Salcâmi. Acesta însă lipsea, se mutase cu serviciul tocmai la Dorohoi. Plecase împreună cu nevastă-sa și cu cei trei copii ai lui, două fete și un băiat. Tot ce aflase, aflase de la fratele mai mare al lui Pripășitu, agent fiscal, însurat gu o croitoreasă cam bolnavă și care zăcea în pat. N-aveau copii. De fapt, croitoreasa îi destăinuise cele mai mai multe lucruri, după ce înțelesese motivul vizitei acelei fete necunoscute îmbrăcate în negru și care părea că purta după cineva un doliu sever. La început însă, cât se codise Mita să le spună adevărul, crezuseră că era noua învățătoare. La Salcâmi, învățătoarele nu prea ședeau, se schimbau des. Îi lăsase un timp să creadă ce presupuseseră că era: „nu cumva sunteți învățătoarea a nouă?” Bărbatul plecase să încaseze dările, convins că fata revine să-și ia postul în primire. Nevastă-sa se sculase din pat, să-i pregătească ceva de-ale gurii acelei fete palide, ostenite. Mita protestase. Pe urmă se apucaseră amândouă să gătească. Era unsprezece dimineața. Pripășitu spusese că avea să se întoarcă la masă pe la unu. Mita scosese și ea din coșulețul ei brânză, untul, merele și coliva. Pe croitoreasă o chema Tudorița. Era o femeie roasă de boală, de vreo patruzeci și ceva de ani. O plăcuse pe Mita, ar fi putut să-i fie mamă. Găteau și vorbeau între ele, Tudorița, de când o văzuse pe Mita, se mai înviorase. Se mirase văzând coliva din blidul țărănesc, cu ploicică de

bomboane colorate, deasupra stratului gros de zahăr. Colivă?... O fată tânără, necunoscută să-ți vie într-o zi în casă cu colivă... Mita îi mărturisise în cele din urmă cine era și de ce venise. Între femei, la țară, despre moarte se vorbește mai repede și mai ușor. Tudoriței i se făcuse rău. Ținea în mână o tigaie, încremenise cu tigaia în mână, apoi o apucase plânsul. Mita o sprijinise, o ajutase să se întindă în pat, alergase după oțet în bucătărie și o frecase cu oțet pe la tâmple.

Când își revenise, începuse să bocească, și Mita o ascultase liniștită până la capăt: „Ah, Nelule, Nelule, șoptea printre suspine, ce păcat ți-ai făcut! să împuști tu un băiat în floarea tinereții, să-i tragi un glonț cu mâna ta... că nu murise... of, offfff, el era... da, Vătășescu, cică îl știa și i-a ținut minte numele, era un băiat de familie și că ai de-au tras, nu-l nimerise bine... unu, așa frumos, bălai și cuminte și frumos ca o fată... el era... ah, fata mamei, ce jar o fi-n inimoara ta... cum ți-a mai fript ție inimioara!... Nelu zicea... că visa urât... după aia l-a visat zile în șir, că nu-i om rău... Nelu... cumnatu-meu, nu-i om rău, dar așa zicea el că avea ordin, și știi cum e la ei... te bagă la curtea marțială, și are copii de crescut... Stătea serile aicea cu Costică, bărbatu-miu... sta și bea cu el și ea le dădea să mănânce, și Nelu plângea și zicea că și-a făcut păcat greu... cu băiatul ăla... era aproape un copil... și când Nelu s-a apropiat de el, zice că mai răsufla, sta așa cu ochii deschiși și se uita la el, la Nelu, cu niște ochi... ochii ăia nu poate să-i uite Nelu, d-aia a cerut să-l mute... acolo... la Dorohoi... parcă poți să uiți? și-n America să pleci, tot nu uiți, că am un frate care a plecat mai de mult în America și-mi scrie, că ce mai e pe-aici, tot cu gândul aicea... și se uită la Nelu cu ochii așa deschiși și Nelu a scos pistolul să-i scurteze chinul... că se chinuia, săracul, se vedea că se chinuie... tot murmură ceva, da' nu se înțelegea, și când Nelu s-a aplecat cu pistolu-n mână, să auză ce zice, nu omori un om când se căznește să-ți mai zică ceva, și l-a auzit parcă, l-a auzit, cică de groază băiatul mai găsisese putere și Nelu l-a auzit că zice... *nu-n cap... vă rog...* parcă-așa ar fi zis, și Nelu se jură că l-a ascultat, și-a tras în piept, în inimă... Pareă zâmbea, mort cum era, așa zicea Nelu că el văzuse mulți morți, dar băiatul ăsta parcă-i zâmbea, îi zâmbea lui, că orișicât, se ținuse de cuvânt. Of, Nelule, Nelule!...

Mita o asculta mută în picioare la căpătâiul ei. Nu știa unde l-a îngropat?... în pădure cumva?... De unde să fi știut ea? Poate știa Costică, bărbatu-său, dacă i-o fi spus Nelu, cine știe?

Croitoreasa se mai liniștise și se sculase încet din pat cu suspine din ce în ce mai mici și mai împăcate. Bocetul o mai ușurase.

Mita căzuse pe un scaun, cu mâinile în poală: *nu în cap vă rog*. Ședea cu ochii în podea, agățată de aceste cuvinte, ultimele lui cuvinte, și care acum păreau desprinse de orice înțelegere, arzând în mintea ei ca o constelație rece și îndepărtată.

Tudorița venise încet lângă ea și o mângâiase pe părul lung care îi acoperea fața, cu şuvița aceea căruntă în mijloc ce o avea din copilărie și care dispăruse. „Ai albit, fata mamei, ai albit, sărăcuța de tine” o căina croitoreasa, și, îmbrățișând-o, o pupase adânc pe creștet.

Capitolul 17

Candela pâlpâi de câteva ori speriată și se stinse brusc. Un sfârâit neplăcut și o miasmă de ulei ars umplu încăperea lănoasă, acoperind mirosul farmaceutic al naftalinei.

Mita se ridică, își mută sprintenă scaunul spre răsărit, în colțul opus războiului la care încă mai ședeam: un ipotetic, un presupus țeșător ucenic. Ea se urcă pe scaun și întârzie astfel cocoțată, un timp, chinuindu-se să rupă vârful fitilului carbonizat al candelăi care avea dedesubt un mic suport de lemn triumfiular, fixat în peretele alb, vărut. Ținea acolo și-un chibrit, la nevoie, de care se folosi îndată, iar candela începu din nou să ardă cu oarecari șovăieli, pe urmă, din ce în ce mai decisă...

Niciodată nu-i văzusem trupul decât stând sau în mers. Mișcările ei erau liniștite, dar țepe. Se simțea în ele o reținere fizică îndelungată care era fața unei severe igienă morale. Cât stătuse pe scaun sub candelă, ridicată pe vârful picioarelor în ciorapii ei gri, tot de lână, – nici nu observasem când își lepădase pantofii negri, de călugăriță, – trupul ei întins, slab, subțire, atent la ce făcea, își regăsise parcă o mlădiere uitată, iuțea animalică a unei fete de la țară. Mi-am adus aminte pe loc ce zicea Vasi că-i spusese într-o zi *celălalt*, de mult de tot, că Mita când era copilă fusese prinsă între două căpițe de fin sugând lapte de la o pisică. Mărturisire făcută într-un coșar, în satul Prisaca de pe lângă Panciu, în timpul marșului lor spre Turnu-Severin... Era din fragedă vârstă aceeași îngerească perversitate, aceeași focoasă provocare a naturii, ca și a Sarei, care își arunca păpușile la porci...

Două iubite făcute pe măsura, pe dezastrul a doi iubiți.

Doi bărbați gândiți, închipuiți, trăiți, plămădiți de iubirea a două femei...

...Și cum, după ce se cunoscuseră la un bal studentesc, dansaseră *Când apari seniorita în parc pe înserat*, ieșind după miezul nopții încălziți și plimbându-se de-a lungul cheiului Dâmboviței, dincolo de podul Cotroceni, spre Grozăvești... cum i se recomandase ea, lui, în acel mod memorabil, decisiv pentru tot restul vieții lor, tânărului blond, frumos, cu purtări atât de

alese, imposibil de comparat cu vreun altul... „un prinț rus căzut din nebăgare de seamă dintr-o pagină de Turgheniev”: „Știu să înșir tutun, să torc lână, să țes și să duc găștele la păscut, fără să le pierd”. O fată cu carte, care făcea filologia!... Și-atunci, pe chei, în întunericul încinsei nopți de vară bucureștene, el începu să râdă, el care nu râdea, râdea dezlănțuit în hohote, și ea se speriasse, întrucât între ceea ce spusese ea și reacția lui exista o disproporție de neînțeles. E drept că vorbele acelea ea le rostise, nu în glumă, nu cu acea cochetă, ingenuă întoarcere a conversației spre fleacuri și mărunțișuri, tipică fetelor de vârsta ei; o spusese, din contră, cu toată seriozitatea, ca și cum, între două opinii teoretice, ar fi enunțat un principiu de viață. Sau, cu pedanteria primelor idile studentești, pe tonul pe care orice altă fată de la litere, curtată de un băiat, l-ar fi avut zicând: Eu știu să analizez o poezie, cunosc bine și metrica, prozodia, dar înclinări lirice nu am, eu cred că mai curând aș putea să scriu un roman, deși nu am încă experiență. De ce râzi? se ținea după el pe chei, fiindcă râzând, el o luase înainte împins din urmă de râsul său ca o vijelie, de aerul răzvrătit, de vârtejul de praf prevestitor al propriului său tată, sosind cu armonica la piept, în vara fierbinte și secetoasă în care alb în țărâna răscolită rămăsese doar halatul de moșieriță al Duduii, înfruntând istoria cu o damigeană de rachiu... De ce râzi? nu-nțeleg de ce râzi? ce găsești de râs? vorbesc serios! dacă asta știu să fac? și fac, ori făceam cel mai bine, e ceva atât de ridicol?... Nu! strigase el rezemându-se, în fine, potolit de barele de oțel ale parapetului; nu, și o îmbrățișase; atunci se sărutaseră întâia oară pe cheiul întunecat lângă apa tăcută, leneșă, murdară, a Dâmboviței.

Astfel începuse nefericita lor iubire. Am mai cerut dinadins puțin rom, deși numai ideea de a-l bea mă îngrețoșa. Am dat să mă ridic, cu ceașca de lut urâtă în mână, din fața războiului de țesut, dar Mita îmi făcu semn să nu mă deranjez și se apropie cu sticluta pe care scria *Jamaica* și îmi turnă rom în ceașca pe care până atunci o ținusem alături pe scândura de lemn lustruită pe care ședeam. Și-a mai umplut și ea o ceșcuță grosolană tot de lut, alt model, mai întunecat la culoare, și am băut amândoi cu sorbituri mici, prudente. Aveam chef să țes. Tot ce era tehnic învățam pe loc. *Suflet de bricoleur*. M-a instruit cu răbdare, aplecată asupra mea cu pieptul. Mirosea a busuioc, a lavandă ieftină și a săpun de rufe. O căldură feminină mă învălui. Aburul ei casnic mă tulbură. Fără să vreau m-am gândit din nou la Sara. La mirosul ei când mă îmbrățișase. Mita avea cu totul alt miros; mirosea ca femeile care zilnic se spală cu apă rece. Mai târziu, aflasem din

gura lui Vasi că n-avea baie, ci doar o cișmea în mijlocul curții mici pavată în întregime cu bolovani de râu fără pic de verdeață, la care vara se spăla îmbrăcată într-un soi de anterior lung de cânepă, să n-o vadă vecinii, stând aplecată și frecându-se cu săpun pe sub pânza aspră de în pusă direct pe piele – iar cinicul și atotștiutorul meu tată nu pierduse nici aici ocazia să adauge că așa se spălau în evul mediu evlavioasele și tot așa, fără să-și dezvelească trupul, își făceau ele și datoria conjugală acceptându-și bărbații greoi, pofticioși, lăsând liberă doar o tăietură în cârpa protectoare... un gemuleț... un oberlicht... și fiindcă mă arătasem șocat de această comparație, îmi servise pe loc unul dintre panseurile lui de libertin: dragul meu, nu mi-o lua în nume de rău, știi ce spune marchizul de Sade... „nu felul meu de a gândi mi-a adus atâta nenorocire, cât cel al altora”. Asta-i – mi-am zis – și condamnarea absolută la chinul cel veșnic a genialilor fornicatori, că reușesc atât de bine și de convingător să se justifice. Nu era cine știe ce greu să țeși. Deprinsesem îndată mișcările. Mita lucra un covor negru cu romburi roșii, tivit cu dungi gălbui, ca șofranul. Erau creșteri și scăderi de o fină minuție și care nu semănau cu nimic din ce se găsește în natură. Ea se așeză alături de mine având grijă să nu răstoarne ceșcuța mea de rom pusă pe scândură, și termină cu iuțeală latura unui romb, lăsându-mi câmp liber pentru bătaia neagră, simplă, compactă, ce urma până la rombul următor. Am țesut un timp acționând pedalele, făcând să joace spata de trestie ca un pieptene des, țigănesc, aruncând cu îndemânare suveica prin dreapta și prinzând-o cu ușurință în stânga. Mita părea mulțumită. Se ridicase de lângă mine trăgându-și poalele lungi ale rochiei scorțoase, încurcându-se în ele, pierzându-și echilibrul. Se dusesse încet, gânditoare, în colțul opus unde candela ardea acum liniștită, împăcată cu sine, sorbi din ceșcuța ei de rom, se întoarse și rămase un timp nemișcată în picioare, privindu-mă fix cum lucram. Multă cenușă în ochi și în sprâncenele subțiri, fosforescente. Când m-am uitat la ea repede într-o bătaie și alta, așa mi s-a părut, că vede și cu sprâncenele; asta mi-a trecut prin cap și era întâia oară când m-am gândit că cineva poate să se uite la tine și cu sprâncenele. Pe față purta paloarea aurie a laptelui proaspăt muls. Pielea netedă, întinsă pe maxilarele fine, fruntea largă, nasul drept, alcătuiau imaginea din care omenirea își face un simbol, Justiția, Revoluția sau Patria. Un zâmbet de o meditativă îngăduință se îndrepta spre unealta la care mă căzneam. Îmi dădeam osteneala să lucrez cât mai bine, potrivit instrucțiunilor ei. Odaia răsuna de bufnetul, de jocul primitivei înjghebări. O muncă medievală,

lemn pe lemn. „Știi pe ce apeși cu picioarele?” mă întrebă deodată cum mă privea atentă, cu ceșcuța în mână. M-am oprit din lucru și am răspuns: „tălpici?” „Nu, a zis, le spune și tălpici, dar pe aici le zice *iepe*, apeși pe iepe, hi-hi-hi”, începuse să râdă în ea dracul de fată care suga lapte de la pisică, de băutură probabil. „Dar asta?” și atinse cu mâna arcul de lemn înălțat ca un jug deasupra războiului. „Cai, spuse ea, da, cai, n-ai de unde ști, iepe și cai, ca să vezi ce poate să le treacă lor prin minte!” De năvădeală auzisem. Nu știam de *fuscei*, de la fascii, poate, niște lemnișoare așternute peste ițe și care modelau împleteala ițelor. Vătala era băătorul. Urzeala, urzeală. „Hai, lucrează, nu sta!” mă îndemnă, și am început iarăși să țes, conștiincios. Grija mea totdeauna a fost să fac orice muncă, bine, cât mai bine. Ca o muștrare adusă corpului imperfect. Băteam firele negre ale covorului aducând spre mine vătala cu toată forța, icnind, făcând să joace *iepele* la care ajungeam anevoie cu tăpile. Mă apucase o amețală. De la jocul năvădelii luminoase a bumbacului, deschizându-se, închizându-se sacadat cu o implacabilă mișcare de foarfece și la care mă uitam ținând urmărind lunecarea suveicii. Nimic din ce facem, copiind natura, nu seamănă cu natura. Eterna corecție sau răzvrătire a spiritului. Nici rombul roșu de lână lăsat în urmă pe câmpul negru la care lucram și care se găsește sus strâns în mânerul de diamant al constelației Casiopeia. Așa mă gândeam țesând sub privirile Mitei. Nimic decât ideea noastră, pierduți, străini, trecători, de a face altă facere, mai de înțeles, fiindcă...

...nelămuririlor de tot felul începând cu lumea tainică a celor dispăruți care este absurd să spună atâtea să creadă să surâdă să râdă sau să țipe agitând aerul și să piară atât de brusc viața atât de liberă de fierbinte de suplă și de neprevăzătoare să capete în câteva secunde fără vreo legătură cu restul și imposibil de înțeles la urma urmei aspectul unei mumii rigide mute încărcată deodată de un mister insuportabil; acestui absurd precum și hazardului uriașei țesături impuse de cauze și de efecte și care nouă ne scapă după cum auzului îi scapă vibrațiile prea repezi ori prea încete... și nu se știe dacă Brenner teologul cu figura lui de tătar nu face să răsună pe furiș serile ca și în această seară acel instrument feudal Clopotul său mort clopotul spart de atâta imprudentă laudă de elogiul poruncit fără să-l auzim; acestui absurd așadar noi îi înfățișăm înfricoșați reuniți într-un trib certăreț războinic orgolios bântuit de atâtea presupuneri și ipoteze trib de pigmei de o aroganță pe care n-o egalează nici giganticele pustiuri ale planetei îndărătnici în eroare pentru că este a lor și în sentimentul lor

grandios totuși de stăpâni: absurdului numit astfel probabil din orgoliu sau din neputință sau poate dintr-o judecată nedusă niciodată până la capăt noi îi înfățișăm propriul nostru absurd constrângerile noastre raționale jocul minții tăios sacadat asemeni urzelii albe de bumbac la care mă uit ținând țesând și care mă amețește privind cum bate el strâns totul cu atâta severitate și cu ușurință în același timp zămisbind făurind naiba știe cum să mai zic o formă un chip unic în tot universul prin arta și meșteșugul lui un Bastard al iscusinței și inteligenței habar n-având cine l-a procreat, cine e tatăl... vreun ofițeraș aventurier chipeș seducător mutându-se cu farmecul său fecund și primejdios din galaxie în galaxie din garnizoană în garnizoană... doar mama cunoscindu-și-o părăsită cu mințile sucite eterna înșelată Maică ori Madonă tristă cu pruncul vesel în brațe chel grăsuț pleznind de atât lapte gata să ia totul de la capăt gata să arunce din nou în lume cuvântul și să ia lumea în stăpânire ca pe urmă iarăși s-o părăsească și să ne invite de sus exact în lumea ce ne sperie prin nelămuririle ei; Născătoarea veșnică propriuzis Curiozitatea purtând în pântecul ei imaculat ambiția semeția singurei seminții osândite să se cunoască pe sine și să-i pună ofițerașului cine știe pe unde dus în veșnicele sale manevre întrebările ei...

O bătaie înceată în ușă se auzi între o bufnitură și alta a războiului de țesut. M-am trezit. Mita se îndreptă spre ușă și o deschise. Era gazda. O femeie bătrână, puțin adusă de spate. Fața ei foarte albă, pudrată parcă, acoperită ca de un strat de făină, sub basmaua neagră, legată sub bărbie, mă izbi. O vedeam pentru prima dată. Avea pe buzele ofilite un zâmbet de o bunătate resemnată. Ne invita la cină...

Capitolul 18

O cină țărănească. Mămăliguță cu brânză de burduf, cum nu mai mâncasem niciodată la București, lui Vasi nu-i plăcea, spunea că ăia care o fac pun în ea cartofi de obicei stricați. Dar nu, asta era o brânză delicioasă, parfumată, mirosea puternic a brad și avea și un gust de brad, parcă ai fi mestecat odată cu ea și cetină. Cred că era din burduful pe care îl adusese un muntean foarte scund și slab și bătrân, dar sănătos, roșu la față, cu o mustăcioară scurtă albă ca zăpada și cu dinți de aur, în ziua când fusesem prima dată la Mita cu Vasi, iar gazda, văduva, pe nume Crucita, nu era acasă, era dusă la biserică, la un mort. Mita avea să ne explice pe urmă că bătrânul cu gazda ei nu erau neamuri, se cunoșteau din tinerețe, amândoi rămăseseră văduvi, și acum se ajutau unul pe altul la bătrânețe, el venea măcar o dată pe lună de sus, de la munte, și îi aducea merindele lui ciobănești. Nu înnopta niciodată la ea, pleca în aceeași zi îndărăt, dar în casă intra – cum intrase și acum – ca și cum el ar fi fost printr-o blândă învoială a sorții în cele din urmă, bărbatul... Acesta venise pe un căluț mic și iute de munte, mai mult păr decât mușchi și cu un ciucure roșu de lână pe fruntea lăptoasă. Dacă un cal și un om ar putea fi frați, călărețul și cel ce-l purta repede și mărunț, erau. Două traiste încăpătoare, viu colorate, atârnav de-o parte și de alta a șei scurte de lemn fără scări. Dintr-una omul scoase ceva jupuit, respingător la vedere. Vasi se interesase pe loc, cu pofta orășeanului, și aflase că era „un berbecuț”. Îl mușcase un dulău de un picior, făcuse o rană grea și-l tăiasse. „Cum dați kilul?” întrebă Vasi, dar insul taciturn, care cobora precis din daci, deshămându-și încet căluțul, nici nu răspunsese. Am avut tot timpul să observ că pe corpul jupuit având aspectul unei „naturi moarte” de pe vremea când pe pictori îi mai fascina încă anatomia în stare crudă, sângele se închegase frumos de răcoarea muntelui. Pe urmă, m-am cutremurat de silă. Era un hoit. Niște furnici circulau zăpăcite pe pielea albicioasă întărită, veniseră și ele pe cal, de la munte. Burduful de brânză având forma unui proiectil enorm de marină fusese scos din desaga cealaltă și, curios, de acolo mai ieși la iveală și un fel de carte cu

coperte negre, țepene, ca ale unei condici. Mita a luat-o din mâinile munteanului și fără să cer mi-a întins-o, s-o văd, era *Viața și patimile sfinților și martirilor*, o carte bisericească, împrumutată și pe care acum omul o aducea îndărăt din munții lui odată cu berbecul jupuit, cu brânza și cu furnicile alea... Mâncând din brânza cu gustul ei înțepător de cetină, mi-am adus aminte toată conversația, de fapt, mai mult întrebările lui Vasi, dacă ei sus au vreo cooperativă, întrebări de bucureștean, omul, despovărându-și căluțul atent la cătărâmi, desfăcându-le cu mișcări scurte, smucite, răspundea mormăind, sau nerăspunzând deloc, scoțând doar sunetele nelămurite, ancestral convenite, pe care omul lucrând le are de obicei cu animalele ajutătoare... Și cât câștigă? Și câte oi are? Dar cote, dă?... Și-atunci Mita intervenise calmă zicând pe un ton al ei ce mi se păru deodată plin de mândrie, de o mândrie ce nu era a ei, mai băgasem de seamă și în alte împrejurări, Mita, dacă era mândră de ceva, nu era niciodată mândră de sine, ci totdeauna de alții, în contul altora; și ea spusese, cu această mândrie liniștită, obiectivă: „domnul Mihăilă este stăpân de munte!” Vasi se comportase destul de stupid. „Stăpân de munte? făcuse uimit spre Mita, dar asta sună grozav, nu știam!” Pe urmă Mita ne prezentase și pe noi, ținând la piept cu amândouă mâinile cartea aceea cu aspect de condică. Cel sosit din munți ne privi cu luare aminte, întâi pe mine, din ochii săi mici negri, străpungători, făcând să-i alunece apoi privirea într-un mod ce mi se păru, fără cuvinte, o judecată, o formulare, care mă îngheță... Pe urmă se uită lung și la Vasi, tot fără să zică nimic, și nu înțelegeam de ce nu vorbește, abia când Mita spusese ce spusese, rupând tăcerea, pricepusem... Dumnealui, zisese ea zâmbind cu sfială, este fratele băiatului care a fost la dumneata atunci, la munte, când a dormit o noapte la stână și când ați vorbit de stele... spuneai că n-ați dormit până în zori și că ați vorbit împreună și despre istoria veche, parcă... ședea la domnul Gologan, contabilul, era prieten și cu domnul Brenner... „da, clopotarul, știu” aprobase scurt munteanul și nu mai spusese nimic, ca și cum Brenner ar fi fost personajul principal. Era însă un mod al lui de a o cârmi, de a abate vorba de la un lucru neplăcut. „Și dumnealui – și mă arătase cu mâna dreaptă, ținând cartea cu stânga la piept,

— E nepotul profesorului, nepotul lui, și spusese *lui* cu o grijă în care deslușisem, sau mi se păru doar mie, și un soi de jenă involuntară... Știi că am discutat despre el, se agăță ea neliniștită de stăpânul căluțului care moțăia liber acum, dar nu prea având ce face cu libertatea aceasta dăruită.

N-o mai văzusem atât de insistentă, și am înțeles că voia să învie ceva, profitând de un martor, important... „Știu... știu eu...” mai mormăi stăpânul de munte fără să se uite la noi, uitându-se numai la Mita cu o îngândurare rece. „Și Crucită, cât stă la mortu’ ei? că treb’ să plec, – parcă se trezi – mai am în târg treabă, sare s-o găsi?” Și omul plecă după sare lăsându-și căluțul să moțăie mai departe; putea să pască, era liber, iarbă în jur, cât vrei; dar el preferă să rămâie nemișcat și să dormiteze în picioare cum făcea de vreo două mii și ceva de ani, răbdător... Și fiindcă rămăseserăm deodată singuri, mai singuri parcă decât înainte și ca să schimbe vorba, după cum făcuse puțin mai în urmă însuși stăpânul Mihăilă, ea zise repede, înecată de plâns: *ei sunt temelia, ați văzut?... ei știu totul și nu zic nimic...*

Jumările de ouă cu slănină le refuzasem, politicos. Nu-mi pria, seara. Am spus că seara nu mâncam niciodată ouă, deși mințeam, și nu suferisem niciodată de stomac și în general aveam o bună digestie. Vasi însă avea o vorbă, seara, zicea el, ouă se dau numai la dușmani. Țineam la recomandarea aceasta a lui numai pentru hazul ei, deși tot ce se poate să se fi bazat pe o oarecare experiență. În schimb, mâncasem mămăligă și brânză, o ceapă întreagă, o ceapă roșie de apă spartă pe un fund de lemn crăpat de-a curmezișul. Pe urmă am mâncat cu poftă și scovergile calde, pudrate cu mult zahăr. Nu se comparau cu pogacele nevastei lui Brenner, prea uleioase. Zahărul de pe scovergi l-am dat mofturos, dar discret, la o parte cu furculița, care am remarcat că era de argint, frumos înflorat, un tacâm rusesc, aristocratic, o lucrătură veche, înnegrită, mă pricepeam. Mă uitam la ea atent sucind-o pe toate părțile. Văzând că-mi place, gazda mă lămuri că o avea de la o rusoaică, de la o femeie-ostaș, de-ale lor; când trecuseră pe-acolo, femeia, care era frumoasă, voinică, trăsesse la ea, care rămăsese văduvă încă de pe-atunci, bărbatu-său murise la Cotul Donului; și dormise la ea, și o rugase să doarmă cu ea în același pat, că se ține după ea un artilerist, și ea nu voia, că avea logodnic, tot pe front, dar mai sus, spre Berlin, și când plecaseră, scosese din carâmbul cizmei furculița aceea și i-o dăruise, s-o aibă ca amintire, drept recunoștință că o păzise. Rostul acestei văduve părea a nu fi altul decât de a ocroti pe câte cineva, cum o proteja acum pe Mita. Dintr-un dulap mare, săsesc, albastru cu doi trandafiri galbeni pe uși, gazda scoase în cele din urmă și o sticlă cu vin ruginiu, vin de Paști, adus de la o mănăstire, cam dulceag după gustul meu. Ea aduse și niște pahare cu picior, de cristal, și care la cea mai mică atingere sunau

frumos, ca o muzică. Erau desmerecheate. Unul, al treilea, era tot cu picior, dar mai scund decât celelalte două și mai pântecos și cu un joc de zgrunțuri care ascundea parcă vinul, dându-i altă culoare, mai întunecată. Pe acesta mi-l întinseră mie, iar Crucită chiar zise fără urma vreunei ironii, „din ăsta se cade să bea bărbatul, și lui Mihăilă, când vine de la munte, tot din el îi dau să bea...” Erau de la un serviciu pe care i-l dăruise Mita, cele două, că fuseseră șase, dar patru se spărseseră la o nuntă din vecini, le împrumutase și în zori se luaseră la bătaie din cauza zestrei, nu ieșise cum trebuie. Paharul stinger din care beam îl găsisese mai de mult la biserică, sub strănă, cu o monedă în el, un crețar, și Crucită îl luase pe ascuns, era lucru ciudat, într-un lăcaș sfânt, parcă cineva umblase cu farmece. M-am uitat mai atent la pahar, care, strâns în mână, îți înțepa cu solzii lui de sticlă degetele, și înainte de a-l duce la gură, nu știu de ce, mi-a venit să zic, să urez, și am zis „Pentru rusoaică!” și am înălțat cu cealaltă mână și cu înțeles furculița de argint, aluzie la cealaltă femeie păzită.

Mita s-a înveselit brusc și a început să bată din palme, strigând cu o însuflețire de care străin nu era nici romul băut mai devreme împreună: „Ce bine, ce frumos! Atunci, pentru rusoaică, fie!” și băurăm. Pe urmă, așezând paharul pe masă, mă întrebase „Ai citit *Rusoaica* lui Gib Mihăescu?” Nu, nu citisem. Auzisem, dar nu citisem, „cum, n-ai citit *acest roman*?” Părea de-a dreptul șocată. „Dar romanul acesta îi plăcea cel mai mult și *lui*! Zicea... ah, Doamne, cum zicea el... zicea... așa a zis o dată el... că Rusoaica e cel mai captivant roman românesc, că e cel mai avansat roman occidental spre răsărit și că pe urmă, adică mai departe, începe altceva, începe Rusia.”

Crucită se închină repede de câteva ori. Am privit-o surprins. Mai mult ca sigur că o făcuse de sufletul bărbatului ei mort la Cotul Donului.

Bine, stăruia Mita, dar trebuia neapărat să citesc Rusoaica. El îi dăruise romanul Rusoaica, și *La Grandiflora*, amândouă însă se pierduseră la București, ori le împrumutase cuiva care nu i le mai înapoiase. În schimb avea la ea *La Grandiflora*, o găsisese la un anticariat la Cluj și o cumpărase mai de mult, – *Rusoaica*, dar cum, nici p-asta n-o citisem?... Eu, cu romanele, știi... am încercat să mă scuz... Nu se poate, nu se poate, protestă ea, *aceste romane trebuie citite*. O cuprinsese o agitație subită care îi schimba complet trăsăturile feței, îmbătrânind-o, ca și cum seninătatea doar maschează trecerea anilor. Crucită zâmbea ostentiv. Vinul o moleșise. La un moment dat chiar căscă lung, țărănește, scoțând un răget urât de

ușurare. Căzuse întunericul. Întunericul în Transilvania e altfel. El cade nu știu cum, ca-ntr-o cancelarie veche care miroase a cerneală și-a fân cosit. M-am ridicat mulțumind pentru cină. Mita se ridică și ea preocupată. I-am pupat văduvei mâna grasă, – „să mă iertați, spusese ea primind omagiul meu orășenesc, dar eu mă culc cu găinile” – o mână zbârcită cu vine groase sub pielea lucioasă. Mă gândeam să plec la Gologan. Terminaseră ori nu belota? Deși o belotă nu se termină niciodată, știam, jucam câteodată cu Vasi, și ce are ciudat acest joc patriarhal e că mereu te cerți cu adversarul, un joc cu reguli făcute mai mult din excepții și din fel de fel de chițibușuri de care mai uiți. Dar Mita mă invită din nou în odaia ei, nici nu era prea târziu.

Când m-am întors ocolind masa, am văzut în spatele meu agățată în perete o gravură ieftină lângă candelabrul bisericesc. Becul care avea o pălărie obișnuită de metal, nu căciula aceea roșie de lână imposibilă ca în odaia cealaltă – sperasem la început că ideea fusese a gazdei, dar, iată, era într-adevăr a Mitei – bătea destul de tare în peretele bine lustruit al gravurii. M-am apropiat și am privit-o cu interes. Erau de fapt două gravuri. Două reproduceri, una lângă alta, închise în aceeași ramă neagră de lemn. Una înfățișa izgonirea din rai, dar Adam aici avea în mod curios o splendidă pereche de mustați mocănești, iar Eva ținea în palmă un melc. În cea de a doua, niște draci, dracii ortodocși pitorești, de care vorbea Brenner, chinuiau niște femei despuiate, despletite, osoase, cu furci și țepușe înroșite. Ceva foarte șocant și totodată atrăgător. Fără voia artistului, efectul era mai curând comic, nu înspăimântător, și în același timp sexual, întunecos de erotic și de nemărturisit ca ispită, ca-n pozele porno, în anii liceului, văzusem una care mă urmărise luni de zile: trei femei albe, blonde, în pielea goală, tăbărând pe un negru culcat, răstignit, chinuindu-l parcă. O noapte întreagă domnisem cu imaginea aceasta sub plapumă studiind-o la lumina unei lanterne până slăbise de tot bateria.

Mita se pregătea să iasă. Ședea cu ochii în gol, gânditoare, sprijinită într-un picior și cu mâna pe clanță. Așa o văzusem când îmi întorsesem ochii, întrebând mai mult de jenă „ce-i asta?” „Muncile iadului, maică” răspunsese Crucită și căscase a doua oară, pe urmă își făcuse iar o cruce.

Ne-am urât noapte bună și am ieșit.

Intre cele două odăi se afla o tindă largă în care era beznă, nu ardea nicio lumină, astfel încât în momentul când Mita deschise ușa odăii ei, lumea aceea roșie de developări foto, – (despre care cinicul de Vasi se exprimase

atât de urât) – de grotă laborioasă, grotă unui fotograf împătimit, mă făcu să ezit...

Ori uitase, ori lăsase dinadins lumina aprinsă...

Capitolul 19

Candela iar se stinsese. Mita se chinui s-o aprindă urcându-se pe același scaun. În fine, ardea. Nu m-am mai așezat la războiul de țesut. M-am așezat pe una dintre cele trei lăzi mari de zestre acoperită cu o blană, cred că de oaie. Lumina aceea roșie îmi dădea o proastă dispoziție, după lumina aurie, generoasă, din odaia Crucitei. Am rugat-o frumos pe Mita să scoată abajurul de lână pleoștit peste becul electric. Dacă mă jena, avea s-o înlăture imediat, și își ceru iertare că îmi produsese o neplăcere, pe ea, lumina aceea, din contră, o liniștea. Și trăgând la iuțea sub bec același scaun, puse câțva timp până desfăcu din niște cârlige oribila căciulă de lână sângerie. O lumină sinceră, voioasă inundă imediat încăperea. Da, recunosc eu ea, așa parcă ne vedem mai bine. Deși, asta pe mine cred că mă dezavantaja. Trase din nou scaunul la locul lui, se așază pe el și mă privi câteva secunde cu mâinile în poale. Pe urmă râse și spuse întinzând spre mine un braț:

— Știi pe ce stai?...

M-am foit pe ladă, privind-o intrigat.

— Pe o ladă, am zis; e o ladă, nu?...

— Pe bibliotecă, râse ea din nou, în lada aia, – și o arătă cu degetul, cu o mișcare spontană, – acolo țin eu cărțile. N-am cărți multe, și când n-ai multe, e trist și sărăcăcios să le expui într-un biet raft.

Fără să vreau, mă ridicai, privind lada cu părere de rău.

— Dar stai, stai pe ea, nu-i nimic, mă îndemnă ea cu o nouă însuflețire, și se sculă sprintenă de pe scaun și se apropie de locul în care rămăsesem în picioare.

— Să ți le arăt, mai spuse, și dând la o parte pielea de oaie, deschise capacul greu și bombat al lăzii. Un miros ca de moară, de făină, mălai se înalță din ladă. Fusesse lada Crucitei. O vreme ținuse în ea mălaiul, îmi explicase întinzându-mi una câte una cărțile care aveau pe coperte o pulbere fină, aurie; cât curățase ea lada, tot mai rămăseseră urme de făină de păpușoi. Erau mai ales romane, traduceri, avea mult Balzac, apoi și englezi și mulți ruși, Tolstoi, Dostoievski, Gogol, pe urmă Rebreanu, Sadoveanu și

dedesubt de tot dădu – și aici scoase un mic țipăt de satisfacție – de *La Grandiflora*... De când n-o mai citise, adică recitise, și tocmai vorbise de ea!... Vasăzică, n-o citisem. Nu, n-o citisem, și iar mă scuzați prosteste, ca semidoctii care sunt convinși că un om cult trebuie să știe *tot*, să nu rămâie în urmă cu un rând.

— Vai, ce bine-mi pare că am dat de ea! contempla bucuroasă coperta cărții ștergând-o cu mâneca rochiei ca pe o oglindă aburită, ca pe un geam prăfuit. Apoi o răsfoi lacomă, îndemnându-mă să mă uit și eu peste pagini. Din când în când vedeam multe rânduri subliniate cu roșu. În unele locuri era subliniată toată pagina ceea ce mi se păru un exces, o exagerare. Totuși, mă uitam, prefăcându-mă curios, ca să-i fac plăcere.

— Ah, și asta... iarna! iarna pe Olt!... El spunea că niciun scriitor român n-a descris atât de bine iarna românească, așa spunea el. Sublinierile sunt ale mele, dar sunt de fapt pasajele care-i plăceau lui cel mai mult; le subliniasă și el pe exemplarul pierdut, și când am cumpărat ediția asta de la anticar, m-am apucat să le subliniez eu, cu mâna mea, le țineam minte, așa ca să fie, înțelegi? și mă privi peste umăr cu un fel de extaz, ținând în mână cartea. Tânără, deodată. Tânără și frumoasă. Și bucuria te face frumos; seninătatea te păstrează; dar ea, bucuria, îți readuce instantaneu pe față tinerețea retrasă. Uite aici, citește, și-mi vârî cartea sub ochi.

Am citit în gând rândurile energic subliniate cu roșu:

Manaru iese în fugă trântind ușile; și afară îl întâmpină bucuriile celorlalți și ale vieții. Zăpada a prins; și fulgii rid cu toții de bucuria omenească. Parcă-i un miraj multiplicat la infinit de dinți rătători; pretutindeni domnește râsul. — Prinde! Prinde! Asta-i bună! Cam târzie, dar e bună! Își dă cu părerea moș Mitrică Dranovete...

Frumos, dar idilic, m-am gândit. Și iernile se schimbaseră. De nerăbdare, văzându-mă șovăind, Mita începu să citească cu glas tare pasajul subliniat de pe pagina următoare:

...Dedesubt Oltul curge între două chenare înguste, argintii, de nea, în șuvoaie grele și adinei: găurile învârtitoare, ochi de bulboană privesc lumea de deasupra cu hăinoșenia întunecată a adâncului. Ochii aceia mulți și toți se fixează asupra lui Manaru, de parcă divinitatea răului s-ar fi ridicat dușmănoasă și pânditoare la suprafață. Sprâncene crunte de unde gălbui îl înconjură în curgerea necurmată și-n vuiet fără oprire; brațe de apă se desfac... Pretutindeni un zbucium necurmat de scăpare din sine și pretutindeni o întoarcere rușinoasă, înfrângere și neputință. Manaru

retrăiește lupta din ajun și abia aici, în mijlocul sănătății aspre a naturii, începe să se îndoiască. „Hm... Oare să fie într-adevăr vreuna... Una singură...”

Aici ea se opri, știind că nu cunoșteam subiectul și lămuri adăugind de la sine, arătându-se cu degetul: „adică o singură femeie”. Pe urmă, explicându-mi rezistența, sălbatică a eroinei, a Morăriței, în fața atacului lui Manaru, înțelesei despre ce era vorba: de o femeie unică, poate, singura fidelă și adevărată... O Lucreție, da, care se omoară, după ce e dezonorată.

— Și citește aici... vorbi ea repede răsfoind febril cartea... citește cum află de sinuciderea ei acest crai provincial de Manaru... Vai, ce... să mă scuzi... curvar!

— *Să trăiești, boier Manarule. — Bună ziua, nea Mitrică. (moșul cu zăpada) — Ori auziși ce se-ntâmplă? — N-auzii nimic, nea Mitrică. — Păi, nevasta lui domnu Moraru. — E, ce-i cu ea? — Se împușcă adineaori... Or glumești, n-auziși? — S-a-mpușcat? — Păi, cum, săraca... trei gloanțe. — Ce vorbești, domnule... — Tocmai aștepta pe bărbatu-său de la București, și când fluieră trenul în gară, haid și ea: pac, pac, pac, trei gloanțe... păi cum... Păi să trăiești, cu bine...*

Eram cât pe-aci să râd, dar m-am abținut. Mita avea ochii umeziți. Se cuvenea să ascult și reacția celorlalți chefiți de la *Grandiflora*, a lui Ramură în special, amantul nevestei lui Manaru, care între timp și-a ras mustața și e supărat că ceilalți nu bagă în seamă...

— *Dar ce s-a întâmplat, frate? — Vite, ăsta nu știe. (Ramură) — Cum, tu nu știi, n-ai auzit? — Nevasta lui Moraru... — Morărița... de... — Ei, ce-i cu ea? A fugit?... — Și-a tras trei gloanțe. — A murit? — O, ho!... — Ce vorbiți? Păi de ce, domnule? Ramură respiră ușurat; acum putea și el să-și explice cum nu se observase tăierea mustății.*

Ce lume! Și cum vorbea ea! Dacă n-aș fi știut, aș fi jurat că e Caragiale. Deși, așa, în fugă, totul mi se părea melodramatic. A trebuit să aflu și cum Manaru îl somase pe Ramură, amantul nevesti-si, al Frosicăi, să-i spună dacă și ea se împotrivese, ca Morărița, și cum și cât până la ce punct, chit că nu se omorâse ca ailaltă, dar măcar dacă rezistase destul și cum Manaru într-un acces de gelozie și necăpătând răspunsul dorit îl gâtuise pe Ramură și se predase poliției...

Manaru să-i fi plăcut *lui*?... Acel „curvar”, cum o spusese ea verde, acel desfrânat „crai de provincie”?... Astfel reieșea din explicațiile ei. Cunosco atracția celor virtuoși pentru dezvățuți și invers. Fiindcă în virtuoși zace

înfrânată tentația păcatului, iar în ceilalți, setea de izbăvire. Ca și cu femeile. Pe care femeie cinstită n-o fascinează casele rău famate! Și care târfă nu visează un cămin, fidel și tihnit, în cele din urmă? Dar, *lui*, totuși, să-i fi plăcut acest om atât de stricat?... De ce? mă întrebam, neconvins de fapt în întregime în sinea mea de atracția contrariilor.

Nu cunoșteam sfârșitul. Abia după ce Mita îmi povesti cum se abătuse Manaru pe la cimitir, înainte de a se preda, fugărit de agenți și cum ținuse el, înainte de a-și pierde libertatea și de a-și ispăși crima, să mai vadă o dată infernul zugrăvit în pridvorul bisericii, pricepusem...

Am cerut să-mi arate pasagiul, și ea mi-l puse sub ochi. Finalul chiar. Era de altfel subliniat tot cu un creion roșu și cu aceeași energie.

Am parcurs la iuțeală textul, pe sărite:

A vrut, o clipă numai, o ultimă clipă de libertate, în amintirea trecutului fericit și zburdalnic să revadă icoana aceea a iadului, ce-l uimise atât în copilărie, zugrăvită cu puțină știință și cu multă fantezie pe perețele bisericii, dedesubtul edenului, cu coline până la glezne și cu copaci pieptănați regulat, până la genunchi, de unde Adam și Eva erau fugăriți de paloșul Arhanghelului... Agenții îl înconjură tocmai la imaginea din mijloc... a unei femei pe care doi draci o țin chincită pe pirostrie, astfel ca flăcările pedepsei să-i mângâie, cu limbile lor arzătoare, izvorul de plăceri și de vieți, prihănitul izvor al vieții...

Bine, dar era la fel ca în naiva gravură din odaia Crucitei de alături! Mita aprobă mutește, însă cu gândul plecat în altă direcție. Eram sigur că *la el* se gândea și la iubirea lor nefericită. Și *tot el* mai spunea că acest erou, acest păcătos ducând răul până la capăt, avea în el o fire de sfânt, ră tăcit. Un Don Juan, căit, singurul Don Juan veritabil din tot ce se scrisese până atunci și că spre deosebire de cel occidental, provocator și neînduplecat, sufletul prefăcându-i-se într-o coloană de sare, acesta, *românesc*, ortodox, un mic Stavroghin, se convertește și intră, va intra, până la urmă, cu dispensă, în rai. Raiulanexă, raiul-auxiliar, al pocăiților meditând pe aleile rezervate lor într-o deplină cunoștință de cauză. Nu prea avem în literatura noastră asemenea personaje... *Don Juani și Sfînți*, așa zicea *el*. Prea multă istețime și deșteptăciune seacă și zeflema și humor...

Dar ce era mai curios din tot ce aflasem în seara aceea, era faptul că și *el*, înainte de a ajunge, în marșul său de pocăință, la biserica din Turnu-Severin, se opri într-un sat oltenesc din preajmă, și intrase într-un cimitir țărănesc unde se afla o bisericuță pe care o știa. Un lăcaș modest zugrăvit de

un meșter rural. Îngenunchease tot în pridvor unde era înfățișată o *Judecată de Apoi*, și se rugase, se rugaseră împreună sub ochii mirați ai unui paracliser bătrân, care vopsea cu catran o masă de tablă, un rudimentar altar de tinichea găurit în care se înfig lumânările pentru morți. Îl imita, fără să vrea și fără să aibă de ce, pe Manaru?... Așa mă-ntrebam pe când Mita îmi istorisea marșul desculț spre Canossa dunăreană. Era, – după douăzeci și ceva de ani, cel puțin în locul în care chinul arde cel mai tare, – vindecată. Dovadă felul cum povestea, ca și cum ce trăise ar fi fost o plăsmuire din în chipuirea unui autor. Altfel de autor, altul, desigur, decât cel din lada de zestre. Un individ viețuind mai încoă, spre vremea noastră, alta decât viața mică dintre cele două războaie, prielnică patimilor mărunte. Săracii de ei, îmi spuneam gândindu-mă la cronicarii acelor timpuri, nici măcar n-aveau niște subiecte dure, tăioase, să-ți oprească răsuflarea, pe măsura talentelor lor, mari totuși. Hm, îmi ziceam eu cu răcă (râca ascunsă care e totdeauna o înălțime umilă, pizmașă), să-i văz eu pe eroii lor veseli și petrecăreți, pe acei destrăbălați crai de provincie, umblând după aprovizionare, fără să le sară în ajutor madam Filionescu. Să fi scotocit în cugetele lor, aveai ce alege. Mă rog, istoria era istorie. Ea venea și trecea peste noi huruind cu roțile ei grele căptușite de multicolorul înveliș al serpentinelor înfășurate pe ele din mers.

...iar paracliserul văzându-l desculț cum ședea îngenuncheat cu labelle zgâriate, însângerate, pline de noroi, a întrebat oprindu-se din vopsit cu pensula neagră de catran în mână picurând, *de departe veniți?* dar el n-a răspuns, fiindcă se mai ruga, și atunci eu am răspuns în locul lui, să nu rămânem datori, încet însă, să nu-l tulbur și am întors capul cu grijă în direcția întrebării și cred că o spuseseam aproape cu mândrie: *de sus, din țara de sus, de la miazănoapte... Lung drum*, a zis acela și a mai dat cu pensula un timp, și eu lângă ei, între ei, în aer, în aerul pridvorului cu Judecata de Apoi nenăscut încă, dar prezent în pura mea virtualitate osândită să ia act și să spună și să aprecieze un drum, orice drum și pe cine merge pe acest drum și cum merge și de ce și încotro – ce drumuri diferite de la tată la fiu și de la frate la frate, bunici și nepoți, și am derulat totul de probă, să compar, și m-am oprit și am parcurs, reparcurs regăsind cu un zâmbet în colțul gurii celălalt drum, nesperiosul drum al fratelui ușuratic fugind de secetă *seara mă urcam grăbit în rapidul Orleanu Galați-București plin de senatori și mitropoliți și luând Orient-Expresul ajungeam la Paris în Gara de Est atât de dragă românilor pe o ploaie rece*

binefăcătoare sărind sprinten pe peron m-am gândit la prietenii mei de distracții de la Bârlad și Tecuci (Manaru, Ramură, Zambiloiu!) cu o falsă mâhnire plătind bucuria sosirii cu un regret prefăcut nu era drumul de care îmi tot vorbea Babis căruia acum îi găseam fel de fel de calități deși nu puteam să-l sufăr, nu-i suferi niciodată pe cei ce au dreptate...

Sau, și mai în urmă, Erion, celălalt drum pornind în toiul nopții direct de la partida de stos „... epopeea, saga familiei... și colonelul a spus vă rog să nu vă uitați pe fereastră nu ne-am uitat ne-am supus am auzit bătăi de ciocan era înlănțuit de alt osândit care cânta cu putere TU Dătătorul Luminii pe urmă s-au auzit zurgălăii apoi tăcere vara îi duceau în tarantas căruță fără arcuri până în Siberia mureai numai de zdruncinătură fericiți cei ce plecau iarna lunecau ușor pe sănii drumul invers de acolo înapoi, de mijloc, al tatălui necunoscut, care după o pauză de două decenii și ceva, cât îi trebuie unui ins să vadă, să judece, să spere și să moară, se isprăvea odată cu drumul fiului său în pridvorul bisericeții din satul oltenesc vârtejul de praf înălțându-se deodată la răsărit în văzduhul roșietic rostogolindu-se cu iuteală vântul năpraznic scuturând frunzele verii ce mai rămăsese nepârjolit de secetă un viscol arzător și el cu căpățâna sa extatică de ucigaș sau martir scoțând vijelia de sunete din armonica proptită în piept cu celălalt braț ținând strâns frâul pursângelui totul fiind gata înscris în acel vârtej fecund praful încins de vara cotiturii supreme stârnit de roțile și copitele bizarului cortegiu în fruntea căruia călărea veselul călăreț muzică și țărână colb sau pulbere sau cum i s-o mai fi zicând și care zicea, iată cum vă nasc și vă prăpădesc...

...și mă descălțasem și eu de tenișii ușori pe care îi purtam în picioare, mă ardeau de atâta mers, la Suceava în dimineața plecării am vrut să merg și eu desculță ca el, dar el a zis *tu, nu*, nu trebuie, n-ai de ce și nici nu s-ar fi convenit să mă urmezi, *ești femeie!* și o spusese cu asprime și l-am înțeles dându-mi de înțeles că și așa era destul că îl însoțeam și atunci mi-am cumpărat perechea aia de teniși care pe la Bacău se și găuriseră, dar n-am spus nimic, călcam cu talpa prin praf peste pietroaie și dormeam încălțată cu ei să nu vadă, atât că mai slăbeam puțin șireturile, dormeam separat, el în hambare, coșare, mie avea grijă să-mi găsească mereu câte o odăiță, ne certam, dar nu se lăsa, el care tolera, nu mai tolera nimic; o singură dată mă lăsase să stau cu el, dincolo de Panciu, îi zicea Prisaca, oamenii care ne vedeau se mirau, arăta jalnic, obosit, bărbos, și picioarele, ah! picioarele lui negre de glod, însângerate! îl rugam să poarte măcar ciorapi, îi luasem niște

ciorapi groși de lână, prevăzusem, dar nu primise, nu voia să trișeze. Și oamenii întrebau: „a ieșit cumva de la ocnă?” a ispășit vreo pedeapsă?... El nu zicea nimic, tăcea și se uita la ei, și fiindcă el tăcea, îi lămuram eu, femeiește, fără să ie spun adevărul, mințind, dar cum să le fi zis?... Le spuneam așa... a făcut un legământ, un jurământ, să meargă pe jos până la Turnu-Severin. Până la Turnu-Severin?! Păi de ce? Așa, făceam, și câteodată le mai făceam cu ochiul, s-o scurtez, și ei făceau *aha!* și se dumireau crezându-l nebun... Și o nebunie era, dar nu era nebunia lui. Singura noapte pe care o petrecuserăm împreună fusese acolo, la Prisaca, fiindcă în coșarul cu fân era și o pisică, fătase, avea patru pisoii, și ne-am jucat până seara cu pisoii, pe urmă s-a făcut întuneric, ne-a apucat acolo întunericul, și el a aprins felinarul, și fiindcă tot n-aveam ce face și lumina era proastă, nu puteai să citești, ne-am mai jucat un timp cu pisoii la lumina felinarului, erau atât de drăguți și de zglobii!... Și-atunci îi spusese prima dată cum am supt eu lapte de la o pisică (știam, îmi spusese Vasi, încă înainte de a pleca la Șirna-Veche) tot așa într-un pod cu fân, în copilărie, și el s-a înveselit, parcă-l văd, s-a ridicat din fân și m-a privit râzând și a zis *ai supt tu de la o pisică?* am supt! am zis eu mândră și m-am ridicat și eu din fân și l-am îmbrățișat și l-am sărutat și l-am vrut, dar el s-a împotrivit, și l-am înțeles, cred că nici nu mai avea vlagă, mânca doar pâine și bea apă, îl mai sileam eu să bea și lapte, luasem cu mine și zahăr, știam că trebuie, luasem într-o pungă, la plecare, și îi puneam zahăr în lapte, iar el fie că nu observa de oboseală, fie că băga de seamă, dar nu mai avea forță să se împotrivească, bea laptele îndulcit care îl mai reîntrema. Purtam în spinare rucsacuri, pe drum unii credeau că suntem excursioniști, oricât ar fi vrut el să pară, n-avea aerul unui țăran, al unui om de rând, tot ce îmbrăca... și cum era îmbrăcat? în niște pantaloni groși de dimie, țărănești, așa, ca pământul, cum se-mbracă toți, la câmp, la nunți, la moarte sau la răscoale... o cămașă kaki de bumbac, cu buzunare și epoleți, singurul lucru fin, cumpărată de la *Djaburov*, nu suporta pe piele decât pânzeturi moi, catifelate, avea pe el o piele... să mă ierți... mătăsoasă, ca a femeilor răsfățate și care toată ziua nu fac nimic decât băi și se îngrijesc; pe când eu *aveam* pe mine o piele de bărbat, te rog din nou să mă ierți, dar așa zicea el, „o piele ca o pavăză”. Doamne, poate că și din cauza asta am rezistat...

Am căutat din ochi romul și ceștile. A mea era pe războiul de țesut, acolo unde o lăsasem, pe scândura lustruită pe care șezusem înainte de a ne pofti la cină Crucită. Cu un dezgust interior, am mai cerut puțin rom, dacă mai

era. Cum să nu, mai era. În sticla de o litră, pe care scria *Jamaica*, mai rămăsese pe fund ceva. „Rom după vin?!” s-a mirat ea totuși cu luciditate. Am încercat să glumesc. Am zis „orice merge după orice!” Și ea a râs. Și a zis: „cu adevărat”. Și m-am gândit că deodată vorbise fără să-și dea seama ca o călugăriță. Dulce și frumos, românește, observasem, vorbesc mai ales călugărițele când ies în cetate... Cum ar spoi sau ar ține ordine în chiliuța lor. În gura ei, această vorbire de text sacru se făcea rar auzită, din când în când numai, și pe neașteptate, și atunci aveam impresia că tonul laic, obișnuit, pe care îl folosea în toată povestea ei, era ceva prefăcut, în orice caz ceva care n-o prindea, părând mai mult o convenție... Umplând pe jumătate cele două ceșcuțe, sticla de rom se goli. Cu o mișcare sprintenă, ea o piti repede, nu știu de ce, sub războiul de țesut. Am băut câte puțin. Mă scuturam încetișor de greață, privind-o cum bea din ceașca urftă, pământie. Stătuse un pic cu ea în mână, gândindu-sê la ceva, apoi cu un gest brusc, după ce o învârti scurt în aer, ca zațul unei cești de cafea, o dădu toată pe gât. M-am pomenit zâmbind. Și mi-am zis cutremurându-mă încă de silă, cu senzația că-mi luase foc gura, că iadul m-așteaptă și că oricât aș mai fi trăit, devenisem vrând-nevrând propriul meu demon, victima propriei mele fățarnicii.

...iar peste cămașa aceea kaki și cu epoleți, un pulover gri de lână; i-l croșetasem eu cu mâna mea, cel mai mult îi plăcea să mă vadă croșetând; când îmi vorbea, croșetam, și din când în când, ascultând spuneam și eu câteceva, ca să știe că[^]l urmăresc – de obicei îl contraziceam, asta-i semnul că ești treaz și că participi cu adevărat; îl contraziceam însă cu grijă și cu bun simț, cât aveam, fiindcă în general el ura prostia și nu putea să-i sufere pe încrezuți și pe fuduli; zicea că asta îl liniștea, să mă vadă împletind; vai, bărbat ca el nu se va mai naște unul în veci! Câteva secunde, dădu să plângă; din ochi însă nu-i curse nicio lacrimă. Aveam și impermeabile, și glugi de ploaie, umbrele, în orice caz, nu, ar fi fost ridicol, caraghios, deși eu mă gândisem, dar el se opusese. Aveam însă noroc, era secetă, și când se pornește seceta în partea aceasta a țării... Și ce praf, Dumnezeuule, nu mai văzusem, praf ca acolo, lasă că sunt și niște sentimentali, – el chiar zicea, observase asta, „tu, zicea el, ai băgat de seamă că farmec și bunătate și omenie nu întâlnești decât în locurile mai puțin civilizate?!”... Așa o fi? mă întrebam, neconvinsă, în sinea mea. Am scos, în loc de răspuns, un sunet vag, cred că un mârâit. Pe cap nu purta nimic, de obicei îi plăcea să meargă în capul gol, avea un păr desdes auriu, veșnic căzut pe frunte, oricât s-ar fi

pieptănat, şuvițele muiate parcă în aur, țepene, reveneau la loc într-un vârtej, mai ales cârlionțul care-i cădea pe frunte, pe acela i-l răsuceam uneori pe deget, privindu-l în ochi, când mă îmbrățișa; mă lăsam cuprinsă de mijloc, și mă lăsam pe spate ca să-i văd bine ochii întunecați, ca ceaiul tare, învechit, și-i răsuceam ciuful pe deget, și nu știu de ce, ori de câte ori făceam asta, râdeam, mă apuca râsul, un râs prostesc de fată și-o bucurie care mă gădila, parcă-mi umblau furnici pe spinare. Și când mă jucam cu ciuful lui... și mă uitam în ochii lui, ca o nebună, el de obicei zicea... și sunt sigură că vorbea astfel fiindcă în clipa aceea, sever cum era, și atât de rușinos în toate, nu găsea altceva să zică... și zicea, de fapt, repeta rar cum mă recomandam eu prima dată pe cheiul Dâmboviței atunci, noaptea, dincolo de podul Cotroceni, după ce ieșisem de la bal, ce știam eu să fac: *Știu să țeș... să torc... să înșir tutun și să duc găștele la păscut...* Totdeauna inversa ordinea adevărată a verbelor, sau uita să adauge „fără să le pierd” cum și spusese de fapt, dar el uita, parcă din adins, ca și cum ar fi crezut că aș fi fost în stare să pierd ceva, și atunci îl trăgeam de ciuf readucându-l la ordine, la ordinea adevărată, spunându-i răspicat: „fără să le pierd, prostule!” singurul moment când îmi permiteam să-l fac prost, fie și în joacă, fiindcă acolo, pe izlaz, lângă pârau unde se topea cânepa și unde în copilărie văzusem plutind la vale într-o zi în apa limpede pe fetița înecată, eu eram stăpână și totul trebuia să fie, ori să fie zis, cum fusese. Eu aveam pe mine rochia mea bleumarin cu care mă dusesem în primul an la cursuri și pe care o purtasem și la balul acela, atât că atunci îi pusesem la gât o danteluță pe care mi-o dăruise mama când împlinisem șaisprezece ani; și când venisem la Suceava, la judecata lor, fugisem de la cursuri, îi lăsasem mamei un bilet, „Mamă, eu plec după cel drag, îmi urmez ursita”. Așa scrisesem. Și ea înțelesese. Și ea fugise cu tata, îi semănăm. Rochia asta îi plăcea lui, fie că era atât de cuminte, fie că știa că mi-o făcusem singură, era ca o uniformă de școală. Îmi mai croisem una la fel pe care o țineam în rucsac, de rezervă, dar nu ieșise la fel, vezi, ce-ți place mult, nu se repetă. Mai aveam pe lângă schimburile mele de fată și o rochie grosicioară de lână castanie. Și p-asta tot eu o împletisem, o aveam de la cincisprezece ani, lâna se-ntinde pe tine, îmi venea încă bine, atât că se mai rărise. Pe cap, când ploua, purtam bereta mea de școlăriță. Nu știu de ce îmi plăcea mie să port tot lucruri vechi. Tot ce era nou, parcă mă speria. Un lucru nou mereu mi se părea că nu-l merit. Deși eram cochetă și îmi dădeam și cu ruj pe buze. Rujul, lui îi plăcea, și mi se părea ciudat că-i plăcea, știind că ce-i plăcuse

lui mai întâi la mine fusese cum să spun... tocmai naturaletă... Dar, zicea el, rujul e ruj. E ceva fals, știu, dar este foarte femeiesc, și că și egiptencele știau asta, și că o mică-mică doză de fals bărbaților le place totdeauna, zicea el, cum sunt și florile dinadins colorate, e, ca să te atragă, în contrast cu natura a cărei rădăcină, neagră și urâtă, ne displace. „Un zâmbet e viața, frumos, prefăcut, privește-l și uită, chiar dacă suferi, de tot ce-i urât”. Am ținut minte versurile acestea. Spunea că le tradusese el dintr-un poet clasic german. Nu voise să-mi spună care. Bănuiesc că erau ale lui. Făcea câteodată versuri în joacă. Folosea cuvintele cu o mare ușurință și le rostea totdeauna cu aerul că nu-i aparțineau, că cineva i le sufla. I-o și spusesem într-o zi că parcă vorbește cu gândul aiurea și că mereu îți dă impresia că are pe lângă el pe cineva care-i dictează tot ce spune. El tăcuse și mă privise lung în ochi și fără să mă piardă din ochi, pusese mâna stângă pe umărul drept și întrebase: „Nu vezi nimic aici?” Nu, ce să văd? spusesem, ce-i de văzut? Iar el spusese: „Nu vezi tu îngerul? Ședea cu ochii-ntorși spre umărul drept, cum faci când cineva îți atrage atenția... *vezi c-ai o pată acolo, acolo...* Mă și speriasem. Era el câteodată ciudat, dar în clipa aia crezusem că își pierduse mințile: ochii lui însă întorși spre umăr și lunecând ușor și spre mine, erau limpezi, deși prea adânci... prea adânci... mă înecam în ei și-n ei văzusem pârâul îngălbenit... copilăria, cânepa aruncată-n pârâu la topit și trupșorul mic al fetei, al înecatei, plutind la vale în apa clară, rotindu-se încet-încet cu fața în sus spre cânepa înmuiată ale cărei otrăvuri galbene ca pucioasa făceau să pută în jurul ei pârâul curat, harnic, silitor... „Cum? nici tu, nici tu, chiar, nu-l vezi?” repetase, apăsându-și și mai tare umărul cu mâna stângă în felul în care un prieten îți așază o mână pe umăr cu dragoste și cu încredere, iar tu îți pui mâna ta peste mâna lui apăsându-i-o cu aceeași subînțeleasă încredere... Deodată mi-am amintit. Uitasem. Cum de uitasem?... Sau poate că gestul fusese atât de al său, încât mă înșelasem, convinsă că asta i se întâmpla în realitate lui... îmi vorbise odată de un portret al lui Tizian, capul unui apostol la masa de scris și care se uită și surâzând și atent și ascultător și complice, „cu o șireată complicitate” – spusese el – dacă n-ar fi fost Luca sau Matei, spre umărul său drept, pe care un băiat, „un înger de serviciu, și cenzor și inspirator” cu bărbia leneș culcată pe umărul protejatului său, își ațintește curios ochii în pagina bătrânului, pe jumătate umplută, curios parcă să vadă ce ieșise și ceea ce de fapt el însuși îi dictase... (Recunosc, asta-mi scăpase.) Tenișii pe care-i purtam în picioare și care fuseseră albi la Suceava în dimineața

plecării se înnegriseră de praf și noroi. Țineam în rucsac o pereche de pantofi aproape noi, cu toc jos, dar nu-i purtasem niciodată, i-am dăruit, fără să-i spun lui, fetei unui gospodar de lângă Focșani care ne găzduise; aveam același număr la picior, și îi dăruisem fiindcă fata toată ziua citea, se pregătea să dea la Focșani un examen la o școală de moașe. O chema Luța; mă împrietenisem cu ea, ca între fete, dormisem cu ea în aceeași odaie, în același pat și înainte de a ațipi mă întrebasese dacă *el* mi-era frate de nu dormeam cu el, că ea crezuse mai întâi că eram logodiți și că poate, de rușine, sau din bună cuviință, „e o prostie, spusese, viața e făcută ca s-o trăiești”. Ca viitoare moașă vorbea pe față despre toate și mă mai întrebasese dacă rămăsesem vreodată grea. Nu. Și mi se păruse o lipsă a mea că nu. Nu vorbisem niciodată cu el despre acest lucru. Sau poate că eu eram stearpă? Luța făcuse patru avorturi. Se culca cu cine-i plăcea, dar nu cu băieți din sat, dacă ar fi știut ta-su ar fi omorât-o-n bătai. S-o iert că-mi dădea amănuntele astea, dar așa fusese. N-am zis nimic. M-am ridicat și pe urmă m-am repezit și m-am așezat la loc. Aveam cumva nevoie să ies afară?... De fapt simțeam nevoia de aer. Romul îmi făcuse rău. Îmi venea să vărs. M-am ridicat din nou și de astădată am răspuns afirmativ, și ea deschise repede ușa, și-n tinda întunecoasă întârzie puțin, apoi îmi spuse că aprinsese lumina și-mi arătă privata, „e după șură, îmi atrăsese atenția, vezi că arde acolo un bec.” Am ieșit în ogradă.

Era o noapte senină, stele puține, luna la jumătate. Am ocolit șura ale cărei porți înalte erau larg deschise. M-am uitat înăuntru. Era plină de unelte gospodărești ale căror forme abia le distingeam în întuneric. Luna bătea însă înăuntru și am apucat să văd un plug parcă și câteva putini, un butoi mare, frânghii, căpestre și hamuri agățate, două tălpi de sanie sprijinite de perete cu ciocurile în sus, iar în fund, în beznă, o formă înaltă mai neagră decât întunericul chiar, dens totuși, decupându-se pe el ca o probă, un eșantion al unor nopți imemorale, având aspectul unei dihanii înălțate pe două labe și cu labele din față, sus. Evul cel mediu însuși mă privea, mă fixa din tenebrele lui transilvane. Când ochii mi s-au deprins cu întunericăla, mi s-a părut că dihania era o vânturătoare sau o treierătoare, și asta mă liniști. Mă uitam la toate uneltele acelea de muncă dormind inutile somnul lor feudal ca-ntr-un muzeu sătesc, alt rost nemaiposedând decât emoția pe care trebuie să ți-o producă niște opere de artă. Mai văzusem ceva asemănător în fel de fel de expoziții ale vechilor meșteșuguri, mori de apă cu pietre de măcinat tocite, cioplite și netezite, lustruite câteva

sute de ani de mâna răbdătoare a bărbosului din Gorj; darace, melițe, vârtelnițe, foaie de fierărie, piuă de postav, tehnici primitive înduioșător de ingenioase în simplitatea lor, pe veci oprite, de pe vremea când oamenii nu știau ce-i libertatea, mulțumindu-se doar să fie fericiți, fără să știe. Îmi spusese atunci, neîndrăznind încă să trec linia de demarcație a lunii bătând cu putere în șura căscată, că uneltele acelea oprindu-se într-o zi din lucrul lor încet, greoi, comic de greoi, însă cinstit, se oprise și lumea, înghețând și fericirea; sau ea căpătase alt înțeles, cu mult mai încurcat, încât când o dobândeai erai prea istovit ca s-o mai guști. Și fiindcă ele încetaseră să mai producă ceva, îmi inspirau un mare respect, ca niște moșnegi venerabili a căror existență părea atât de sigură și de liniștită, că înșiși ei nu mai știau la adânci bătrâneți dacă o trăiseră aievea sau n-o confundau cu vreunul dintre basmele lor. Mi-am luat inima în dinți și am făcut câțiva pași în nălucirea luminii de laborator, care e și-a stelelor. Suflet de bricoleur! De cârpaci obsedat de mica lui perfecțiune alcătuită din petice și din reparații de mântuială. Totdeauna m-am simțit bine numai în tovărășia meșterilor mărunți, cismari, croitori, tinichigii, zugravi, chiar și în a zugravilor, cei mai mari bețivani. N-aș fi coborât până aici, totuși; clasa o ai în sânge, iar în sângele meu era destulă boierie, biruitoare asupra factorului poștal parizian; așa că mai convenabil găsisem să dreg ochelari. Oricum ar fi fost, ce făceai tu cu mâna ta mi se părea mai aproape de secretul vieții: să înghebezi ceva ce nu seamănă deloc cu ce face altul, cel de lângă tine, chiar dacă te silești și ții morțiș să-l imiți. Nu se nasc doi inși la fel nici în univers, oricât și-ar bate acesta capul, doar dacă ar greși, dacă, monstruos, ar greși. Vasi (vechea mea răcă) ar fi trebuit să fi știut. S-ar fi putut deduce de aici că fericirea preferă să locuiască în lucrurile pe care omul și le întocmește singur, decât în sufletul său, gol, chinuit, fără ele... „Băiețăș, tu ai cugetul cam pustior, de-aia-ți și vine mereu să ți-l încarci cu fleacuri!” am auzit ceva ca un scrâșnet, troznet de lemn vechi, precis alt drac certăreț din ceata lui Brenner. M-am uitat dincolo de linia pe care luna bătând pe poarta înaltă deschisă o trăgea pe la mijlocul șurei scaldând-o în lumina ei nălucitoare de lampă cu acetilenă, spre fundul ei unde domnea întunericul pe care se decupa namila cu labele înălțate. Cred că ea vorbise» Treierătoarea. Aveam amețeli. Greața nu se dădea bătută nici de aerul proaspăt al nopții. Am ocolit șura. La lumina lunii, între șură și un stog de paie, am zărit privata de lemn, țeapănă, ghereta unei sentinele. Era văruiată. Varul strălucea pe ea sub raze. Pe marginile ușii de scândură bătea lumina electrică formând un dreptunghi de

foc. Am răsucit foraibărul văruit și el și am deschis ușa. Înăuntru ardea un bec de 60. Becul pe care Mita mi-l aprinsese încă de la ieșire, din tindă. M-am uitat după fir; era prins de peretele șurii, o derivație, și pătrundea în interior prin acoperiș. Eram sigur că Mita îl instalase. Ființa aceasta era imaginea curățeniei. Atât că, de singurătate, bea rom. Tronul privății era albicios, frecat cu leșie. Nu mai văzusem latrină atât de încăpătoare și de bine îngrijită. Era spoită cu var și pe dinăuntru. Sclipea ca o carceră fantastică. Capacul tronului avea un mâner împletit cu o sârmă roșie. L-am dat la o parte și am privit în hăul privății. Un miros de clor și de pucioasă mă trăsni. Am început să vărs cu icniture îngrozitoare. Credeam că mor, că-mi vărs și sufletul. Am scos din mine veninul, tot răul. Încet-încet, îmi recăpătai luciditatea. N-aveam la mine nicio batistă. Nu mă puteam înapoia în halul acela și am căutat în jur ceva. O pungă de plastic neagră atârna într-un cui. Am scotocit în ea, cu repulsie. Înăuntru erau câlți. Ce naiba căutau acolo? Și-atunci am întins mâna și am smuls o filă dintr-o carte răstignită în pisretele de scândură, străpunsă de un piron colosal. Ce barbarie!... M-am șters pe buze cu pagina ruptă, m-am așezat să-mi mai revin, pe urmă am început să răsfoiesc curios volumul înjumătățit. Era, ah, *Anti-Dühring!* De unde și până unde?... Tirajul prisosise, probabil, trecuse la ambalaj. Cu siguranță însă că nu Mita, care iubea tipăriturile, îl pusese acolo, ci habotnica ei gazdă, Crucită.

Ieșisem afară cu senzația unuia care părăsește o carceră. Am tras adânc aer în piept, aerul iute și parfumat al Transilvaniei. Revulsia puternică a stomacului mă istovise. Am stat așa amețit o vreme uitându-mă la stelele rare de lumina egală și moartă a lunii. Pe urmă m-am gândit vreun minut la moarte. Așa, ca la o interminabilă călătorie moțâind către astrele de sus din care totuși ne tragem și la care nu-i nicio nenorocire să știi că vei reajunge într-o zi, sperând măcar într-o combinație mai reușită. Îmi readusesem aminte de veșnicul meu rond de noapte de la București, stăpân pe străzile pustii, și am aruncat spre cerul acela rural o privire de proprietar. Era cerul meu. Nimeni, niciodată, nu m-ar fi depozat de el, decât moartea, deși, și în acest caz, nu se știe... Nimeni nu avea să-l vadă și să-l judece cum îl vedeam și îl judecam eu. Dar asta, în loc să mă umple de mândrie, mă sperie deodată... Ei bine, și ce faci tu cu această proprietate, unică, irepetabilă?... Cu ce te alegi?

M-am îndreptat încet spre casa luminată. Nu eram decât un reparator. *Un bricoleur*. Un tip care se căznește să stabilească la iuțeală și cu folos niște

legături. Am intrat gândindu-mă la paracliser, la pensula lui muiată-n catran, și la îngenuncheați.

...el calculase traseul, tot prin sate și târguri mici, evitând orașele. Socotind pe hartă, ieșiseră vreo șapte sute de kilometri. Făcând zece kilometri pe zi, prin septembrie am fi ajuns la Tumu-Severin, dacă-am fi fost teferi, sănătoși. În primele zile, fiindcă era soare, frumos, făceam mai mult. Într-o zi străbătuserăm douăzeci de kilometri, însă efortul te costă, și tot acolo ai fi ieșit, așa că am început să mergem într-un ritm egal, fără să ne grăbim. Când soarele dădea să apună, ne opream, pândând satele și cătunele la orizont. Ne spălam la fântâni, și la spirtiera mea nemțească încălzeam apa într-un ibric de ceai și îi spălam picioarele, i le masam ca unui mărșăluitoar și el îmi spunea atunci crispându-se de durere, avea tălpile tăiate, umflate, „antrenoare”, „antrenoarea mea” și izbutea să mai și râdă, rar, el râdea rar, dar toată grija mea i se părea ceva caraghios, „un marș de pocăință făcut în compania unui antrenor” și pomenea de contele Tolstoi care hotărându-se într-o zi să ia calea ascezei și schimniciei plecase însoțit de doi valeți cu geamantane de haine și rufe de schimb și merinde. Mă zbătusem atâta să-l însoțesc, când el se împotrivi, pe urmă cedase când, ah, recurgând la veșnica șiretenie a femeii de care nici mucenicele nu sunt lipsite, dar de care ele, sigur, nu știu... îi spuseseam că m-aș fi îmbolnăvit, aș fi căzut greu bolnavă, închipuindu-mi-l zi de zi, ceas de ceas, singur pe drumuri străine cu atâta cale lungă și primejdioasă în față... Se învoise. Ca să spun drept, îmi păruse puțin rău că se învoise... că mă ascultase... nu atât părere de rău, cât, așa, o tresărire lăuntrică. Femeii, bocind și jelind și agățându-se disperată de gâtul celui ce pleacă la luptă, bărbatul i se pare un erou, pe care îl iubește cu atât mai mult, cu cât vrerea ei, care e a vieții, de liniște și de compromis, este nesocotită... M-a privit drept în ochi și cred că citise în ei tresărirea aceea ascunsă, femeiască, imposibil de stăpânit. A zis „fie cum vrei tu”, dar fiindcă primise totuși, motivele, explicațiile mele, l-am simțit nesigur, neajutorat, descumpănit... un om ca toți oamenii, nu șef, un ins obișnuit să primească ajutorul pe care doar fanaticii, posedatii îl refuză, aruncându-se singuri și lipsiți de rațiune în necunoscut... Vai, păcătuiesc. Îl micșorez fără să vreau, dar așa am simțit eu, ca femeie, și în treburile astea femeile nu se înșală de obicei. Și-apoi, o femeie nu poate să iubească fără a găsi în cel iubit o slăbiciune, în care se ascunde și farmecul, nu?... o nesiguranță, ceva care să-i trezească instinctul matern al ocrotirii, în care îi place să se înfășoare... Cunosc împrejurările în care s-a născut. Vasi mi-a

povestit, la un an sau doi, după aceea... Nu știu de ce mi-a spus; dar mi-a spus. Poate că a văzut în asta o datorie, cine știe. Datoria unei familii care își numără îndărăt strămoșii cu multă precizie; o obligație ce se transmite și ea odată cu bunurile și cu lucrurile de preț... S-a născut, știu, în dezordine. A fost zămislit în urgie și dezmăț, deși dezmățul nu a fost al părinților, Doamne ferește!, dar așa cum sunt stele bune și stele rele, care ne veghează nașterea, sunt și întâmplări prielnice și altele care aduc necazuri, deși e ceva mai mult decât se înțelege printr-un necaz obișnuit... A fost atracția tulburătoare a două lumi diferite și potrivnice, atracția celui care nimicește, să vadă, să înțeleagă ce nimicește și a celui nimicit, de a măsura, cred eu, forța nimicitorului.. Ah, și simțeam asta, amestecul... pe nimicitor și pe nimicit... o umbră și o lumină, când la un loc, și când schimbându-și locurile, pe apă se vede asta cel mai bine când ramurile copacilor se clatină de vânt... Nu semăna cu nimeni din jur. A fost un om rar, prea înzestrat, și știu ce spun, și care n-a avut, n-a mai avut timp... Știi cum mi-l amintesc eu cel mai des? Mângâind, cu oroare, dar stăpânindu-se, un copil lepros. Eram de față, și am văzut, acolo sus, unde Dunărea se îndoaie de tăria acelor munți bătrâni, contemporani cu facerea lumii... Ei bine, acel copil îi făcuse portretul în biserița lor, zugrăvind-l cu o cretă albastră ca pe regele David, un mic Leonardo, lepros. Voia să-l aducă la București, să-l dea la școală, dar nu se putea, avea exaltări din astea, când își pierde simțul realității. Asta l-a și distrus, când credea în ceva, credea cu o furie care mă speria; pe urmă uita, îl apuca un fel de indiferență tăcută... Așa a fost și cu pocăința. Cu drumul pocăinței; la capătul lui n-a mai găsit decât libertatea și îndoiala, contrariul, exact contrariul. Și trebuie să știi cum plecase pe acest drum... Certat cu ceilalți, desigur, dar încă mai nădăjduind. Doamne, și cum îi mai sângerău picioarele, de pe la Râmnic în jos, și cum se uita lumea la el, era prima oară când vedea lumea cum se cuvine să fie ea văzută, pas cu pas, ochi în ochi, prin satele acelea atât de roase de sărăcie... Nicio credință, nicio idee nu mai rămâne la locul ei, destul să mergi câteva luni în șir, să vezi, să auzi... Am zis că la capăt îl aștepta îndoiala. Așa este. Numai că și în îndoială e nevoie de multă grijă și prefăcătorie, ca să realizezi ceva. Și marșul, crezi că marșul de aia i s-a poruncit să-l facă pentru că a adăpostit o evreică?... Și Mita râse ca de micimea unei cauze. La început fusese geloasă, pe urmă înțelesese. Nu, nici vorbă, nu numai pentru asta și, în orice caz, nu în primul rând pentru asta. Cauzele mărunte sunt bune pentru cei mulți și mărunți care se înflăcărează la ele mai tare decât la

cauzele mari. Adevărul este că el avusese niște neînțelegeri grave cu unii dintre șefii Mișcării după o întâmplare petrecută la un curs al lui Nae Ionescu. L-am cunoscut, adică l-am văzut, vorbesc de acest Nae Ionescu. Un om care fascina tineretul. Lui, nu-l plăcea. E un cabotin, spunea, se joacă, pozează, face filosofia străzii, un filosof să ajungă idolul cuconetului e ceva complet nesperios, și, într-adevăr, mureau după el femeile, drept să spun, și pe mine mă neliniștea, noi, fetele, îi ziceam Me~ fisto. Am fost de față când și-a întrerupt prelegerea și a deschis fereastra să ascultăm o fanfară care trecea. Ne invitase s-o ascultăm și noi, să lăsăm „prostiile alea” și trebuie să-ți mărturisesc că asta mie îmi plăcuse, ca gest, avea gesturi din astea, să lași la o parte filosofia și să asculți viața, care în acel moment se nimerise să fie o fanfară. Cineva din bănci a strigat atunci, ca să-i facă plăcere profesorului, a strigat chiar așa... *Jos critica rațiunii pure, trăiască fanfara!* El ședea lângă mine și s-a întors întrebându-mă în șoaptă „cine e dobitocul”. Nu-l cunoșteam, nu-l mai văzusem. „Nici Goebbels n-ar fi spus asta” a adăugat tot în șoaptă, iritat. „Știi ce spunea Goebbels?” Nu, nu știam. „Când aud de cultură, îmi vine să pun mâna pe pistol”. „Așa spunea?” și mi-a venit să râd, și-am dus repede palma la gură ca o față proastă. „Așa a spus? am întrebat. Un german, în Germania?” „Da, în Germania, a răspuns îndesat, patria tiparului, a muzicii și filosofiei!” Pe urmă, ieșind de la cursuri, ne-am dus în Cișmigiu și ne-am plimbat, și pe aleea pe care Antonescu avea să construiască mai târziu rotonda *La Scriitori*, ne-am întâlnit cu un tânăr gras, cu ochelari, parcă îl mai văzusem, student? vreun coleg? s-au salutat și grasul, cerându-și scuze, mie adică, l-a luat de o parte și au vorbit retrași nu mai mult de un minut, două. Când s-a întors, părea tulburat, distrat, dădea răspunsuri anapoda. Am stăruit, intrigată, cine era și ce vorbiseră, și mi-a spus tot așa, îngândurat, e Leon Negotei, student și el, dar comunist, așa spusese *dar comunist*, ca și cum ar fi fost vorba de un defect, poate și fiindcă erau puțini, printre studenți. „Și ce-ați vorbit, pari indispus”, eram curioasă, „a, niște treburi pe la clubul studențesc”, „pe dracu, club! d-aia ești tu atât de tulburat?”, am simțit că mă minte, – și o mințise, discu taseră mai mult ca sigur despre Sara, încă nu începuse prigoana contra evreilor, dar ea, ca ziaristă la *Adevărul* (abia debutase), scrisese niște articole tari care supăraseră dreapta. Tăceam privind bărcile de pe lac. El ținea în mână un ciot de creion și se juca cu el răsucindu-l între degete, îi plăceau căpețelele de creion, lua însemnări numai cu ele, avea buzunarele pline de cioturi de toate culorile, și jucându-

se așa a spus: „Un tip foarte deștept, păcat!” – vorbise și cu admirație și cu o părere de rău sinceră. „De cine vorbești?” – uitasem. „De *acest Negotei*” îmi adusesese aminte. „Și care-i păcatul? de ce păcat?” Dăduse din umeri și nu mai spusese nimic. Și Leo, care avea să zică, la rândul său, să nu fi fost copilul drag al Mișcării, ci L’enfant terrible de la Dialectique! Amuțise. Nu mai scotea o vorbă. Lacul răsuna de plescăiala vâslelor. „Hei, ce-ai tăcut așa, i-am dat una cu cotul, la ce te gândești?” Rămăsese tot acolo. Mă gândeam, răspunsese, că dacă noi vom pune într-o zi mâna pe putere, sau dacă ei vor ajunge la putere, ceea ce este puțin probabil, câți comuniști sunt în România?... Dar, hai să admitem, – ce crezi că se va întâmpla?... Știam că nu mie îmi era adresată întrebarea și am așteptat, atentă. Un lucru ar fi fost sigur, și-ntr-un caz și-n celălalt, că el și cu Negotei, deși nu erau prieteni, și nici nu puteau fi... și tăcuse. O țigancă trecea cu semințe de dovleac prăjite și se oprise în dreptul nostru. Îmi plăceau semințele de dovleac, și am încuviințat, da, cumpăr, și am deschis servieta, banii îi țineam în servietă, nu-mi plăceau poșetele. Am cumpărat două cornete, și țigancă, bătrână, știrbă, s-a uitat lung la noi și a zis „da’ nu vreți să vă dea baba-n ghioc?” „Fugi de-aici!” a spus el în scârbă, el, care era atât de politicoș cu oamenii simpli. Nu-i plăceau însă țiganii, îi ura, zicea că dacă nu-i izolăm, în cincizeci de ani vom vorbi toți țigănește, sau cu accent țigănesc. Avea idei din astea care mă mirau la el și ne certam, „dar, ce, nu sunt și ei oameni?!” deși... deși el spunea pe față și cu sinceritate niște lucruri pe care toți ceilalți le gândeau, fără să le dea prin minte să le pună în practică, cum e firea românului, lasă-i și pe ei să trăiască! I-am pus țigăncii un ban în palma jegoasă, i-am întins palma, toate femeile se prăpădesc după ghicit, ea a suflat în ghioc, l-a dus la ureche, a bolborosit ceva, s-a mai uitat încă o dată în palmă, mi-a întors-o, cum te uiți la ceva despre care nu-ți vine să crezi și ca și cum s-ar fi convins în sfârșit, a spus repede și speriată, „aoleo, maică, da’ singurică mai ești!” „Cum, singură? – cred că mă albisem la față – cum singură?! am întrebat-o bătând din picior, – nu vezi că nu sunt singură?”... „Nu ești, fetița babii, acu’, nu ești acu”! a zis rânjind, da’ așa văz eu acilea și așa zice și ghiocu, ptiu, ptiu! domnișoru pleacă la drum lung... să știi!”... și dispăruse bodogănind și scuipând. Parcă îmi trecuse un cuțit prin inimă. Mă posomorâsem de tot. „Vezi dacă te ții de prostii? încerca el să mă facă să-mi revin, ce ți-a venit să-i întinzi palma? babele astea au ochiul rău.” „Nimic, nimic, mi-a trecut! mă prefăceam, hai spune... unde rămăseseși?... că dacă vin la putere unii sau alții, ce se-ntâmplă... de

asta vorbeai...” „Da, voiam să spun că n-o să fie ca atunci, când se schimbă liberalii cu țărăniștii, spusese el, și, răsucind ciotul de creion, îl scăpase pe jos și se aplecase repede și-l ridicase, – va fi, și într-un caz și-n altul, o radere totală”. Nu-l ascultam prea atentă, doar cu o jumătate de ureche, gândul mi-era la zgripturoaica aia. „De ce radere, și de ce totală? Atunci mai bine să nu vină la putere nici unii nici alții, ce rost?” „Tu ai prea mult bun simț, spunea, exact ce-i lipsește acestei epoci, nu înțelegi și e normal să nu înțelegi, prea multă forță și prea puțină rațiune, prea multă brutalitate și cinism. Și totuși, ceva rămâne, sau continuă... Uite, mă gândesc la acest... Negotei, și numele i-l rostise din nou cu un fel de grijă șovăitoare. Orice s-ar întâmplă, adversari cum suntem, ceva ne leagă, fără să vrem. Cultura, cenușa asta a spiritului, ce încremenește măreț în istorie, rând pe rând, odată cu generațiile care se sting și își lasă oasele în lutul planetei. Piramidele, templele aztece, catedralele, Cina cea de taină, oștirile de bronz pe care le îngroapă în solul lor galben chinezii... Gândește-te puțin ce sens mai are *stânga-dreapta* față de toate aceste grandori ce aparțin, aparțin bieteii și atât de zbuciumatei spețe omenești – când sensul ei este altul, înălțimea, mersul în sus, sau în jos, în adâncul conștiinței noastre, ah dobitocul, bruta care striga „Jos rațiunea pură!” Tragedia ar fi să învingă fanfara, să vină într-o zi fanfara la putere. Dumnezeu să ne ajute și să nu le dea brutelor cârma țării! Sper, sper, pentru că altfel... Dar cred, cred că vom ieși la lumină. Și-atunci, s-ar putea, și n-o spun din fudulie, s-ar putea să am un cuvânt de spus, să mi se încredințeze un rol, cine știe, poate chiar în cultură... „Să te faci ministru?!” – am exclamat în glumă, cu încântarea femeiască amatoare de ranguri sociale – „și eu să devin madam ministru?!” „Nu știu dacă acest cuvânt va mai exista, multe nu vor mai fi cum au fost, dar ceva asemănător, răspunsese serios. Vom munci cot la cot, vom face împreună lucruri folositoare, vom deschide muzee, biblioteci, vom înființa pentru toată lumea ziare și reviste captivante, am să-ți cer sfatul totdeauna, mă bazez pe bunul tău simț... Ah, și să zicem că într-o zi apare în anticameră cu o cerere oarecare acest... Negotei, comunistul Negotei. E profesor pe undeva, și vrea un transfer, pentru el sau cine știe ce altă intervenție, pentru vreo rudă, pentru că trăim totuși în România, lanțul slăbiciunilor etc... a, să nu uit, îi vom ridica neapărat o statuie colosală, în fața Universității, lui Caragiale, îl punem lângă Mihai Viteazul, ce contează, doi români, doi valahi geniali, vitejia cu ironia, merge! merg împreună...” Era în culmea avântului. Uitase de Negotei. I-am atras atenția: „ai grijă, domnul Negotei așteaptă în

anticameră”... „Cum să nu, să intre, să intre, fiți bine venit, domnule Negotei, cu ce pot să vă fiu folositor, am cam albit amândoi, așa-i viața, așa sunt ideile, fecioarele preacurate ale vieții, dar ce vânt vă aduce?... Sau, să zicem, invers, că puterea m-ar corupe și că l-aș primi cu răceală și înțepat și cu cine știe ce dor de revanșă. Negotei însă nu este un oarecare, nu e servil, el știe că are în mine un adversar pe măsură, și ce-i trece lui Negotei prin minte deodată să-mi spună, privindu-mă drept în ochi... Spune... rostește cu un fel de jenă, dar cu ochii lui obosiți ațintiți în ochii mei: *Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée*. Cum ar spune: știți, am un băiat, și băiatul meu s-a îndrăgostit de fiica dumneavoastră, de-aia am venit, să vă comunie, eu însumi perplex, acest experiment.” „Ce bine, ce bine că vom avea o fată!” am declamat bucuroasă bătând din palme. Și ca prin farmec ne înțelegem și ne dăm mâna pe o frază, prima din *Discursul asupra metodei* al acelui mare bolnav de ficat. „Suntem atât de diferiți unul de altul, – și râse – că am putea fi și gemeni. Tu știi că eu am avut un frate geamăn?” încă nu știam. Pe care el pretindea că-l ucisese făcându-și loc ca să iasă la lumină?... Spunea niște grozăvii, și știam că nu minte, el nu mințea niciodată. De pildă, îmi vorbise de „geamănul soarelui”, de Nemesis, a cărui rotire din zeci în zeci de milioane de ani nimicește întreg sistemul, și că fiecare distrugere, plănuită de însăși mama natură, – Doamne ferește, mă închinam ascultându-l, și el râdea, degeaba te închini, zicea, aici comandă forțele care l-au creat și pe Dumnezeu... Bun. Dar dacă el s-ar fi dus la Leo, și Leo ar fi stăpânit puterea? Ei, aici, e aici...

...așa că la ședința secretă din mai 1939, când se discuta lichidarea primului ministru și a „porcului de Sadoveanu”, el susținuse că o hotărâre nu trebuie luată în pripă niciodată, el, care, din cauza piramidelor, a templelor aztece și a *Cinei* lui Leonardo, șovăia atât, uitând ce spunea el însuși și recunoștea că viața este acțiune. E drept, rămânea de văzut *ce fel de acțiune?*...

O decizie greșită și executată pe loc ar fi adus, după el, mai mari pagube și prejudicii morale decât una bună, ratată. Și dacă, spunea, îl lichidăm pe acest chior îngâmfat, hrănit cu icre negre și cu șampanie, și pe urmă vin represaliile și ne lichidează și ei pe noi pe toți – și rotise brațul arătându-i pe toți laolaltă în cap cu Succesorul, care asculta atent. Dacă Mișcarea va fi decapitată, înainte de a răspunde într-un fel simpatiei ce ni s-a arătat la alegeri?... Distrugând un om, nu distrugi și sistemul. Dacă suntem tari, de ce să recurgem la violență? La violență au recurs totdeauna cei puțini, în

inferioritate, disperații din neputință, și asta se mai înțelege și o înțeleg. Dar din moment ce am învins în alegeri, mă rog, să atragem asupra noastră antipatia cetățenilor? De ce să-i înspăimântăm? de ce, vă întreb... „E un fricos”, se auzise încet o voce. El avusese o clipă de ezitare, privind îndărăt de unde răsunase glasul. Se stăpânise însă. Și Sadoveanu... O fi „porc”, cum ziceți, dar acest „porc” nouă ne lipsea, e un „porc” uriaș, un „porc” genial. Și-apoi, cum naiba să tragi într-un scriitor! Spuneți-mi! Să scrie ai noștri cărți mai bune decât el, decât *Hanul Ancuței*, bunăoară. Și n-o să veniți acum să-mi spuneți că un scriitor se cuvine să fie un sfânt, să ducă o viață exemplară... Mulțumesc, nu mă interesează. În popor se spune să faci ce zice popa, nu ce face popa. Cel puțin jumătate din ei sunt niște bețivi și niște curvari. Să-i spânzurăm?!... La fel cu scriitorii. Nu mă interesează cum sunt. Pe mine mă interesează ce opere dau. Câți hoți și pehlivani, câți stricați și câți libertini nu sunt în istoria universală a literaturii? Să le ardem cărțile? Ar fi o neghiobie, o răzbunare stupidă, primitivă! Nu poți înlătura o cultură, decât făurind alta, superioară, fără a o distruge pe prima, ci doar întrecând-o prin inteligență, fantezie, forță de șoc, de convingere.” „Frumos! exclamă adjunctul care ședea în dreapta Succesorului, iată un discurs vrednic de cel mai liberalist parlamentar burghez!” Succesorul îl privea împietrit. Ochii lui îl ardeau, nu puteai să le faci față mult timp. Lăsase ochii în jos. Intervenția adjunctului îl înfundase. Nu găsea replica. Adică ar fi știut el ce să răspundă, însă trebuia să fie, totuși, cu grijă. „Mai ai ceva de spus?” întreba adjunctul, slab, palid, vegetarian. Când își înălțase iar ochii, întâlnise din nou la locul ei fixitatea rece a Succesorului... Ba da, mai vreau să spun, spusese regăsind curajul celor ce știu că pierd, că urechea pe care Petru i-a tăiat-o slugii în Grădina Ghetsemani, vrând să-l apere de învățător, e de fapt, *piatra*, pe care El a zis că își va întemeia împărăția pământească, papalitatea, ca organizație. Nu *piatra*, ci urechea slugii retezată într-un moment de violență oarbă, cu sabia. Iar El a zis atunci: „Cine scoate sabia, de sabie va pieri, știți...” „Știm, ei și?” se auzi din nou glasul din spate și care de astădată i se păruse cunoscut, din cauza urii. Dar să fi fost chiar el, Manoilă?! Cel ce niciodată nu-i ieșea din cuvânt?!... „Vrei să spui că creștinismul se întemeiază pe un act nesăbuit de violență?”, întreabă adjunctul, care făcuse studii strălucite de teologie. Ai spus *piatra bisericii întemeiată este urechea tăiată cu sabia*, am înțeles eu bine?” Perfect, răspunsese el, așa reiese, cel puțin din datele *Noului Testament*. „O clipă”, intervenise brusc Succesorul, și toți îl priviră țintă, numai fiindcă

vorbise, zicând atât, o *clipă*, și apoi tăcând din nou. Chiar și el, pe care glasul acela, plăcut, de joasă, calmă, bărbătească vibrație, îl vrăjea totdeauna, intimidându-l în același timp, își fixă cu intensitate privirile asupra lui. Nu uitase deloc ziua când acela îi pusese o mână pe umăr, întrebându-l din senin: „știi cine ești tu?” și nu știuse să spună cine era, iar acela spusese fără să-l piardă din ochii săi mici și negri și care tot timpul sclipeau: „Tu ești Ioan, Ioan al nostru Gură-de-Aur!” Fusesse gata să se arunce la picioarele lui. Era ca o investiție. Acela însă îl oprise zicând „nu te umili, ție nu-ți șade bine umiliința, știu că nu-ți place umiliința”, și-i pusese palma peste părul rebel de pe creștet. „O clipă!” repetase, trecându-și degetele nervoase peste fruntea încrețită de gândul venit și a cărei paloare nesănătoasă contrasta cu părul strălucitor, arămiu, răsucit în bucle dezordonate. „Camaradul Vătășescu a atins un punct dureros. Apostolul Petru, piatra de temelie a bisericii noastre, are și el un călcâi vulnerabil, ca și Ahile. El, după ce a dat dovadă de atât curaj, retezând slugii agresive urechea, prilej ce l-a făcut pe Mântuitor să spună ce a spus Vătășescu, referitor la violență, s-a lepădat de trei ori de Cristos la cântatul cocoșului, iar Domnul nostru Isus Cristos, îl prevenise, îi atrăsese atenția... A fost laș, deci, a trădat. L-a trădat cu o ușurință... cum să zic... jalnică... nepotrivită menirii sale, apărându-se de celelalte slugi care îl văzuseră lângă învățător, – nu eu am fost acela, se dezvinovăța, mă confundați, viclenii mărunte, rușinoase, de om de rând. Vedeți?... Uite pe ce ne întemeiem noi, pare a zice camaradul Vătășescu. Pe un ins care în momentul suprem al Jertfei, a fost un laș și un trădător... Violența, dacă am înțeles bine, poartă în ea ascuns viermele trădării și al minciunii, cine e violent e în stare oricând să trădeze... Noi, oamenii, noi creștinii, n-am găsit pe un altul mai bun să-l punem la temelie a bisericii noastre, decât pe un trădător. Dacă ar fi fost să-l fi primit în Mișcare pe apostolul Petru, noi nu l-am fi primit. Sau dacă s-ar fi nimerit să se fi strecurat printre noi, l-am fi exclus imediat. Noul Testament, profeții, apostolii, Cristos însuși vor fi vrut oare să ne spună prin fapta lui Petru că omul e slab și laș din naștere, din firea sa? Și că acest cusur e de înțeles și poate fi trecut cu vederea, de vreme ce tocmai pe un șovăitor, și pe un mincinos, nu? îl așază în fruntea împărăției pământești?... Eu însă vă spun: nu. Asta ar fi un mod iudaic... de a gândi, o interpretare iudaică... cultul slăbiciunii omenești. E tulburător ce scrie Luca, ne copleșește și ce scrie Matei... lepădarea lui Petru. Un laș și un trădător moțâie pitit în noi, e drept; dar acesta e și rostul Mișcării, să scăpăm omul

de ispita veche a îndoielii, poate și înnăscută, nu zic, de a minți, de a trăda... N-am fost noi, atunci, în grădina Ghetsemani! Nu noi ne-am aflat alături de Mântuitor! Nu Garda îl păzea! Fiindcă, dacă l-am fi păzit noi... L-am fi apărat, camarade Vătășescu?!” urlă deodată acela, și asta sună ca o somație. Era. fusese întâia oară când inteligența celui pe care îl admira atât o luase razna deodată, din fanatism, desigur, nu-și putea explica altfel, sau dintr-un prisos de vorbire sau poate din mândria ce voia s-o redea Mișcării aflate în cumpănă. Sala tăcea. Tăcuse înghețată și când vorbitorul adăugase, încheind: „Am înțeles noi oare bine lecția dumneavoastră, camarade Vătășescu?” Niciodată nu-i spusese „dumneavoastră”, decât tu, un TU nu simplu, ci aspru, ca o acuzație aproape, cum se obișnuiește în sectele cele mai severe. Se pusese la vot lichidarea; de fapt, nu vot, la ei nu se vota în astfel de momente; era mai mult o înțelegere comună, de la sine înțeleasă, rar se întâmpla să existe oponenți. El se opusese. Singurul, și asta era ca și cum fără să i-o ceară nimeni, s-ar fi decis de la sine să care de aici înainte un pietroi în spinare. Când toți te părăsesc, și rămâi singur fie și într-un obișnuit schimb de păreri, începi să te îndoiești de propriul tău punct de vedere, dacă nu este cumva greșit, din moment ce majoritatea îți este împotrivă, și nu ești un încrezut. Așa se face că încercând să accepte, totuși, într-un caz extrem violența, să facă o concesie abilă, ceruse din nou cuvântul spunând că dacă ar trebui executat regele – ei, da, atunci ar primi să-l împuște cu mâna lui, – de ce pe ăilalți nu și pe rege, da? — fiindcă regele era un simbol, nu un om, ci un semn, semnul corupției care ducea țara de râpă și care în această distrugere nu putea fi combătut în presă, în scris sau în adunări publice ca un ministru oarecare, și-apoi asta nu era nici mai mult nici mai puțin decât cum ai dărâma un idol fals, o statuie... — Lasă, lasă, că-l belim noi și pe el, n-avea tu grijă, răsunase iarăși glasul din spate, și mai mult după verbul acela vulgar, după grosolănia cuvântului și a tonului, își dăduse seama că cel ce-l tot întrerupea era, într-adevăr, Manoilă. Întârâtat de hărțuiala lui, strigase: „Dacă pe rege vreți să-l lichidăm, mă învoiesc, îl voi împușca cu mâna mea fără șovăire. Nu sunt laș. *Ba ești!* s-a auzit iarăși, nici n-a trebuit să se mai întoarcă, știa acum: era Manoilă. Un ins mai vârstnic decât el, corpulent, roșu la față, gălăgios, doctor veterinar în Dolhasca, înainte de a urca treptele ierarhiei, un om mărginit, dar săritor, care îi dăduse multe semne de prietenie și care îl aproba totdeauna: „Așa cred și eu, cum susține camaradul Vătășescu, așa e, cum zice el.” Să-l facă laș! De față cu toți. Bine, laș fusese și Petru, abia se vorbise despre asta mai

Înainte, nu trebuia să se revolte atât, dar astea erau doar niște speculații, niște cuvinte, niște interpretări bune de folosit într-o discuție la momentul potrivit, pe când, în viața de zi cu zi, să vie unul și să-ți arunce în obraz de iață cu toți, și cu el, mai ales, cu el, o asemenea insultă!... Iar acela tăcea. Prin urmare era de acord cu Manoilă... Enervat, dar stăpânindu-se, ținuse un adevărat discurs, mi-l reprodusesese cuvânt cu cuvânt: „Camarazi, smerit vă spun și cu inima curată... Dreptatea, știm, este de partea noastră. Omul moral, cinstit, omul cu carte, luminat, modest și muncitor este chipul pe care noi îl vrem și îl dorim țării. El este capabil de orice jertfă, iar jertfa e a celor puțini, nu a celor mulți, deși ea se sfârșește pentru aceștia din urmă... Dar nu cumva, nu care cumva să lăsăm mediocrii și brutele să ne năpădească... Nu cumva să facem greșeala grea de urmări, de a le înlesni ambițiile oarbe, catastrofale, de a-i lăsa să ia în mâinile lor lacome și nepricepute cârma Mișcării... Să nu îngăduim, camarazi, aceasta, fiindcă altfel istoria va scrie despre noi scurt, în filele ei nenumărate în care neamul omenesc are atâtea de scris, – scurt, vă zic, și în grabă, cu silă, neavând timp să și-l piardă cu noi: o bandă de teroriști și de ucigași.”

O explozie de mare calibru n-ar fi produs un efect mai puternic. Toți păreau că asurziseră. Astfel de cuvinte la nivelul la care se aflau în acel moment nu se mai rostiseră. Toți aveau aerul fie că nu le auziseră, fie că nu pricepeau înțelesul lor, ca și cum acel tânăr, tremurând încordat, cu fața strâmbată de dispreț, sau de însăși forța profeției sale, le vorbise într-o limbă străină.

Adjunctul... Cocioabă era numele său... se aplecă la urechea Succesorului și îi spuse ceva. Acesta ascultă fără să încuviințeze, sau să nege, primind impasibil mesajul. Apoi, adjunctul, galben la față, cu ochii arzători, se ridică, tuși iritat și zise fără nicio introducere, adresându-se direct vorbitorului... „că ți-ai împărțit casa cu o jidoafcă, mai treacă meargă, asta nu e decât o consecință, o simplă consecință, dar să numești Mișcarea cum ai îndrăznit s-o numești, aici, de față cu toți, e o crimă de moarte! De moarte! țipă, înălțând amenințător pumnul spre tavan... Nu mă mir însă că ai vorbit cum ai vorbit!... În sângele dumitale spurcat curge sânge de bolșevic!...” înțelegi. Se știa. Adjunctul, se aflase puțin mai târziu, fusese pentru o pedeapsă și mai aspră, „legea tăcerii pe viață”. Dar Succesorul o mai îndulcise; ca și cum el însuși n-ar fi vrut să se contrazică, totuși, gândind în sinea sa, poate: cum să-l faci pe unul să tacă pe viață, a cărui gură este de aur?... Dacă, în clipa când adjunctul spusese „sânge

spurcat”, ar fi avut asupra lui un pistol, – spunea – l-ar fi împușcat și s-ar fi sinucis sub ochii lor. Nu-mi plăcuse asta; i-o și spusese. Nu te omori când știi că ai dreptate, când ești convins de dreptatea ta, afară doar dacă ești nesigur de ea, ori slab. Numai pentru că se gândise la acest gest, fusese slab ori nesigur. Cum să nu fii însă, cu atâta ură în față?... L-au judecat pe loc, în secret. Fixaseră și ziua judecății oficiale și locul, Suceava. N-au vrut să răspândească vestea celor întâmplute, unitatea trebuia apărată: și-atunci au recurs la vina, la acuzația cealaltă, deși, după cum spusese însuși adjunctul, ea nu era decât „o urmare”, doar „urmarea” unei erezii. Așa încât marșul ispășitor, marșul adevărat a fost marșul unui răzvrătit, dar și al unui răzvrătit împotriva răzvrătirii însăși, iscată din niște pricini nevrednice să te răzvrătești pentru ele, dacă le-ai înțeles zădărnicia...

...ne opream și ne spălam la fântâni; ajunsese numai piele și os; îl dezbrăcăm ferindu-ne de ochii lumii; fântâni singuratice sau puțuri gospodărești cu ghizd de ciment sau de scândură, cu roată sau numai cu lanț, sau cu funie cu cârlig de care atârna găleata, de lemn sau de tablă; una avea ciutura înecată cu frânghie cu tot și era plină de broaște, kilometri întregi răbdaserăm de sete. Erau și fântâni cu cumpănă, mai rare în Moldova, un trunchi de salcâm cu rădăcina cioplită de care atârnavă fiare vechi, una avea un bot ruginit de automobil pe care el reușise să deslușească mirat *Buick*... Lui îi plăceau fântânile cu cumpănă pentru că aveau mișcarea unor făpturi ce se aplecau dinadins pentru noi dăruindu-ne apă, nicăieri aceeași, unele erau sălcii, altele cu gust de pământ, altele, tulburi, neprietenoase. Stătea și le contempla, istovit. Cumpăna grosolană cu înclinarea ei ca o încuviințare, părând că ne aprobă. O făcea în joacă să se aplece după ce ne astâmpăram setea; într-o seară, dincolo de Bacău, spusese: „Privește, câtă simplitate inventivă! Cel căruia i-a dat prin gând prima dată s-o facă, a fost un Da Vinci lipsit de noroc, troglodit încă... „Dar fântânile cu cumpănă din Bărăgan!... Acolo era patria lor adevărată, a lor și a dropiilor... S-ar fi îndurat Domnul să le apucăm?... Pe la mijlocul Moldovei, apucaserăm corcodușele. Pe urmă, trecând încet în jos de Focșani, spre Buzău, unde iarba se încrunta deodată întunecându-se de mlaștini și de moștiști, de prisosul adânc, sătul, concentrat, nu gălbuie, mereu arsă cum văzusem pe lângă Șiret, ne întâmpinaseră pe crengile lor ușoare – cu obrazurile lor rumene-aurii de copile și de fete mari, caisele, pe urmă, pe la Urziceni, vișinile, și el păcătuisese cu vișinile, îi plăceau vișinile, spunea că și lui Napoleon îi plăceau vișinile, *les griottes*, „un rod și dulce și

acru și dus pe gânduri și bătaios” pe care Corsicanul îl mânca totdeauna înaintea oricărui atac. I le storcean într-una dintre cămile de tinichea; și fructele îi erau interzise, dar le culegeam și le zdrobeam, le terciuiam, înșelând interdicția și îndemnându-l să bea zeama, hai, bea, conțin vitamine, să prinzi puteri, dacă vrei să ajungem *acolo*, și întindeam brațul spre Apus, cel mai bine cunoșteam acest punct cardinal, fiindcă el era ținta, capătul mersului nostru ciudat. Acum știu de ce mi se părea ciudat. Nu avea niciun scop. Nici scopul ispășirii, impusă; alt păcat azi nu mai văd, decât pe acela de a se fi născut, și care, apăsându-ne pe toți, nu aparține nimănui... „Când s-or face pepenii, cred că intrăm în Oltenia” spunea preocupat, întinzând harta pe malul câte unui pârâiaș și măsurând distanța pe care o mai aveam de străbătut. „Măcar să-i vedem, zicea, pepeni am să mănânc, fie ce-o fi, că pepenele e doar apă, niște apă nițel înroșită, cu niște sâmburi acolo, de frumusețe, și învelită așa, de formă; ah, pepenele, știi tu ce-i pepenele? delira, pepenele este capodopera câmpiei!... Ioan-Gură-de-Aur! Hm! acela o nimerise!... Pârâiașul suna lângă noi împiedicându-se mărunț în pragurile sale dese și binevoitoare. Erau zile când visa că rupea cu dinții hălci de carne. Dincolo de Focșani, începusem să trișez. Ba un pic de smântână, ba un ou moale, bătut în cana de tinichea și în care îi strecuram și puțin unt. Avea nevoie de grăsimi. Femeia-i făcută să înșele, în numele vieții despre care ea știe prea bine că e cu totul altfel decât cum pare în cărți, în altar și în jurăminte. Se împotriva, moale însă, din ce în ce mai moale. Mănâncă, îi strigam, dacă vrei să ajungem odată *acolo*! și iar arătam cu brațul spre soare-apune ca înspre un loc blestemat. Dacă vrei să ajungem acolo teferi, trebuie să m-ascuți și să faci tot ce-ți zic eu. Doamne, ce-l mai cicăleam, fiindcă iubirea te și înrăiește, să știi, te face zbir, lup, lupoaică neînduplecată când își apără soțul ori puiul. Vorbește-mi de mâncăruri, mă ruga câteodată, gătește-mi ceva așa, în minte, și îi făceam la iuteală fel de fel de meniuri, – pui cu smântână, saramură de pește, o tocăniță cu mămliguță, varză cu carne, câte o ciorbă de linte cu șuncă tăiată mărunț, și cu piper și oțet, sau de fasole; sau cerea papanashi, fă-mi te rog niște papanashi, dar să nu le presari zahăr deasupra, mânca foarte puțin zahăr, asta-l și ținea, energia lui venea din altă parte. Tu știi care sunt cele mai mâncăcioase străzi din lume? Aveam discuții din astea. Pusese întrebarea pe malul unui râuleț care se vărsa într-un iaz în care broaștele orăcăiau a ploaie și căruia sătenii îi ziceau *Sărata. Străzi mâncăcioase?* Din. lume?... Cum, străzi mâncăcioase? nu înțelegeam. Și-atunci povestise ce știa de la Vasi, din călătoriile lui de la

Paris, străzile în care carnea, peștele, mezelurile, fructele și toate mormanele acelea babilonice de alimente se revărsau pe trotuare, tejghea lângă tejghea, dugheană lângă dugheană și unde de atât belșug se pierdea și ideea concurenței. Le numise, pe rând, tolănit pe spate în iarba rară, săracă, de prund, cu mâinile sub ceafă, privind cerul înnorat, cu picioarele desculțe cocoțate sus pe o buturugă putrezită: *strada Cler, strada Saint-Antoine* și un maț de uliță, *Mouffetard*. Dar parcă strada *Saint-Antoine* era totuși cea mai mâncăcioasă, pretindea Vasi, măcelării lângă măcelării, pescării lângă pescării, băcării lângă băcării și câini de rasă, mulți câini în lesă, călcâi pe excremente de câini. Ei, dar mie asta Vasi nu mi-o spusese! Și nici în '84 nu-mi spusese, fie că uitase, fie că nu voise să mi-o spună în timp ce-mi dicta voiajul lui la Paris... cafeneaua *Régence*... ziua norocoasă când văzuse trăsurile engleze și toate celelalte... Gioconda... Yveta... Ca niște prototipuri ale tuturor alimentarelor posibile, pe care el le pomenea bombănind în nopțile lui de insomnie sau când se trezea brusc; ca o culme a negoțului înfloritor și al vieții îndestulate, cunoașterea mea se mărginea la numele celor trei prăvălii de la Sulina, treimea grecească: *Camberis, Funduka, Țifutis*... După cum nu-mi spusese nici ce povestise mărșăluitorul în continuare, acolo, lângă râulețul *Sărata*, tolănit pe smocurile nisipoase de iarbă, cu mâinile sub cap, cu picioarele pe buturugă; ce mai spusese el că-i mai spusese fratele său mai mare. Cum acesta, pe aceeași stradă *Saint-Antoine*, puțind a pește și a banane răskoapte, acolo unde ea e gata să se dea în *Piața Bastiliei*, se oprise în fața statuii lui Beaumarchais. Costum de epocă, perucă, ciorapi trași până la genunchi, piciorul provocator întins înaintea, jiletca neglijent descheiată, al cărei bronz „părea el însuși pătat de sosuri, de urme de vin”, și o ironie drăcească pe figura sa de grăsan, care este a libertății și traiului bun. Stătea și îl contempla gândindu-se la ce susținea această haimana de geniu, acest democrat jovial, că fără libertatea de a blama, nu e posibil nici elogiul măgulitor. Strada aceea supraîncărcată, plină de ale gurii și care bătându-se pe pintec părea că zice gâfâind de indigestie: „Mănânc, deci exist” era o fiică bună a libertății ironice turnată în bronz. Ah, fi *Polonezul meu, care pretindea, invers, așa și pe dincolo... ce-l făcuse pe Negotei-senior să mă admire atât*... Cineva trecea prin dreptul statuii, chiar prin spatelul lui lovind des asfaltul cu bastonul. Îl simțise și fiindcă la un moment dat trecătorul se imobilizase. De golul, probabil, pe care îl producea în acel loc în forfota străzii reculegerea privitorului. Nu-mi place, spunea Vasi, să am pe cineva în urmă și să nu știu

cine este, ereditatea ne învață că atacurile cele mai perfide vin din spate. Se întorsese. Văzuse un bătrânel corect îmbrăcat, cu acea corectitudine hilară tipică inșilor de mult trecuți de optzeci de ani, și care între lavaliera neagră și pălăria cu boruri largi, cum obișnuiau pe vremuri în București poeziile de cafea, purta niște ochelari fumurii de soare disproporționat de mari, ca ochii unei insecte al cărei simț de bază este văzul... Cu una dintre șotiile lui, prefăcându-se neștiutor, Vasi îl întrebase folosind politețea zaharisită ce se potrivea cel mai bine cu întreaga înfățișare a necunoscutului: domnule, vă rog, dacă nu vă inoportunez și nu vă răpesc din timpul dumneavoastră prețios, sunteți atât de amabil și de binevoitor (Mita spunea că *el* îl imita la perfecție, vorbind cu fața în sus, cu mâinile sub cap, cu picioarele cocoțate pe buturugă) să-mi spuneți cine e „în definitiv” acest domn. Și cu un gest elegant, ce semăna mai mult cu o reverență, arătase statuia. Bătrânul și-a înălțat sfidător capul spre străinul acela zezec și atât de ignorant și a zis: „Cu plăcere, *tinere*, cum să nu, *lui*, *c'est nous!*, *il faut le savoir!*” Apoi o cârmise în loc cu o mișcare mașinală și se pusese din nou în mișcare bătând repede cu bastonul în asfalt. Abia după mers, privindu-l din urmă cum pipăia trotuarul, își dăduse seama că avusese de a face cu un orb, că îl lămurise un orb.

...gata să ne prindă seara pe malul *Sărății*, cum îi spuneau cei din *Ciorani* pe unde trecusem cu o zi mai înainte. Era un pâraiaș de câmpie, limpede, cu papură și trestii la un cot al lui unde se lățea, apoi se îndoia și o lua drept în jos spre apus, ca noi, și se vărsa în iazul îndepărtat unde broaștele tăcuseră. Ploaia ne ocolise. Norii se risipiseră, soarele cădea spre amurg, ne lumina cu putere, ședeam pe iarbă cu ochii închiși, știi cum bate soarele când nu mai are mult și apune, ca o iubire de bătrân, mai mult lumină decât căldură, și-n clipa aia am auzit un claxon. Era un camion, cum de nimerise el pe drumeagul acela îngust de pe marginea cealaltă a pâraului, nu știu, era încărcat cu niște lăzi mari de scândură. Șoferul oprise și ne claxona. La început crezuserăm că era gluma pe care o fac șoferii mai din topor când văd în drumul lor o pereche lungită pe iarbă, te claxonează, adică te-a văzut, e și el pe-acolo, hei tinerețe! Dar, nu. Omul ne invita în camionul lui, ne lua, ne-ar fi dus în satul care se vedea în zare, știam de pe hartă, îi zicea Speteni, de la spată, spețe, te pomenești, zisesem bucuroasă, că ăia de-acolo țeș, mai țeș puțin, să nu uit... I-am mulțumit și am spus nu. Vorbea cu portiera deschisă. Era singur. Se plictisise pesemne. S-a dat jos, a trântit portiera, a sărit cu un pas pâraiașul, lat de un metru, era un om grăsuț,

voinic, dar ager și a venit la noi. Un chibrit avem? Chibrite aveam în rucsac berechet. Am scos unul și i l-am oferit, – vi-l dăm pe tot, păstrați-l, noi mai avem. Pufăia din țigară și se uita la noi. „Și ziceți că nu vreți să vă iau! Păi de ce?! Vă iau, pă gratis, eu am parale, câștig binișor și scoase din buzunarul pantalonului un ghemotoc de bancnote mototolite, murdare. I-am mulțumit din nou, noi mergeam pe jos, numai pe jos, – da’ dă ce pă jos?! ăți fi săraci? bată-vă să vă bată, lasă că va ia neică, am și io acasă o fată mare, da urâtăăăă, sărăcuța, nu’ș cui i-o semăna, rămâne la sigur fată bătrână, eh, o ținem și noi pă lângă casă, ne-o mai ajuta la bătrânețe, măcar atâta... „Aoleu, da’ ce pățirăți?” Abia atunci îi văzuse picioarele zdrelite, numai răni, închise, cu sângele închegat pe ele. Nu se mișcase. Îl urmărea pe șofer doar cu ochii. Ședea tot așa, întins, cu mâinile împreunate sub cap, cu labelle pe buturugă expuse la soarele care scăpăta, ca și cum labelle, tălpile erau lucrul ce trebuia cel mai bine ferit, lucrul cel mai important, și erau, deveniseră... și mi-am adus aminte de plutonierul Pripășitu cum îi spunea el, cum se rugase de el „nu în cap, vă rog!”... Vă bate bocancul?... Vă dau eu acuș niște valvolină, vă trece pă loc! fir-ar să fie și se lăsase pe vine în fața tălpilor, să le cerceteze mai bine, clătinând scârbit din cap... păi cu picioarele astea, fachir să fii și nu mai umbli, că am văzut o dată unu’ la bâlci, ședea al nabii cu tălpile pă jăratice... — și el, cum se uita în sus la cerul înroșit de amurg, începuse să râdă potolit și am râs și eu încet după râsul lui: *fachir să fii...* Vă fac eu bine acuș, se însuflețise camionagiul și se ridicase gata să alerge după valvolina lui vrăjită, și l-am oprit, avem noi leacul, tot ce trebuie, lăsați, vă mulțumim, sunteți un om bun la inimă, să vă ajute Dumnezeu și să vă ajute și să vă măritați fata, și-o găsi ea un bărbat, frumusețea se duce, sufletul contează, pălăvrăgeam de una singură mai mult fiindcă el tăcea, nu scotea o vorbă, și asta pe mine mă neliniștea când cădea în muțenia lui, și vorbeam dublu și pentru mine și pentru el, – și omul zicea „sufletu’?! păi ce să facă un bărbat cu sufletu’? ce-i prost? ea intră p-o ușă și tu ieși pă ușa ailaltă. Floricica? n-o ia nimenea, vă garantez io, ce, parcă io aș lua-o de n-ar fi fi-mea?!... Da’ cum, s-a rănit? ori ce, că nu-i rosătură de bocanc”. Vorbea despre el ca și cum n-ar fi fost de față, și într-un fel nici nu era, era mai mult în cer, în cerul învăpăiat, și omul parcă înțelesese și nu i se adresa niciodată direct, sporovăind și el ca și mine – rosătură de bocanc nu era, că tot așa pățise și el când făcuse armata... la unșpe infanterie Giurgiu, spusese cu mândrie, ieșise sergent, ce marșuri mai făceau, marșul dă noapte era ăl mai greu că te lua pă nepregătite și la iuțeală n-aveai cum

să-ți înfășori bine obielele, că făcea așa dungi pă tălpi, nu mai zic de călcâi, mamă Doamne, dacă un bocanc e al dracului și te bate, cel mai rău te bate la călcâi, zău, domnișoară, îți sar ochii din cap și-ți vine așa să te pui jos și să zici fie ce-o fi, ducă-se, da' eu nu mă mai mișc d-acilea... Da' mergeam, n-ai încotro, ordinu-i ordin și mai e câte un majur al dracului și te bagă la curtea marțială, nesupunere ori și mai rău, dezertare în fața inamicului, zice... Ei, dacă nu vreți să vă iau, mă duc, vă las cu bine și drum bun!... Ați stat de vorbă cu Unguroiu Costică, să știți, spusese trăgându-și șapca de pânză pe frunte. Unguroiu-mi zice că bunicu' era dă peste munți, mocan, d-acolo a venit el încoa cu oile, și ăștia dă la câmpie atât așteaptă să-ți dea *polecra*. Da' dacă ne-om mai vedea, Costică să-mi ziceți, noroc și sănătate, și sărind sprinten pârâiașul, se urcă în camionul lui, porni motorul și dispăru într-un nor gros de praf... *Unșpe infanterie Giurgiu*... ai auzit? murmura el cu ochii la cer... *Sergent!* Nu știu cum de-o fi scăpat el că nu-i pe zonă... S-a învârtit. Sergent Unguroiu Gostică... Ați stat de vorbă cu Unguroiu Costică, să știți, șoptea rar aceste cuvinte, cântărindu-le cu o încântare nespusă pe fața ascuțită, numai os, cu nasul alungit, și m-am cutremurat fără să mă vadă, așa ar fi arătat și dacă ar fi fost mort... Și, ca și cum ar fi ghicit unde îmi era mintea, spusese: dacă se întâmplă să mor, la tine am să mă gândesc întâi și pe urmă la acest Costică, el este viața... Reacția șoferului, văzându-i tălpile, mă îngrijorase. Dacă un ins ca el, deprins cu greul, se speriasse... Mă obișnuisem să-l văd mergând în ciuda rănilor, strângând din dinți și nu-mi dădeam bine seama poate de gravitatea lor. Puteau oricând să se infecteze, cu atât bălegar și cu atâta murdărie peste care pășeam... Aveam o farmacie întreagă, soluție de hipermanganat, pudră de talc, o vâșelină cicatrizantă, spirt, infuzia de ceai de mușetel pe care o fierbeam la flacăra spirtierei nemțești la care se foloseau niște pastile, bandaje, dar bandajele mai mult făceau rău. Trebuia să bea mult lichid, se deshidrata, slăbise mult, și trecând de Urziceni și luând-o pe jos spre Videle ca să tăiem calea spre Olt, făcuserăm în două sau trei rânduri popasuri de o zi întreagă... În Moldova, parcă fuseseră mai primitivi. Mai blânzi, mai simțitori și guralivi, cu un haz al lor, deși parșivi... Muntenii, mai reci, mai bănuitori, mai tăcuți, cu toate că te ajutau, puteai să pui bază pe ei, dar după multe întortochele și priviri piezișe, întâi să afle de unde vii și încotro te duci, întrebările unui loc prea deschis orișicui și prea cutreierat. Sufletele lor erau ca și iarba lor, și mergând pas cu pas, de la miazănoapte la miazăzi văzusem mai bine. Arsă, bălaie, ușoară, dincolo; grea de viață și întunecată

de atâta voință, dincoace. Sosise clipa când soarele e gata să cadă și când tot păsăretul tresare de regret și începe să cânte. Erau fel de fel de semnale, scurte ori lungi, aspre ca niște țipete de spaimă, sau melodioase, niciunul nu semăna cu altul. Le ascultam încordați, și nici același glas nu se repeta mecanic, mereu găseau altceva de adăugat, un trîl în plus ca o literă, așa cum în orice limbă din lume, și un accent, doar, pus alături, schimbă înțelesul mutând totul dintr-o parte într-alta. Își schimbase poziția, se întorsese cu fața în jos, cu picioarele tot pe buturugă, cu călcâiele negre de iod în sus, sprijinit în coate. Parcă se făcuse răcoare. Am scos din rucsac haina de ploaie și l-am acoperit cu grijă. Ia ascultă ce spune ăla! mă făcuse atentă. Am ascultat privind înspre crângul de arini de unde veneau cântările. Era poate un cintezoii. Priveam înspre crângul de arini de unde veneau cântările. Sau un scatiu. Sau pițigoiul, mierla, bot-grosul, măcăleandru. Cred însă că mai curând cintezoii. Un glas răstit, repezit, poruncitor, dar atât de muzical... Ce zice, ce zice? am întrebat. Suna ca o comandă. „Ascultă, ascultă bine”, spunea, cu capul ridicat, cu urechea încordată. Era un mesaj stăruitor, semăna cu un cuvânt parcă și căutam să-l găsesc, cu ce se potrivea. „Se exprimă în limba franceză – mă avertizase ajutându-mă ca pe o școlăriță; e o vorbă pe care franțuzii o zic la tot pasul, ghicește care...” Am căutat iarăși. Am comparat. Nu se lipea. „Când vrei să grăbești pe cineva... adăugase... când ești enervat că unul nu se mișcă repede, că e mototol, un îndemn, na!” era mură-n gură! Ah, am strigat, cu teamă: *pliuvit, pliuvit, pliuvit!* Plus vite! Asta era! Mai repede, mai repede, graba, graba veșnică a lumii! Soarele, la apus, roșu, amenințător, trăgând pe toată zarea o dungă de foc, alunecă încet dincolo și se înseră deodată. Un fior mă trecu. Tot el îmi mai spusese odată că nu-i bine să te uiți când apune soarele; era zicala, părerea arabilor și arabii cu algebra și cu deșertul lor știu ce știu, nu glumesc. Ne-am ridicat, ne-am iuat în spate rucsacurile și ne-am pregătit de drum apropiindu-ne de apa pârâului, fără să-l trecem, evitând drumeagul prăfos și plin de hârtoape pe unde dispăruse Costică. Am ales poteca bătătorită de pe malul pe care ne aflam și care ducea drept spre iaz, iar dincolo de iaz, la Speteni, nici doi kilometri. Băgasem de seamă, seara oamenii sunt mai primitivi. De obicei îi prindeam învârtind în ceaun mămăliga, care apropie, cum o mănâncă ei laolaltă. Sau fiindcă seara, oricât ai fi de bănuitor, fiindcă ești ostenit de muncă și de griji, îți place să-ți cadă în prag niște musafiri noi, niște străini, cu alte griji și cu alte întâmplări?... Mergeam de-a lungul râulețului. Pășeam pe potecă înainte. Nu prea se mai

vedea. Trebuia să fiu atentă să nu calce pe ceva tăios sau care să-l doară. Era o cărăruie vioaie, curățică, șerpuia credincioasă pe lângă pârliaș, ca și cum trecătorii ar fi ținut musai să și-l aibă tovarăș de drum, să mai afle câte ceva. Din când în când ne opream și-i ascultam glasul, niciodată același, ca și al păsărelelor. Când murmură lin, când susura repede printre piedicile lui mărunte și numeroase. Alteori scotea gălgâieli iuți; mici vârtejuri înverșunate. Câte o mreană, cuprinsă în adâncul apei, negru, mîlos, de un dor care nu era al firii ei, se arunca într-un zbor lung peste undele străvezii, agitate. Pleoscăitul ei rupea îndrăzneț curgerea, dar pârlul o primea la loc, înțelegător. Stătuserăm și număraserăm vreo șapte-opt glasuri, note, notele lui muzicale, niciuna nesemnând cu alta... „nimic nu-i la fel niciodată, spusese el, contemplând trecerea, nicio secundă nu e ca cealaltă, iar noi care vrem să impunem lumii o ordine...” Mă treziseam scuturându-mă de un fior, auzind cuvintele acestea grave, pline de un reproș, subînțeles. „Da, așa e, cum spui” răspunsese repede, cu graba cu care vrei să părăsești un gând, care te urmărea, încercând să revii la realitate. Copilăria mea era legată de pârlul acela unde se topea cânepa care îngălbenea, otrăvea apa... îmi adusesem aminte de trupul fetei înecate plutind la vale cu brațele desfăcute, cu părul auriu despletit legănat de curgerea șovăitoare, și bunicul care ne gonia cu amândouă brațele, duceți-vă, hai, duceți-vă, lăsați-o-n pace, că doarme... „Nu doarme! țipam fugind, eu știu că nu doarme!” Totdeauna mi-a plăcut să contrazic, pe ce eram și știam că sunt sigură... Acela însă fusese un pârlu pașnic și curat. O gărlită limpede, deși nămolosă la fund; și harnică, și atât de vorbăreată... La Speteni aveam să aflăm că cei de acolo o răsfățau zicându-i altfel decât cei din Ciorani, nu *Sărata*, *Sărățica*. Așa și spusese când ne întrebaseră pe unde veniserăm, cum întreabă ei, de unde, cum și încotro, și când am zis *Sărata*, ei au făcut *aha, pe potecuța aia de lângă Sărățica!* Da' de ce umblă dumnealui desculț, că nu păream a fi milogi, cerșetori, „l-au ros ghetete, mă văietam, vorbind cu muierile, numai femei, copii și moșnegi, bărbații toți pe zonă, niște ghete așa de prost făcute, cizmarii de azi nu mai sunt ca cizmarii de altădată”, „păi să-i dăm noi niște opinci de-a lui bărbatu-miu că tot e el plecat, în ele o umbla mai ușor”, „nu, că e nesănătos și zdreliturile ale trebuie să se vindece mai întâi...” Toate erau femei vrednice, nu ședeau locului o clipă, doar când ne întrebau și noi le răspundeam. Și toate țeseau. Nu degeaba-i zicea satului Speteni. Aveau războaie de țesut puse și lucraseră la ele toată iarna, pe la Sfânta Mărie se gândeau să le desfacă, să le mai dreagă, măcar că nu mai

era cine să vadă de ele, se șubreziseră de atâta bătaie: toamna târziu, le-ar fi înjghebat din nou, ce mai faci, iarna? că nu-i ca la oraș... Toate țeseau, într-adevăr, după cum îmi închipuisem eu, dar întrebând de numele satului, mi-am dat seama că mă înșelasem – totdeauna închipuirea mea o lua înaintea adevărului; nu-i spuneau Speteni de la spată, două spete, cum crezusem; înainte cătunul lor se numea Spetiți, *Spetiții din Vale*, deși nu era nicio vale, dar când n-ai cu ce să intri în ochii oamenilor, când te uită și lumea și Dumnezeu, zici „colo, de vale”, cum li se spunea și lor, spetiții din vale; încă de pe vremea când moșii lor lipiți de pământ, robi, pălmași, se speteau muncind; adică, cine? — dacă întreba cineva cumva de ei, – spetiții, pârliții ăia?! vai de capul lor! După război, după primul, un învățător tânăr care fusese pus primar de liberali, schimbase numele satului: *Speteni*, zicea că era mai potrivit unor gospodari buni, cu fete de măritat... „Rău a făcut, nu trebuia!” s-a auzit de la celălalt capăt al prispei luminată de o gazorniță. Era el. El vorbise. El care până atunci tăcuse fără să ne ia în seamă. Când m-am întors, mirată de ce spusese dar și fiindcă urmărise atent pălăvrăgeala noastră, l-am văzut stând unde-l lăsasem, pe lada de zahăr cu gura întoarsă în jos pe care scria SASCUT, marca fabricii aplicată cu fierul roșu, remarcasem asta din prima clipă. Și cum nici cumetrele nu ziceau nimic, surprinse, întoarse și ele spre musafir cu mâinile la gură, el a mai zis rar, cu capul în jos, cu coatele pe genunchi, fără să ne privească, și fără răutate, așa, ca un lucru evident ori absolut, sau ca o sentință definitivă ce nu-i aparținea, oricum: „Spetiți ați fost, spetiți rămâneți, degeaba!” apoi iarăși tăcuse.

...și când vara da să treacă dincolo de mijlocul ei, după Sfântul Ilie, intram în Oltenia. Era cum își pusese el în gând: când se făcuseră pepenii, odată cu pepenii. După ce trecuserăm Oltul pe niște călduri grozave, cum sunt căldurile-n Oltenia, se mai înzdrăvenise. Iubea vara, mărșăluia ușor, fără cămașă, în capul gol, soarele-l pârlise, era negru, rănila de pe tălpi se cicatrizaseră, pielea se bătucise, nu mai simțea nici pietrele, „parcă mi-aș fi pus pingele noi” glumea. Sfârșitul oricărui chin, când simți că nu mai e mult și se duce, te readuce la viață. Și muribunzii, înainte de a-și da duhul, au în ei tresărirea aceasta ultimă, de rămas bun. Era ultima lui vară. Și era cum i-ar fi zis rămas bun verii... Intr-o zi îi venise și chef să cânte. Bătea vântul, un vânt secetos, uscat, care ridica vârtejuri de praf prevestind o furtună, dar nu venise nicio furtună, ori se abătuse în altă parte. El, care nu prea cânta, începuse să cânte „Sfântă tinerețe legionară”. Cunoșteam cântecul acesta al

lor... „cu fruntea ca un iezer carpatin”... Nici nu puteai să zici că era un cântec urât. Dar l-am oprit, și am zis, lasă, mai bine să cântăm ce cântă toată lumea, să fim în rândul lumii... „Bine, cum vrei tu. Dar, ce să cântăm?...” Ședeam în loc pe un drum îngust, în soarele încins, gata să dăm într-un lan de porumb pitic, pârjolit. Am stat gândindu-mă ce învățaserăm la școală, și-am zis: „Fie a voastră întreaga țară!” „Și de cereți, vă mai dăm?!” întrebese sever... Nu, spusese, nu sunt de acord, nu dăm nimic! Credeam că glumea, dar nu glumea. „Bine, dar Coșbuc spune „numai dați-ne, voi, graiul”, pricepi? e o exagerare poetică, orice poți să te învoiești să pierzi, dar limba, nu!... cum să primești să-ți pierzi limba?! „Nu dăm nimic, orice ar fi”, repeta încăpățânat, și ne certaserăm copilărește, intram în lanul de porumb dând din mâini, ciorovăindu-ne, cred că de vină era și căldura, căpiaserăm de atâta căldură... „Să lăsăm asta! spusese enervat. Aș mânca un pepene, unde găsim noi la oltenii ăștia pepeni? Parcă au intrat în pământ. N-or fi plecat toți cu cobilițele prin țară?...” Și după ce trecuserăm de lanul acela de porumb care nu se mai isprăvea, și am suit o vâlcea lină unde văzduhul tremura de căldura năpraznică, am zărit în depărtare în soare spre apus o pădurice care părea că se leagănă în aerul înfierbântat și lângă ea, tot așa plutind parcă... ușoare ca niște bărci pe valuri niște case albe-albe cu acoperișuri de paie sau stuf, străluceau aurii în lumina orbitoare a după-amiezii. „E un miraj!” am spus făcând un pas în porumbul mărunț care se lăsa la vale lipit de pământ, ca o blană, arcuindu-se odată cu el, ca și cum el ar fi fost blana, blana pământului, năpârlită Nu-i niciun miraj!” a spus el cu o rămășiță din enervarea, din artagul lui de mai înainte, și ducând mâna streășină la ochi privise încordat peisajul. Era un cătun risipit. O așezare prăpădită, dar orgolioasă în însingurarea ei, și ale cărei căsuțe se țineau la mari distanțe una de alta, ca niște mici forturi, de chirpici, dar forturi, centre trufașe de împotrivire săracă. „Ce scoțieni!” murmurase. „Care scoțieni?” am făcut bănuitoare, credeam că delira, că se insolase. „Oltenii ăștia!” a zis. „Ce individualiști... ca păsărelele alea de lângă Spetiți... ca pârâul... Ce libertate pe ei... *My Homme is my Country!*... – *casa mea este țara mea.*” „Oricum ar fi, mie zău că-mi sunt simpatici, am spus ca să ne împăcăm. Ședeam în vârful vâlceleii... vârful e mult spus... era, așa, un dâmbuleț, de acolo puteai, totuși, să vezi departe, și priveam cătunul, ce mi se păruse mie în pustietatea locului că era un miraj. Și el a mai zis: „Știi ce zice Cocioabă?”... – știam. Cocioabă, adjunctul care-l pedepsise... „Ei, ce zice Cocioabă?” am întrebat nerăbdătoare, fiindcă tăcea privind fix înainte

orizontul care juca de căldură. „Cocioabă zice, a spus el, – fără să se uite la mine, – că virtutea crește cu spor numai în cumpătare și sărăcie”. A spus asta pe tonul lui grav care nu admite nicio discuție, și eu, deși eram de acord cu el, i-am zis în glumă, din plăcerea de a-l contrazice: „numai să nu se exagereze”. „Cred că de atunci mă urăște. Tu ce crezi?...” „Eu sunt o fată de lăptar, am răspuns, tata a fost sărac dar a muncit cinstit, ducând laptele încoace și-ncolo, a strâns puțină avere, nu multă, și cred că avuția măsurată, nu strică, din contră, îți îngăduie să trăiești decent, liniștit. Sărăcia, iartă-mă că te contrazic, poate să și înrăiască omul. Ai tăi au fost bogați, nu cunoști... Iartă-mă încă o dată, poate că spun prostii, dar vorbesc după cum sunt...” Mă luase în brațe deodată. Acolo, în vârful colinei. Cu cătunul acela în față, unde i se păruse lui că întâlnise semnele mândriei și libertății, și mă strânsese și mă ținuse mult la pieptul gol, pârlit de soare și costeliv, vai, cum i se mai vedeau coastele! Era numai suflet. Suflet. Mă legăna în brațele acelea, scheletice, Doamne, și îmi șoptea: bunul meu simț sfânt și apărător, ce noroc pe mine să dau peste o fată ca tine!... Nu mă mai ținuse așa la piept cred că din noaptea de pe cheiul Dâmboviței, după ce ieșiserăm de la balul studentesc, când îi mărturisisem ce știam eu să fac mai bine, îți amintești... Am aprobat, cu puțină ciudă, totuși, după cum îmi era firea. În răutatea mea ce pune la îndoială tot ce li se părea altora nobil sau frumos, găsind mereu o bază șubredă fericirii omenești, mă recunoscui învins. Ea exista; n-aș fi crezut că este tocmai ceea ce pare că nu e; și ei fuseseră... fuseseră fericiți.

...culmea era că acel cătun risipit nici măcar nu avea un nume, ca și cum, locuitorii săi, ținându-se cât mai departe unii de alții, stăpâni semeți ai mizeriei lor, nu voiseră să se lege între ei nici măcar prin ceva ce i-ar fi apropiat cât de cât, un nume, așa că ei după cum aveam să aflăm îi ziceau care cum nimerea... Seaca... Gârlița... Răcoasa... dar cel mai des îi ziceau *Vatră*, iar cei ce treceau pe-acolo rețineau mai curând ultimul nume și când își aminteau de ei, le spuneau ăia din *Vatra*, *Vatra Dolj*... Nu știu de ce, spunea el alegând cu ochii o căsuță pe drumul pustiu care tăia așezarea în două, dar mie mi se deschide inima în Oltenia... „Din cauza perfectului simplu” am spus, și el a râs mulțumit. Dăduserăm în fine de un moșneag. Pepeni aveți?... Colô! a zis bătrânul și cu creanga înfrunzită pe care o ținea în mână, ne-a arătat în partea cealaltă, lângă un salcâm izolat, un fel de casă, o coșmelie, cu un burlan lung de tinichea în loc de coș ieșind din acoperișul de stuf. Pereții erau foarte albi, proaspăt văruiți, se vedea de

departe, sclipeau în soare, ca-n miezul zilei și era trecut de cinci, aproape șase. Când ne-am apropiat, am văzut că n-avea niciun gard, ci doar patru pari înalți, noduroși, neșemănând niciunul cu altul, fiecare înfipt în câte un colț al ogrăzii presupuse și care ei probabil indicau proprietatea. Un câine jigărit, o cățea neagră, urâtă și credincioasă lătră furioasă la noi cu patru căței mici în spate, care se hârjoneau. O femeie tânără ieși din căscioară și potoli câinele. Era legată la cap cu ceva alb, un șervet de restaurant, aveam să-mi dau seama pe urmă, și o cămașă bărbătească lungă atârând peste o fotă roșie cu dungi negre sau invers, era de la un costum național. Avea pepeni, și ne pofti să-i vedem. În jur nu se vedea nimic, nicio construcție, oricât de rudimentară, care să semene a coteț, magazie, șopron, hambar, nimic decât curtea zbicită, bătătorită, pustie, crăpată de secetă și pe care nu creștea nicio iarbă, din loc în loc doar niște fire plâpânde de mușetel pleoștite de vipia zilei. Ușa coșmeliei era deschisă și în golul ei bâzâia un nor de muște. Nu erau decât două odăițe despărțite de o tindă, una în stânga, alta în dreapta. Pepenii îi văzuserăm încă înainte de a păși pragul. Ei umpleau toată odăița din stânga, de la dușumea până-n tavan, astupând și fereastra pe care mai mult am ghicit-o după snopul de raze ale soarelui puternic de vară strecurându-se într-un loc printre pepenii întunecoși. Într-o parte doar rămăsese liber un spațiu, în care se afla o grămadă de pepeni, până la jumătatea peretelui. Acolo dormea un băiețel de vreo cinci ani. Avea friguri. Dormea dârdâind, scâncând din când în când. Chinină n-aveam. Ar fi prins bine niște chinină, dar în farmacia mea lipsea. Nu chemaseră doctorul?... Care doctor! se răstise femeia, cu mâinile-n șolduri, – las' că se face el bine și singur, e rău ca ta-su! Am scos sticluta cu alcool, am turnat câteva picături pe o bucățică de cârpă, m-am cățarat încet pe grămada de pepeni și i-am pus-o pe frunte, mângâindu-l, era un băiețel oacheș, frumos. Femeia scosese afară la umbră câțiva pepeni să alegem, erau negri, mari, grei, cântărea fiecare cinci-șase kile. El a ales unul, pe cel mai mare, l-a tăiat grăbit, și cam un ceas am mâncat pe săturate. Femeia ne privea cum mâncam, punând întrebări sau răspunzând. Ședeam în spatele casei unde nu bătea soarele – în picioare, în fața unui capac de butoi sprijinit într-un par scurt, dar gros, înfipt în pământ și în care fusese bătut prin capac un piron. Bărbatu-său era cheferist, „acu pică și el”, pleca în zori și venea abia pe înserat acasă, dădea cu ciocanul în roțile trenurilor, asta făcea el, ar fi fost el om bun, dacă n-ar fi băut, dar uite că bea și o necăjea, nu-ți mai spui domnișoară că ridică mâna să dea în mine, dar eu îi zic, – și voinică cum

era, își îndepărtă brațul drept mult în spate, – „mă, când ți-oi lipi eu unaaa”... Acum, că ajunsesem aproape de capătul drumului ispășitor, țelul acestui drum pe care îl înțelegeau atât de puțini și pe care ei voiau să-l impună celor mulți, mi se păruse, mie, fiindcă lui nu îndrăznisem să-i mărturisesc, străin firii omenești și vieții. Crezuri fanatice și trufașe. Dictaturi în care viața devine un scrâșnet. La asta mă gândeam îngenunchiată cu el în tinda biseriței din satul de lângă Turnu-Severin, lângă paracliserul care ne privea mirat cu pensula lui în mână din care picura catranul. Doamne, Tu, care privești de sus totul cu îngăduință și care lumii tale rabzi să i se adauge lumile rătăcite ale celor trufași, rătăciți cu duhul, să mă ierți că nu-i spun... Sunt sigură că și el înțelege, dar este prea mândru, cum sunt bărbații, ca să spună da, am făcut tot acest drum pe degeaba... Și cheferistul venise, într-adevăr, acasă la căderea serii, și era treaz, nu băuse nimic, așa sunt muierile, exagerează, băuse o dată și el și nu-i mai dădea pace. Am făcut imediat cunoștință, era un bărbat tânăr, frumos, când își scosese șapca nădușită de cheferist, se văzu că avea un păr negru, des, care lucea de transpirație. Îl chema Trică Ogărete; pe ea, abia după ce bărbatul ei ne spusese numele, o chema Leana, – pe mine, zisese rușinată, Leana mă cheamă, și odată cu apariția bărbatului, puterea ei se schimbă, deodată deveni mai supusă. Am mai mâncat împreună încă un pepene. Nu știu cum de mai încăpea în noi, dar l-am mâncat și pe acela. Când am vrut să plătim, Trică protestase, jignit. Așa ne-a apucat întunericul, așezați pe prispa îngustă, lipită cu bălegar, nu cred că avea în lățime mai mult de o jumătate de metru. Stelele căzătoare semnalizau aruncându-se spre noi cu gesturi deznădăjduite, nebune, până se stingeau, noapte de august, ultimul său august. Vorbeam dacă o să fie sau nu război, oricum Trică rămânea la căile ferate. Nici măcar nu ziseseră „dormiți la noi”, era ca și de la sine înțeles. Cheferistul se ridică de pe prispa îngustă, mută o parte din pepeni în odaia lor, să ne facă loc. Leana scoase și ea un cojoc pe care îl scutură în mijlocul ogrăzii întunecate, fără hotar, și ni-l așternu pe jos pe podeaua lipită cu lut. Dacă mergeam spre Craiova, Trică putea să ne ducă a doua zi cu un personal de șapte treizeci, și cheferistul scoase din buzunar un ceas mare și greu cât o ceapă, ca și cum ora aceea s-ar fi apropiat și-l consultă chiorându-se la lumina steluțelor. Ori voise să vadă dacă mergea, deși nu-l dusesese la ureche. La Craiova am fi mers pe blat, avea la personalul de șapte treizeci un văr, dacă nu s-ar fi văzut cu el, ar fi fost deajuns să spunem că eram prieteni cu Ogărete, și pe el îl chema tot Ogărete, de ce să

nu facem economii? Am mințit zicând că prin împrejurimi aveam niște neamuri și am fi vrut să trecem pe la ele, să ne vedem și să mai rămânem o zi. Pe urmă am mai stat nițel pe prispa cu trei stâlpi subțiri în care erau bătute cuie de care atârnav niște oale de pământ, și am mai vorbit despre mobilizări. Tăceam câteodată și ne uitam la cerul cu stele căzătoare, niciodată stelele nu cad aruncându-se în jos ca disperatele cum cad în august, luna nebuniei lor. Și deodată Trică a zis, i-a zis Lenei, dându-i una cu cotul: „fă, da' de ce tu stai așa cu capu-n jos ca proasta și nu te uiți la cer, că uite ce frumos el” și Leana a zis fără să ridice ochii „păi cum să mă uit dacă nu știu carte, ce, parcă tu nu știi?!” Și noi am râs. Am râs, numai noi doi. Și știam de ce râdem. Pe urmă ne-am dus la culcare. De mult nu mai domniserăm împreună. Ne-am urât noapte bună, și ne-am întins cum eram îmbrăcați pe cojocul întins chiar sub fereastră, pe care abia acum o văzurăm; în loc de geam avea o bășică de porc. Băiețelul dormea dus pe grămada de pepeni mai joasă care acoperea peretele celălalt până pe la jumătate. Căteaua începu deodată să urle, și Trică ieși în izmene și o înjură urât. Încet, încet, am adormit, frânți de oboseală, înainte de a ațipi, mă întrebam unde era privata, prea mult pepene mâncasem; și nu era nimic în ogradă care să semene a privată, pesemne că exista un loc, cine știe unde în spatele casei, cum mai văzusem și în alte părți. El se făcea că doarme, mi-am dat seama după respirație. Pe urmă mi s-a părut că aud pârlul, sau l-am chemat eu în gând dinadins... Sărata... Sărățica... l-am văzut înaintea ochilor și pe camionagiul Costică trăgându-și pe frunte șapca lui de pânză murdară de ulei și zicând foarte clar: „Ați stat de vorbă cu Unguroiu Costică, să știți!” Pe urmă am adormit. Coșmelia de chirpici se scutură deodată din temeliiile ei ușoare și un răcnet animalic mă deșteptă. Câțiva pepeni se rostogoleau de sus țopăind, ca niște bile mari, negre, de popicărie. Am sărit în picioare îngrozită: copilul!... O lubeniță grea mă izbi peste șold. „Cutremur!” am strigat. Cred că el nu dormea deloc. Pentru că a zis calm „fi liniștită, nu-i niciun cutremur, e Trică.”

...Și pe întâi ale lunii următoare începu și războiul. Treceam printr-un sat mare între Craiova și Turnu-Severin, i-am uitat numele, lumea se strânsese la primărie, acolo am aflat, primarul spunea a-nceput războiul, oameni buni, Franța și Anglia contra Germaniei, dar la noi e pace, fiți liniștiți, duceți-vă pe la casele voastre, noi stăm cu arma la picior... Eram atât de obosiți, încât nici nu ne dădeam bine seama de urmări, nici de vorbit nu mai puteam vorbi, cu atât mai mult el căruia, cu ultimele zile ale marșului istovitor, i se

împuținau și cuvintele parcă, făcându-se înțelese mai curând prin semne. Am tras la învățătorul din sat, om bătrân, văduv, care ne-a primit fără să ne întrebe nimic. Credea că suntem soți, și ne dăduse o odaie. I-am explicat că „suntem rude”, și lui i-a dat o odăiță lângă bucătăria de vară. Pe la trei noaptea, m-am trezit și am ieșit afară. La masa de sub mărul din mijlocul ogrăzii gospodărești, bine îngrijită, am văzut o umbră, și m-am speriat, am dat să fug, și atunci el m-a chemat cu un glas limpede, liniștit, pe care nu i-l mai auzisem de la începutul marșului, și m-am dus și m-am așezat pe bancă alături. N-avea somn, dormise patru-cinci ceasuri și se trezise și sta și se gândea la război și la viitor. Avea momente când simțeam că nu el vorbea, ci altul din el, un necunoscut, și cred că așa vorbesc și proorocii, nu cu de la ei putere, și-mi amintisem în ziua aia de doi septembrie, la trei dimineața, cum îmi arătase el umărul drept, pe care sta culcată bărbia îngerului, a acelui adolescent atotștiutor din pânza de care-mi vorbise... Oboseala îi pierise, era răcoare, mere cădeau din când în când, mere de septembrie, grele, unul căzuse drept pe masă, și el îl luase și îl ținea în mână, vorbindu-mi, și la un moment dat mi-l întinsese glumind, hai mușcă, nu e fructul oprit, greșeala divină e că s-a făcut din cunoaștere un păcat, primul păcat, a fost ideea unui Dumnezeu-tiran, preluată mai târziu și de politicieni, de adepții lui Cicioabă, – spusese „adepții” ca și cum n-ar mai fi fost cu ei; și nu mai era, și nu numai din pricina violenței lor, deși nu mai apucase, nu mai avusese când să spună acest lucru, eu însă știu, am fost martoră. Marșul îl schimbase. În loc de căință, în el se născuse un fel de libertate ostenită, bătrânească, și o mândrie pe care i-o cunoșteam, dar pe care în toți anii aceia o făcuse să tacă, o jertfise, am mai observat acest lucru și în alte împrejurări, când un om prea inteligent are de a face cu inși inferiori lui... Tot pomenea de Costică Unguroiu sărind pârâul spre camionul lui și cum se uitase el la tălpile lui însângerate, gata să i le ungă cu valvolină. *Poporul – spunea – este o tăcere.* Alt măr căzuse pe masă ca un avertisment. Privise mărul care încet se rostogolise și căzuse pe jos, pe urmă spusese încet, obosit, cu ochii ațintiți în masa îngustă de lemn, – *voi fi uriașul avocat al acestei tăceri, voi vorbi pentru muți, voi spune tot...* Delira. Credeam că delirează și l-am apucat ușor de braț. Și el a mai zis:...*Eu, care m-am crezut mag ori înger, m-am întors spre pământ cu o datorie, s-o caut...* Simțise teama mea și a zis numaidecât, fii liniștită, n-am înnebunit; fiindcă nu mai am timp, vorbele și tot ce am apucat să știu și să cunosc se îngheșuie acum în mine, nu mai încap, nu eu m-am gândit să fiu uriașul avocat, sunt

cuvintele păcătosului de Victor Hugo și ale celuiilalt, ale Iluminatului, ale vagabondului, haimanalei care a petrecut un sezon în infern, Rimbaud, știi... Am râs, ah, nebunul de Rimbaud! Nu știu de ce mi-a venit să râd, ușurată. Cred că și fiindcă mințile lui rămăseseră la locul lor. Stăteam cu mărul în mână, mărul din care mă îndemnase să mușc, și el văzuse că nu mă atinsesem de el, și spusese petrecându-mi un braț pe după umeri în răcoarea dimineții, hai mănâncă mărul, mănâncă-l tot, de dragul meu, și încet-încet, mușcasem din fruct și îl înghițisem pe tot, cu lacrimi, fiindcă pe ascuns îmi dăduseră lacrimile, aceea a fost nunta noastră, o nuntă la o masă, sub un pom ce se lepăda de povara verii cum se lepăda și el, pe ascuns parcă, pe ocolite, cântărind totul, în treburile astea nu-i bine să greșești a doua oară, și de fapt nici nu mai ai cum greși, ori-ori!... Pe urmă vorbiseram despre război. Mă întrebam cine credeam eu că va învinge, părea că mă întreba în joacă, și numai pentru că pusese în acest fel întrebarea, ghicisem, nu întreabă cineva de ceva de care se arăta sigur mai înainte, cu atât mai puțin în joacă. Totuși, n-am spus ce gândeam. N-am recurs nici la șiretlicul meu vechi, știi care, când ziceam ce să știu eu, eu nu sunt decât o biată fată de lăptar. Am zâmbit în sinea mea. Ce orgoliu, să invoci mereu profesia umilă a tatălui!... L-am îmbrățișat și cu mâna mea dreaptă i-am strâns umărul drept numai os, acolo unde și-ar fi sprijinit capul, galeș, gânditor, îngerul, cu ochiul său critic de cenzor dumnezeiesc. Și fiindcă eu nu spuneam nimic, eu care credeam numai în inteligență și în bunăstare, a murmurat hai să încercăm să facem o socoteală... A stat, s-a gândit, pe urmă a zis îndoinde deget după deget ca la o socoteală băbească: „A fi sau a nu fi”, una la mână. „Voi fi uriașul avocat al acestei tăceri”, Hugo, adică Franța. Dacă intră în luptă și Rusia, dacă îl mobilizează, idiot cum e, și pe prințul Mâșkin și pe Pierre Bezuhov, să-l pună pe Bezuhov la externe, și dacă sare oceanul și arogantul arsenal tehnic american... ah, vezi, nu se poate, prea multe forțe la un loc, prea mulți inși care se îndoiesc mai întâi, față de ceilalți care sunt atât de siguri, prea siguri, pe un petic, doar, pe un petic de gândire... Negotei, Negotei!... Și dacă acest Negotei are dreptate?, el și ai lui, cu inteligența lor planetară și cu alianța, planetară, și ea a oropsiților soartei? Vezi tu, vezi tu! se însuflețise, al și să nu-l uităm nici pe Goethe care i-a întors spatele lui Napoleon și nici pe Beethoven care s-a răzgândit să-i mai dedice tiranului, dictatorului, simfonia... Și culmea e, știi care e culmea?, și se ridicase brusc de pe bancă, și de violența acestei mișcări, alt măr căzuse drept pe masă, ca o provocare, culmea era că, fără să știe, electrizată de

Hitler, mășăluind, ah, marșurile care îi plăcuseră atâta la optsprezece ani, sau nouăsprezece, și pe care le asculta la radio în casa lui Gologan, în Germania dormea, încă, altă Germanie, Germania lui Gutemberg și a lui Kant, și că aceasta dormind încă se alia în somnul ei cu Europa veche, sora ei bună, pieptănându-și părul ei de aur pe stânca legendară de pe malul Rinului... Vai, nu greșiseră deloc când îi spusese „gură de aur.” Măcar aici nu greșiseră. L-am sărutat pe buze și am zis „fie cum zici tu!” Mă gândeam, să bați atâta drum, desculț, cu tălpile însângerate, și la capătul lui, în loc de izbăvire, să te aștepte îndoiala, care ea, iată, părea că mântuie lumea de rău. N-am zis nimic, zic a doua oară. L-am lăsat pe el să zică. Deși, nu el zisese. Așa cred până azi. Zisese îngerul cu bărbia culcată pe umărul lui scheletic. El, sau, cine știe... și oftase lung, tăcuse un timp, pe urmă se hotărâse să spună că în sângele lui vorbise, poate, și vara secetoasă în al cărei imens vârtej de praf se ivise Destinul, călărețul rebel...

La Turnu-Severin am stat vreo două săptămâni bune, în refacere. Se îmbolnăvisese de stomac și a trebuit să-l duc să-l vadă un doctor, care cinci zile l-a ținut la spital. Slăbise foarte mult, arăta ca o umbră, pe urmă încet-încet se mai reîntremase și ținea să ne întoarcem cât mai repede la București. Nu mai vorbiserăm niciodată despre ce discutasem în zorii zilei de doi septembrie sub mărunul din ograda învățătorului. Parcă ar fi fost un vis, un vis visat în doi. Foarte curios: nu a mai pomenit după aceea absolut nimic. Sunt lucruri, cred, pe care nu le mai poți repeta, și de care uneori te și sfiești, poate, că le-ai rostit.

Am luat un personal până la Craiova în dimineața zilei de douăzeci și unu septembrie. De la Craiova aveam un accelerat care ne-ar fi lăsat seara în capitală. Ședeam în restaurantul gării. Comandasem două fripturi și o sticlă de vin negru, să prindă puteri. Mâncam cu poftă. De mult nu-l mai văzusem mâncând cu atâta lăcomie și ciocneam paharele, când la aparatul de radio al restaurantului s-a auzit deodată glasul repezit, găfâit, care anunța executarea lui Armand Călinescu. Încremenisem. El pusese jos furculița și cuțitul și rămăsese cu ochii ațintiți în farfurie. Amuțise. Nu mai putea să scoată o vorbă. Era palid de tot la față. Bea! i-am spus, bea o înghițitură de vin și i-am întins paharul. A băut încet, înghițind anevoie, apoi a zis punând încet paharul pe masă, mai mult murmurând, vorbindu-și parcă sieși... și *le-am spus!*...

La București, am ajuns pe înserat. Vânzătorii de ziare țipau fluturând edițiile de seară. Gara de Nord era împânzită de patrulă de soldați care

mărșăluiau. Niște soldați cum nu mai văzusem, cu căști pe cap, în uniforme noi, răspândind în jur un miros tare de naftalină și cu bocanci noi și ei, cu ținte pe tălpi fiindcă îi făceau să lunece, să se clatine, scoțând scrâșnete, pe carelajul gălbui.

Parcă începuse și la noi războiul. Cred că și începuse; deși era un alt fel de război.

Orașul era agitat, și deși ne aflam dincolo de mijlocul lui septembrie, căldura verii stăruia, n-aveai aer, lipsea aerul.

Ne-am dus direct în Tunari. N-am dormit până în zori. Se plimba încioace și-ncolo prin apartamentul prăfuit de atâta absență. „Și le-am spus, repeta, și le-am spus!” striga, îmi striga mie, cu decepția îndărătnică a unui profet necrezut.

Epilog

Viscolul nu se îmblânzea. Dimineața, râcâind geamul și frecându-l cu sare cum mă învățase într-o zi madam Filionescu și chiorându-mă prin rotocolul sticlei aburite ca prin lentila unui occean, am constatat că mercurul termometrului căptușit de un strat gros de chiciură căzuse și mai jos, spre minus douăzeci și șapte de grade.

Se poate și-așa, mi-am zis cu o spaimă plăcută, stimulat de gerul năpraznic. Să nu-i dea Dumnezeu omului cât poate el să ducă! invocai zicala populară, cu acea spaimă, spun, tonică și plăcută, pe care marile asprimi ale firii, ca și ale celei omenești, o strecoară la momentul oportun în trupul nostru gingaș, însă răbdător.

Dar, soarele... soarele acela... nu se mai gândea să apară vreodată?... M-am uitat la ceas. Era opt și zece. Bătrânul dormea dus. Îl auzisem trezindu-se pe la șase. Mormăise ceva ducându-se la baie unde tușise rău de tot. Pe urmă auzisem vijelios apa WEului, care sfârâi multă vreme, enervant. Trebuia să repar rezervorul. Cilindrul sărise din ghiventul lui. Dar ce noroc, apa curgea. Pe urmă auzisem din nou pașii bătrânului târșâiți prin rafalele viforului. Iar mormăise ceva nedeslușit, și cum băgasem de seamă că repeta cam aceleași lucruri, nu putea să fie decât tot vechea poveste, am cucerit totul etc., sau dacă nu, cealaltă vedenie, cele trei prăvălii grecești de la Sulina tinereții lui cu luna bătând în cheiul alb de lemn de pin de Norvegia...

Soneria țârâi scurt la intrare. Puteam să pun pariu că era madam Filionescu, cu laptele matinal. Am deschis ușa care dădea în vestibul, m-am încurcat iarăși în pătura dușmănoasă, țeapănă, cu petele ei, arsurile lăsate de fierul de călcat, atârnată în partea cealaltă în cadrul ușii, să mai păstreze ceva din căldura cu atâta grijă adunată. Am deschis anevoie ușa de-afară care se împiedica în zăpada viscolită. Era ea, într-adevăr, pariu câștigat. Adusese laptele. Am poftit-o ca de atâtea alte ori să intre. Ca deobicei, refuza, scoțând niște sunete de neînțeles prin broboada groasă de lână în care își învelise capul. Căuta ceva în sacoșa ei mare, roșie, de plastic, nou-

nouță, pe care am apucat să citesc doar: GESUND WERDEN... din R.F.G., precis, micile ei afaceri, și din care a scos un pachetel, ceva înfășurat într-o hârtie moale, fină, pe care mi l-a pus în mână. Aplecându-mă spre ea, am reușit să aud prin vijelia cumplită... *să mi le reperi... te rog... Plătesc...*

După ce am închis ușa și am intrat în hol, am desfăcut pachetelul în care se aflau un ceas de mână *Raketa* și o pereche de ochelari de citit cu ulubele rupte. Niciodată nu mă rugase nimic, și nici bani nu voise să primească pentru serviciile pe care ni le făcea. M-am apucat numaidecât să demontez ceasul de mână. N-avea nimic rupt. Arcul era la locul lui. Atât că mașinăria se înțepenise de praful adunat, și trebuia curățată. Rușii fac ceasuri bune; auzisem că luaseră printre despăgubiri și *Ankerul* german. Mă și miram de pasiunea lor pentru ceasuri, ei, căroră de timp nu le pasă, având tot timpul. Dar l-am reparat pe loc. O nimica toată. Acum ticăia repede și frumos și l-am potrivit la opt cincizeci și cinci după „japonezul” meu, gândindu-mă că, uite, din contră, ăștia, japonezii, nu aveau, parcă nu mai aveau timp, dar deloc. Cu ochelarii era mai greu. Le trebuiau alte șuruburi, și n-aveam, iar la uluba dreaptă mai trebuia făcută și o lipitură, și nu aveam nici cu ce lipi. În fine, până a doua zi, trebuia neapărat să-i dreg, să mă răsplătesc într-un fel, să-i fac o plăcere binefăcătoarei noastre, când ar fi venit dimineața cu sticla cu lapte.

Atunci se trezi și bătrânul întrebând dacă sunase cineva, ori visase el, și trecuse aproape o oră. „Laptele! am strigat, a sosit laptele!” și m-am dat câțiva pași spre pat arătându-i sticla înzăpezită, sperând s-o vadă. O văzuse. Sau forma, neclară, numai fiindcă numisem lucrul, căpătă viață îndată, fiindcă întinse mâna și o apucă lacom ca un copil. E drept că erau și dimineți când văzul i se mai limpezea puțin, după câte un somn mai lung, mai întremător, ori cine știe... „A, Mirelica!” mititica de ea, alinta el sticla înzăpezită ținând-o cu amândouă palmele și pipăind-o. Zăpada, în locul unde apăsau degetele, dădea semne de topire, gata să picure ca la dezgheț. Și primăvară aceea avea să mai vie ea vreodată?...

I-am luat sticla din mâini. Am dus-o în bucătărie. Am aprins gazele, slab de tot, dar mergeau. Am turnat laptele în cratiță și l-am pus să fiarbă. Era un lapte bun, părea abia muls, de unde-l procura Filioneasca?, prinsese și-o pojghiță palid-aurie. Stând lângă el să nu dea în foc, îmi adusesem aminte de tenul Mitei, de culoarea feței ei, cum mi se păruse atunci, în odaia de țesut de la Șirna-Veche. Suprafața laptelui începuse să se încrețească de căldură. Trebuia să fiu atent, să nu se umfle și să se verse. Cum mă uitam

încordat la crusta care se agita ușor, străbătută de linii complicate ca ale unor hieroglife în mișcare căznindu-se să alcătuiască un tâlc, mi s-a năzărit că citesc, sau mintea mea, doar, pusese acolo înțelesul care o urmărea: *nu în cap, vă rog!* rugămintea adresată plutonierului Pripășitu...

Totul deci era în cap; era capul; era inteligența; aceasta, era de dedus, era viața, de fapt, viața în cel mai înalt grad al ei, nu inima, în care Pripășitu și trăsesse, ascultându-l, nu sentimentul, ceea ce contrazicea credința curentă, părerea multor inși, chiar și a multor înțelepți și gânditori cu experiență care puneau în centrul vieții inima și căldura sentimentelor. Nu sfinți, ci inventatori. Bine, dar asta era și ce credea Leo, marele Leo, și puteai să te gândești la el în contul celuiilalt. Ca la un inamic căruia, în toiul luptei pe viață și pe moarte, îi găsești o neașteptată asemănare, și te oprești întrebându-te, de ce îl combați?... Mintea, rece, nu inima, prea fierbinte... Dar nu spusese în celula lui cu țișcani și argintărie de la Capșa însuși Scelenski, care cunoștea viața, e drept, nu viața cinstită... nu-i spusese el atunci lui Vasi, jucând șah sub portretul generalului Zosima, șeful artileriei de cetate, că fanaticii pun prea mult foc în ce cred și ce susțin și că oamenii sunt de foc când mint și de gheață când zic adevărul?...

Degeaba fusesem atent. Laptele se umflă deodată ca o bășică și dădu în foc. M-am chinuit vreun sfert de oră să curăț aragazul, sufocat de mirosul greu, grețos, toată casa mirosea a lapte ars. Mai făcusem boroboața asta de câteva ori, iar Vasi, dacă era de față, se supăra și spunea vorba lui de la Găvrileni, „seacă laptele-n țată”, dar nu era cazul, ori pomenea de Lae, țiganul tot de la Găvrileni, care fierbând și el laptele într-o zi și văzându-l că se umflă, credea că sporește și se ruga dă, Doamne, s-ajungă la toți, țineam minte fiindcă în astfel de împrejurări îmi spunea *Lae, mări Lae!* sau o *făcuși ca Lae*; dar acum dormea, cred că iarăși ațipise, mai mult dormea decât trăia, de-aia trăise atâta, precis că avea să atingă suta, un secol, ce secol! în care intrau rând pe rând vara cotiturii supreme, Buickul tras de Bombon, tatăl sosind în vârtejul său de praf, Vistavoiul ducând purcelul în brațe, cheful cu balalaici, apariția grecoaicelor, Sara bătând din picior, țipând la Rusca „fugi, cioară! lasă-mă să văd!” agățându-se de fusta moașei și strigând „opriți-l!... lăsați-l acolo!”... pe urmaș, pe geamănul care biruise și care urla salutând lumea cu pumnii strânși...

Nu se risipise prea mult lapte. Niciun sfert de kil. L-am turnatân câni. Vasi, într-adevăr, ațipise din nou. Sforăia. I-am dus laptele, l-am trezit, îndemnându-l să bea cât era cald. S-a sculat, a băut cu sorbituri mici, atent

să nu se frigă, pe urmă a lăsat cana să se mai răcească puțin și a spus: „m-am visat la Paris, în Gara de Est, coboram în Gara de Est și ploua”. Cum îl lăsa o clipă de capul lui, o ștergea la Paris. Lasă Parisul, am spus, bea-ți laptele, că avem de lucru, mergem mai departe, mai avem atâtea, trebuie să mergem mai departe, am repetat, ca un zbir. „Unde? întrebă el nedumerit, cu ochii pe sus, unde?!...” „Până la capăt!” am spus neîndurător. „Până la capăt?!” se miră el și începu să râdă cu mici sughițuri. Părea că se ramolise de tot. Dar era mai mult o șiretenie de-a lui, o stratagemă, știam, prefăcătoria unui sclav leneș intrându-i în cap gărgăunii libertății și care se lasă pe tânjeală. De fapt, își urmărea interesul. „Madame Vipère o mai fi trăind?... ce crezi?” mă chestiona bându-și încet laptele care se mai răcise. „Dar ce crezi, am răspuns îmbufnat, că toată lumea trăiește cât dumneata?!...” „Și birjarul ăla... știi care...” „Ei!?”... „Nu mai era ăla, era altul, închipuie-ți cine! N-ai să ghicești... Cobor vasăzică la Est, n-aveam bagaj, plecasem așa, și se arătă cum era înfofolit în cojoc și cu căciula pe cap... și când ies în spatele gării, pe cine văd?... adică cine crezi că era birjarul?... Același cal, aceeași trăsură, dar birjarul era altul și ce mi s-a părut mie curios era că, deși era altul, îmi făcea semn cu mâna, mă cunoștea... Ei, cine crezi că era? Și era ba birjar, ba statuie... N-ai să ghicești; *era domnul Beaumarchais*. Chiar mă gândeam când îl mutaseră ăia acolo, în spatele Gării de Est, și zice Beaumarchais, îmi zice mie, că vorbea, «de când v-aștept, ce bine-mi pare că vă văd, vous v’ia, msieur!» Pe capra trăsurii. O statuie pe capră!...”

Mi-a venit să-i spun „te-ai țâcnit de tot”, dar mai aveam o urmă de respect filial. Ce visase el! Taman când dădea laptele-n foc!... „Chestia cu Beaumarchais, cu statuia, nu mi-ai spus-o niciodată, l-am certat. În fine, mi se ivise ocazia, – nu mi-ai spus-o mie, i-ai spus-o *lui*, Mita mi-a spus-o mie, de la Mita o știu, văd că te cam ascunzi, că dosești marfa!” devenisem de-a dreptul ordinar. „Ba ți-am spus-o, dar ai uitat!” mă contrazicea și asta mă enervă și mai mult, ea pe un proprietar sigur pe ce are, pe tot inventarul lui. M-am stăpânit însă. Nu era bine să-l supăr prea mult. Ținea morțiș să ajungă la hotelul la care trăgea de obicei, la *Normandie*, la madam Vipère, „numai de n-ar fi plecată la sor-sa în Canada...” „Bine, am zis, du-te odată, hai că mă plictisești, dar să nu stai mult, avem de lucru!” și se lungi din nou în pat și adormi în clipa când telefonul începu să sune.

Era Negotei. Vorbea ca vara, lejer, bine dispus. Avea vești noi, „absolut senzațional!” Părea în formă. Tot spunea ceva și nu înțelegeam, repeta

mereu un nume, râzând. „Cine?” am întrebat privind urgia de afară. Până la urmă am înțeles... el fu-gi-ti-vo, parcă fusese un serial la televiziune, nu-mi dădeam seama însă ce voia să zică, pe urmă îmi picase fisa, era vorba de Elefterescu, inamicul său. Ei, ce mai era cu Elefterescu? cunoșteam prea bine râca pe care i-o purta de când îl făcuse tombateră și îi propusese lui Leo să-l angajeze figurant într-o comedie. Lasă, chestiile astea nu se discută la telefon, „vorbit la noapte” spusese pe un ton de conspirator, și ne dăduserăm întâlnire pe la miezul nopții în colț, *Hatmanul Arbore*, colț cu *Dorobanți*, vizavi de *Perla*...

Pe urmă mi-am adus aminte de ochelarii lui madam Filionescu și m-am apucat să-i repar...

Pe la douăsprezece fără douăzeci, treceam „granița”, porțița scundă, mai mult presupusă, învelită toată într-un strat înalt de omăt. Dormisem până pe la șapte și ceva. Eram odihnit. Cinasem singur. Vasi hiberna. Costiță cu unt, pâine prăjită, ceai îndulcit cu miere, găsisem și-o coajă de lămâie mucegăită, lămâie veritabilă însă. Mâncam cu poftă și mă gândeam la nefericirea societăților îndestulate, care nu-și mai dau seama nici de ceea ce mănâncă, și la avantajul nostru de a redescoperi fiecăruia lucru și de a ne bucura de el. „Obiecție, băiețule, – am auzit parcă un glas interior, precis că al mărunțului demon responsabil cu aprovizionarea, – ascultă, fii atent, ție îți dă mâna, dar nu toți au bafta de a fi serviți de madam Filionescu.. Ei, da, așa era, și am devenit mai cu băgare de seamă.

Obișnuit cu viscolul care bântuia de vreo săptămână, nici nu simțisem când el încetase și în locul lui, un cer cu stele scânteietoare se arcuise peste lume, sever. Ei, plângăcioșilor, părea el că spune, vedeți? așa faceți cu toate, credeți că nu se mai termină. Abia așteptați să vă deprindeți cu răul și să vă văitați și să dați vina pe el și voi să nu vă luați pe voi înșivă la întrebări niciodată. Sus cugetul! Mâine vă ofer și soarele, dacă vreți, el există, vă garantez, – de toate vă îndoiiți, abia așteptați să vă îndoiiți. Priviți-mă, spunea el pulsând cu fantastica, teribila sa cruzime luminoasă, priviți-mă și învățați! Toate trec, văicăreților, nerăbdătorilor, în afara lipsei voastre de curaj, a voastră, voi care mai și pretindeți că sunteți rupți din stele!...

Dar era ger, ger al dracului, îți tăia respirația. Cu greu mi-am croit o cărăruie până la porțiță pe care am deschis-o scormonind neaua afânată sus, tare ca piatra la bază. Vreun sfert de oră mă chinuisem. În fine, se deschidea, ca pe sfert... Am reușit să mă strecur în ulicioara arzând de lumina stelelor. Era o noapte fără lună. Una dintre nopțile în care nu poți

conta decât pe stele. Am înotat câțva timp până la brâu în zăpadă, deși oricui altcuiva ea ar fi trebuit să-i vină până la genunchi. De câteva ori m-am oprit. Cineva mi se părea că mă urmărește. Dar nu era decât zăpada care scrâșnea și care crea un fals ecou. Mergeam prin gerul grozav, dar curat, copleșit de atâți eroi. M-am oprit și m-am uitat din nou la cerul pe care totul era scris acum cu o claritate greu de suportat și care mă făcu să mă înfior. Mă uitam la el ca un stăpân. Un mic, foarte mic vrăjitor, în stare însă să preschimbe orice în orice, să te facă să apari ori să dispari... încă nu mă întâlnisem cu Negotei. Încă nu știam, încă nu aflasem că Leo îmi zicea *Alberich*... Ce nimerală! Era, oricum, un cer care îmi aparținea, mie și numai mie. Era „punctul meu de vedere” care nu semăna cu al nimănui, aș fi îndrăznit să spun nici cu al lui Dumnezeu, în cazul în care acesta ar fi existat. Nimeni nu putea să-mi ia cerul așa cum îl vedeam eu, privilegiu care mă umplu deodată de mândrie. Înviorat, o luai spre Calea Dorobanți. Erau, îmi ziceam mergând, nefericiri, nenorociri și mai grele. Una dintre ele ar fi fost să nu fi prins ocazia aceasta curioasă, foarte, foarte curioasă și atât de spectaculoasă de a fi, de a trăi și de a te bucura, cu inima strânsă, de uriașa coroană de foc înstelată pe care cerul parcă voia s-o așeze peste capetele acelor regișori păcătoși, însă divini, candidați la nemurire, singurii capabili să ia act de mașinăria universală și s-o înțeleagă. Hm, bombăneam, conștiința din noi!... Chiriașă asta acră și certăreață care îți cere atâtea fără să plătească nimic, și care habar n-are cât trebuie să te zbați să faci față și ce-nseamnă să ai o casă, un corp, menajeria cu lupi, maimuțe, vulpi urlând în cuști... *Alberich, vasăzică*. Acel sfert de om... Nu uitam. Cum să uiți? O nimerise. He-he! dar și el: Amedeu!... „cel de care nu mai știi cum să scapi”. Eram chit. Dar încă nu apăruse; vreau să spun, Negotei. Ședeam în colț la *Ape minerale*, așteptând în gerul tăios, în zăpada aprinsă de stele. Tropăiam mărunț pe loc, să nu-mi degere picioarele, stimulat de ger, care e și el bun de ceva și care, pe lângă că este curat și face să adoarmă toți microbii, îți mai și aduce aminte cu strășnicie că exiști. În jur, țipenie de om. Toți dormeau zgribuliți în casele lor. Și iar îmi trecu prin minte gândul orgolios...; iar îmi amintii de avantajul ce-l aveam asupra puzderiei de cetățeni răutăcioși adormiți, că eu rămăsesem de veghe, că eu răspundeam în locul lor, pentru toți.

Apoi, l-am văzut... Cred că înainte de a mă fi văzut el pe mine. Într-un fel, i-o întorceam. Mă refer la prima noapte a întâlnirii noastre când el mă

zărise primul fără să știu și când mă urmărise între *Urgență* și stadionul *Dinamo*.

Mergea încet, clătinându-se, pe *Dorobanți*. În dreptul debitului de tutun, în gura gangului unde vara ținăncile vând flori, se oprise. În lumina spectrală a stelelor, l-am văzut desfăcându-și larg brațele, făcând pe loc câteva exerciții de respirație. De ger, mai mult ca sigur, biata lui răsufare i se tăia. M-am pomenit că mă apucă mila de el. Era, orișicât, singurul meu prieten. Singurul care mă ghicise și care mă admira sincer. Închideam ochii, refuzând să cred că o făcea din compasiune. Încet-încet mila se transformă în duioșie, într-o duioșie avantajoasă, cum se întâmplă când jelindu-l sau căinându-l pe altul te simți în sinea ta bun, împăcat și cu mai mult noroc în viață.

Mă așteptam ca primele sale cuvinte să fie, după cum mergea, veselul îndemn italian, glumețul „ne târâm, să ne târâm înainte.” Mă înșelasem. Cum mă descoperi în colț, la *Ape minerale*, exclamă bucuros „Ce noapte, domnule, ce noapte superbă, nu-mi vine să cred, să știi că ieșim la liman!” Rostind această frază sub cerul aprins, își înălțase brațele, și asta îl făcu să-și piardă echilibrul pe poteca lustruită de ger. M-am repezit să-l sprijin, ca de obicei, și din asta ieși un fel de îmbrățișare. Aburi groși îi țâșneau din gură, și acești aburi duhneau a alcool. Băuse șampanie. Marga avusese un „jour de cucoane”. Cincizeci de ani de când fusese angajată șpicheriță la radio! Veniseră la ea niște colege de altădată, „două babete nostime care joacă tenis”, spusese forfecându-le, băuse cu ele, iar femeile când beau șampanie... Nu-l văzusem niciodată atât de bine dispus...

Am luat-o în jos pe *Hatmanul Arbore*. De ger, strada mi se păru mai îngustă și mai lungă, iar lumina din capătul ei, neonul de la *Urgență*, mai puternic și în același timp mai gol de orice urmă de viață. Comentam între noi temperaturile. Termometrul lui arătase treizeci de grade. Era o diferență, al meu, doar douăzeci și șapte. „Fiindcă sunteți mai la adăpost” explicase el, și cu nordul ferit. Ajungând colț cu *Floreasca* ne-am oprit înaintea troienelor, ca și când am fi așteptat un eveniment. *Urgența* avea mai curând aspectul unei stații arctice. Liniște glacială. Nicio mișcare. Nimic care să fie... Am dat îndărăt banda până la „of, Gico!” și la „taci, fă... etc.!", sădind între nămeți puțină viață. Și iarăși m-am minunat de puterea închipuirii mele jucându-se cu timpul, mutându-l înapoi și-ncolo, după vreme. Ei, ce era „absolut senzațional”? – promisiunea făcută la telefon. Înaintam pe lângă *Dinamo*, de astădată însă pe celălalt trotuar. În seara din

urmă, urcase la Leo. Tocmai vorbea la telefon, cu cine crezi?... Cu Elefterescu, am zis. Era ca și de la sine înțeles. Nu spunea Marga că vorbeau ceasuri întregi la telefon, „ca doi amănți”? Ei bine, – Leo îi spusese, — Elefterescu se însoară. Să fie cu noroc, spusese (el, Negotei) făcuse concesiile asta, dar Leo spusese „da’ nu știi cu cine!” „Cu cine, crezi?” mă întrebă la rândul său pe mine, în ger. Nici măcar n-am ezitat. Am spus la iuțea: „Cu doctorița!” Negotei se agită deodată, uluit la culme, gata să-și piardă iar echilibrul și să cadă. L-am apucat de cot la timp. Dar cum?... cum de ghicisem, formidabil! cine-mi spusese? Nimeni, am răspuns liniștit. Dacă era „absolut senzațional”, în orice caz nu putea să se însoare cu fata frumoasă cu care-l văzusem la sărbătorirea lui Leo, asta ar fi fost normal. De vreme ce fusese un lucru total ieșit din comun, îmi continuasem deducția polițistă, doctorița, atât de crud înșelată, era singura posibilitate logică, nemaivorbind de faptul că păcătosul, la păcat se întoarce, căit, să-l șteargă. Bine, dragul meu, dar ești fenomenal, cum de ți-a trecut prin cap?... ai... nu numai fler... ai, da, geniu! ți-am mai spus-o, dar să nu-ți închipui că s-a întors la ea din noblețe, a, nu, hotărât nu, ți-o spui eu, vorbea agitat: *gaze, apartament central, două lifturi, bucătărie extra!* Înșiră furios.

Sentimentul care îl orbește pe om cel mai mult cred că este ura. Individual sau în grup. Urâm ce se înalță deasupra noastră. Ura ne izbăvește de propria noastră inferioritate. Ea te îmbată, salvându-te, rupându-te de realitate la timp și cu aceeași exaltare ca și iubirea. Elefterescu, orice s-ar fi zis, era un mare artist. El însă jignise urât, de la înălțimea lui, un ins mult mai puțin înzestrat, – îl înțelegeam, asta nu se iartă, îl înțelegeam perfect pe Negotei, și-o spuneam eu pentru care ura era din naștere un mod de a supraviețui. Dar ce meschinării mai discutam noi sub cortul de foc magnific al nopții scânteietoare ce ni se oferă cu atâta larghețe!... Patimile te coboară. Sigur (îmi șopti iar demonul) dar altfel, îngeri fiind, n-ați mai cunoaște fiorul înălțimilor. Ei, da, era just. Cât se poate de just. Trebuie să cunoști bine răul și să fii conștient de el ca să înțelegi astfel de subtilități, și m-am gândit și eu câteva clipe la răutățile mele, exact în momentul când, iuțind de ger pasul și trecând pe trotuarul celălalt al Căii Floreasca, ne îndreptam spre locul în care se varsă în ea strada Muntenescu.

Scurtasem plimbarea. Înghetasem. Altfel, am fi luat-o ca de obicei la stânga, pe *Bunătatea samariteană* și ne-am mai fi învârtit prin labirintul ulicioarelor din preajmă, atât de liniștitoare, de tăcute.

Atunci, la despărțire, chiar pe locul în care Negotei glumise în prima noapte – locuiți pe *Muntenescu*? la numărul 86? *imposibil, probabil locuiți într-un basm, într-o ficțiune*, tovarășul meu de expediții nocturne îmi comunică două lucruri care, ele măcar, ne făcuseră să merităm în cele din urmă măreața risipă de lumină a nopții, darul ei oferit... Întâi, ciudățenia aia, că Leo îmi zicea *Alberich*... Știi cine e, spusese el, cu didacticismul lui... *eroul* (nu spusese piticul) cu scufia aia care te face nevăzut... trezorierul... prietenul lui Siegfried, al frumosului Siegfried... cunoști. Aprobasem destul de înțepat. Ca și cum ar fi simțit, Negotei se grăbise să mă prevină „te rog s-o iei *neapărat* ca pe un compliment!” Dar așa zisese Leo, îi zisese fratelui său mai mare, pe gânduri și pe un ton visător, nu, nu cu rea intenție, „Ghiță, dragă, tu nu ai impresia că prietenul tău, Vătășescu-junior, e Alberich, Alberich în persoană?...” Așa se exprimase, mă asigura Negotei, încercând să alunge orice umbră de îndoială asupra bunelor intenții ale marelui retras... Ce potriveală! mă gândeam în sinea mea, dar asta mergea perfect cu numărul 86, cu ideea că aș fi locuit într-o ficțiune. Nu sunt prost să mă supăr de un lucru prea evident. M-am prefăcut extrem de încântat. Prietenul meu profită de falsa mea bună dispoziție ca să-mi împărtășească și a doua veste, și asta fusese, de fapt, ofranda adevărată, pe care, la capătul plimbării noastre, o adusesem cerului înstelat ascultându-ne cu miliardele sale de urechi dumnezeiești... Leo își schimbase deviza. Care deviză? Uitasem. Chestia aia cu „să muncești ca un sclav, să crezi ca un zeu...” mă lămurii Negotei, – aha, ce scria pe ușa lui! îmi adusesem aminte. Ei bine, se săturase de ea, pusese pe ușă alta, – și încercă s-o reproducă, dar n-o mai ținea bine minte, și făcu un efort, își chinui un timp memoria, în colțul străzii, cum ședeam, în gerul sec, tăios... Era cam așa: cică ne datorăm și nouă... tot atâta milă... da, milă... cel puțin... cât altora... Da, da, am găsit! triumfă Negotei îndreptându-și capul, și restul curse ușor, de la sine: Să cunoaștem deci... cât vom putea... valoarea oamenilor și prețul lucrurilor. Marea învățătură e să nu te păcălești în mijlocul unei lumi cu atâta grijă mascată.

Nu voise să-i spună din cine era, care era autorul. Aveam cumva habar cine ar fi putut fi?... De unde să fi știut?... Aducea parcă... semăna oarecum cu ce susținea văicărețul de Torquatto Acceto... *Toporișcă*... în secolul său șaptesprezece și cu mizerabila sa disimulare onestă, și cu scuza, jalnică și ea, a celuiilalt, a prefăcutului de Sarpi, care purta mască „perche altrimenti” nu se putea trăi în Italia. Noroc cu celălalt demon, cu demonul-

cenzor, mereu pe fază, de la secția *citare răzlețe din autori subversivi* care mă contrazise pe loc: nu, domnule, nu-s ăștia, e altul, un Duce, lasă că te informăm noi ulterior.

Oricum, eram gând în gând cu Leo. De ce să n-o spun? Asta mă umplu de mândrie. O mândrie, pot să adaug, pusă și pe socoteala *celuilalt*...

La revedere, dragul meu, se apleacă asupra mea Negotei, schițând o îmbrățișare, respirația lui încă mai mirosea a șampanie, ger cu șampanie, să nu fii supărat pe mine, orice ar fi, îți rămâi amic, amic până la... și avu un plâns scurt, bătrânesc, după care zise teatral: *moarte*, – și să știi de la mine, Alberich poate fi și Siegfried, dacă vrea, și când vrea, lui îi stă în putere orice, mă-nțelegi? așa că... – și fără să mai termine o rupse din loc și o luă în jos prin nămeți pe *Floreasca*...

M-am uitat după el până ce coti pe o stradă la dreapta, cred că pe „Vârful cu dor”. Rămas singur mi-am zis, repetându-i cuvintele: *Alberich, tu ești în stare de orice, numai să vrei*. Suna ca un mesaj... Zăpada sorbea și umplea lumea de lumina stelelor. Niciodată viața nu mi se păruse mai curată. M-am mai uitat o dată la cer, la gigantica sa coroană de foc. În afară de faptul că era al meu, că îmi aparținea, nu cunoșteam amănuntele. De pildă, unde se afla, exact, Constelația Gemenilor, zodia în care mă născusem, năzdrăvanul, copilărosul Iunie... Unde se găseau *Castor* și *Pollux*, fiii lui Zeus? Știam că în clipa în care unul apare la orizont, celălalt dispare sub orizont, că pe cer nu pot fi văzuți niciodată împreună, deși gemeni, și că *Pollux*, as în arta pugilatului, strălucește mai tare, pe când *Castor*, priceput la cai, are o mai palidă strălucire. Ei, amândoi, băieții cei mai iubiți ai tatălui ceresc, gata să intre, oriunde, cot la cot, în luptă, contra nedreptăților și pentru fericirea oamenilor, chiar dacă aceștia nu știu, sau n-au timp, ori înțelegerea, de a fi fericiți. Erau între *Cancer* și *Taur*, asta știam. O stea singuratică ardea la orizont. *Pollux!* am șoptit. Tu ești, trebuie să fii *Pollux*, bătaiosul... *Castor* s-a retras, dar te sprijină. Apără, tu, *Pollux*, ce crezi tu că se cuvine apărat!...

Am sărit ca pe nimic portița de lemn înțepenită, deschisă pe sfert. Am descuiat ușa. Am intrat ca vântul în vestibul. Am dat la o parte cu energie, fără pic de teamă, pătura aspră din cadrul celeilalte uși în care, de regulă, mă încurcam, neputincios. Am pătruns în hol. Bătrânul dormea, sforăind. Nici nu mă simțise, deși făceam destul tapaj. M-am uitat înspre el ca la un sclav leneș abuzând de odihnă, când mai erau atâtea de spus ori de făcut. Am intrat în baie și m-am uitat în oglindă, lăsându-mă chiar puțin în jos,

îndoindu-mi genunchii, cum fac vlăjgarii când vor să vadă cum arată, sau când se piaptăună... Mi-am netezit, de probă, ciuful rebel, care-mi cădea pe frunte și care revenea la loc, asemeni unui semn de întrebare, întors.

Arătam grozav. Atât că în dreptul inimii purtam o pată roșie.

Când am dat să mă întorc, cuprins de amețeala viziunii, mă împiedicai de ceva care zăcea pe jos... Ar fi putut să fie și pielea naratorului, un moment părăsită. Destul s-o revezi, ca să reintri resemnat în ea și să redevii, de fapt, cine ești.

— FINE —

5 iunie, 1987